

**“THE 7th INTERNATIONAL CONFERENCE
ON HUMANITIES AND LAW “**

**PERSPECTIVES ON COVID-19:
CHALLENGES, SOLUTIONS, AND OPPORTUNITIES**

PROCEEDINGS BOOK

**"THE 7th INTERNATIONAL CONFERENCE
ON HUMANITIES AND LAW "**

**PERSPECTIVES ON COVID-19:
CHALLENGES, SOLUTIONS,
AND OPPORTUNITIES**

**Tirana, Albania
May 27, 2021**

ISBN: 978-9928-4590-7-7

Bedër University College

BOOK OF PROCEEDINGS

Edited by

RAHIM OMBASHI & ERLIS ÇELA

EDITORIAL BOARD

Assoc. Prof. Dr. Rahim
Ombashi (Conference Chair)
Dean of the FHL
Bedër University College,
ALBANIA

Dr. Erlis Çela
Bedër University College,
ALBANIA (Conference Co-
chair)

PhD Ana Uka
Bedër University College,
ALBANIA

Dr. Genti Kruja
Bedër University College,
ALBANIA

PhD Gentian Skara
Bedër University College,
ALBANIA

SCIENTIFIC BOARD

Prof. Dr. Ferdinand Gjana
Rector of Beder University,
ALBANIA

Professor Mohammed
Abdulla Albaili Alhammad
UAE

Assoc. Prof. Dr. Denita
Cepiku,

University of Rome Tor
Vergata, ITALY

Prof. Dr. Niccolò Persiani
University of Florence,
ITALY

Dr. Claudia Ribeiro Pereira
Nunes
The Federal University of
Amazonas, BRASIL

Prof. Dr. Altin Shegani
Tirana University, ALBANIA

Dr. Bojana Hajdini,
Epoka University, Tirana,
ALBANIA

Assoc. Prof. Dr. Laura Tafaro
Bari University, ITALY

Dr. Nertil Berdufi
Bedër University College,
ALBANIA

Assoc. Prof. Ricardo O. dos
Santos
Pontifical Catholic University
of Rio de Janeiro, BRAZIL

Assoc. Prof. Dr. Ahmet Ecirli
Romanian Academy, EUSER,
ROMANIA, BELGIUM

Prof. Dr. Abdullah Hamiti

Prishtina University,
KOSOVO

Dr. Atakan Derelioglu
USA

Assoc. Prof. Florian Andrei
Vlad
Ovidius University,
Constanta, ROMANIA

Professor Timothy Reagan
Maine University, USA

Prof. Dr. Ayhan Tekineş
AUSTRIA

Dr. Skënder Bruçaj
Bedër University College,
ALBANIA

PhD Besa Ombashi
Bedër University College,
ALBANIA

Professor Orlando R. Kelm,
University of Texas at Austin,
USA

Prof. Assoc. Dr. Mark Marku
Tirana University, ALBANIA

PhD Denard Veshi
Bedër University College,
ALBANIA

Dr. Ilirjana Kaceli
Bedër University College,
ALBANIA

Dr. Ndiriçim Ciroka
Bedër University College,
ALBANIA

Prof. Dr. Sebastiano Tafaro
Bari University, ITALY

Dr. Jamal Alsafarti
Bedër University College,
ALBANIA

Dr. Anxhela Hoxha
Academy of Albanological
Studies – AAS (ASA)

Assoc. Prof. Dr. Ervin Pupe
Member of the Supreme
Court of the Republic
Chair of the Judicial
Appointments Council (JAC)
ALBANIA

PhD Biljana Ciglovska
Dean of the Faculty of
Economic Sciences,
International University of
Struga, NORTH
MACEDONIA

EXECUTIVE COMMITTEE

Dr. Valmora Gogo
Dr. William Martin
Dr. Enriketa Sogutlu
Dr. Irena Shehu
Dr. Brikena Smajli
Dr. Ferdinand Xhaferaj
PhD Candidate Elton Karaj
PhD Candidate Jola Marku
PhD Candidate Emirjon Senja

MSc. Veton Tulla,
PhD Candidate Hysni Skura
MSc. Rudi Dunga
MSc. Ermira Shkreta
MSc. Ermira Bushi
MSc. Lorela Shehu
MSc. Aranit Qinami
MSc. Xhorxhina Seferi
MSc. Alban Tufa

Secretariat and Contact Information

PhD Candidate Albana ÇEKREZI
MSc. Melsena DANGLLI

TABELA E PËRMBAJTJES

Dr. Erlis Çela; MSc Alban Tufa

Edukimi mediatik si strategji për imunizimin e audiencave përballë lajmeve të rreme dhe teorive konspirative 13

Dr. Anxhela Hoxha (Çikopano); MSc. Altina Banaj

Advertising without communication specialists: issues of advertising campaigns due to cuts of budgets under Covid-19 situation..... 40

Fatjeta Resulmenaj,

The influence of the media in Albania during the Covid-19 pandemic 77

Prof.Assoc. Dr. Rahim OMBASHI,

Mass Media Communication: The progress of discourses in the Albanian language during ‘Pandemic resilience’ 90

Doc.dr.Ramadan Çipuri

Respektimi i Kodit të transmetimeve nga operatorët audioviziv; Raporti midis cilësisë së produktit mediatik dhe besimit të audiencave ndaj medias 120

MSc. Alban Tufa; Dr. Erlis Çela,

Roli i Facebook-ut në individualizimin e komunikimit me publikun nga drejtuesit e institucioneve të pushtetit vendor: Rasti i Bashkive..... 160

MSc. Rigon HARXHI

Peizazhi medias shqiptare dhe komunikimi politik në rrjet në rastin e krizave (*Rast studimi: Mesazhi politik dhe informimi i publikut gjatë pandemisë Covid-19*) 182

MSc. Albana Çekrezi

Issues of Freedom in the Educational Context: A brief Literature Review 201

MSc. Ana Musaj

Beyond Black: A critical Analysis of *This Mournable Body* by Tsitsi Dangarembga 221

MSc. Holta Seferi

Challenges of online learning and cybernet security 247

Lundrim Sadiku; Fatbardha Murati; Mimoza Hoti; Irmel Mislimi

Distance learning in the UP: Students' experiences while working ingroups online..... 270

Dr. Ilirjana Kaceli; Dr. Valbona Muca

Sfidat a arsimit shqiptar në periudhën midis dy luftërave botërore. 299

Dr. Irena Shehu; Dr.Enkeleda Jata

Challenges and opportunities of teaching esp online a case study of Agricultural University of Tirana and Faculty of Natural Sciences at UT) 320

Monda Makaj

online/remote learning of english grammar vs. face-to-face learning – a comparative approach based on a case study of two secondary schools in Shkoder city..... 331

Msc. Juliana Hasekiu, Dr. Migena Kapllani

Mësimdhënia në kushtet e një pandemie dhe politikat për të ardhmen..... 352

Prof. Assoc. Dr. Tidita Abdurrahmani

Cultural translation losses occurring while rendering 21st century postmodern historical fiction texts of American Literature into Albanian.....365

Sajmir Bata

Covid-19 and the respect of human rights 393

Dorian Demetja

Edukata e familjes tradicionale shqiptare, ngjizur sipas modelit dhe udhëzimeve të islamit, faktor themelor i ecurisë gjatë tranzicionit shoqëror..... 410

PhD Arti Omeri; PhD Nereida Omeri

The spread of crypto-christianity in the region of Shpati in Elbasan district 440

Razije Hela; Xhenis Kllogjiri

States' obligations under international law during Covid-19 pandemic. 454

Dr. Bledar ABDURRAHMANI

Effects of the pandemics on voting rights and the election process in Albania..... 471

MSc. Alfred NELA

Suicides of Patients with SARS-CoV-2 in Hospital: Case Albania.....285

Erlis Çela; Alban Tufa¹

**Edukimi mediatik si strategji për imunizimin e audiencave
përballë lajmeve të rreme dhe teorive konspirative**

Abstract

The increasing presence of users on the network and their addiction on information and communication from these platforms and their algorithmic logic, increases exposure to the risk of misinformation, conspiracy theories and propaganda. Audiences are facing an enormous flow of information that is affecting the ability to distinguish between facts, fabrications and opinions. The spread of disinformation online is one of the biggest challenges the world faces nowadays. Although fake news and conspiracy theories are not a phenomena that arose with the spread of the internet and social media, it is clear that shifting the flow of information from traditional media to social media and turning the latter into a new public sphere has raised fears about their negative consequences on society and democracy. The Covid-19 pandemic once again reinforced the need for reliable information and brought to attention the danger of fake news or conspiracy theories.

¹ **Dr. Erlis Çela; MSc. Alban Tufa¹**

Departamenti i Shkencave të Komunikimit
Fakulteti i Shkencave Humane dhe Drejtësisë
Kolegji Universitar "Bedër"
Email: ecela@beder.edu.al; altufa@beder.edu.al

Therefore, taking into consideration this situation, researchers have focused their work on finding ways to prevent these phenomena. In this regard, the proposed solutions can be divided into four categories: (1) algorithmic, (2) corrective, (3) legislative and (4) psychological. Thus, this study's purpose is to investigate and analyze these solutions, based on a theoretical approach of inoculation of the audience through media literacy.

Our study relies on qualitative methods, aiming to provide an answer to the main question; Can the audience be immunized from fake news, conspiracies and propaganda?

Keywords: *media literacy, inoculation theory, fake news, conspiracy theories, propaganda*

Hyrje

Shqetësimi mbi besueshmërinë e informacionit ka shoqëruar vazhdimisht jo vetëm studiuesit dhe profesionistët e medias, por edhe aktorët e ndryshëm të përfshirë në sferën publike. Informacioni është ushqimi kryesor në procesin e formimit të opinionit publik, ndaj dhe interesi që opinionin i marrësve (audienca) dhe vendimmarrja e tyre të bazohet në informacion të saktë apo të pa manipuluar mbetet gjithmonë i lartë. Ritmi marramendësh në zhvillimet teknologjike që ka nxitur zhvendosjen e komunikimit gjithmonë e më shumë në hapësirën virtuale, krahas përfundimeve

pozitive siç është demokratizimi, demonopolizimi dhe diversifikimi i informacionit, ka prodhuar edhe pasoja negative.

Audienat, të cilat janë gjithmonë e më tepër të varura nga informacioni që qarkullon në rrjetet sociale, përballen me rrezikun e lajmeve të rreme, propagandës, informacionit të fabrikuar dhe teorive konspirative. Konsumatori i përmbajtjes në hapësirën online has vështirësi të shumta për të vlerësuar vërtetësinë dhe besueshmërinë e informacionit ndaj të cilit ekspozohet. Nga ana tjetër, shtimi i ofertës së informacionit dhe ritmi i lartë me të cilën ai qarkullon në hapësirën online, shoqëruar me ndryshimin në zakonet e konsumit të përmbajtjes së audiencës, lënë pak hapësirë për zhvillimin e aftësive verifikuese.

Sot është i njohur fakti se në hapësirën informative online roli i gazetarit profesionist dhe përmbajtja e prodhuar prej tij është dobësuar ndjeshëm nga përmbajtja e prodhuar nga përdoruesi i rrjetit (user generated content). Me fjalë të tjera, audienat online janë të ekspozuara direkt ndaj rrjedhës së informacionit, pa patur shkallën e duhur të njohurive, aftësitë dhe mjetet e nevojshme për të vlerësuar besueshmërinë e lajmit dhe filtruar informacionet e pavërteta.

Ndonëse fenomene si 'fake news' nuk janë risi e epokës digjitale, në ditët e sotme ka një vëmendje të shtuar mbi këto tema (Winston & Winston, 2021). Këto tema kanë tërhequr vëmendjen e studiuesve nga shumë fusha studimi, të cilët po vatërzohen në

gjetjen e zgjedhjeve të mundshme për të adresuar problemin e mprehtë të ndotjes së informacionit dhe ndikimet që ajo ka në shoqëri.

Në një plan të përgjithshëm mund të thuhet se kemi dy qasje kryesore në adresimin e problemit. Një pjesë e kërkuesve dhe profesionistëve janë përqendruar në kritikën ndaj rolit të rrjeteve sociale si Facebook, Twitter së bashku me motorët e kërkimit si Google, ndërkohë shumë të tjerë këmbëngulin në nevojën urgjente për rritjen e nivelit të edukimit mediatic, si një alternativë që mund të ndihmojë audiencat të zhvillojnë aftësinë për të trajtuar më mirë lajmet e rreme (Jones-Jang, Mortensen, & Liu, 2019).

Nga një këndvështrim tjetër, zgjidhjet për problemin mund të ndahen në katër kategori: (1) algoritmike, (2) korrigjuese, (3) legislative dhe psikologjike (Linden & Roozenbeek, 2021). Në kategorinë e parë, përfshihen përpjekjet e platformave si Google dhe Facebook, të cilat po thellohen në përshtatjen e algoritmave të tyre për të mos favorizuar shpërndarjen e lajmeve të rreme ose jo të besueshme.

Këto ndërhyrje në algoritmat kompjuterike, që qëndrojnë pas platformave, synojnë të parandalojnë ekspozimin e përdoruesve ndaj dezinformimit në të njëjtën shkallë, siç ndodh me lajmet që shpërndahen nga burime të besueshme dhe të verifikuara. Megjithatë mungesa e transparencës për këto ndërhyrje në algoritmat dhe shqetësimi në fuqinë në rritje të korporatave të mëdha

në kontrollin e rrjedhës së informacionit, kanë ngritur shumë pikëpyetje në komunitetin e studiuesve.

Një alternativë e dytë në zgjidhjen e problemit janë iniciativat në rritje për verifikimin e fakteve. Numri i tyre është rritur ndjeshëm në të gjithë botën, duke na ofruar një qasje korrektuese për lajmet e rreme dhe konspiracionet që qarkullojnë në rrjet. Nga vetë qasja korrektuese, kuptohet që kemi të bëjmë me një veprim i cili kryhet pasi ky informacion është shpërndarë. Kjo do të thotë se korrigjimi me anë të metodave të verifikimit të fakteve nuk ka veprim prapaveprues dhe nuk parandalon ndikimin që ka lajmi i rremë te audiencat. Nga ana tjetër, mbetet shumë e vështirë të verifikohet dhe demaskohet çdo informacion i rremë që qarkullon në rrjet. Studime të tjera kanë dalë në përfundimin se lajmet e rreme përhapen shumë më shpejt se informacioni i vërtetë. Disa prej tyre kanë vërtetuar se një lajm i rremë mund të përhapet deri në gjashtë herë më shpejt sesa një lajm i vërtetë (Vosoughi, Roy, & Aral, 2018).

Në kategorinë e tretë të zgjidhjeve renditen përpjekjet e politikëbërësve për të adresuar problemin përmes nismave ligjore. Në disa vende të Evropës janë miratuar ligje të posaçme për të parandaluar dezinformimin. Si shembull për këto iniciativa mund të përmenden ligjet kundër 'Fake News' të miratuara në Francë dhe Britaninë e Madhe (Smith, 2019). Në këtë pikë, shqetësimi përmbledhet në rrezikun që paraqet ideja e dhënies se fuqisë për të

vendosur se çfarë është informacion i vërtetë dhe çfarë është i rremë, në duart e një organizate, institucioni qeveritar.

Duke marrë parasysh gjithë kundërargumentet e paraqitura për të tri kategoritë e zgjidhjeve për problemin e dezinformimit, interesi mbi një alternativë tjetër për të adresuar problemin rritet natyrshëm. Zgjidhja në këtë rast është e orientuar te fuqia e audiencave për të identifikuar dhe përjashtuar lajmet e rreme, konspiracionet apo format e tjera të dezinformit. Ky studim synon të hulumtojë dhe analizojë mundësitë për të ndërgjegjësuar audiencat dhe forcuar kapacitetet e tyre për t'u bërë ballë këtyre fenomeneve. Në analizimin e alternativave për adresimin e problemit, studimi bazohet në një qasje teorike që synon "imunizimin" e audiencës përmes edukimit medial. Modeli i propozuar, është bazuar në teorinë e inokulimit, e cila mbështetet në parimin e ndërtimit të rezistencës ndaj mesazheve të padëshiruara. Çështja kryesore në cilën thellohet ky studim është pyetja e shumë diskutuar: A mund të pajiset audienca me mburojë imuniteti përballë lajmit të rremë, konspiracioneve dhe propagandës?

Hipoteza dhe pyetjet kërkimore

Analizimi i literaturës dhe gjetjeve kryesore të kërkimeve të bëra në lidhje me lajmeve e rreme, efektin e tyre të audiencat dhe modelet apo qasjet e sygjera për zgjidhjen e këtyre problemeve, na çon në formulimin e e hipotezës së ngritur në këtë studim: "Edukimi mbi median dhe informacionin i audiencave mund të

shërbejë si strategji imunizimi përballë lajmeve të rreme, teorive konspirative dhe përmbajtjes propagandistike.”

Në funksion në kësaj hipoteze synohet t’u jepet përgjigje pyetjeve kërkimore të ngritura si më poshtë;

- A mund të shërbejë qasja e teorisë së imunizimit për të rritur kapacitetet e audiencës në përballimin me këto fenomene?
- A ndikon rritja e njohurive të audiencës mbi median dhe informacionin në kontrollin e ndikimit që kanë lajmet e rreme, propaganda dhe teoritë konspirative?

Metodologjia

Për realizimin e këtij studimi është aplikuar metoda cilësore në formën e ‘focus grupeve’ (grupe diskutimi). Në kuadër të të dhënave cilësore në studim është parashtruar një gamë e gjerë literature nga autorët më të njohur të fushës së edukimit mbi median dhe informacionin. Modeli teorik mbështetet kryesisht në teorinë e inokulimit dhe qasjen e edukimit mediatik. Të dhëna cilësore janë siguruar nga dy ‘fokus grupe’ nga 8 studentë në programin e studimit *shkenca komunikimi*, të cilët studiojnë në vitin e parë dhe vitin e dytë.

Në grupin e parë bëjnë pjesë studentë të vitit të dytë në programin *shkenca komunikimi*. Në këtë ‘fokus grup’ është analizuar shkalla e njohurive për konceptet e propagandës, teorive konspirative dhe lajmeve të rreme, aftësia për identifikimin dhe klasifikimin e burimeve të informacionit, perceptimi për ndikimin,

aftësitë për t'i bërë ballë dezinformimit, si dhe identifikimi i nevojës për zgjerimin e njohurive mbi median.

Ndërkohë në grupin e dytë bëjë pjesë studentë të vitit të parë në të njëjtin program studimi. Ky grup përbëhet nga studentë, femra dhe meshkuj, të cilët kanë marrë 14 javë leksione në lëndën "Edukimi mbi median dhe informacionin". Ata janë ekspozuar ndaj qasjeve kryesore të edukimit mbi median dhe informacionin dhe kanë marrë njohuri në konceptet kryesore, si ndikimi i medieve, aftësitë që zhvillohen në kuadër të edukimit mediatik, etj.

Në këtë 'fokus grup' është analizuar ndikimi që kanë patur informacionet e marra për edukimin mediatik dhe sesi këto njohuri kanë ndikuar në perceptimin e studentëve ndaj të njëjtave koncepte, për të cilat u testuan studentët e grupit të parë. Studentëve të këtij grupi u janë bërë të njëjtat pyetje si në rastin e grupit të parë. Qëllimi ishte analiza krahasuese mes dy grupeve të studentëve dhe testimi i modelit teorik për imunizimin e audiencës. Me secilën nga fokus-grupet është zhvilluar nga një seancë diskutimi, ku moderatori është orientuar nga një udhëzues i hartuar paraprakisht, i cili përmbante pyetje të hapura që përfshinin temat e lartpërmendura.

Qasja teorike

Përkufizimi i termit "fake news"

Problemi i ndotjes së informacionit në hapësirën online merr një formë edhe me komplekse kur vëmendja përqendrohet në terminogjinë e përdorur. Studiues, profesionistë dhe kritikë të

medias dhe fushave të tjera, kanë qëndrime të ndryshme në lidhje me terminologjinë e duhur që përshkruan më qartë fenomenin. Me gjithë mungesën e konsensusit në lidhje me terminologjinë, termi “fake news” ka gjetur përdorim të gjerë.

Me gjithë popullaritetin që ka fituar ky term kohët e fundit, falë përdorimit të tij në diskursin (ligjërimin) politik, sidomos pas zgjedhjeve presidenciale të vitit 2016 në SHBA, shumë kërkues preferojnë ta shikojnë fenomenin me një lente më të gjerë. Dezinformimi është një dukuri shumë komplekse dhe shpesh termi mbetet i pamjaftueshëm për të shpjeguar gjithë kompleksitetin e tij. Megjithatë për të lehtësuar kuptimin e problematikave që shkaktojnë dezinformimi apo keq informimi, do të përdorim termin në gjuhën shqipe “lajm i rremë”.

Përpyekjet për të përkufizuar termin kanë ardhur në rritje paralelisht me popullaritetin që ka fituar ky term në diskursin publik dhe me diskutimet për dëmet e mundshme që ai shkakton mbi informimin e audiencave dhe për rrjedhojë edhe mbi funksionimin e demokracisë (Çela, 2020). Përkufizimet bazohen në dy dimensione kryesore të fenomenit: “nivelet e faktikitetit dhe mashtrimit. Një tipologji e tillë ofrohet për të sqaruar atë që nënkuptojmë me ‘lajme të rreme’ dhe për të orientuar studimet e ardhshme në këtë fushë.” (Tandoc, Lim, & Ling, 2018)

Në një studim të Edson C. Tandoc Jr, Zheng Wei Lim dhe Richard Ling me titull “Defining ‘Fake News’; A typology of

scholarly definitions”, vërejmë përpjekje për të gjetur një përkufizim të gjithëpranuar në lidhje me termin “lajm i rremë”. Autorët kanë analizuar 34 artikuj akademikë që përmbajnë termin “fake news”, në periudhën nga viti 2003 deri në vitin 2017. Pas analizës së bërë, autorët dalin në përfundimin se “fake news”, mund të kategorizohet në gjashtë tipologji të ndryshme: lajme satirike, lajme humoristike, informacion i fabrikuar, manipulime, reklamë dhe propagandë.

Ndërkohë shumë autorë të tjerë janë të mendimit se një term më gjithëpërfshirës është i nevojshëm për të përshkruar kompleksitetin e fenomenit. Nisur nga kjo qasje gjithëpërfshirëse, termi “informacion problematik” duket se përshtatet më së miri me ekosistemin aktual të informacionit. Shumica e termave të përdorur lidhen me qëllimin apo motivet e “prodhuesit” të informacionit. Dezinformimi përdoret në përgjithësi për t’iu referuar përpjekjeve të qëllimshme (dhe shpesh të orkestruara) për të çorientuar apo manipuluar publikun nëpërmjet shpërndarjes së informacioneve mashtruese. Dezinformimi zakonisht përdoret për t’iu referuar një informacioni të pasaktë që është krijuar dhe përhapur pa ndonjë qëllim manipulues apo keqdashës (Ireton & Posetti, 2018). Ndërkohë autorë të tjerë sugjerojnë përdorimin e termit ‘keqinformim’ për të përshkruar “informacionin, i cili bazohet në realitet dhe përdorur për të shkaktuar dëm ndaj një personi, organizate ose shteti” (Marwick, 2018). Pavarësisht

këndvështrimeve të ndryshme mbi terminologjinë, duket shumë prej kërkuesve bien dakord përse i përket efektit që ka “informacioni i infektuar” mbi demokracinë. Ideja kryesore ku palët arrijnë një konsensus është se lajmet e rreme kërcënojnë procesin demokratik duke synuar manipulimin e opinionit dhe për rrjedhojë diktuar vendimarrjen e qytetarëve (Giusti & Piras, 2021).

[Pse njerëzit përhapin lajme të rreme në internet?](#)

Përpara se të kuptojmë se cilat janë strategjitë apo mënyrat me efikase që mund të luftojnë ndikimin negativ dhe përhapjen e "lajmeve të rreme“, është e nevojshme të kuptojmë arsyet se përse njerëzit ndërveprojnë në nivel kaq të lartë me këtë lloj përmbajtje? Studimet e fundit janë përqëndruar në faktorët psikologjikë që ndikojnë në besimin e njerëzve te teoritë konspirative dhe te informacioni i manipuluar.

Njerëzit mund të tërhiqen nga teoritë e konspiracionit kur krahasuar me shpjegimet jokonspirative, ato premtojnë të kënaqin motive të rëndësishme social-psikologjike që mund të karakterizohen si epistemike (dëshira për të kuptuar, saktësi dhe siguri subjektive), ekzistenciale dëshira për kontroll dhe siguri dhe shoqërore (dëshira për të ruajtur një imazh pozitiv të vetvetes ose grupit), (Douglas, Sutton, & Cichocka, 2017).

Studiuesja amerikane Alice E Marwick në një studim përpiqet t’i japë përgjigje pyetjes se përse njerëzit shpërndajnë lajme të rreme. Nëse e shohim nga këndvështrimi i audiencës apo

përdouresve të rrjeteve sociale, mund të thuhet se ato shpërndajnë informacione të rreme, që mbështesin besimet dhe qëndrimet e tyre para-ekzistuese. Ndërkohë qëllimi i dytë ka të bëjë me nevojën për të prezantuar identitetin e tyre para të tjerëve të ngjashëm (Marwick, 2018).

Përhapja e informacionit të rremë ka një lidhje të ngushtë edhe me zakonet dhe motivet e përdorimit të medias sociale. Ndër motivet kryesore të cilat shihen si arsye se pse përdoruesit përhapin qëllimisht informacion të paverifikuar, janë besimi i krijuar ndaj burimeve të informacionit në internet, nevoja për paraqitjen e vetvetes para të tjerëve, frika apo ankthi nga humbja e vëmendjes së të tjerëve dhe lodhja nga mediet sociale.

Ndërveprimi ynë si përdorues në rrjetet sociale çon në krijimin e perceptimeve mbi besueshmërinë e burimeve të informacionit në hapësirën online. Kërkimet në këtë fushë kanë zbuluar se ekziston një lidhje negative midis besimit në internet dhe verifikimit të lajmeve para ndarjes me përdoruesit e tjerë në internet. Kjo do të thotë se përdoruesit e medieve sociale me besim të lartë në përmbajtjen e shpërndarë në rrjetet sociale janë të prirur t'i ndajnë ato me të tjerët pa i verifikuar paraprakisht (Talwara, Dhirb, Kaurc, Zafare, & Alrasheedyf, 2019).

Modeli i inokulimit

Nuk ka qasje të vetme për të arritur sukses në frenimin e efektit dhe përhapjen e "lajmeve të rreme". Qasje e kombinuar e

shumë mënyrave (njerëzore dhe robotike), nga disiplina të ndryshme si psikologjia, sociologjia, komunikimi, shkenca kompjuterike, epidemiologjia, etj (Linden & Roozenbeek, 2021).

Teoria e inokulimit (imunizimit), e përpunuar nga studiuesi amerikan William J. McGuire ofron një model për ndërtimin e rezistencës ndaj përpjekjeve për të bindur njerëzit, duke i ekspozuar ata ndaj argumenteve kundër besimeve dhe qëndrimeve të tyre. Teoria synon t'u ofrojë individëve kundërargumente për të hedhur poshtë këto tentativa për bindjen dhe ndryshimin e opinionit. McGuire përdori analogjinë e imunizimit ndaj sëmundjeve përmes vaksinave. Sipas tij, ashtu si vaksinimi biologjik jep rezistencë ndaj viruseve duke injektuar një version të dobësuar të agjentit viral në trup, duke shkaktuar prodhimin e antitrapave që më vonë të mbrojnë kundër sulmeve më të forta virale, mund të veprohet në krijimin e një imunizimi të sjelljes. Njerëzit mund të ekspozohen ndaj një mesazhi që përmban një "rrezik të dobësuar", duke nxitur reagimin dhe forcuar qëndrimin motivues dhe rezistencën përpara një mesazhi me rrezikshmëri të lartë. (Compton & Pfau, 2009).

Teoricieni i komunikimit Michael Pfau e zgjeroi modelin teorik duke e përshtatur për audiencat që janë të ekspozuara ndaj fushatave dhe mesazheve politike (Pfau, 1988). Studiues të tjerë pas viteve 2000 i kanë përshtatur të dhënat e teorisë së inokulimit për të kuptuar nëse edukimi mbi median dhe informacionin mund të ndihmojë në luftën kundër lajmeve të rreme. Parimi i përgjithshëm

i teorisë mbështet idenë se ekspozimi paraprak ndihmon audiencën kundër sulmeve që mund të ndodhin në të ardhmen (Jones-Jang, Mortensen, & Liu, 2019).

Studime të tjera kanë provuar se qëndrimet e publikut mund të "imunizohen" në mënyrë efektive kundër ndikimit të dezinformacionit (Linden, Leiserowitz, Rosenthal, & Maibach, 2017). Megjithatë në lidhje me imunizimin e qëndrimeve të audiencës, ekzistojnë dy modele kryesore, të cilat ndahen varësisht faktit nëse audiencën e shohim në pozicion pasiv apo aktiv. Modeli klasik i inokulimit u ofron individëve informacione të rreme të cilat janë parapërgatitur, duke pritur reagimin e tyre. Kjo formë klasike e ekspozimit paraprak ndaj mesazheve të rreme, bazohet në qasjen klasike të teorisë mbi efektin e medias, të cilat e shohin audiencën në pozicion pasiv.

Ndërkohë një formë më e re bazohet në parimin e audiencave aktive, të cilat duke ndërvepruar me përmbajtjen dhe platformën, rritin shkallën e njohurive dhe aftësitë e tyre për të analizuar përmbajtjen. Një grup studiuesish testuan pikërisht imunizimin e audiencave përmes qasjes aktive. Ata ndërtuan një lojë interaktive të bazuar në lajme të rreme gjatë së cilës pjesëmarrësit gjenerojnë në mënyrë aktive "antitrupat" e tyre duke hartuar vetëpërmbajtje manipuluese në një ambient të simuluar të medieve sociale. Pjesëmarrësit në lojë gjatë 15 minutave inkurajohen të vihen në rolin e manjatit të lajmeve të rreme. Lojtarët ekspozohen ndaj dozave të

dobësuar të gjashtë teknikave të manipulimit të përdorura në prodhimin e lajmeve të rreme: falsifikim, polarizim, emocione, diskreditim, trolling dhe teori konspirative. Gjatë lojës lojtarët paralajmërohen për kërcënimin e lajmeve të rreme duke sfiduar besimet e tyre (Compton, Linden, Cook, & Basol, 2021). Studiuesit i testuan pjesëmarrësit para dhe pas lojës duke përdorur disa tituj lajmesh të vërteta dhe të rreme. Rezultatet zbuluan se përvoja aktive inokulon në mënyrë të konsiderueshme kundër dezinformimit dhe se loja rrit gjithashtu besimin, një faktor kyç për t'i rezistuar bindjes dhe propagandës (Roozenbeek & Linden, 2019).

Edukimi mbi median dhe informacionin

Edukimi mbi median është një koncept i gjerë që përfshin edukimin e audiencave jo vetëm për mënyrën si funksionon media. Koncepti është zgjeruar shumë duke përfshirë edukimin mbi median, lajmin, informacionin dhe edukimin digjital. Ekzistojnë një numër i konsiderueshëm përpjekjesh për të përkufizuar edukimin mediatik apo edukimin në fushat e tjera të lartpërmendura. James Potter ka preferuar një përkufizim më gjithëpërfshirës duke përmbledhur disa qasje të ndryshme që vijnë nga studiuesit dhe kërkuesit e fushës. Sipas tij “edukimi mbi median është një grup perspektivash që ne i përdorim në mënyrë aktive për t’u ekspozuar para medieve masive për të përpunuar dhe interpretuar kuptimin e mesazheve që hasim”, (Potter, 2019).

Në studim kemi përdorur termin 'edukim mediatik' si gjithëpërfshirës që përfaqëson idenë e rritjes së shkallës së njohurive të audiencës mbi përmbajtjen. Do të ishte shumë e vështirë për të matur në mënyrë të diferencuar efektin që ka secila nga kategoritë e edukimit në parandalimin e fenomenit të lajmeve të rreme. Megjithatë është për t'u theksuar fakti se kërkues të ndryshëm kanë arritur të izolojnë efektin e formave të ndryshme të edukimit. Duket se dallimi mes edukimit mediatik dhe edukimit mbi informacionin ndihmon në kuptimin më të thelluar të efektit që ka secila në identifikimin e dezinformimit. Studimet e vatëruara në këtë pikë vënë në dukje se edukimi mbi informacionin (information literacy) përqendrohet në aftësitë e njerëzve për të lundruar dhe gjetur informacion në internet, i cili është i verifikuar dhe i besueshëm. Edukimi mediatik nxjerr në pah aftësinë e njerëzve në vlerësimin kritik të përmbajtjes mediatike, ndërsa edukimi mbi informacionin merret më tepër në identifikimin, vendndodhjen, vlerësimin dhe përdorimin e informacionit. Një tjetër element dallues mes dy koncepteve lidhet me faktin se edukimi mediatik është zhvilluar si një nevojë për të kuptuar më mirë mediet tradicionale, ndërsa edukimi mbi informacionin (information literacy) shihet si një qasje më afër ekosistemit digjital të informacionit. Duke e parë si të dobishëm këtë dallim mes dy koncepteve, kërkimet e bëra në këtë fushë kanë vërtetuar se identifikimi i saktë i lajmeve të rreme është

i lidhur ngushtë me edukimin mbi informacionin dhe me llojet e tjera të edukimit (Jones-Jang, Mortensen, & Liu, 2019).

Një nga qasjet kryesore të edukimit mediatik, është ai i bazuar mbi aftësitë. Parimi kryesor në këtë qasje është pajisja e audiencës me aftësi të nevojshme për të analizuar përmbajtjen ndaj të cilës ekspozohet. Të mësuarit për të krijuar përmbajtje, ndihmon një person që të analizojë përmbajtjen e prodhuar profesionalisht nga të tjerët; ‘Aftësia për analizuar dhe vlerësuar hap dyert për përdorime të reja të Internetit, duke zgjeruar aksesin’, (Livingstone, 2004). Edukimi mediatik i nxit njerëzit që të jenë kritikë në mendime dhe të rrisin kreativitetin. Premisa kryesore e kësaj qasjeje është që përdoruesit me nivel të lartë të edukimit mediatik janë më të aftë të identifikojnë dhe refuzojnë lajmet e rreme në internet.

Edukimi mediatik përqendrohet në aftësinë kritike të audiencës për të përpunuar lajme të rreme (Waisbord, 2018). Kjo qasje paraqet që edukimi medial duhet të praktikohet për të pajisur më mirë qytetarët me aftësinë njohëse (cognitive ability) për të dalluar fakte nga lajmet e rreme. Ai mund të rrisë aftësinë e mendimit kritik duke rritur njohuritë për median dhe efektet e saj.

Në kontekstin e dezinformacionit, duke ofruar njohuri dhe aftësi për t'i rezistuar ose interpretuar në mënyrë kritike lajmet e rreme, edukimi mbi median u mundëson individëve që do të “imunizohen” kundër ndikimeve të tyre. Duke ofruar njohuri dhe aftësi për t'i rezistuar kësaj kategorie informacionesh dhe për ti

interpretuar në mënyrë kritike ato, edukimi medial u mundëson individëve të "imunizohen" kundër çdo ndikimi të dëmshëm, që mund vijë prej tyre.

Postimet e "lajmeve të rreme" shpërndahen përmes rrjeteve sociale si viruse që bartin "infeksionin" dhe përhapin sëmundjen. Mundësia e një përdoruesi për të kontaktuar me "infeksionin" (infeksioni viral) mund të varet nga ndjeshmëria e individit ndaj infeksionit. Ajo që i ka bërë individët më të ndjeshëm ndaj "vireseve" është kapaciteti gjithnjë e më i diskutueshëm për të vlerësuar siç duhet kërcënimin në përballimin e kërcënimit që buron nga "lajmet e rreme" (Mayorga, et al., 2020).

Analiza

Aplikimi i modelit teorik

Analiza e të dhënave të dy 'fokus-grupeve' që u organizuan për qëllimet e këtij studimi përqendrohet në evidentimin e ndikimit të njohurive mbi edukimin mediatik në aftësinë e individëve për kuptuar, identifikuar dhe vlerësuar efektin e fenomeneve si propaganda, teoritë konspirative dhe lajmet e rreme. Ajo ka natyrë krahasimore pasi janë marrë në shqyrtim dy grupe të ndryshme studentësh. Studentë që kanë marrë njohuri mbi edukimin mediatik, përmes ciklit të leksioneve dhe grupi i dytë i studentëve, të cilët nuk kanë marrë këto njohuri. Pyetjet e shtruara gjatë diskutimit me

secilin nga grupet ishin ndërtuar sipas një udhëzuesi të hartuar paraprakisht.

Nga analiza e gjetjeve u vu re se studentët pjesëmarrës në ciklin e leksioneve mbi edukimin mediatik kishin njohuri shumë më qarta mbi konceptet e lartpërmendura; arrinin të dallonin diferencën mes koncepteve dhe të tregonin aftësi të mira në përkufizimin e termave të tillë si “fake news”, “teori konspirative”, propagandë, etj. Studentët e këtij grupi kishin ide të qarta mbi efektin që ka edukimi mediatik në mënyrën sesi ata e ndërtojnë raportin me mediet. Këtë mund ta vërtetojmë nga përcaktimi i mëposhtëm i bërë nga një prej studentëve pjesëmarrës:

“Kam kultivuar aftësinë për të dalluar dhe vlerësuar vërtetësinë e lajmit. Rishikova raportin që kisha me rrjetet sociale. Nuk ndjek më media që kanë tendencën të publikojnë fake news dhe informacione të gabuara.”

Nga ana tjetër vihet re perceptimi mbi një marrëdhënie të drejtë mes edukimit mediatik dhe aftësisë së audiencës për të dalluar burimet e besueshme të informacionit, diferencimin mes fakteve dhe opinionëve apo qëndrimeve të ekspertëve:

“Nëse niveli i edukimit mediatik rritet, qytetarët do të jenë të aftë të kërkojnë më tepër për burimet e informacionit, faktet, qëndrimet e ekspertëve, etj. Pra nuk do ta marrin për të mirëqenë gjithçka, që transmetohet në media.”

Qëndrimet e studentëve të këtij grupi na çojnë në përfundimin se ata përmes njohurive të fituara në lidhje me mënyrën si funksion media, arrijnë të përceptojnë efektet parandaluese ndaj lajmeve të rreme dhe konspiracioneve.

Ndërkohë që në grupin e dytë të studentëve u vunë re mangësi të dukshme në kuptimin e termave. Ata nuk ishin në gjendje të demonstrojnë aftësi në përkufizimin e termave "fake news", dezinformim, propagandë, teori konspirative. Krahas vështirësisë në kuptimin dhe përkufizimin termave, studentët e grupit të dytë nuk arritën të lidhin rritjen e shkallës së njohurive për median dhe informacionin me aftësinë për të gjykuar mbi vërtetësinë e lajmit.

Shumica e pjesëmarrësve në 'fokus-grupin' e dytë, kishin njohuri të paqarta mbi përkufizimin e lajmeve të rreme, teorive konspirative dhe propagandës. Kishin vështirësi në dallimin e tipologjive të dezinformacionit. Kishin vështirësi të identifikonin burimin fillestar dhe motivet që çojnë në përhapjen e këtyre informacioneve në rrjet:

"Teoritë konspirative dhe lajmet e rreme janë gënjeshtër që i shpërndajnë gazetarët dhe media."

Një tjetër dallim mes dy grupeve ishte dhe qasja për sa i përket zgjidhjes së problemit të lajmeve të rreme. Ndërkohë që në grupin e

parë shumica e studentëve, shprehnin qëndrimin se edukimi mediatik mund të shërbejë si një strategji për parandalimin e problemeve të ndotjes së hapësirës informative, pjesëmarrësit e grupit të dytë e shikojnë zgjidhjen e problemit përmes ndërhyrjeve legislative:

“Lajmet e rreme duhet të zgjidhen me ligj. Qeveria ka detyrë të mbrojë qytetarët nga fake news”.

Një tjetër gjetje interesante nga analiza e përmbajtjes së diskutimit të dy fokus grupeve është edhe qëndrimi i studentëve përsa i përket efektit që kanë strategjitë e edukimit mediatik në mbrojtjen e qytetarëve nga këto fenomene. Shumica e të pyeturve në grupin e parë shprehen se “Edukimi mediatik duhet të fillojë që në arsimin e mesëm. Lëndë të veçanta të kurrikulës duhet t’i kushtojnë rëndësi tematikave që lidhen me edukimin mediatik”. Ata perceptojnë një presion pozitiv të audiencave të edukuara mediatikisht në cilësinë e përmbajtjes së mediave dhe përmbysjen e raportit të influencës në favor të audiencave. “Nëse audienca edukohet mediatikisht, do të jetë ajo që përcakton agjendën e medias duke ushtruar kontroll mbi të. Në këtë mënyrë, audienca influencon median.”

Ndërsa te studentët që nuk kanë marrë leksione të edukimit mediatik vihet re një mungesë besimi për efektin e këtij lloj edukim. Ata shprehin qëndrim pozitiv në lidhje me ndikimin e edukimit mediatik vetëm te kategoria e fëmijëve:

“Njerëzit mund të edukohen për median por kjo nuk mund të zgjidhë problemin e atyre që janë mësuar me lajme të tilla, mund të ketë efekt vetëm të fëmijët.”

Nga ky qëndrim mund të vihet re një qasje mosbesuese për efektin që ka edukimi mediatik për të ndryshuar qëndrimet e paraformuara të audiencës në raport me informacionin.

Përfundime dhe rekomandime

Pavarësisht shtimit të vëmendjes së studiuesve për të provuar efikasitetin e qasjes së edukimit mediatik si strategji në parandalimin e lajmeve të rreme dhe konspiracioneve në hapësirë dixhitale, mbetet ende shumë punë për tu bërë. Ka ende një numër të konsiderueshëm studiuesish që e shohin me skepticizëm këtë zgjidhje. Gjithsesi, nevoja për të patur një audiencë më të edukuar mbi median dhe informacionin mbetet ende aktuale. Nisur nga ky fakt çdo tentativë në këtë drejtim, megjithëse mund të mos ofrojë një zgjidhje të plotë dhe të menjëhershme, mbetet një kontribut për të cilin bien dakord shumica e studiuesve dhe profesionistëve të fushës së medias dhe komunikimit.

Studimet e shumta që janë përqëndruar në këtë fushë kanë provuar se qasjet edukative kanë efekt në rritjen e aftësive të audiencës për t'i bërë ballë problemit të dezinformacionit. Në këtë pikë duhet theksuar se strategjitë e edukimit të audiencave duhet të

jenë të përshtatura me natyrën digjitale të përhapjes dhe konsumit të informacionit nga audiencat, sepse qasjet e përqendruara në rritjen e shkallës së njohurive të qytetarëve mbi median tradicionale nuk ndihmojnë në adresimin e problematikave.

Analiza e 'fokus grupeve' (grupe diskutimi) tregoi ndikimin e njohurive të edukimit mediatik në rritjen e shkallës së njohurisë dhe aftësinë për të identifikuar dhe vlerësuar informacionet e manipuluar. Të rinjtë e pajisur me këto njohuri ishin në gjendje të kuptojnë efektin që kanë lajmet e rreme dhe konspiracionet mbi qytetarët. Analiza e qëndrimeve të tyre na çon në përfundimin se njohuritë në kuadër të edukimit mediatik, i ndihmojnë individët të vlerësojnë në mënyrë kritike përmbajtjen që konsumojnë në media si dhe të analizojnë e klasifikojnë burimet e sakta të informacionit. Krahasimi mes dy grupeve të marra në analizë jep mundësi të evidentojmë se audiencat kanë nevojë për më shumë informacion mbi efektet e medias.

Ata mund t'i bëjnë ballë më lehtë problemit të dezinformacionit duke zhvilluar aftësitë njohëse, analizuese dhe kritike mbi përmbajtjen e medias.

Si përfundim mund të themi se edukimi mbi median rrit aftësitë njohëse të studentëve mbi tipologjitë e informacionit, kurse rritja e njohurive mbi funksionimin e medieve ndihmon në kuptimin më mirë të efekteve që ato kanë mbi audiencën. Edukimi mbi median rrit aftësitë analitike dhe kritike të audiencës dhe i bën ato

më të mbrojtura përballë dezinformacionit dhe konspiracioneve, ndihmon identifikimin dhe klasifikimin e informacioneve të rreme, të propagandës dhe teorive konspirative.

Bibliografia

- Çela, E. (2020). *Covid -19 in the Media Between fake news and conspiracy theories*. Tirana: Albanian Media Institute.
- Compton, J., & Pfau, M. (2009). Spreading Inoculation: Inoculation, Resistance to Influence, and Word-of-Mouth Communication. *Communication Theory*, 9–28.
- Compton, J., Linden, S. v., Cook, J., & Basol, M. (2021). Inoculation theory in the post-truth era: Extant findings and new frontiers for contested science, misinformation, and conspiracy theories. *Soc Personal Psychol Compass*, 1-16.
- Douglas, K. M., Sutton, R. M., & Cichocka, A. (2017). The Psychology of Conspiracy Theories. *Association for Psychological Sciences Vol. 26*(6, 538–542.
- Giusti, S., & Piras, E. (2021). *Democracy and Fake News. Information Manipulation and Post-Truth Politics*. New York: Routledge.
- Ireton, C., & Posetti, J. (2018). *Journalism, "Fake news" & Disinformation: Handbook for Journalism Education and Training*. Paris: UNESCO.
- Jones-Jang, S. M., Mortensen, T., & Liu, J. (2019). Does Media Literacy Help Identification of Fake News? Information

Literacy Helps, but Other Literacies Don't. *American Behavioral Scientist*, 1-18.

Linden, S. v., & Roozenbeek, J. (2021). Psychological inoculation against fake news. In R. Greifeneder, M. E. Jaffé, E. J. Newman, & N. Schwarz, *The Psychology of Fake News* (pp. 147-169). New York: Routledge.

Linden, S. v., Leiserowitz, A., Rosenthal, S., & Maibach, E. (2017). Inoculating the Public against Misinformation about Climate Change,. *Global Challenges*, 1-7.

Livingstone, S. (2004). Media Literacy and the Challenge of New Information and Communication Technologies. *The Communication Review*, 3-14.

Marwick, A. E. (2018). Why do people share Fake News? A sociotechnical model of Media Effects. *Georgetown Law Technology Review*, 474-512.

Mayorga, M. W., Hester, E. B., Helsel, E., Bobi Ivanov, Sellnow, T. L., Slovic, P., . . . Frakes, D. (2020). Enhancing Public Resistance to "Fake News". A Review of the Problem and Strategic Solutions. In H. D. O'Hair, & M. J. O'Hair, *he Handbook of Applied Communication Research: Volume 1, First Edition*. (pp. 197-212). New Jersey, USA: Wiley Publishing.

- Pfau, M. (1988). Inoculation in Political Campaign Communication. *Human Communication Research Vol. 15 No. 1*, 91-111.
- Potter, W. J. (2019). *Media Literacy*. Los Angeles: SAGE Publications.
- Roozenbeek, J., & Linden, S. v. (2019). Fake news game confers psychological resistance against online misinformation. *Palgrave Communications*, 1-10.
- Smith, R. C. (2019). Fake news, French Law and democratic legitimacy: lessons for the United Kingdom? *Journal of Media Law*, 52-81.
- Talwara, S., Dhirb, A., Kaurc, P., Zafare, N., & Alrasheedyf, M. (2019). Why do people share fake news? Associations between the dark side of social media use and fake news sharing behavior. *Journal of Retailing and Consumer Services*, 72-82.
- Tandoc, E. C., Lim, Z. W., & Ling, R. (2018). Defining “Fake News”, A typology of scholarly definitions. *Digital Journalism*, 137-153.
- Vosoughi, S., Roy, D., & Aral, S. (2018). The spread of true and false news online. *Science*, 1146–1151.
- Waisbord, S. (2018). Truth is What Happens to News. *Journalism Studies*, 1-11.

Winston, B., & Winston, M. (2021). *The Roots of Fake News. Objecting to Objective Journalism*. New York: Routledge.

**Dr. Anxhela Hoxha (Çikopano)², Kolegji Universitar Bedër;
MSc. Altina Banaj³, Kolegji Universitar Bedër**

**ADVERTISING WITHOUT COMMUNICATION
SPECIALISTS: ISSUES OF ADVERTISING CAMPAIGNS
DUE TO CUTS OF BUDGETS UNDER COVID-19
SITUATION**

Abstract

Pandemic hit hard many fields, among which the marketing field. After the entertainment industry, one of the major fields that was badly hit in Albania was plainly advertising. The cut of marketing budgets occurred due to the necessity to cut expenses in a time of crisis, but also due to an historical legacy of advertising in Albania. Even though Albania became an independent state by the start of the 20th century, until 1944 Albanian advertising has a very interesting development, which can be rightly compared to international advertising of the time. The ever-rising suppression of advertising during the totalitarian system created by the fall of the system a mindset of adoration-distrust to the audience: adoration toward foreign advertising, at the point to believe that the advertised

² +355 69 400 7064, anhoxha@beder.edu.al

³ +355 67 404 0840, abanaj@beder.edu.al

products were unreachable; distrust for the products advertised within the borders, such as they were trying to sell a product which was not as good as advertised.

In such a context, building an advertising market in Albania was a tough process, which started with ads produced or adapted locally, initially with amateur tools and knowledge, which echoes until today with not-so-nice- ads of 'Kruna' beer or 'Top-Hat' salami. The opening of the branches of international agencies, the new generations of professionals in the field of communication and the approach to the international advertising market, thanks to the new opportunities offered by internet, the advertising market faced new hopes, professional standards and increasing competition in the field of communication intending to sell.

The economic crisis due to Covid-19 found the Albanian advertising market not fully consolidated on the entrepreneur side and there are many cases that can be noticed during the last year of advertising campaigns executed without the abovementioned specialists. Some of them bring you back in the start of the 90s, with their severe issues in communication strategy, communicated messages, communication channels and forms, but even in coherence of the campaigns. This paper will offer a view on several campaigns and ads with such issues, which should be dutifully observed, to bring into focus the importance of communications specialists and the appropriate allocation of budgets to

communicate properly, especially in time of crisis and in front of mandatory budget cuts.

Keywords: *advertising, Albania, communication, strategy, communication channels, messages*

INTRODUCTION

Thousands of years of evolution, civilization, and advanced technology, have not yet enabled humans to predict harsh blows such as natural catastrophes and pandemics. Therefore, once again in the course of history, we found ourselves right in the eye of a pandemic storm, when a small virus labeled as Covid-19 Coronavirus put all our boastings to shame and forced us into extended lockdowns.

The domino effect affected all fields of industry, damaging in the first-place entertainment and tourism, and even advertising, despite the selling role that it endorses. There are way too much data to support such a claim: in the UK, ITV's advertising revenue was down 42% in April, while Fox in the US has seen revenues halve⁴; canceled events, and customers are no longer in the mood for flashy TV commercials or bright, cheerful billboards - the research firm Forrester predicted last week that advertising spending in the United

⁴ Bloom, Jonty. 'Coronavirus: How the Advertising Industry Is Changing.' BBC News, May 27, 2020. <https://www.bbc.com/news/business-52806115>, Accessed June 21, 2021

States would decline by 25% this year and would not recover until 2023⁵; with the public told to stay at home, high streets shut and travel halted, many companies froze marketing budgets, resulting in a 48% fall in ad spend from £2.3bn to £1.2bn year on year⁶; the pandemic has led to an immediate drop in advertising spending: first-quarter data from Publicis showed that year-on-year revenue in China was down 15%, countries in Europe saw an average reduction of 9%, Germany and France fell 7% and 12% respectively⁷; etc.

Although the Albanian lockdown was much shorter compared to other countries, the economic recess was strong enough. A report from Organization for Economic Co-operation and Development (OECD) states that the economic contraction was 10.2%, followed by a contraction of 3.5% y-o-y in the third quarter. Trade, transport, and hospitality services, important branches of Albania's economy, greatly contributed to the recession with a 27% decrease. A loss of 34 000 jobs and an increase of the unemployment rate by 0.6 PPS y-o-y to 12.5% showed the deterioration of the labor

⁵ Hsu, Tiffany. *'A Big Correction': Pandemic Brings Change to 'Bloated' Ad Industry.* 'The New York Times, July 28, 2020. Accessed June 21, 2021. <https://www.nytimes.com/2020/07/28/business/media/coronavirus-pandemic-advertising-industry.html>.

⁶ Sweney, Mark. *'UK Advertisers Pulled More than £1.1bn Spend during Covid Lockdown.'* 'The Guardian, August 4, 2020. Accessed June 21, 2021. <https://www.theguardian.com/media/2020/aug/04/uk-advertisers-spend-covid-lockdown-coronavirus>

⁷ Handley, Lucy. *'The Coronavirus Is Set to Wipe \$50 Billion off Ad Budgets This Year - Here's Where That Will Hit Hardest.'* CNBC, May 28, 2020. Accessed June 21, 2021. <https://www.cnbc.com/2020/05/28/the-coronavirus-is-set-to-wipe-50-billion-off-ad-budgets-this-year.html>.

market in Albania⁸. Under such circumstances, even advertising budgets were considerably cut. Big clients such as banks⁹, car retailers¹⁰, and other actors such as media¹¹ and advertising agencies¹² clearly state that.

The budget cuts drove many agencies to think strategically in the new exclusive operating field: digital, turning it into a new creativity tool as lockdown placed people in front of screens. As Handley Lucy rightly claims, the pandemic has caused advertisers of all sizes to rethink the type of campaigns they should run. For many, this means focusing spending: in a survey, lifestyle advertisers reported that acquiring customers is now their priority, and other consumer categories are also adapting their marketing

⁸ Organization for Economic Co-Operation and Development (OECD)*. 2021. *'The Covid-19 crisis in Albania.'* January 31. Accessed June 21, 2021 <https://www.oecd.org/south-east-europe/COVID-19-Crisis-in-Albania.pdf>

⁹ Lekaj, Greta. *'Marketingu si një shërbim në mbështetje të kalimit drejt kanaleve digjitale në industrinë bankare.'* Bankieri no. 38, Published by Shoqata Shqiptare e Bankave, January 2021.

¹⁰ *'Marketing: during and after the Pandemic.'* Drive Published by Porsche Albania, December 2020.

¹¹ Senja, Emirjon. *'Raportimi objektiv përmes mediave online, viktima tjetër e pandemisë në Shqipëri?'* Albanian Media Institute, September 2020. Accessed June 22, 2021 <http://www.institutemedia.org/wp-content/uploads/2020/09/Emirjon-Senja.pdf>

¹² Maho, Nertila. *'Marketingu në pandemi dhe trendi i giveaway.'* Monitor, March 27, 2021. Accessed June 22, 2021 <https://www.monitor.al/marketingu-ne-pandemi-dhe-trendi-i-giveaway-2/>.

strategies. Media – such as TV – that work well for identity-based marketing may not be the near-term priority¹³.

But let's stress it enough – agencies. Not business owners. Why are we pulling business owners into the game? Because these business owners and communication (non)specialists surrounding them are emerging once more in the market offering homemade ads, with huge communication issues, strangely backed up by television budgets, which no agency would recommend under such circumstances. It feels like advertising in Albanian is back in 1992. Why 1992? Let's go through a brief historical view of Albanian marketing.

A BRIEF HISTORY

¹³ Tran, Angie. 'What Will Happen to Marketing Budgets After COVID-19?' AdRoll Blog, May 4, 2021. <https://www.adroll.com/blog/marketing/what-will-happen-to-marketing-budgets-after-covid-19> . Accessed June 22, 2021

After 500 years under the Ottoman Empire, Albania became independent in 1912, and at this time, international advertising was already underway. Yet, due to the free market, Albanian advertising had a fast development in 1912-1944, as some examples in the figures below clearly show.

Figure 2 - Imported goods, clothes dry cleaning and coloring, and imported clothing in the Albanian illustrated magazine Minerva, 1933 - © BKSH Minerva, No. 006, p. 28., 1933

Figure 1 - Notary services and tailored clothes ads in the Albanian illustrated magazine Minerva, 1933 © BKSH Minerva, No. 007, p. 2, 1933

Compared to other international ads of the time (figure 3 and 4), Albania was moving quite rapidly, considered the short time in the market. Not to mention that copywriting and typography design attempts are very interesting, a bit laconic and modest, a pure

Figure 3 - Typing machine ad from a German brochure - advertisement for the clothing store 'A la German Reichspost in. Vorzüge des Postscheckkontos. Berlin, - © Getty Images Germany; Reichsdruckerei, 1933- © Getty Images

infantile effort to achieve good advertising. In figure 2, the ad for Gaqi M. Opari clothing items runs as copy:

The Secrecy of Elegance

*A suit or an outfit, even though perfectly tailored,
cannot make somebody elegant.*

*The secrecy of elegance stays in the harmony of the
other garments worn by somebody, such as **shirt**,
pocket square, **tie**, **hat**, etc.*

CHIC MAN AND WOMAN

*guarantee perfect elegance, if you purchase the
abovementioned garments at:*

GAQI M. OPARI

IN 28 NENDOR STREET

Quite a piece for 1933, following basic rules of good copywriting: *if the reader doesn't read your very first sentence, chances are that he or she won't read your second sentence. Now if the first sentence is so important, what can you do to make it so compelling to read, so simple, and so interesting that your readers—every one of them—will read it in its entirety? The answer: Make it short.*¹⁴ And whoever was the copywriter of Mr. Opari did a good job (One cannot say the same for the ad designer.)

In 1944 Albanian advertising would start sinking as private property got nationalized and the former businesses turned into services offered by the state. In 1956 the government took care of the first fashion show, considered an exhibition rather than a catwalk

¹⁴ Sugarman, Joseph. *The Adweek Copywriting Handbook: The Ultimate Guide to Writing Powerful Advertising and Marketing Copy from One of America's Top Copywriters*. p. 31, Chichester: J. Wiley, 2007.

for clothing fashion¹⁵. Chronicles from the Albanian Film Archive show that these so-called *fashion shows* were repeated again in 1958¹⁶, 1965¹⁷ and 1972¹⁸, but rather than advertising should be seen as a trendsetter by the state, not to say as the uniformity that should soon enter in force.

Yet, there was not much space left for advertising when Albania entered total isolation in 1978, after declaring China, the last ally, a revisionist state¹⁹. With no competitors in the market and with the economy under total control of the autocratic state, there was no need for advertising, just propaganda, turning Albania very soon into the *land of the slogans*. One could see everywhere slogans about building the socialist system *with our forces* [literal translation] on the Stalinist path. Even shop windows of a display of elaborately decorated cakes, as Yamay duly claims²⁰ and illustrates in figure 6 or posters in advertising style, were all propaganda tools, leaving no more space for advertising to develop.

¹⁵ RKPK478482 I/1-69 Kinozhurnal Nr. 9, Sujet 5. *Parada e modës. E para paradë mode në Tiranë, në të paraqiten modelet e veshjes për të gjitha moshat.*, 1956

¹⁶ I/1-92 Zhurnal Nr. 4, Sujet 5. *Parada e modës. Me rastin e 8 Marsit në Tiranë zhvillohet parada e modës për gra dhe fëmijë për stinën pranverë dhe verë*, 1958

¹⁷ I/1-328 Kinoditari Nr. 35, Sujet 5. *Paradë mode. Byroja teknike e artizanatit organizoi në Tiranë një paradë me veshje për stinën vjeshtë - dimër 1965-1966*, 1965

¹⁸ I/1-685 Kinoditari Nr. 21, Sujet 6. *Parada e modës së fustaneve të verës. Aspekte nga parada.*, 1972

¹⁹ Bland, William. *Albania after the Second World War*. In T. Winniffrith (Ed.), *Perspectives on Albania*, p. 125, London, UK: St. Martin's Press, 1992

²⁰ Yamey, Adam. *Albania on my mind.*, p. 67, Accessed July 08, 2021, Lulu Com., 2012

HH168b | Street scene in Gjirokastra (Photo: Harry Hamm 1961).

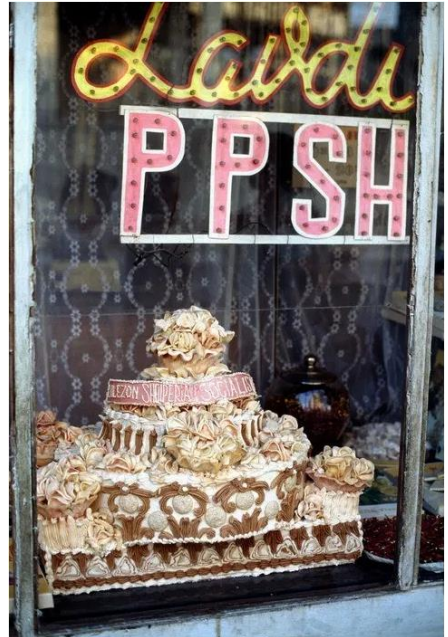

Figure 5– A cake for a Party! 1984, Tirana, © Adam Yamey

Figure 6 - In the background posters of processed food and clothing produced by the state, Gjirokastra, Albania, 1961, © Harry Ham

Figure 7 - Skënderbeu Boulevard, Shkoder, Albania, 1984 ©Ferdinando Scianna,

Figure 8 - Print with the slogan 'As much fish as possible for the people', 1950s, Albania, Author unknown

Generation by generation, during the long 45 years of the communist regime, people lost sense of advertising, especially when poverty stroke after 1985 and there were not so many possibilities to choose among scarce products in the market. Hence, in the 1990s, when Albania entered the capitalist free market with the shock

therapy's package of price liberalization, stabilization, and privatization, [which] aims to dissolve the past by the fastest means possible²¹, there was no time to fulfill with local or international communication specialist the advertising market.

At the beginning of the 90s, nobody needed advertising for its essential purpose – sales. Albanians would buy anything that entered the market. They were eager and anxious to fill the enormous gap the socialist system and the poverty of the late 80s left in their possessions. They would embrace everything from abroad, even religions and husbands²², let alone products from the ads they used to watch furtively on Rai TV - such a scene has been depicted trustfully by director Gjergj Xhuvani in *Eats, West, East* (2008)²³.

The first TV ads appeared at the beginning of the 90s. Those were largely foreign productions with adapted VO, broadcasted on the only television of the time: RTSH. Good advertising finds its way through your memory, but my generation still recalls the echo of the VO of one of the first TVCs for a beer: Birra Kruna, imported by Macedonia in 1991. The voice was deep and overzealous - it is imprinted in the collective memory even 30 years after. The same

²¹ Burawoy, Michael, and Katherine Verdery. *'Uncertain Transition: Ethnographies of Change in the Postsocialist World.'* In *Uncertain Transition: Ethnographies of Change in the Postsocialist World*, p. 5. Lanham, MD: Rowman & Littlefield, 1999.

²² Çikopano, Anxhela. *Kode zakonore në dramaturgjinë shqipe*. p. 197, Tirana, Albania: Shtëpia Botuese Morava, 2020.

²³ RKPK290198 I/3-265 Lindje, perëndim, lindje, Gjergj Xhuvani, 2009

was the case of the aggressive and echoing voice of Kamakroun TV sets, with accentual stress on consonants.

It appears that the first original Albanian TVC is the one of a salami – Top Hat – with a ‘testimonial’ eating salami and asking again for it in the ad. The testimonial was a girl, famous among kids for some Pipi Longstock character on RTSH children's TV shows. The same ad had another version with a truck driver greedily eating the Top Hat salami. This version indeed made everybody lost their appetite. Unfortunately, there is no online data for these ads and accessing the RTSH archive is like going to hell and back. But the good thing is that the audience still discusses on forums these first attempts of advertising in Albania²⁴. After many VO adaptations, amatorial and half-amatorial ads, by the end of the 1990s advertising in Albania had some faint glimpse of a new era²⁵, but the road was still very long, and many would suffer the advertising market establishment, especially the unprepared actors that used their images, sometimes characters from the propaganda movies of the communist times (such an irony), for a few pennies without appropriate contracts, which very soon they would regret²⁶.

²⁴ ‘Reklamat Made in Albania....’. Albforumi, May 19, 2003. Accessed July 08, 2021, <https://albforumi.com/threads/reklamat-made-in-albania.3256/>.

²⁵ Muçaj, Neda. ‘A Ju Kujtohet Reklama e Parë Shqiptare? BusinessMag Ju Kthen Pas Një Kohë.’ Business Magazine Albania, August 15, 2019. <https://businessmag.al/a-ju-kujtohet-reklama-e-pare-shqiptare-businessmag-ju-kthen-pas-ne-kohe/>. Accessed July 7, 2021

²⁶ Hasani, Zefina. ‘Paguaje qe ta kesh.’ Revista Klan, Albforumi. Accessed July 08, 2021, <https://albforumi.com/threads/reklamat-made-in-albania.3256/>, 2003

At the beginning of the 2000s, mobile operators, banks, and global retailers settled in the Albanian market. The new market attracted foreign advertising agencies, along with some local ones. The last could not clearly understand the difference between infomercials, TVCs, and music clips, let alone talk about clear advertising strategies and communication tools. Still, they managed somehow to keep their share, and some succeeded. With no advertising academic background, experience, and legacy, all they could handle was some instinctive grasp from old Yugoslavian, Italian and Greek ads. In truth, these are not the most acclaimed ones in the advertising market. The demand was supplied by a new generation of specialists: foreigners, Albanian international students, or eager auto-didact professionals²⁷. When the prolific TV advertising year of 2012 set in²⁸, they were already in fierce competition with each other in the national market and international competitions. The positive trends for TV and outdoor in 2012 (more than 60-65% TV; more than 18-22% Outdoor; up to 5% Print; up to 1.5-2% Radio) did not keep the same trend in 2013. As Oliver Petrovski, Manager Director of 'New Moment Albania' stated in 2013 that marketing budgets of telecommunication and banks (main

²⁷ 'Tregu kaotik i agjencive publicitare.' Revista Monitor, June 29, 2012. <https://www.monitor.al/tregu-kaotik-i-agjencive-publicitare/>. Accessed July 7, 2021

²⁸ 'Publicitetit 2012: E pëson media e shkruar ,' May 8, 2012. <https://www.monitor.al/publicitetit-2012-e-peson-media-e-shkruar/>. Accessed July 7, 2021

actors) reduced by 20-30%. And despite the increases by 10-15% of FMCG marketing budgets, the electoral campaign lowered the advertising spirit of the prior year²⁹. In the same editorial, Thanas Goga, a communication specialist notices since 2013 the rise of social media in Albania, which only five years later would face all global challenges of the digital marketing era³⁰.

CHALLENGES OF A NEW REALITY

The 2020 pandemic posed a dilemma whether online and new media should prevail over TV when everybody was home watching mobile or TV screens. Matteo Montecchi, a fellow in marketing at King's Business School claims that using digital and social media to get information out there, especially to the younger generation, was already a trend before the pandemic. This situation has just exacerbated that trend³¹. During the pandemics, many clients developed e-commerce or online services, and along with their international and Albanian advertising agencies, they parallelly launched creative strategies in digital media. As Erion Isufi, CEO of Landmark Communication affirms: if a project, offer, or message is

²⁹ Bedalli, Elona. *'Bizneset shqiptare ulin 20-30% shpenzimet për reklama.'* Revista Monitor, February 25, 2013. <https://www.monitor.al/bizneset-shqiptare-ulin-20-30-shpenzimet-per-reklama/> Accessed July 7, 2021

³⁰ Bejo, Gerton. *'Sfidat e agjencive të marketingut në epokën dixhitale.'* Revista Monitor, May 22, 2018. <https://www.monitor.al/sfidat-e-agjencive-te-marketingut-ne-epoken-dixhitale-2/>. Accessed July 7, 2021

³¹ Bloom, Jonty. *'Coronavirus: How the Advertising Industry Is Changing.'* BBC News, May 27, 2020. <https://www.bbc.com/news/business-52806115>, Accessed June 21, 2021

not online and does not get promoted through digital channels, then that call might be considered anonymous³². It is very curious to see what Geron Bejo, CEO of Vatra Agency predicted in February of 2019 about the new operators in the Albanian advertising market: We expect business development and new advertisers. But it depends on local and regional macro and microeconomy. Unfortunately, a year after this claim, the local and global economy would shut down, and the new advertisers in Albania would not be fresh graduates or rookies, but rather inexperienced people from companies. Bejo's concerns on lack of advertising culture and non-well-defined yearly marketing budgets by Albanian businesses proved to be real³³.

It would be impossible to check all communication channels, especially digital ones, to find differences in companies' communication before and (during) post-pandemic. So, we decided to go for the most popular medium - TV. Any communication specialist can easily spot lots of communication issues in freshly produced TVCs. Such examples are: 'I have it on me' for Codramol

³² *'Industria e marketingut po jep shenja pozitive gjatë vitit 2021.'* Revista Monitor, March 22, 2021. <https://www.monitor.al/industria-e-marketingut-po-jep-shenja-pozitive-gjate-vitit-2021/>. Accessed July 8, 2021

³³ *'Kompanitë shqiptare të fokusohen te marketingu dhe burimet njerëzore.'* Revista Monitor, March 6, 2019. <https://www.monitor.al/kompanite-shqiptare-te-fokusohen-te-marketingu-dhe-burimet-njerezore-2/>. Accessed July 8, 2021

by CFO Pharma³⁴, an ad for a pain reliever and fever reducer that clearly shows healthy people keeping the product on them, as they expect to get sick all of a sudden or as they are addicted to it, not to mention that the tagline suggests in Albanian some joke form of sexual organs that you are carrying on you (a person that has a plethora of sexual partners gets teased of probably forgetting the sexual organ in any of the places he/she had sex at or 'carrying it on you' means that you are anytime ready to have sex). As Drewniany duly asks: What about sexual innuendo? If sex sells, should there be limits?³⁵ CFO Pharma used for some time the services of Vatra agency with excellent results³⁶, but the communication standards dropped clearly in their in-house productions.

As Bejo duly states, many businesses use their marketing managers for strategic campaigns. Due to their improper advertising culture, they wrongly believe that this reduces costs. Company marketing managers lose their creativity with time³⁷ We would add that they even lack objectivity on the right messages, not to mention

³⁴ CODRAMOL 2021. YouTube. CFO Pharma, 2021. <https://www.youtube.com/watch?v=SPmy4zPcp5Y>. Accessed July 8, 2021

³⁵ Bonnie L., and A. Jerome Jewler. *Creative Strategy in Advertising*. 9th ed. p. 25 Boston, MA: Wadsworth, 2008.

³⁶ 'CFO Pharma: Oledro Hot vs. Mr. Flu.' Vatra Agency, February 19, 2021. <https://www.vatra.net/projects/oledro-hot-vs-mr-flu-cfo/>. Accessed July 8, 2021

³⁷ 'Kompanitë shqiptare të fokusohen te marketingu dhe burimet njerëzore.' Revista Monitor, March 6, 2019. <https://www.monitor.al/kompanite-shqiptare-te-fokusohen-te-marketingu-dhe-burimet-njerezore-2/>. Accessed July 8, 2021

that advertising agencies have specialists in different communication fields, which a company marketing manager cannot achieve on its own. Such is the issue with Best Seller ads. Even though they clearly aim to have proper standards, their keen ideas do not communicate the right thing. The TVC they lately produced is part of a campaign they claim to be: 'A campaign that represents the heart of this company, along with its focus group, the people!' The TVC uses a well-known Albanian box commentator in an allegorical battle between the company-boxer against the economic crisis. A heavy blow sends the company almost on knockdown, but the company-boxer gets again on his feet and continues the fight against the economic hit caused by pandemics. The audience closely follows the match and lives with it³⁸. It is a good production but quite confusing for an advertiser, in terms of the message: who would communicate to consumers that they had sale issues during the pandemic period? Nobody! And who would expect the consumers to be such close followers to the company difficulties, during a period when they had to think of their family health, wellbeing, and incomes? If this is not arrogant, it means having unrealistic expectations. Any communication specialist would have given the sound advice to never communicate a fallback and negative image of the company to the consumer, only achievements

³⁸ 'KAMPIONI - BestSellerAl.' YouTube. Black Box Films, January 29, 2021. <https://www.youtube.com/watch?v=FOkO5E9tO0A>. Accessed July 8, 2021

or hush. Drewniany suggests that creatives should never try to cover up a negative aspect, instead, embrace it³⁹, but this is not the case. Their internal problems are not known to the public. Such TVC is appropriate for internal communication and staff empowerment, but for external communication, they are communicating exactly what they shouldn't. Data from the Great Recession in 2008 suggested that the more advertising reflected a helpful, community-based mindset from a brand, the more consumers were drawn to it⁴⁰. But the message Best Seller is communicating goes in the opposite direction. Combined with the tagline: 'Together for a better year', it definitely shows that the company is not supporting the community, rather than asking for their support. No advertising agency would suggest this sort of message.

There is a critical lack of detailed researches and data on Albanian marketing content. So, we asked the audience about the ads they have noticed during the pandemic period and how they feel about them. The sample was of 200 respondents, 21 to 45 years old, located 59% in Tirana and 41% in other cities, with randomly chosen gender, education, and income levels. We asked them about the TVC they remember in the last two years. They mentioned

³⁹ Bonnie L., and A. Jerome Jewler. *Creative Strategy in Advertising*. 9th ed. p. 25 Boston, MA: Wadsworth, 2008.

⁴⁰ Tran, Angie. 'What Will Happen to Marketing Budgets After COVID-19?' AdRoll Blog, May 4, 2021. <https://www.adroll.com/blog/marketing/what-will-happen-to-marketing-budgets-after-covid-19> . Accessed June 22, 2021

different brands, different commercials, and many were confused about brands of the same company. The leading brand reported was Bana King. Curiously 50% remember it because they did not like it, while 50% because they liked it. Bana King started its communication with plain informative TVCs about the origin of their products and essential features of the product, with good yet common materials from stock footage or original shots with a child testimonial⁴¹. Somewhere along the line, the company started sponsorships on TV shows in Klan TV, especially in *E diela shqiptare* (but not only). After an increased collaboration with the show host, Ardit Gjebrea, they started to shoot new TVCs with Ardit as the testimonial. In a TVC they produced, Ardit is eating a banana while talking to a monkey, which is as well eating a banana. He asks the monkey what connects them, why are they similar to each other. The monkey answers with a question: 'Have you seen yourself?' and shows him the banana. Ardit tells him: 'Mine is Bana King' and the monkey answers: 'It is in our genes'. They both laugh⁴². The question Ardit poses has no other reference rather than to the evolutionary theory of supposedly descending from monkeys. But the answer: 'Have you seen yourself?' by the monkey is quite derogatory in slang, or it can be used as sarcastic when somebody tries to ridicule

⁴¹ 'BANA KING OK 30 Sec.' YouTube, April 19, 2019. <https://www.youtube.com/watch?v=YVYVNsLFD5c>. Accessed July 8, 2021

⁴² 'Arditi me majmunin.' Facebook. Bana King. Accessed July 8, 2021. <https://www.facebook.com/watch/?v=556733318524275>.

you. So, what is the meaning of this rhetorical question? Does it mean that Ardit looks or behaves like the monkey? In Albanian culture, this is derogatory. We have the say 'ugly as a monkey' which means to be very ugly, or when somebody is behaving foolishly, to the person is told to stop behaving like a monkey. So, if Ardit is the target group choosing Bana King, is the targeted persona ugly or foolishly behaving? Pretty confusing. Digging further, what does 'It is in our genes' mean? Does it mean that monkeys love bananas, and because we are supposedly evolved from monkeys, we love bananas by default? Despite the general perception of monkeys eating bananas, shallow research by any communication specialist in an advertising agency would have pointed out that the entire wild monkey-banana connection is a total fabrication. The edible banana is a cultivated domesticated plant and fruit. Monkeys do eat fruits, but they wouldn't encounter bananas like we the ones we get at the grocery store in the forest. They also eat leaves, flowers, nuts, and insects in the wild⁴³. So, there is even a lack of much-needed research before the creative process.

But the next Bana King TVC is even more confusing. Several kids (two of which are frequently product testimonials) play trivia with their grandfather. The grandfather actor is an old comedian, already out of fashion and famous for several vulgar TV

⁴³ Harrington, Rebecca. 'Don't Believe the Myth about Monkeys and Bananas.' Business Insider, June 17, 2016. <https://www.businessinsider.com/wild-monkeys-do-not-eat-bananas-2016-6>. Accessed July 8, 2021.

shows. In this TVC he even looks tired and unhealthy. The children ask him: 'What is something that you undress (peel) and eat?' They show him the banana, but the grandfather claims that this is a tricky question. Children giggle and ask him to look at the TV. Another character from the abovementioned TV shows is peeling a banana on the screen. Now we see him - the grandfather actor in an old part - eating a banana. When they ask him, what does he see on the screen, he answers that he identifies himself. When they press him to find the answer, as it is a simple one, he replies: 'No way, it undresses (peels) but does not get eaten. Children giggle again. He starts eating a banana one of the children offers him. While eating, he says: 'I have it in my mouth, but I cannot say it. (It is right on the tip-of-the-tongue)' When the girl gives him a hint, by asking which is the king of the fruits, he answers questioning: 'Bana King?'. Now the children answer with the slogan: 'Like the name itself' [literal translation]. The TVC ends with the grandfather slapping himself in the head, saying: 'I had it in my mouth (It was right on the tip-of-the-tongue)'⁴⁴. This ad is wrong on so many levels. Drewniany tells creatives to watch what they say in front of children. Advertising that may be suitable for adults may be unacceptable for children⁴⁵.

⁴⁴ 'Bana King Spot Xhorxh/ Janar 21'. YouTube, January 20, 2021. <https://www.youtube.com/watch?fbclid=IwAR17FN3W5VInOwJkHnltJMGnerLhzuAtMYnHVvFnuYV6QKCN4XgSDC9GFRw&v=LmLOG5r8mzg∓feature=youtu.be>. Accessed July 8, 2021.

⁴⁵ Drewniany, Bonnie L., and A. Jerome Jewler. *Creative Strategy in Advertising*. 9th ed. p. 135 Boston, MA: Wadsworth, 2008.

This ad has a plethora of sexual innuendos, which turn it into an appalling one, even for grownups. Drewniany also notes the difference between humor and jokes. Jokes are a one-shot deal: once you hear the punch line, it's not as funny the second time, and when you hear the same joke a bunch of times, it can become downright tedious. Humor, by contrast, is subtler and often contains nuances that make you want to see and hear it repeatedly⁴⁶. The previous ad with the monkey might have been a joke, but this is a shockingly bad joke. As for testimonials, this brand uses way too many, not following basic principles of celebrity endorsement, not to mention that celebrities are often a quick fix, not a long-term strategy as they go in and out of fashion⁴⁷. And what is most important: there is no selling message.

In an attempt to properly understand the issues of this TVC, we asked other communication specialists. A.Xh., Marketing Director of one of the largest retail companies in Albania, considers this TVC far below the aimed contemporary standards. He finds it has *a pervert look* and that it is *rather confusing on the target group it aims*. He also thinks that the endorsed celebrity is overused, out of fashion, and not proper. To A.Xh. the ad has no clear selling message, and it is not creative.

⁴⁶ Drewniany, Bonnie L., and A. Jerome Jewler. *Creative Strategy in Advertising*. 9th ed. p. 17 Boston, MA: Wadsworth, 2008.

⁴⁷ Drewniany, Bonnie L., and A. Jerome Jewler. *Creative Strategy in Advertising*. 9th ed. p. 21 Boston, MA: Wadsworth, 2008.

I.D. is another communication specialist we interviewed. He is a marketing expert from Copenhagen. He stated that probably he does not get local humor, but as a communication expert, he does not find it funny. According to him, the USP is not clear and visually the ad does not look nice.

Marketing in Albania is a private group on Facebook used by communications specialists as an online forum. The discussion about this ad was pretty hot and none of the members involved in the discussion would consider this ad as appropriate. Facing the strong reaction, one of the commenters explained to the other commenters that, knowing the business owner, she had a long talk with him about the ad. According to G.D., he stated that this TVC had the highest ROI, as the first buyers of the product (distributors) are the ones that go crazy after this comedian and his humor⁴⁸. Why does a company advertise on TV for distributors? Couldn't they have just a B2B event with this actor or whatever crazy idea on BTL and spare all of us the poor taste of sexual innuendo involving children? This specific statement makes you wonder what does the Albanian audience think of local advertising, therefore we asked the same sample of interviewees and most of them think that Albanian-produced TVCs are good (please refer to Table 1).

⁴⁸ 'Marketing in Albania.' Facebook Groups.
<https://www.facebook.com/groups/1628704584075831/posts/2870777793201831>
1 Accessed July 8, 2021.

When asked if they noted any change in the post-pandemic ads, a striking majority of 60% claimed not, while 24% think they are worse.

Table 1

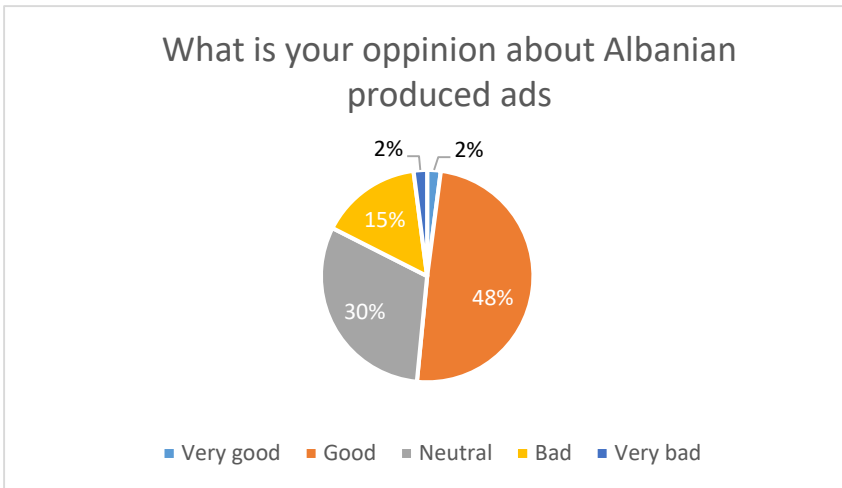
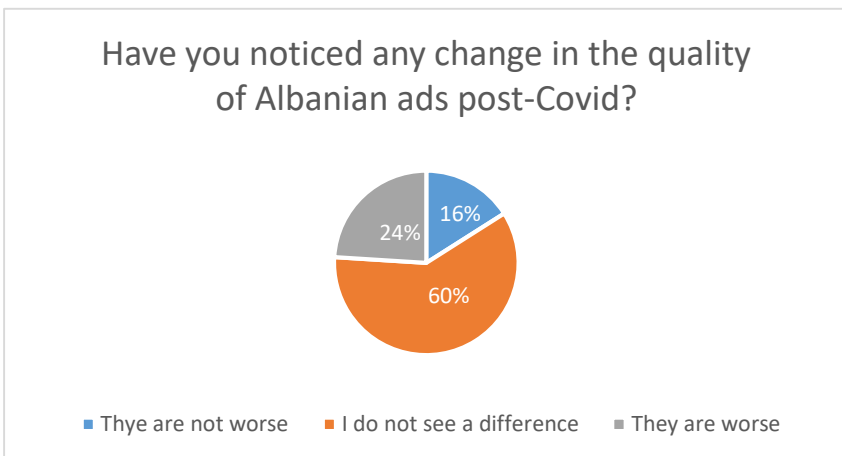
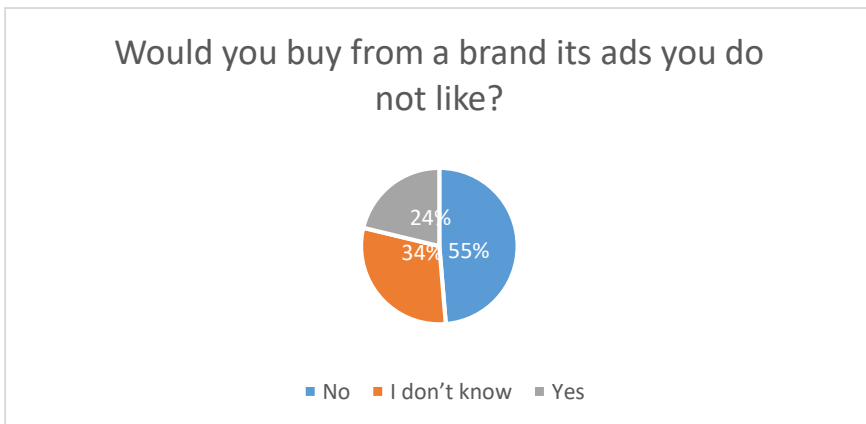

Table 2

The audience does not share specialists concerns on these low-quality ads. We feel like the Albanian advertising market is pulled back to 1992 standards in communication terms. But it looks like this is not merely a local issue. The problem, says Oxford University's Prof Stephen, is that when you look at the audience's reaction to lower production values, 'research shows consumers don't care, especially on digital channels. To be blunt, if you can get the same result by spending less, why wouldn't you do that?'⁴⁹. But then, we decided to ask a crucial question: Would you buy from a brand its ads you do not like? And the prevailing answer is 'No' by 55% toward 'Yes' by only 11% (Table 3).

Table 3

CONCLUSIONS

⁴⁹ Bloom, Jonty. 'Coronavirus: How the Advertising Industry Is Changing.' BBC News. BBC, May 27, 2020. <https://www.bbc.com/news/business-52806115>, accessed on June 21st, 2021

Indeed, post-pandemic times will change the advertising market. Filming restrictions, for example, turned the Chipotle restaurant chain into 'really scrappy' tactics to produce ads, such as using FaceTime and previously created material. A recent campaign shot on a farm in Idaho cost 'a fraction of what a full-blown production would have cost. This is the new standard, and I don't want to go back to every spot being half a million dollars,' said Chris Brandt, the chief marketing officer of Chipotle⁵⁰. Even agencies see an opportunity to the in-depth changes brought by the pandemics. Brian Wieser, global president of business intelligence at ad group WPP, claims that 'Companies will find that there's never been a better time to pitch ideas that involve real transformation. People will be more open-minded, and we're going to see businesses find ways to push transformation even faster. For corporate decision-makers, this is going to be radically cheaper than it was a few months ago.'⁵¹ In Gartner's periodic survey, 73% of marketing officers expect the pandemic's negative impact to be short-lived. Some of the chief marketing officers (CMOs) surveyed recommend prioritizing flexibility and adaptability in post-COVID marketing

⁵⁰ Hsu, Tiffany. *'A Big Correction': Pandemic Brings Change to 'Bloated' Ad Industry.* 'The New York Times. The New York Times, July 28, 2020. <https://www.nytimes.com/2020/07/28/business/media/coronavirus-pandemic-advertising-industry.html>, Accessed June 21, 2021

⁵¹ Handley, Lucy. *'The Coronavirus Is Set to Wipe \$50 Billion off Ad Budgets This Year - Here's Where That Will Hit Hardest.'* CNBC. CNBC, May 28, 2020. <https://www.cnbc.com/2020/05/28/the-coronavirus-is-set-to-wipe-50-billion-off-ad-budgets-this-year.html>, accessed on June 21st, 2021

budgets, stocking up on the right tools and tricks to optimize targeting in the advent of cuts⁵². In the international market, everybody is preparing for new approaches. But the real question concerning us is: What about the Albanian market? Can agencies be persuasive enough to companies, so they can spend their low budgets wisely, or will the inexperienced business owners produce low standards ads, supporting their claim by an audience that is not ready to consume good advertising and proper communication? The challenge is clear: the experts should increase the quality of ads and use creativity tools, even with low budgets, to face and win a market that is pushing in the opposite direction. In a world where consumers (even businesses) tend to view all of a brand's communication as one flow of indistinguishable media⁵³ all advertisers have to do, is go back to basics and perform the simplest advertiser tasks: capture and hold the attention of your target audience - the companies⁵⁴.

BIBLIOGRAPHY:

Arditi me majmunin. Facebook. Bana King. Accessed July 8, 2021.
<https://www.facebook.com/watch/?v=556733318524275>.

⁵² Tran, Angie. 'What Will Happen to Marketing Budgets After COVID-19?' AdRoll Blog, May 4, 2021. <https://www.adroll.com/blog/marketing/what-will-happen-to-marketing-budgets-after-covid-19> . Accessed June 22, 2021

⁵³ Don Schultz, S. I. Tannenbaum, and R. F. Lauterborn, *Integrated Marketing Communications: Pulling It Together & Making It Work*, Chicago: NTC Business Books, 1993.

⁵⁴ Drewniany, Bonnie L., and A. Jerome Jewler. *Creative Strategy in Advertising*. 9th ed. p. 158 Boston, MA: Wadsworth, 2008.

BANA KING OK 30 Sec.' YouTube, April 19, 2019.

<https://www.youtube.com/watch?v=YVYVNsLFD5c>.

Accessed July 8, 2021

Bana King Spot Xhorxh/ Janar 21'. YouTube, January 20, 2021.

<https://www.youtube.com/watch?fbclid=IwAR17FN3W5VInOwJkHnItJMGnerLhzuAtMYnHVvFnuYV6QKCN4XgSDC9GFRw&v=LmLOG5r8mzg&feature=youtu.be>. Accessed July 8, 2021.

Bedalli, Elona. *Bizneset shqiptare ulin 20-30% shpenzimet për reklama*. Revista Monitor, February 25, 2013.

<https://www.monitor.al/bizneset-shqiptare-ulin-20-30-shpenzimet-per-reklama/> Accessed July 7, 2021

Bejo, Gerton. *Sfidat e agjencive të marketingut në epokën dixhitale*. Revista Monitor, May 22, 2018.

<https://www.monitor.al/sfidat-e-agjencive-te-marketingut-ne-epoken-dixhitale-2/>. Accessed July 7, 2021

Bland, William. *Albania after the Second World War*. In T.

Winniffrith (Ed.), *Perspectives on Albania*, p. 125, London, UK: St. Martin's Press, 1992

Bloom, Jonty. *'Coronavirus: How the Advertising Industry Is Changing.'* BBC News, May 27, 2020.

<https://www.bbc.com/news/business-52806115>,

Accessed June 21, 2021

- Burawoy, Michael, and Katherine Verdery. '*Uncertain Transition: Ethnographies of Change in the Postsocialist World.*' In *Uncertain Transition: Ethnographies of Change in the Postsocialist World*, p. 5. Lanham, MD: Rowman & Littlefield, 1999.
- CFO Pharma: *Oledro Hot vs. Mr. Flu*. Vatra Agency, February 19, 2021. <https://www.vatra.net/projects/oledro-hot-vs-mr-flu-cfo/>. Accessed July 8, 2021
- Çikopano, Anxhela. *Kode zakonore në dramaturgjinë shqipe*. p. 197, Tirana, Albania: Shtëpia Botuese Morava, 2020.
- CODRAMOL 2021. YouTube. CFO Pharma, 2021. <https://www.youtube.com/watch?v=SPmy4zPcp5Y>. Accessed July 8, 2021
- Don Schultz, S. I. Tannenbaum, and R. F. Lauterborn, *Integrated Marketing Communications: Pulling It Together & Making It Work*, Chicago: NTC Business Books, 1993.
- Drewniany Bonnie L., and A. Jerome Jewler. *Creative Strategy in Advertising*. 9th ed. p. 17, 21, 25, 135, 158, Boston, MA: Wadsworth, 2008.
- Handley, Lucy. '*The Coronavirus Is Set to Wipe \$50 Billion off Ad Budgets This Year - Here's Where That Will Hit Hardest.*' CNBC, May 28, 2020. Accessed June 21, 2021. <https://www.cnbc.com/2020/05/28/the->

[coronavirus-is-set-to-wipe-50-billion-off-ad-budgets-this-year.html](#),

Harrington, Rebecca. *Don't Believe the Myth about Monkeys and Bananas*. Business Insider, June 17, 2016.

<https://www.businessinsider.com/wild-monkeys-do-not-eat-bananas-2016-6>. Accessed July 8, 2021.

Hasani, Zefina. *Paguaje qe ta kesh*. Revista Klan, Albforumi. Accessed July 08, 2021,

<https://albforumi.com/threads/reklamati-made-in-albania.3256/>, 2003

Hsu, Tiffany. 'A Big Correction': Pandemic Brings Change to 'Bloated' Ad Industry.' The New York Times, July 28, 2020. Accessed June 21, 2021.

<https://www.nytimes.com/2020/07/28/business/media/coronavirus-pandemic-advertising-industry.html>,

I/1-328 Kinoditari Nr. 35, Sujet 5. *Paradë mode. Byroja teknike e artizanatit organizoi në Tiranë një paradë me veshje për stinën vjeshtë - dimër 1965-1966*, 1965

I/1-685 Kinoditari Nr. 21, Sujet 6. *Parada e modës së fustaneve të verës. Aspekte nga parada.*, 1972

I/1-92 Zhurnal Nr. 4, Sujet 5. *Parada e modës. Me rastin e 8 Marsit në Tiranë zhvillohet parada e modës për gra dhe fëmijë për stinën pranverë dhe verë*, 1958

Industria e marketingut po jep shenja pozitive gjatë vitit 2021.

Revista Monitor, March 22, 2021.

<https://www.monitor.al/industria-e-marketingut-po-jep-shenja-pozitive-gjate-vitit-2021/>. Accessed July 8, 2021

KAMPIONI - BestSellerAl. YouTube. Black Box Films, January 29, 2021.

<https://www.youtube.com/watch?v=FOkO5E9tO0A>.

Accessed July 8, 2021

Kompanitë shqiptare të fokusohen te marketingu dhe burimet njerëzore. Revista Monitor, March 6, 2019.

<https://www.monitor.al/kompanite-shqiptare-te-fokusohen-te-marketingu-dhe-burimet-njerezore-2/>.

Accessed July 8, 2021

Lekaj, Greta. *Marketingu si një shërbim në mbështetje të kalimit drejt kanaleve digjitale në industrinë bankare.* Bankieri no. 38, Published by Shoqata Shqiptare e Bankave, January 2021.

Maho, Nertila. *Marketingu në pandemi dhe trendi i giveaway.*

Monitor, March 27, 2021. Accessed June 22, 2021

<https://www.monitor.al/marketingu-ne-pandemi-dhe-trendi-i-giveaway-2/>.

Marketing in Albania. Facebook Groups.

<https://www.facebook.com/groups/1628704584075831/posts/2870777793201831> Accessed July 8, 2021.

Marketing: during and after the Pandemic. Drive published by
Porsche Albania, December 2020.

Muçaj, Neda. *A ju kujtohet reklama e parë shqiptare?*

BusinessMag ju kthen pas në kohë. Business Magazine
Albania, August 15, 2019. <https://businessmag.al/a-ju-kujtohet-reklama-e-pare-shqiptare-businessmag-ju-kthen-pas-ne-kohe/>. Accessed July 7, 2021

Organization for Economic Co-Operation and Development
(OECD)*. 2021. *The Covid-19 crisis in Albania.*
January 31. Accessed June 21, 2021
<https://www.oecd.org/south-east-europe/COVID-19-Crisis-in-Albania.pdf>

Publicitetit 2012: E pëson media e shkruar, May 8, 2012.
<https://www.monitor.al/publicitetit-2012-e-peson-media-e-shkruar/>. Accessed July 7, 2021

Reklamat Made in Albania.... Albforumi, May 19, 2003. Accessed
July 08, 2021, <https://albforumi.com/threads/reklamat-made-in-albania.3256/>.

RKPK290198 I/3-265 Lindje, perëndim, lindje, Gjergj Xhuvani,
2009

RKPK478482 I/1-69 Kinozhurnal Nr. 9, Sujet 5. *Parada e modës.*
E para paradë mode në Tiranë, në të paraqiten modelet e
veshjes për të gjitha moshat.,1956

- Senja, Emirjon. *Raportimi objektiv përmes mediave online, viktima tjetër e pandemisë në Shqipëri?* Albanian Media Institute, September 2020. Accessed June 22, 2021 <http://www.institutemedia.org/wp-content/uploads/2020/09/Emirjon-Senja.pdf>
- Sugarman, Joseph. *The Adweek Copywriting Handbook: The Ultimate Guide to Writing Powerful Advertising and Marketing Copy from One of America's Top Copywriters.* p. 31, Chichester: J. Wiley, 2007.
- Sweney, Mark. 'UK Advertisers Pulled More than £1.1bn Spend during Covid Lockdown.' The Guardian, August 4, 2020. Accessed June 21, 2021. <https://www.theguardian.com/media/2020/aug/04/uk-advertisers-spend-covid-lockdown-coronavirus>
- Tran, Angie. 'What Will Happen to Marketing Budgets After COVID-19?' AdRoll Blog, May 4, 2021. <https://www.adroll.com/blog/marketing/what-will-happen-to-marketing-budgets-after-covid-19> . Accessed June 22, 2021
- Tregu kaotik i agjencive publicitare. Revista Monitor, June 29, 2012. <https://www.monitor.al/tregu-kaotik-i-agjencive-publicitare/>. Accessed July 7, 2021
- Yamey, Adam. *Albania on my mind.*, p. 67, Accessed July 08, 2021, Lulu Com., 2012

Figure 3: <https://www.gettyimages.com/detail/news-photo/europe-germany-german-reichspost-information-brochure-with-news-photo/1207397567?adppopup=true>

Figure 4: <https://www.gettyimages.com/detail/news-photo/publicit%C3%A9-de-1933-pour-le-magasin-de-confection-a-la-belle-news-photo/840482212?adppopup=true>

Fatjeta RESULMEMAJ⁵⁵

The influence of the media in Albania during the Covid-19 pandemic

Abstract

The media performance in Albania has recently launched a very visible and significant revolution. This has come about because of the importance but also of being already a necessary part of society as a whole. We have seen and encountered this a lot in recent years. We can only mention the 2-year-old before this year when we faced the fatality of the 2019 earthquake and the Covid pandemic - 19. Without stopping and without mentioning the variety of functions that the media performs, let us emphasize only its essential role, i which is already known to the whole public, which is the informative function. For this reason, we will talk in the continuation of this paper, where we will stop and reveal in more detail the whole process of broadcasting and media coverage on COVID-19. We will focus not only on the perspective of how the media has informed the public, but also the impact it has had as an interactive communication between what is broadcast and given in

⁵⁵ Fatjeta Resulmemaj
Koordinator e departamenteve,
"Beder" University College / Albania
fhasa@beder.edu.al

the media, with how the public-audience receives and uses this information.

That is why we say that television broadcasts, including not only traditional media but also online ones, have brought a number of negative consequences to the audience. If we bring to attention and analyze the period when it first appeared in Albania, on March 8, 2020, the pandemic, the excessive bombardment with information and news caused misinformation and disorientation of the public, going even further as far as the phenomenon of fake news is concerned. In this regard, we will argue that it was something harmful to the public, as as we mentioned above, it was a virus that appeared for the first time and the information related to it was unverified and unknown to the whole country.

Keywords: *The informative function, media, fake news, pandemic, public*

Abstrakt

Ecuria mediatike në Shqipëri kohët e fundit ka çelur një revolucion shumë të dukshëm dhe të theksuar. Kjo ka ardhur falë rëndësisë por dhe të qenit tashmë një pjesë e domosdoshme e shoqërisë në tërësi. Këtë e kemi parë dhe hasur shumë në vitet e fundit. Mund të përmendim vetëm 2-vjeçarën para këtij viti kur u përballëm me fatalitetin e tërmetit të 2019-tës dhe pandeminë Covid – 19. Pa u

ndalur dhe pa përmendur larminë e funksionëve që media kryen, le të theksojmë vetëm rolin thelbësor të saj, i cili tashmë është e ditur për gjithë publikun, i cili është funksioni informues. Për këtë arsye do të flasim në vijim të këtij punimi, ku do të ndalemi dhe shpalosim më në detaje gjithë procesin e transmetimit dhe pasqyrimit të medias mbi COVID-19. Do të përqëndrohemi jo vetëm në këndvështrimin sesi media ka informuar publikun, por dhe ndikimin që ka pasur si një komunikim interaktiv mes asaj që transmetohet dhe jepet në media, me atë sesi publiku-audienca e merr dhe e përdor këtë informacion. Prandaj themi se transmetimet televizive, përfshi këtu jo vetëm mediat tradicionale por dhe ato online, kanë sjellë një sërë pasojash negative tek audienca. Nëse do të sjellim në vëmendje dhe të analizojmë periudhën kur u shfaq për herë të parë në Shqipëri, në datën 8 mars të vitit 2020 pandemia, bombardimi i tepërt me informacione dhe lajme shkatoi dezinformim dhe çorientimin e publikut, duke shkuar edhe më tej deri aty sa të kemi të bëjmë me fenomenin e fake news. Në këtë aspekt, do të argumentojmë se ishte diçka e dëmshme për publikun, pasi siç e përmendëm edhe më lart, ishte një virus që shfaqej për herë të parë dhe informacionet që lidheshin me të ishin të pavërtetuara dhe të panjohura për mbarë vendin.

Fjalë kyçe: *informim, media, fake news, pandemi, publik*

Hyrje

Mediat sociale janë përdorur nga publiku i gjerë nëpërmjet platformave të shumta me partneritete si Facebook, Google Scholar, TikTok, Instagram, Twitter, për të përhapur informacione të vlefshme ose dezinformata në lidhje me pandeminë. Publikimi i lajmeve apo informacioneve në median sociale për një pandemi të panjohur më parë, ka krijuar panik tek njerëzit për këtë gjë gazetarët mbajnë një përgjegjësi e madhe. Mediat jo vetëm se informojnë për shifrat aktuale dhe kufizimet apo masat që vendos qeveria për qytetarët, por edhe kanë kontribuar në përhapjen e keqinformimit mbi pandeminë. Gjithashtu mediat sociale u përdorën për të rritur ndërgjegjësimin e popullatës duke fituar rëndësi të konsumit mediatik.

Pandemia COVID-19, përveç se është një kërcënim global, është referuar si një infodemikë. Aksesit i drejtpërdrejtë në përmbajtje përmes platformave të tilla si Twitter dhe Youtube i lehtësohet të ndjeshëm ndaj thashethemeve dhe informacioneve të diskutueshme. Ky informacion mund të ndikojë fuqishëm në sjelljet individuale, duke kufizuar kohezionin e grupeve dhe për këtë arsye efektivitetin e kundërmasave të qeverisë ndaj virusit. Platformat u përdorën gjithashtu nga politikanët, lëvizjet politike dhe organizatat shëndetësore të nivelit kombëtar dhe shtetëror për të shkëmbyer informacion të shpejt dhe për të arritur shumë njerëz⁵⁶.

⁵⁶ https://Ndikimi_i_pandemis%C3%AB_Covid-19_n%C3%AB_rrjetet_sociale, last update : 5 mars 2021

Gjatë një kohe të distancës sociale dhe kontakteve të kufizuara me të tjerët, mediat sociale u bënë një vend i rëndësishëm për të bashkëvepruar. Platformat e mediave sociale kanë për qëllim të lidhin njerëzit dhe ndihmuan botën të mbetet e lidhur, duke rritur në masë të madhe përdorimin gjatë pandemisë. Meqenëse shumë njerëzve u kërkohet të qëndrojnë në shtëpi, ata u janë drejtuar mediave sociale për të ruajtur marrëdhëniet e tyre dhe për të hyrë në argëtim për të kaluar kohën.

Pandemia COVID-19 ka ndikuar në përdorimin e mediave sociale nga popullata e përgjithshme e botës, të famshëm, udhëheqës botërorë dhe profesionistë. Shërbimet e rrjeteve sociale janë përdorur për të përhapur informacion, dhe për të gjetur humor dhe shpërqendrim nga pandemia përmes memeve të Internetit. Sidoqoftë, distancimi shoqëror ka detyruar ndryshime të mënyrës së jetesës për shumë njerëz, të cilat vendosin një tendosje në shëndetin mendor. Shumë shërbime këshillimi në internet që përdorin mediat sociale u krijuan dhe filluan të rriten në popullaritet, pasi ato mund të lidhnin në mënyrë të sigurt punonjësit e shëndetit mendor me ata që kanë nevojë për to⁵⁷.

Roli i medieve sociale gjatë pandemisë

Shfaqja e virusit të panjohur që transmetohet nga njeriu në njeri, brenda pak muajve do të përhapej pothuajse në çdo vend të

⁵⁷ Po aty

botës. Dhjetori i vitit 2019, do të ndryshonte botën në pikëpamjet që as ishin paramenduar. Një nga masat e para që u ndërmor në shumë vende, ishte izolimi i popullatës në mënyrë që të ndalej vrulli i përhapjes së virusit. E të qenurit në izolim, përballë një situatë të cilën bota nuk e kishte provuar për kohë shumë të gjatë, ndikoi ndër të tjera edhe në mënyrë psikologjike tek secili individ. Për dallim nga virusi 'Spanjoll', që shpërtheu në vitin 1918, pandemia e shkaktuar nga COVID-19, e gjeti botën në një moment 'shumë më të mirë'. Gjatë pandemisë së gripit të vitit 1918, që u vlerësua se infektoi një të tretën e popullsisë së botës, njerëzit nuk kishin të njëjtat burime komunikimi që kemi tani në shekullin XXI për të shpërndarë shpejt lajmet dhe informacionet. Mediat sociale luajtën rolin të rëndësishëm ku kanë ndihmuar në shumë mënyra për të bërë më të lehtë përballjen me pandemisë së COVID-19.

Madje, rrjetet sociale, krahas informimit, nxorën në pah edhe kreativitete të shumta në të gjitha fushat jetës: kinematë e teatrot etj., pasi përmes rrjeteve sociale sollën shfaqje të shumta online, për luftimin e pandemisë dhe duke pasur mundësinë që të komunikojmë në çdo moment përmes rrjeteve sociale⁵⁸.

Keqinformimi mbi pandeminë Covid -19

⁵⁸ Kushner Jackson "The role of social media during a pandemic", Mar 25, 2020; Retrieved from: <https://khoros.com/blog/social-medias-role-during-covid-19>

Publikimi i lajmit që doli nga qyteti Wuhan dhe paniku i shkatuar prej Kinës ka çuar në përhapjen e keqinformimit botëror, sa dhe vetë sëmundja. Disa prej popullatës kanë reaguar me frikë, me panik e disa kanë reaguar duke injoruar rrezikun me mendimin se është lojë politiko – botërore. Disa e kanë përjetuar deri sa edhe shpresën e kanë humbur për ta përballuar situatën. Dikush ka tentuar të hidhet nga ballkoni e dikush është hedhur realisht. Pse ndodhin vallë këto situata? Kush ndikoi në psikologjinë e këtyre njerëzve që humbën jetën pa u infektuar nga Covid-19? Shumë pyetje që nuk u gjendet një përgjigje e duhur. Shumë teori konspirative pa fakte! Shumë lajme e pak besim! Keqinformime dhe ankth e pastaj panik!

Termi i huaj ‘dezinformim’ apo ‘keqinformim’ në gjuhën shqipe, i njëjtë me termin “lajme të rreme”, nuk është term i pa hasur në ditët e sotme. Lajme të rreme, pa vërtetime shkencore, si për shembull lajmi që u përhap se konsumimi i ujit me limon në mëngjes dhe gjatë ditës të mbron nga Corona virusi. Lajmi përhapet miliona herë përmes medieve sociale sa bëhet viral dhe i rrezikshëm, që në rastin më të keq kushtojnë edhe jetë njerëzish saqë as vetë verifikuesit e fakteve nuk e përballojnë dot mbrojtjen e përhapjes me shpejtësi të lajmit të rremë.

Informacioni i gabuar është përhapur në formën e raporteve se fishekzjarret do të vrasin virusin në ajër, si dhe uthull dhe rrënjë indigowoad shërimin e një infeksioni. Ky dezinformim u përhap përmes aplikacionit të mesazheve WeChat. Qytetarët gjithashtu

kanë blerë një teprice materiale dhe furnizimesh, gjë që ka varfëruar numrin e furnizimeve në dispozicion të profesionistëve. Informacioni i vjetër dhe i pabazuar është përhapur gjithashtu si faktik, i parë me rritjen e përfitimeve të raportuara të Hydroxychloroquine, edhe pse OBSH ka përfunduar provat rreth produktit pasi mund të rrisë rrezikun e vdekjes së pacientëve nga COVID-19⁵⁹.

Ndikimi i Covid -19 në shëndetin mendor

Ekziston një hulumtim i gjerë i psikologjisë që provon se lidhja me të tjerët zhvillon një ndjenjë të përkatësisë dhe mirëqenies psikosociale, e cila rrit shëndetin mendor dhe zvogëlon rrezikun për ankth dhe depresion. Mbingarkesa e informacionit dhe përdorimi i vazhdueshëm i mediave sociale është treguar se ndërlikohet pozitivisht me një rritje të depresionit dhe ankthit.

Ndikimi i ndjekjes së masave të distancimit shoqëror mund të shkaktojë ndjenjën e vetmisë dhe izolimit tek njerëzit, duke rritur ndjenjën e ankthit dhe mund të jetë shumë dërrmuese. "Shumë të rritur gjithashtu po raportojnë ndikime specifike negative në shëndetin dhe mirëqenien e tyre mendore, të tilla si vështirësia e gjumit (36%) ose të ngrënit (32%), rritja e konsumit të alkoolit ose përdorimit të substancave (12%) dhe përkeqësimi i kushteve kronike (12%)), për shkak të shqetësimit dhe stresit mbi

⁵⁹ https://Impact_of_the_COVID-19_pandemic_on_social_media, last update : 22 May 2021

koronavirusin. "Ndërsa jeni pjesë e një pandemie globale, mund të jetë stresuese dhe të shkaktojë ankth midis vetes dhe familjes, por ka mënyra se si mund të mbani veten dhe familjen tuaj⁶⁰.

Aspektet pozitive të mediave sociale gjatë pandemisë

Mediat sociale kanë një ndikim pozitiv në qarkullimin e informacionit në lidhje me pandeminë COVID-19 në vendin tonë, një shembull pozitiv ishte se si gjatë pandemisë personeli mjekësor shpërndante video të bëra në ambjentin spitalor për të ndarë një mesazh emocional përmes YouTube, Facebook etj. për të treguar përpjekjen e madhe të përfshirë në kujdesin për pacientët. Mediat sociale përjashtuar rasteve të informacionit që kanë krijuar panik tek njerëzit, kanë shfaqur dhe informacione të dobishme mbi masat dhe kujdesin shëndetësor ndaj virusit duke treguar rëndësinë e distancës shoqërore si edhe aktivitetet që mund të bëjmë për të mbajtur nën kontroll shëndetin mendor ndërsa ishim në karantinim. Mediet sociale ndikojnë pozitivisht për individë që konsumojnë mediat sociale dhe janë të informuar në një mënyrë më të përqendruar rreth pandemisë, dhe priren që të jenë të informuar më shumë për COVID-19, nuk ndikohen psikologjikisht dhe nuk marrin parasysh informacione të padobishëm për to. Pasi të jesh i informuar e pranohet realitetin ashtu si raportohet në mediet sociale papërdetuar panik, ankth, apo gjendje depresioni.

Aspektet negative të mediave sociale gjatë pandemisë

⁶⁰ Po aty

Meqenëse është një teknologji relativisht e re, ka pak kërkime për të përcaktuar pasojat afatgjata, të mira ose të këqija, të përdorimit të mediave sociale. Megjithatë, studime të shumta kanë gjetur një lidhje të fortë midis mediave të rënda sociale dhe një rrezik në rritje për depresion, ankth, vetmi, vetë-vrasje⁶¹.

Gjatë pandemisë globale të vitit 2020, mediet sociale janë bërë një aleat por edhe një kërcënim i mundshëm. Informacione që përhapen me shpejtësi në një periudhë të shkurtër mund të rezultojnë negativisht në ngarkesën psikologjike duke u munduar të dallojnë informacionin e dobishëm nga informacioni i padobishëm. Një ndikim i madh i mediave sociale aktualisht është aftësia për të shpërndarë shpejt informacione të rreme të cilat mund të ngatërrojnë dhe shpërqendrojnë vëmendjen e popullatës.

Sjellje të tilla vazhdojnë të paraqesin sfida për përpjekjet e kontrollit COVID-19. Për shkak të panikut ekzistues në gjithë globin, në lidhje me përdorimin e ilaçeve bimore dhe imunitetit për parandalimin dhe trajtimin e virusit u qarkulluan gjerësisht mesazhet që përmbajnë pretendime të rreme, gjë që shtoi konfuzionin tek njerëzit⁶². Duke u mbështetur në situatat e ndodhura

⁶¹ Robinson L. & Smith M. Last updated: September 2020, Retrieved from: <https://www.helpguide.org/articles/mental-health/social-media-and-mental-health.htm>

⁶² Depoux. A, Martn.S, Karafillakis. E, The pandemic of social media panic travels faster than the COVID-19 outbreak Retrieved from: 3 March 2020, <https://academic.oup.com/jtm/advance-article/doi/10.1093/jtm/taaa031/5775501>

gjatë pandemisë mund të themi se aspekti negativ i medias sociale për individët që konsumojnë mediet sociale së shumti dhe janë jo të informuar rreth situatës por që përqendrohen në kanale më pak mediatike, ndikohen psikologjikisht nga COVID-19. Individët të cilët nuk janë të informuar dhe përdorin mediet sociale për të informuar më shumë veten e tyre në lidhje me pandeminë ndjehen të panikosur dhe në të vërtetë nuk arrijnë të marrin më shumë njohuri rreth COVID-19.

Përfundime

Pandemia COVID-19 është një krizë shëndetësore globale dhe nënkontrolli varet nga njohuritë e njerëzve për virusin. Ndodhur në këtë situatë shumë dinamike globale mund të themi se mediet sociale luan një rol të rëndësishëm në komunikimin e njohurive për pandeminë tek publiku. Gjithashtu mediet sociale kanë luajtur një rol kryesor në përhapjen e ankthit për shpërthimin e pandemisë.

Mediat sociale kanë qasje pozitive po ashtu dhe negative, përdorimi i këtyre mjeteve mund të ndihmojë gjatë një pandemie për të përhapur shpejt informacione të reja të rëndësishme, duke ndarë protokollat diagnostikuese, të trajtimit dhe ndjekjes së virusit, duke krahasuar qasje të ndryshme nga pjesë të tjera të botës për t'i përshtatur ato dhe burimet e disponueshme, me anën e dobët të shpërndarjes së mundshme të të dhënave të rreme, dhe

informacioneve pesimiste që mund të çojnë në ankth, depresion dhe në disa raste ekstreme, edhe vetëvrasje.

Gjatë karantinimit njerëzit janë shoqëruar me ankth dhe shqetësim afatgjatë dhe mediet sociale janë bërë të dobishme për publikun për të mbajtur komunikimin me miqtë dhe familjen dhe të afërmit, për të zvogëluar stresin dhe mërzinë.

Bibliografi

Robinson, L. & Smith, M. (2020) Last updated: September, retrieved from: <https://www.helpguide.org/articles/mental-health/social-media-and-mental-health.htm>

Sheldon, Pavica & Rauschnabel, Philipp & Honeycutt, M. James. (2019) *The Dark Side of Social Media: Psychological, Managerial, and Societal Perspectives*, 12 July.

Naslund. J, Bondre & A, Torous. J. & Aschbrenner K. (2019) "Social Media and Mental Health: Benefits, Risks, and Opportunities for Research and Practice". Retrieved from: 19 October.

Kassam, N. (25 March 2020). "Disinformation and coronavirus". The Interpreter. Lowy Institute.

Depoux. A. & Martn. S & Karafillakis E. (2020) "The pandemic of social media panic travels faster than the COVID-19 outbreak".

Retrieved from: 3 March 2020, <https://academic.oup.com/jtm/advance-article/doi/10.1093/jtm/taaa031/5775501>

https://ndikimi_i_pandemis%C3%AB_Covid-19_n%C3%AB_rrjetet_sociale, last update : 5 mars 2021
https://Impact_of_the_COVID-19_pandemic_on_social_media, last update : 22 May 2021

Rahim OMBASHI⁶³, Beder University College, Albania

Mass Media Communication: The progress of discourses in the Albanian language during ‘Pandemic resilience’

Abstract

The concept of political style has begun to take its first steps in the Albanian language. The term borrowed from Carola Schoor helps for a deeper understanding of lectures during political appearances. The paper will decompose the components of the political style, which in the global aspect continues to be underdeveloped, decomposing the concept step by step from the beginning of the Covid-19 pandemic in Albanian-speaking areas, from February 2020, until the end of extinction spring 2021. While the foundations of journalism continue to be based on those four or five key principles: independence and impartiality of information, public interest in news, and verification of sources of information, in this period of time we are informed and consume information, which is transmitted to us in different ways compared to the early ones. Public information is carried out without passing the filter of journalists and formal newsrooms, leaving the reader / viewer to his or her own devices when it comes to quality information of interest

⁶³ Rahim Ombashi Associate Professor Doctor – DEAN of Faculty of Humanities & Law – Beder University College, Tirana, Albania
e-mail: rombashi@beder.edu.al

to the public. The question of how functional styles influenced the coping of the medical situation, which was related to the situation of the campaign for the general parliamentary elections in Albania, in April 2021, serves as a working hypothesis, because fact-checking services or initiatives are a trend contemporary of particular importance in the time in which we live. Public communication and media coverage during the 'pandemic renewal' period encountered difficulties in disseminating information. The lack of preparation of the public with official scientific information, supported the uncertainty about the expectations, which gave way to false news about the cure, the symptoms of the disease and ways to avoid and cope with the COVID-19 virus. They even believed in 'non-paper' en masse, as 'infodemic' information grew, which helped a lot to obscure the danger posed by poor quality information. Based on primary facts and sources, the help given through functional styles will be analyzed, giving the proper answer to the hypothesis. There was a marked increase in the use of functional religious style because his vocabulary was particularly enriched, but more importantly helped to cure panic and reduce personal anxiety.

Meanwhile, instead of a single style (journalistic-literary, journalistic), the political style clearly appeared as a combination and cooperation of three components or three sub-styles: rhetorical, social and ideological. There was difficulty in approaching the evaluation of the ideological sub-style, which was realized by the

approximate method that reveals it by features, which can be stylized populist, elitist or pluralistic. In this period of time, the editorial appeared as a combination of analysis and opinion and as a caricature, a kind of figurative-publicistic art, which includes humor and satire, displayed through humorous elements, ridicule, irony and even political sarcasm. An analysis of the ideological style of the four speeches of Albanian politicians Edi Rama, Lulzim Basha, Monika Kryemadhi and Ilir Meta and of some writings of publicists within this style is performed. The close comparison of individual style profiles gives an explanation of the differences and similarities, somewhat inexplicable, between the four politicians, as well as preaching journalism with amateur journalism.

Keywords: *Political style, Ideological-Rhetorical-Social component, Infodemic, 'Pandemic resilience', "non-paper", Political sarcasm, Stylizing in a Populist-Elitist-Pluralistic way*

Hyrje

Koncepti i stilit funksional politik ka filluar të hedhë hapat fuqishëm në komunikim në gjuhën shqipe dhe po zë vend edhe në mediet, që komunikojnë në këtë gjuhë. Termi i marrë hua nga Karola Shur (Carola Schoor) ndihmon për një kuptim të thellë të ligjëtimeve gjatë paraqitjeve politike. Kumtesa do të zbërthejë përbërësit e *stilit politik*, i cili edhe në aspektin global vijon të jetë në zhvillim, duke shkoqitur konceptin hap pas hapi prej fillimit të pandemisë Covid-19 në trevat shqipfolëse, nga shkurti i vitit 2020.

Analiza do të vijojë deri në prag të shuarjes së pandemisë, në fund të pranverës 2021, që përkon me mbarimin e zgjedhjeve të përgjithshme parlamentare të këtij viti në 25 prill. Ndërsa themelet e gazetarisë vazhdojnë të bazohen në ato katër ose pesë parime kryesore: pavarësia dhe paanësia e informacionit, interesi publik për lajmet, si dhe verifikimi i burimeve të informacionit, në këtë periudhë kohe informohemi dhe konsumojmë informacion, i cili na transmetohet në mënyra të ndryshme krahasuar me ato të hershmet. Informimi publik kryhet pa kaluar filtrin e gazetarëve dhe të redaksive formale, duke e lënë lexuesin / shikuesin / dëgjuesin (marrësin) në fatin e tij, kur bëhet fjalë për informacion cilësor me interes për publikun, informim të përzier të lajmit mbi shëndetin, i cili u përzie me lajmin politik.

Pyetja sesi ndikuan stilet funksionale tradicionale, përfshi stilin politik, në përbërësimin e situatës mjekësore, e cila u ndërlidh me situatën e zhvillimit të fushatës për zgjedhjet e përgjithshme parlamentare në Shqipëri, shërben si hipotezë e punimit, sepse shërbimet ose iniciativat e kontrollit të fakteve janë një prirje bashkëkohore me rëndësi të veçantë, në kohën në të cilën jetojmë. Komunikimi publik dhe mbulimi i medieve gjatë periudhës së ‘Pandemic resilience (rinovimit pandemic)’ hasën vështirësi në shpërndarjen e informacionit si dhe në mbajtjen gjallë të komunikimit. Mungesa e parapërgatitjes së publikut me informacion shkencor zyrtar, mbështeti pasigurinë në lidhje me

pritjet, të cilat u lanë vendin lajmeve të rreme për kurimin, simptomat e sëmundjes dhe mënyrat për të shmangur dhe përballuar virusin COVID-19. U besuan masivisht deri dhe “non-paper”, ndërsa u rrit nformacioni ‘infodemik’, i cili ndihmoi mjaft për të mjegulluar rrezikun që sillte informacioni me cilësi të dobët. Bazuar në fakte dhe burime parësore, do të analizohet ndihmesa e dhënë përmes stileve funksionale, të rinovuara tashmë, duke i dhënë përgjigjen e duhur hipotezës. Bie në sy që pati një fuqizim të dukshëm të përdorimit të stilit funksional fetar, fjalori i tij u pasurua veçanërisht, por më e rëndësishmja ishte besimi i përhapur si mbështetje, i cili ndihmoi në shërimin e frikës ekzistenciale, uljen e ankthit dhe panikut personal.

Kalohet në të nga ligjërimi përhumbës e trishtues, i tipit: “Unë nuk e di me kë jam, por e di mirë me kë nuk jam”, që kishte pllakosur gjithkund komunikimin, drejt shpresës që mposht pandeminë, duke u shtuar si rast i gjuhës shqipe:

Reagimi i plotë i Kryepeshkop, Anastas Janullatos:
Kryepiskop i Tiranës, Durrësit dhe i Gjithë Shqipërisë;
Pashkë 2021, maj: Çlirim nga urrejtja dhe variantet e saj
“Ditë e Ngjalljes, le të ndriçohemi me panairin... dhe ata që na urrejnë, le t’i falim të gjithë në Ngjalljen.” (Vargëzime të Pashkës, Lavdia)

E krenjtja e të rëndritshme e Pashkës na fton plot hare të shkëlqejmë nga gëzimi, të çliruar nga robëria e pasioneve vdekjeprurëse, nga çdo element i errët, i fshehur në thellësinë e egos sonë.

Duke përfunduar:

... Duke u frymëzuar dhe duke marrë fuqi nga e krenjtja e tërëndritshme e Pashkës, që mbi të gjitha është e krenjtja e pajtimit universal, le të përpiqemi të paqësohemi personalisht, duke falur madje edhe ata që na urrejnë, edhe nëse kjo na duket e vështirë. Ngjallja e Krishtit shpall fitoren e jetës mbi vdekjen e mbi gjithë pasionet shkatërrimtare dhe na fton të shijojmë çlirimin tonë nga pushteti i tyre. Dhe në një botë që përpëlitet nga armiqësi vdekjeprurëse dhe nga pandjeshmëria, le të bëhemi luftëtarë kundër urrejtjes dhe varianteve të saj të shumëllojta. Dhe, me besim të palëkundur, le të përpiqemi që të forcohet bashkimi, pajtimi, dashuria, uniteti, bashkekzistenca harmonike e njerëzve dhe e popujve.

Krishti u ngjall, vëllezër dhe motra.

Me shëndet të fortë dhe shpresë gjatë periudhës së turbullt të pandemisë, dhe me lirinë e Ngjalljes në shpirtin tonë!

Në përgjithësi u trondit skepticizmi që është ngritur pothuajse në nivelin e ligjit natyror, ku vendin e Zotit e ka zënë një mori zotash dhe më i rëndësishmi është ai i progresit (Kopliku, Fatos A. 2021: 9, 10). Ndërkohë, në vend të një stili të vetëm (publicistiko-letrar, gazetaresk), u përvijua dukshëm stili politik, si një ndërthurje dhe bashkëpunim i tre përbërësve apo tri nënstyleve: *retorik*, *social* dhe *ideologjik*. Vështirësi gjatë punimit dolën në qasjen për vlerësimin e nënstilit ideologjik, e cila u tejkalua me metodën e përafërt që e zbulon atë nga tiparet, të cilat mund të stilizohen në mënyrë *populiste*, *elitiste* ose *pluraliste*. Kryhet një analizë e nënstilit ideologjik të katër fjalimeve të politikanëve shqiptarë Edi Rama, Lulzim Basha, Monika Kryemadhi dhe Ilir Meta, si dhe e disa shkrimeve të publicistëve brenda këtij stili. Krahassimi i imët i profileve të stilit individual jep një sqarim të dallimeve dhe ngjashmërive, deri-diku të pashpjegueshme, midis katër politikanëve, si dhe diferencon publicistikën predikuese krahasuar me atë amatore. Analiza e informacionit infodemik ndihmoi shumë për të sqaruar rrezikun, që vinte nga komunikimi publik me cilësi të dobët.

Gjatë periudhës nga marsi i vitit 2020 deri në qershor 2021, mbizotëruan reklamat e ndërtuara sipas ligjëritimit gazetaresk dhe të paguara nga tregu farmaceutik, informacioni i pakëtuar nga propaganda, i kryer gjithashtu me të njëjtin stil funksional gjuhësor. Ato rritën frikën për efektet anësore të vaksinave dhe, së bashku me

teoritë e konspiracionit rreth tyre, lanë një pjesë të publikut larg vaksinimit. Nuk munguan shkrimet e hartuara në ligjërimin funksional tekniko-shkencor, i cili ofronte siguri jo vetëm për të prekurit nga pandemia, por gjithashtu u vinte në ndihmë atyre që po mjekoheshin, ose atyre që rrezikonin të prekeshin. Urdhra dhe udhëzime u shfaqën përmes ligjëritit juridiko-administrativ, që nuk ishin pak, por njohja e stileve funksionale, përfshi stilin politik, mundëson që publiku të filtrojë vetë informacionin, domethënë të mos besojë në lajmet e përrjetshme (Kur?) dhe burimin (KU?), por të kuptojë qëllimin e përhapjes së tyre. Duke mbështetur forcimin e të menduarit analitik dhe qëndrimin kritik, ndihmohen zgjedhjet e informuara, sepse sasia e madhe e informacionit, tani vetëm një klikim larg, mund të jetë e padobishme, nëse dikush nuk edukohet dhe mëson profesionalisht sesi të marrë lajmet.

... ..

I gjithë Ballkani, sot, veçmas Ballkani Perëndimor, përballen me informimin e turbullt e deri atë fals, offline e online, që vërshon me shumicë dhe përhapet me shpejtësinë e informacionit infodemik. Publiku "bombardohet" me ngulm nga njoftime me cilësi të dyshimtë, aq sa shpesh është e vështirë të kuptosh diferencën mes lajmeve të rreme dhe propagandës, historive të njëanshme apo informacionit të besueshëm. Pandemia e shkaktuar nga Covid 19, që nisi të përhapet zyrtarisht një vit më parë, tregoi

qartë sesa e brishtë është audienca kundrejt shtrembërimit të fakteve, lajmeve të rreme, që kanë ndikim të drejtpërdrejtë në shëndetin e individit, i cili përballej me to. Mbulimi mediatik dhe informimi i publikut gjatë një krize shëndetësore, të ndërthurur me atmosferën e mjedisit politik në përgatitje apo në zhvillim të zgjedhjeve parlamentare, është gjithnjë një sfidë, por në kushtet e një pandemie botërore, në kohën e internetit, filtrimi i informacionit bëhet edhe më i vështirë.

Të gjitha ato premise të silogjizmave ekzistenciale shtuan frikën ndaj efekteve anësore të vaksinave dhe bashkëshoqëruar me teoritë konspirative rreth tyre, trembën dhe lane larg një pjesë të publikut. Nuk munguan shkrimet e hartuara në ligjërimin tekniko-shkencor, që jepnin siguri jo vetëm për të prekurin nga pandemia, por erdhën në ndihmë edhe të atij që po kurohej, apo atij që rrezikohej të prekej nga epidemia botërore. Në ligjërimin juridiko-administrativ përcilleshin pa kursim urdhëra e udhëzime në mbështetje të zgjidhjes së situatës së rënduar, ndërkohë që stili funksional i komunikimit fetar u pasurua me leksik të panjohur për publikun e gjerë duke u bërë aktiv.

Nga mediet e vendase mësohet që më tetë mars 2020, Shqipëria pohoi dy rastet e para me Koronavirus (Covid-19): një baba dhe një djalë, i biri, të cilët kishin ardhur në vend nga Firenze e Italisë. Në të njëjtën ditë, qeveria urdhëroi ndalimin e të gjitha fluturimeve si dhe tragetet, që vinin nga zona veriore e

Italisë, deri më tre prill. U mbyllën për dy javë shkollat, u urdhërua ndalimi në publik i të gjitha grupimeve të njerëzve si dhe iu kërkua zyrtarisht federatave të sporteve të pezullonin aktivitetet. Ministria e Shëndetësisë dhe Mbrojtjes Sociale (MSHMS) njoftoi se çdo person që hyn në Shqipëri nga zonat me karantinë të Italisë duhet të vetizohet, ose do të ndëshkoheshin. Në mesditën e 11 marsit u shënua vdekja e parë nga Koronavirusi në Shqipëri; një grua 73-vjeçare vdiq në Durrës nga komplikime vaskulare. Më 12 mars, një zëvendësministër i Shëndetësisë deklaroi se gjatë 24 orëve të fundit 145 njerëz u ishin nënshtruar testeve për COVID-19. Nga të dhënat e marra u rrit numrin i të infektuarëve në 23, 18 prej të cilëve ishin asimptomatikë dhe në vetizolim, kurse pesë ndodheshin të shtruar në spital. Mediet saktësonin se të 23 personat e infektuar kishin histori udhëtimi në Itali ose kishin rënë në kontakt me njerëz që kishin qenë në atë vend.

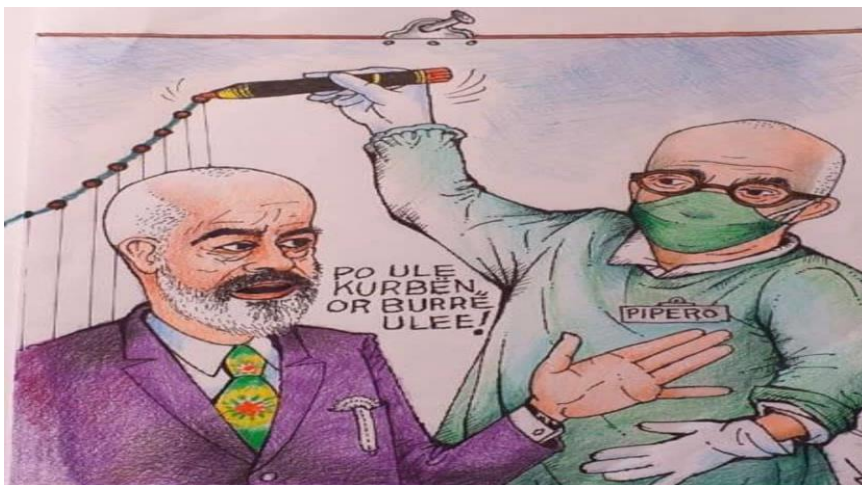
Ministria gjegjëse njoftoi në datën 13 mars se numri i të prekurve me Koronavirus kishte shkuar në 33, e dhënë kjo pas 159 testeve të reja të kryera në 24 orët e fundit. Po në atë ditë, qeveria njoftoi mbylljen e qyteteve të mëdha, përfshirë edhe Tiranën, deri të dielën në mesnatë. Disa nga masat e tjera të marra ishin bllokimi i rrugëve, ndalimi i qarkullimit të makinave private dhe mbyllja e të gjitha bizneseve (me përjashtim të farmacive dhe dyqaneve ushqimore). Të gjithë shtetasit e huaj, që donin të shkonin në aeroport, duhej të merrnin leje me shkrim nga policia për të përdorur

rrugët. Deri në 17 mars janë dëshmuar 55 raste, nga të cilët 25 persona ishin të shtruar në spital, ndërsa tre prej tyre ndodheshin nën mbikëqyrje të fortë. Në 24 orët e fundit u testuan 42 persona, nga të cilët katër prej tyre rezultuan positive, duke e çuar numrin e të infektuarëve nga 51 në 55. Te materiali i paraqitur më lart, i cili është mbledhur nga informacioni zyrtar i atyre ditëve, mbizotëron stili funksional politiko-shoqëror, i cili qëndron midis atij të letërsisë artistike dhe stilit tekniko-shkencor. Bie në sy leksiku i zgjedhur dhe fjalët me kuptim të drejtpërdrejtë, leksik nga fusha të larmishme të veprimtarisë njerëzore dhe shprehje ndërkombëtare: *Koronavirus (Covid-19), karantinë, vetizolim, virus, komplikime vaskulare, teste, asimptomatikë, rezultuan pozitivë, etj.* Vendin kryesor e zënë fjalët me ngjyrim shoqëror, togfjalësha të karakterit mjekësor: *Ministria e Shëndetësisë dhe Mbrojtjes Sociale, komplikime vaskulare, zonat me karantinë, shtruar në spital, nën mbikëqyrje të fortë, mbyllja e qyteteve, mbyllja e bizneseve, etj.* Njoftimet nga Instituti i Shëndetit Publik (ISHP) apo Ministria rreken të jenë të thjeshta, të qarta, pa stërgjatje e dykuptimësi, sepse u drejtoheshin masave të gjera të popullsisë, që prisnin njoftimet zyrtare me ankth. Shumë shpejt lexuesi dhe dëgjuesi u mësua me fjalët ndërkombëtare si: *Koronavirus (Covid-19), karantinë, testim pozitiv, testim negativ, etj.*, që u futën në fjalorin aktiv të kohës.

Gjatë ‘pandemic resilience’, term i përdorur si kundërshti ndaj pritshmërisë absurde mbi ardhmërinë humane, periudhë që

zyrtarisht nisi në mars të vitit 2020, industria e marketingut iu përshtat dinamikës së pandemisë në vitin 2020 e në vijim, duke e bërë prirje popullore ‘dhurimin’ apo ‘lojërat shpërblyese’ (giveaway), ndërsa gjithçka tjetër vërtitej rreth rrjeteve sociale dhe ‘e-comerse’. Komunikimi digjital i ka shtuar hapësirat dhe biznesi e pa atë si kanal të rëndësishëm komunikimi, duke investuar atje fort për të zënë sa më shumë konsumatorë. Sipas ekspertëve të fushës, Covid-19 nxiti kreativitetin duke nxjerrë në pah market me vizion të qartë. Ndërkohë, pa marrë parasysh gjendjen e rënduar shëndetësore në vend, të dy kahjet e sistemit politik: pozitë-opozitë përgatiteshin për të filluar fushatën e zgjedhjeve të përgjithshme parlamentare. Edhe brenda njoftimeve shëndetësore, ndihej fryma politike, të paktën te leksiku. Më shumë sesa specialistët dhe institucionet e specializuara për shëndetin, njoftimet i bënin individë të lidhur ngushtë me politikën, që ndonëse përpiqeshin të mos përdornin parulla ideologjike dhe leksik politik, e gjen atë te filozofia ku mbështetej informacioni që jepnin, por dhe te redaksionali, si zhanri publicistik që shpreh opinionin e redaktorit, redaksional-shkruesit a botuesit (Lamb, J. 1985: 23). Në këtë periudhë kohe, redaksionali u shfaq si ndërthurje e tij me analizën dhe opinionin edhe si karikaturë, lloj ky i artit figurativ-publicistik, ku përfshihet humori dhe satira, shpërfaqur përmes elementesh qesëndisëse, talljes, ironisë e deri sarkazmës politike. (Gogo, V. , 2020: 25.) Ndërkohë u shpeshtua dukshëm dalja offline në organet e shtypit karikatura e realizuar me

skica të fotove të personazheve politikë, të dalluar në parapërgatitjen apo zhvillimin e fushatës zgjedhore politike (Gazeta *Dita* apo *Tema*).

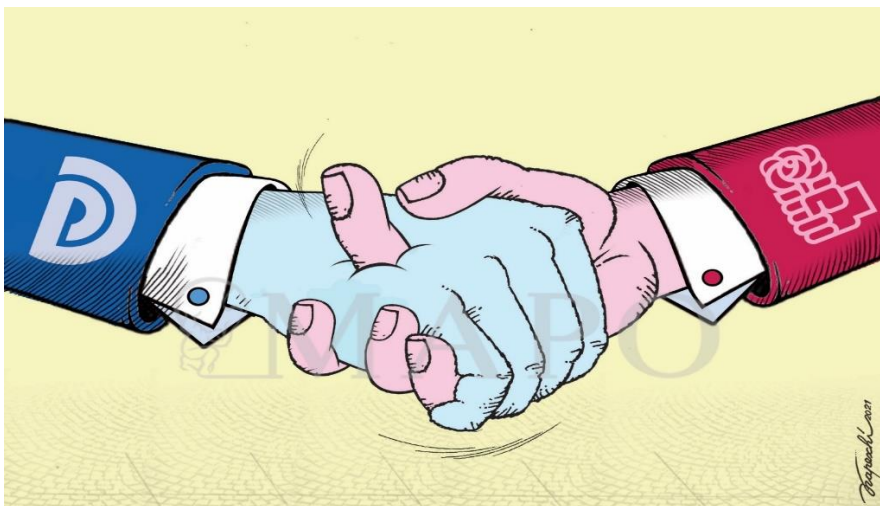

Mapo, 13 April 2020

Shifrat e COVID-19, Karikatura e ditës në *MAPO* nga Bujar

Kapexhiu

“PO ULE KURBËN, OR BURRË, ULEE!”

Mapo, 11 June 2021

“Dora e bashkëpunimit”, karikatura e ditës në MAPO nga Bujar
Kapexhiu

Ndërkohë u shfaq shpesh në organet e shtypit karikatura e realizuar me skica të fotove të personazheve politikë, që spikatën në parapërgatitjen apo zhvillimin e fushatës zgjedhore politike të vitit 2021 (*Gazeta Dita* apo *Tema*).

Tensioni politik mes dy kampeve kundërshtare, sikur zbutej në dukje, kur në mediet shfaqej informacioni ekonomik, që kryesisht ishte mes redaksionalit dhe reklamës së barnave, të cilat kishin mbërritur në Shqipëri për të mposhtur apo parandaluar, sipas tyre, pandeminë.

Në këtë periudhë kohë u rrit edhe më autoriteti i këtij lloj informacioni (redaksi-reklamuese ‘advertoriali’), që në prapavijë i

shërbente pozitës politike, e cila e lidhi fort mbijetesën e vet me luftën kundër pandemisë. Po të kemi parasysh përcaktimin e Marshall McLuhan, të dalluar dhe përzgjedhur nga Walter Lippman, se reklamat janë lajme, veçse lajme që përhapin gjithnjë lajme të mira, kuptohet edhe këtu, pse ndërsa farmacitë dhe industria e tillë fitonte sa nuk thuhet, pozita fitonte hapësirë në parapërgatitjen apo gjatë zhvillimit të fushatës politike.

“Deviral” mbërrin në Shqipëri, përdoret si anti-viral edhe kundër Covid-19

Viti 2020 ishte një vit i pazakontë për të gjithë shqiptarët dhe jo vetëm. Njerëzit në mbarë botën u përballën me pandeminë e Covid-19, e cila infektoi miliona persona si dhe shkaktoi miliona viktima, sipas të dhënave të Worldometer:

“Shkon në 3 milionë numri i viktimave nga Covid-19 në të gjithë botën (Deri në datën 16 prill 2021)

Numri i viktimave të shkaktuara nga koronavirusi në të gjithë botën tashmë ka shkuar në 3 milionë. Më konkretisht, që nga fillimi i pandemisë e deri më sot, e kanë humbur jetën 3,002,524 njerëz në të gjithë planetin. Ndërsa, numri i të infektuarëve qëkur kanë nisur të mbahen shifrat rezulton të jetë 139,8 milionë, prej të cilëve 118,8 milionë janë shëruar. Vendi me shifrat më të larta është SHBA ku numërohen 32,2 milionë të infektuar dhe 579,008 viktima. Situata kritike

duket në Indi pasi vendi është goditur nga një valë e dytë edhe më vdekjeprurëse se e para për shkak të ekzistencës së varianteve. Numri i të infektuarëve është rreth 14,3 milionë, kurse ai i viktimave 174,335. Vendi i tretë më i prekur nga pandemia është Brazili ku numërohen 13,7 të infektuar dhe 365,954 raste fatale. Raste aktive në të gjithë botën janë 17,9 milionë prej të cilave, 17,8 (99.4%) po e kalojnë sëmundjen me simptoma të lehta dhe 106,820 (0.6%) janë në gjendje serioze ose kritike.”

Në vendin tonë u morën masa të rrepta për frenimin e përhapjes së koronavirusit si dhe u këshilluan njerëzit sesi të kujdeseshin për shëndetin e tyre, duke nisur nga ushqimet, vitaminat dhe ilaçet që mund të merrnin gjatë kësaj periudhe aspak të zakonshme. Dhe një nga barnat që mund të përdoret si anti-viral dhe kundër Covid-19 është “Deviral”, që ka mbërritur edhe në Shqipëri.

Pse duhet të përdorni Deviral?

- Lehtëson gjendjet gripale dhe infeksionet virale
- Përmirëson sistemin imunitar dhe rrit mbrojtjen natyrore të trupit kundër viruseve dhe baktereve
- Mbron qelizat nga stresi oksidativ
- Ndihmon në reduktimin e lodhjes dhe dobësisë
- Ky anti-viral është shumë i mirë kur je i prekur nga Covid

Deviral të ndihmon që të fuqizosh imunitetin si dhe të rrit forcën e brendshme. Medikamenti lufton viruset dhe infeksionet akute. Substanca aktive, andrografold është një përforcues i vërtetë i fuqisë së sistemit tonë imunitar. Kapsulat bio-informuese natyrore “Deviral”, përmbajnë barëra që përdoren për të luftuar shumë viruse në mjekësinë alternative. Ky ilaç ka veti të konsiderueshme antivirale dhe janë kështu të domosdoshme gjatë “sezoni të gripit”.

Prej përbërjes së tij, ky medikament ndihmon në ruajtjen e pastërtisë së tërë organizmit. Efektet e saj pozitive bimore ilustrohen

gjithashtu nga përforcimi i funksionit të mëlçisë në hepatit, përmirësimi i shikimit dhe ulja e rrezikut të reaksioneve alergjike. Ai është gjithashtu efektiv në trajtimin e diarresë, sëmundjeve gastrointestinale, si dhe në uljen e etheve dhe përmirësimin e përgjithshëm të frymëmarrjes. Për një trup të shëndetshëm, merr “Deviral” tani dhe aktivizo fuqishëm imunitetin tënd.

Qendra ALERT – Alert.al

Nënstili i botuar nga redaksionali reklamues, ndihet që përvijohet me tipare populiste, i është shmangur shkrimit profesional, që duhet të jepte saktë rezultatet e pritshme pas marrjes së këtij preparati, që nuk dihet ku është pranuar e miratuar zyrtarisht si i tillë.

Gjatw rreth njw viti e gjysmw qw kemi marrw nw analizw, pati shkrime qw futen lehtw te nwstili retorik. Pwr ilustrim zgjodhwm shkrimin e publicistit Kim Mehmeti: *Nga politika s’pasurohet ai që e mbron, por ai që e shet ç’i takon popullit*, 26/04/2021, Portali syri.net, kurse si shembull i shkrimit tw pwrgratitur me nwnstilin social pwrzgjodhwm artikullin nga Erion Dasho: *Çfarë peshon më tepër, 400 mijë të vaksinuar apo 10 mijë të vdekur?! 25/04/2021, Portali syri.net.*

Më e dukshëm bëhet dallimi i nënstilit ideologjik te fjalimet e politikanëve. Meqenëse tradicionalisht, stili politik ishte thjesht një çështje bindjeje: duke ndjekur “Retorikën” e Aristotelit, politikanët duhej të rregullonin paraqitjen e tyre sipas audiencës që

kishin para, në mënyrë që të ishin efektivë. Për shembull, një audiencë e ndodhur në kushtet e pandemisë dhe për më tepër e drejtuar për dy legjislatura prej po asaj force politike apo në krye të një koalicioni partiak, kërkon një stil tjetër nga një më i hershmi për të fituar legjislaturën e tretë 2021-2025, por dhe bashkëbiseduesit e arsimuar mund të joshen me një stil apo nënstil tjetër funksional nga dëgjuesit më pak të shkolluar (Aristoteli, 1984: [360–355 para Krishtit], 1390 a 25)

Meqenëse politikanët e çdo krahu nuk mund të jenë kurrë një kopje e njerëzve që përfaqësojnë, ata duhet të kapërcejnë ndryshimin në mënyrë krijuese, ashtu si një piktor gjatë kompozimit të një portreti (Ankersmit, 1996: 49–56; Pels, 2003: 49). Ankersmit dhe Pels bëjnë dallimin midis një qasjeje ‘mimetike’ dhe ‘estetike’ për demokracinë. Sipas tyre, një qasje mimetike mohon zbrazësinë që e mbush artisti dhe për këtë arsye është në kundërshtim me natyrën përfaqësuese të demokracisë. Në një qasje estetike, politikanët kërkojnë lidhje me një grup njerëzish përmes një stili dhe shije të përbashkët, pa sugjeruar që të jenë identikë (Ankersmit, 1996: 49–56; Pels, 2003: 49).

Për stilizimin e tyre nga dikush tjetër, në publicistikën tonë politike ka disa modele. Në një të tillë, shkruar në janar të vitit 1949, në burgun e Tiranës, Hafiz Ibrahim Dalliu hodhi vargjet e titulluara: “Drejtësia e sundimtarëve të sotshëm”, të cilat i ruajti dhe i fshehu me kujdesin më të madh:

Po kërkove dritën, të japin errësirën.

Po deshe shijen, të japin të vështirën...

Duket shkrimtarin e shquar dhe klerikun konsekuent energjia e brendshme e ndihmon të mbrojë besimin, që të forcojë durimin, kësisoj atij i rritet e i zmadhohet shpresa te e ardhmja, duke mos u njësuar me të. Kurse në fjalimin e mëposhtëm, Kryeministri Rama mëton se e ka mbushur zbrazëtinë me ndjekësit që po e dëgjojnë e shohin në takimin përmbyllës të fushatës elektorale, ndonëse në kohë pandemie, kur dihet që nuk është kështu. Zbrazëtia mbushet i bindur që ndjekësit e po të njëjtit këndvështrim dhe pozicionim politik, po marrin atë që do t'i drejtojnë tek kutia e votimit, duke u vetëstilizuar si elitist-populist:

Edi Rama në mbylljen e fushatës në Tiranë: “Ata janë rruga e së shkuarës, PS është e ardhmja”

Partia Socialiste e Shqipërisë ka përmbyllur këtë të enjte fushatën e saj elektorale për zgjedhjet parlamentare të 25 prillit në qarkun Tiranë. Kryeministri i vendit, Edi Rama përpara kandidatëve për deputetë, fillimisht fjalën e hapi duke përgëzuar punën e patronazhistëve, ndërsa hodhi akuza të forta ndaj kundërshtarëve politikë në lidhje me ngjarjen e djeshme në Elbasan. Ai tha se diferenca mes PS dhe partive

të tjera është shumë e thellë dhe për këtë kërkoi nga mbështetësit që me 25 prill të votojnë selinë rozë.

“Pasi e gjitha Shqipëria u trondit nga humbja e një jete, morën përsipër t’u thonë shqiptarëve se po, ata e kanë “një grup të armatosur të shpërndarë kudo”. Unë besoj se sot kush ende nuk e ka kuptuar diferencën e madhe mes jush dhe atyre, duhet t’i vërë gishtin kokës fort për fëmijët e tij”, tha Rama. Për shëfën e qeverisë, Partia Socialiste është dera e të ardhmes së Shqipërisë dhe kjo është arsyeja pse qytetarët duhet të zgjedhin partinë që ai drejton.

“Ata janë rruga e së shkuarës, Partia Socialiste e Shqipërisë është dera e të ardhmes. Në 25 prill është dita jo për të bashkuar kënaqësitë tona, por për të bashkuar të gjithë pakënaqësitë tona dhe për t’i thënë njëri-tjetrit se ka plot arsye për të qenë të pakënaqur me ata që kemi bërë”, theksoi Rama. Ai nuk kurseu as Presidentin e Republikës, Ilir Meta, për të cilin tha se është “turpi i të gjithë shqiptarëve”.

“Në 25 prill çojeni në shtëpi Ilir Metën. Boll, mjaft! Ilir Meta është turpi ynë, i të gjithë popullit shqiptar. Është turpi më i madh që Shqipëria ka mundur të ketë atje në krye. Ai turp duhet zhbërë më 25 prill dhe turp kush voton Ilir Metën. Ka vetëm një numër, që jeni ju, është numri 12. Numri 12 jeni ju”, - tha ai.

Një vetëstilizim të tillë të ngjashëm ka dhënë media duke u mbështetur te fjala e prijësit të opozitës së bashkuar, duke e dalluar gjithashtu si elitist-populist:

Kryetari i PD-së, Lulzim Basha, mbajti fjalim aty ku e pikënisni dhe fushatën e tij para zgjedhjeve elektorale të 25 prillit. Ai ka shprehur gjithë kënaqësinë dhe ngazëllimin që ka marrë nga gjithë rrugëtimi i takimeve elektorale në çdo qark, qytet, familje anembanë Shqipërisë.

Kryetari Basha iu drejtua jo vetëm simpatizantëve të pranishëm, por edhe publikut të gjerë. Sipas tij, kjo ëndërr do të bëhet realitet vetëm nga pjesëmarrja e tyre në votimet e 25 prillit, që do të jenë pika e kthesës për t'u bërë ëndrra e tyre, që ta shohin Shqipërinë në zemër të Evropës. Sakaq, zotimi dhe vullneti i tij politik riafirmohet si një vullnet për ndryshim, ashtu siç, në thelb ka qenë edhe motoja e aleancës, fushatës dhe e Partisë Demokratike.

Ai ka premtuar fitoren më të thellë, sepse sipas tij në këto 8 vite kryeministri Rama ka vjedhur e grabitur pasurinë e shqiptarëve dhe ëndrrat e tyre.

"Kjo nuk është Tirana e Edi Ramës, por e juaja dhe kështu do të jetë gjithmonë. E gjitha kjo do të provohet më 25 prill nga vota dhe vullneti juaj", - shtoi Basha.

"Në këtë shesh ushtojnë zërat e demokratëve dhe demokrateve, qytetarëve e qytetareve, simpatizantëve e

simpatizanteve, e sidomos atyre që na ndjekin nga shtëpia, mirëserdhët në bashkimin e shqiptarëve”, - ishte një nga thirrjet e kryetarit të Partisë Demokratike, Lulzim Basha.

Jo rrallë herë, ai ka përsëritur së bashku me të pranishmit se zgjidhja dhe alternativa e 25 prillit është numri 9.

“Të gjithë ata që do të votojnë më 25 prill, nuk do të jenë shërbëtor të askujt përveçse të ligjit”, - deklaroi Basha.

Stilizimi pluralist i kryetares së partisë Lëvizja Socialiste për Integrim, Monika Kryemadhi, nga ana e medieve, është mjaft afër së vërtetës duke analizuar fjalën e mbajtur në fund të zhvillimit të fushatës elektorale, madje qysh prej titullit: “Më 25 prill votoni për t’i dhënë fund tranzicionit”

Lëvizja Socialiste për Integrim ka mbyllur sot fushatën elektorale në Qarkun e Tiranës. Në një miting të zhvilluar në sheshin “Nënë Tereza”, kryetarja e LSI, Monika Kryemadhi bëri thirrje që qytetarët më 25 prill të votojnë për t’i dhënë fund tranzicionit:

“Shqipëria është sot në rrezik është e tradhtuar nga qeverisja prandaj në këto zgjedhje u bëj thirrje të gjithë juve nga ky shesh i bekuar që të mos ndaloni për asnjë moment në këto ditë për të çuar çdo njeri drejt kutisë së votimit për të votuar LSI”, tha ajo.

Sipas znj. Kryemadhi qeveria e re do të kujdeset për ndryshimin e klimës së biznesit duke favorizuar biznesin e ndershëm dhe jo oligarkët që siç tha ajo janë “kthyer në shtojzovallë për të ruajtur paratë dhe koncesionet që u grabisin paratë shqiptarëve”.

“Lista e LSI është lista fituese dhe këtë e tregon sot kjo pjesëmarrje e jashtëzakonshme në sheshin ‘Nënë Tereza’. Më 25 prill shqiptar kanë në dorë zgjidhje të zgjedhjeve të tyre, më 25 prill shqiptarët do të votojnë për ndryshimin duke votuar numrin 6, pasi ne kemi vënë zemrën për Shqipërinë”, deklaroi kryetarja e LSI-së.

Monika Kryemadhi u bëri thirrje të gjithë qytetarëve që më 25 prill t’i kthejnë Shqipërisë sovranitetin me votë dhe për të pasur një Shqipëri evropiane.

Si vetëstilizim tipik populist, në vijim të prezantimeve të tilla të bëra më herët, media ka dhënë një deklaratë të Presidentit të Republikës vetëm një javë para zhvillimit të votimeve për të zgjedhur parlamentin e vendit, 2021 (është shkurtuar, por pa prekur sidomos stilin):

Deklaratë e Presidentit të Republikës, Ilir Meta

Të nderuar qytetarë të Republikës së Shqipërisë,

Edhe një javë na ndan nga zgjedhjet e historike të 25 prillit, ku të gjithë bashkë në mënyrë të barabartë duhet të ushtrojmë

të drejtën më themelore, por njëkohësisht dhe detyrimin më të rëndësishëm që kemi ndaj të ardhmes sonë, për 100 vitet e ardhshme. Atdheu ynë Shqipëria, por dhe bashkëkombësit tanë në rajonin tonë, ndodhen në një moment shumë të rëndësishëm, të përcaktimit të rrugës së sigurtë dhe të pandryshueshme të integritetit, dhe konsolidimit të së ardhmes sonë vetëm në Bashkimin Evropian.

Si President i Republikës, ndiej detyrimin që t`ju përcjell paraprakisht këto mesazhe dhe kam këto kërkesa ndaj jush si qytetarë të Republikës së Shqipërisë, pa asnjë dallim partiak

– Kjo javë e fundit, duhet të shoqërohet nga një klimë zgjedhore më e qetë dhe më bashkëpunuese. Por edhe më ballafaquese, në kuptimin e transparencës para qytetarëve nga të gjithë. Ftoj të gjithë qytetarët dhe politikanët, të distancohen nga çdo fenomen negativ që nxit urrejtjen, që provokon dhunën, dhe mbi të gjitha që dëmton rëndë integritetin e këtij procesi zgjedhor historik.

– Të gjithë qytetarët me të drejtë vote, duhet t`u drejtohen qendrave të votimit, për të ushtruar të drejtën e tyre, në mënyrë të qetë, të lirë dhe të fshehtë, dhe të refuzojnë çdo përpjekje që do synonte shtrembërimin e vullnetit të tyre... Ky është themeli i drejtësisë që kërkojmë të gjithë qytetarët e Shqipërisë.

- Çdo qytetar, duhet të votojë i lirë, për të zgjedhur atë që mendon se është më i miri, për atë që mendon se mund t'i përfaqësojë më mirë, për atë që i bind se e ardhmja tyre do të jetë më e sigurt për ta dhe për familjarët e tij.
- E ardhmja jonë e përbashkët si shqiptarë, për 100 vite që vijmë nuk mund të blihet, me asnjë çmim...
- Asnjë pushtet nuk është më i fortë se vota e lirë dhe referendare. Çdo pushtet, buron prej saj, dhe çdo e drejtë kushtetuese mbrohet vetëm prej saj... Ata nuk janë patronazhistë. Patronazhist është etiketim i kohëve tona. Janë 'fuksat' që ka njohur populli shqiptar për 50 vite gjatë regjimit të kaluar. Memet që shpërndahen forcërisht në rrjetet sociale, për ta marrë këtë historinë e patronazhistëve "si me të qeshur", sigurisht që janë të papërgjegjshme... E gjitha kjo është një skemë skandaloze dhe nuk është aspak problem, sepse këtë gjë e ka bërë edhe Gestapo. Por, kjo skemë do të sqarohet në ditët që vijmë. Si President i Republikës, përveçse efekteve aktuale të këtij veprimi mafioz dhe të papërgjegjshëm me të dhënat e qytetarëve tanë, jam edhe i shqetësuar për pasoja afatgjata, të cilat kanë të bëjnë për çështje të sigurisë dhe të drejtave e çdo qytetari në këtë vend. Në një shtet të së drejtës me demokraci funksionale, reagimin institucional duhet të shoqërohej me numrin e arrestimeve, faljeve publike dhe dorëheqje. Të

gjithë bashkë do të duhet që në datën 25 prill, të rivendosim në funksionim të gjithë mekanizmat e shtetit të së drejtës. Të rikthejmë në funksionim parimet themelore të Republikës që janë dhunuar rëndë, dhe në këtë mënyrë të rivendosim demokracinë dhe vetë rendin kushtetues! Vetëm përmes garantimit të ushtrimit të drejtës themelore të votës, dhe realizimit të zgjedhjeve të lira dhe të ndershme, do t'i japim fund krizës së legjitimitetit dhe të përfaqësimit, që ka përfshirë institucionet kryesore të shtetit, do të zhbllokojmë çeljen e negociatave me Bashkimin Evropian dhe do të garantojmë se do të qeverisemi sipas vullnetit real të sovranit...

Përgatituni, keni një javë kohë që të votoni me kthjelltësi, me integritet, të lirë e të pa kapur nga askush. Vetëm kështu do të mund të ç'kapim shtetin tonë, e mbi të gjitha ju do të rifitoni të gjitha të drejtat dhe liritë kushtetuese, që u janë cenuar rëndë gjatë viteve të fundit.

Për vetëstilizimin e çdo politikani analizuam vetëm gjuhën, kur dihet që elementi tjetër i rëndësishëm i identitetit politik është edhe kultura politike e gjithsecilit, që shpërfaqej deri dhe me gjestet politike të shtetarëve gjatë Pandemisë. Por duke u përpjekur të gjejmë tiparet populiste, elitiste apo pluraliste, brenda nënstitit ideologjik, sa më të pastra, nuk harruam për asnjë çast porosinë e

paqtë të Xhejms Kliffordit (James Clifford), që parandalon gjetjet ‘e çmendura’.

Ajo gjithçka që mbeti pas analizave të imta prej ‘ndërmjetësimit kulturor’ kishte filluar të hibridizohej dhe të ndërthurej me tipare të tjera brenda nënstilit, që iu shtuan atij origjinal, ashtu natyrshëm, pa kufizime dhe përjashtime gjuhësore apo kulturore, duke u bërë më të begata e më të shëndetshme.

Këto tipare të nënstilit ideologjik duke kapërcyer dhe rrafshuar gjerdhet e vëna nga studiuesit, qofshin ato të vetëm këtij nënstili apo të dy të tjerëve: retorik apo social, që ngre pa kursim teorizmi i stileve funksionale, kanë gjetur arsytet më të thella të shtysës së tyre identitare, historikisht dhe natyrisht hibride. Ashtu siç na kujtohet me urtësi te termi ‘ndërmjetësim kulturor’, i marrë hua prej Kliffordit, ato arritën të hibridizohen dhe të ndërthuren me kultura të tjera, që iu shtuan asaj origjinale, ashtu natyrshëm, pa kufizime dhe përjashtime teorike, duke u bërë më të begata e më të shëndetshme, sepse nuk ndoqën ‘ideologjinë e pamend të pastërtisë’, sugjeruar herët nga Branko Merdani (Ombashi, Rahim. 2020: 23).

Bibliografi

Ankersmit, F. (1996) *Aesthetic Politics: Political Philosophy beyond Fact and Value*, Stanford, CA: Stanford University Press.

- Aristotle (1984) *Rhetoric* (trans. Rhys Roberts). In: Barnes J (ed.) *The Complete Works of Aristotle: The Revised Oxford Translation*. Princeton, NJ: Princeton University Press, pp. 2152–2269.
- Arnol'd, I. V. (1969) *Stylistics of Heard Speech or The Stylistics of Decoding*, The Max Thorez Institute, in March.
- Clifford, James. (1988) *The Predicament of Culture: Twentieth-Century Ethnography, Literature, and Art*, Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Clifford, James. (2012) "Feeling Historical." *Cultural Anthropology* 27, no. 3: 417–26.
- Clifford, James. (2013) *Returns: Becoming Indigenous in the Twenty-First Century*, Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Clifford, James & George Marcus, eds. (1986) *Writing Culture: The Poetics and Politics of Ethnography*, Berkeley: University of California Press.
- Dalliu, Hafiz Ibrahim. (2000) *Vepra Letrare*, Botime Enciklopedike, Tiranë, fq. 93-95.
- Dalliu, Hafiz Ibrahim. (1949) *Drejtësia e sundimtarëve të sotshëm*, Tiranë.
- Dasho, Erion. (2021) *Çfarë peshon më tepër, 400 mijë të vaksinuar apo 10 mijë të vdekur?! 25/04/2021 Portali syri.net*.
- Galperin, I. R. (1973) *The system of functional styles*, on Mr. Rudnick's review of "Stylistics" style, vol. 7, Spring 1973, no. 2: A rejoinder.

- Gogo, Valmora. (2020). *Editoriali në shtypin shqiptar*, Tiranë, f. 25.
- Kopliku, Fatos A. (2021) *Kurora mbi krye të përunjur – Përsiatje mbi Fenë, Folklorin dhe Shkencën*, Tiranë.
- Lamb, Jane. (1985) *The Complete Newspaper Resource Book*, pps. 23, J. Weston Walch Publisher, Portland Maine.
- Lippman, Walter. (2010) *Liberty and the News*, Dover Publication, USA, p.234-235.
- Mehmeti, Kim. (2021) *Nga politika s'pasurohet ai që e mbron, por ai që e shet ç'i takon popullit*, 26/04/2021, Portali syri.net,
- Moffitt, B (2016) *The Global Rise of Populism: Performance, Political Style, and Representation*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Ombashi, Rahim. (2020) *Historik i shtypit periodik shqiptar - (Sprovë për një poetikë historike)*, Tiranë.
- Schoor, Carola (2017) *In the theater of political style: Touches of populism, pluralism and elitism in speeches of politicians*, Discourse & Society, Vol. 28, No. 6 (November 2017), pp. 657-676.
- Van Dijk, TA. (2015) Ideology, In=Mazzolevi G, Barnhurst K, Ikeda K., et al. (eds) *The International Encyclopedia of Political Communications*, London, Wiley-Blackwell, pp. 495-505.

**Doc.dr.Ramadan Çipuri⁶⁴, Departamenti i Gazetarisë dhe
Komunikimit, Universiteti i Tiranës**

**Respektimi i Kodit të transmetimeve nga operatorët
audioviziv; Raporti midis cilësisë së produktit mediatik dhe
besimit të audiencave ndaj medias**

ABSTRAKT

Dekadat e fundit kanë treguar se rritja e burimeve të informacionit dhe zhvillimet teknologjike në fushën e medias, duke përfshirë këtu edhe Shqipërinë, nuk kanë sjellë detyrimisht një rritje të cilësisë së produktit të saj. Përkundrazi, ka patur një tendencë drejt një niveli më të ulët profesional, ku parimet etike për një produkt sa më cilësor kanë pësuar një rënie deri në nivele shqetësuese, duke rritur edhe skepticizmin e audiencave ndaj medias.

Studimi evidenton vlerësimin e publikut/audiencave në lidhje me kujdesin që operatorët audioviziv shqiptarë tregojnë ndaj rregullave dhe parimeve që përcakton Kodi i Transmetimit për Median Audiovizive.

Përmes një pyetësoi të zhvilluar me qytetarë të qarkut të Tiranës, si më i madhi në vend, u mbledh dhe u analizua perceptimi i audiencave rreth çështjeve që kanë të bëjnë me detyrimet që burojnë nga ky Kod për OSHMA-të.

⁶⁴ Email: ramadan.cipuri@fhf.edu.al

Të dhënat tregojnë për një humbje të besimit publik ndaj mediave, e justifikuar kjo me përpjekjen mediatike për të komercializuar përmbajtjen, duke mos respektuar një pjesë të konsiderueshme të parime etike profesionale, si edhe rregullat që burojnë nga Kodi i Transmetimeve për Transmetimet Audiovizive i miratuar nga Autoriteti i Mediave Audiovizive (AMA).

Fjalët kyçe: operatorët audioviziv, Kodi i transmetimeve, audienca, etika e medias, besimi ndaj medias

ABSTRACT

Topic: *Adherence to the Broadcasting Code by audiovisual operators; The relationship between the quality of the media product and the audience's trust in the media*

Recent decades have shown that the increase of information resources and technological developments in the field of media, including Albania, have not necessarily led to an increase in the quality of its product. On the contrary, there has been a tendency towards a lower professional level, where the ethical principles for a high quality product have decreased to worrying levels, increasing the skepticism of the audience towards the media.

The study highlights the assessment of the public/audience regarding the care that Albanian audiovisual operators show

towards the rules and principles set out in the Broadcasting Code for Audiovisual Media.

Through a questionnaire developed with citizens of the of Tirana, as the largest city in the country, was collected and analyzed the perception of the audience about issues related to the obligations arising from this Code for audiovisual media.

The data show a loss of public trust in the media, justified by the media attempt to commercialize the content, not respecting a significant part of professional ethical principles, as well as the rules deriving from the Broadcasting Code adopted by Audiovisual Media Authority (AMA).

Keywords: audiovisual operators, broadcasting code, audiences, media ethics, trust in media

1. Peizazhi i medias shqiptare

Periudha postkomuniste u shoqërua edhe me një zhvillim të madh të medias shqiptare, duke e kthyer atë në një nga industritë e rëndësishme jo vetëm të informacionit, por edhe të ekonomisë së vendit.

Gjatë 30 viteve të fundit, nga një media që kontrollohej tërësisht nga shteti, kjo industri u zhvillua me ritme shumë të shpejta, ku përtej skepticizmit të aktorëve të ndryshëm, ajo ka luajtur një rol të rëndësishëm në të gjitha reformat dhe dinamikat që kanë shoqëruar periudhën e gjatë të tranzicionit për shoqërinë shqiptare. Për vite me radhë, media shqiptare është përpjekur të ndërtojë një fizionomi të sajën, e cila herë është dëmtuar nga interesat e ndryshme të aktorëve socialë me të cilët ka bashkëpunuar, e herë ka ndihmuar në çuarjen përpara të shumë reformave dhe mbrojtjen e çështjeve të rëndësishme që lidhen me interesin e publikut.

Përtej të gjitha problematikave, media shqiptare është kthyer në një industri të rëndësishme, me investime bashkëkohore në infrastrukturën teknologjike. Grupet më të mëdha mediatike kanë investuar në nivele të konsiderueshme në këtë lloj infrastrukture, studio, kamera, etj. Vlerësuar nga cilësia e pamjes dhe imazhit, përmbajtja e transmetuar nga televizionet shqiptare mund të krahasohet lehtësisht me atë që prezantojnë operatorët televiziv në vendet e zhvilluara perëndimore.

Nga ana tjetër, një nga problemet e rëndësishme që duhet analizuar është se këto investime në infrastrukturën teknike dhe teknologjike nuk kanë shkuar paralelisht me investimet e nevojshme në cilësinë e burimeve njerëzore. Një pjesë e konsiderueshme e televizioneve shqiptare sot vuajnë nevojën e gazetarëve profesionistë, të cilët janë zëvendësuar me gazetarë të rinj, apo studentë gazetarie që akoma vazhdojnë studimet universitare. Kjo situatë ndikon në mënyrë të drejtpërdrejtë në cilësinë e përmbajtjes mediatike.

Një analizë e kujdesshme cilësore e përmbajtjes së televizioneve shqiptare të shtyn të mendosh se kjo industri është krijuar dhe zhvilluar mbi baza komerciale, me synimin kryesor për tu kthyer në burim financiar për pronarët e tyre, apo në burim propagande për aktorët politik, por jo vetëm.

Mjafton një analizë sipërfaqësore e përmbajtjeve informative, debateve televizive, apo edhe spektakleve të shumta për të kuptuar se diskursi i medias shqiptare është i orientuar kryesisht drejt dramatizimit të situatës, sensacionalizimit, spektaklit etj. Ajo nxitet më shumë nga "betejat" televizive të palëve kundërshtare, se sa në përmbajtje cilësore që mund të ndikojë në mirinformimin e shoqërisë, gjë që do të shërbente si alternativë informimi për qytetarë të përgjegjshëm në vendimmarrjet që lidhen me të mirën publike dhe kombëtare.

Nga një perspektivë ekonomike, lajmi trajtohet zakonisht si një produkt i veçantë i kësaj industrie, por krejt ndryshe nga produktet e tjera. Ben. H. Bagdikian e vlerëson produktin mediatik si unik në respektin që ai meriton. “Mediat nuk prodhojnë arra dhe bulona: ato prodhojnë një botë sociale dhe politike.”, thotë ai. (Bagdikian 2004)

Dekadat e fundit kanë treguar se rritja e burimeve të informacionit dhe zhvillimet teknologjike në fushën e medias, duke përfshirë këtu edhe Shqipërinë, nuk kanë sjellë detyrimisht një rritje të cilësisë së produktit të saj. Përkundrazi, ka patur një tendencë drejt një niveli më të ulët profesional, ku parimet etike për një produkt sa më cilësor kanë pësuar një rënie deri në nivele shqetësuese.

Mënyra se si pronarët e medias e kanë konceptuar dhe perceptuar këtë të fundit përbën një shqetësim të rëndësishëm sa për të ardhmen e këtij profesioni, po aq edhe për kushtet e një grupi të madh punonjësish të angazhuar në këtë industri dhe për informimin e drejtë të shoqërisë. Të dhënat tregojnë për një kombinim të gjerë interesash të pronarëve me përfaqësues të grupimeve politike dhe industrive të tjera, gjë kjo që padyshim lëngon mbi misionin dhe ushtrimin e profesionit të gazetarisë.

Analizuar nga një perspektive biznesi, ashtu siç është edhe vetë media, është pikërisht cilësia e produktit të saj ajo që përcakton edhe marrëdhënien me konsumatorin, në rastin konkret, me

audienat. Duke qenë se ky produkt ka ndikim të madh në informimin e publikëve, pikërisht në atë që Bagdikian e quan botë sociale dhe politike, standardet profesionale dhe etike të përgatitjes së tij duhet të jenë në nivele maksimale.

Siç vlerësojnë edhe Brigitte Le Grignou dhe Erik Neveu në librin e tyre "Sociologjia e televizionit", një pjesë e rëndësishme e njohjes sonë mbi botën vjen prej mediave; janë të rrallë qytetarët që kanë përvojën e drejtpërdrejtë të jetës në Irak, të sesioneve parlamentare apo të ndeshjeve të Ligës së Kampionëve.

Nisur nga ky vlerësim, shqetësimet e ngritura lidhen pikërisht me cilësinë e këtij produkti të rëndësishëm të prodhuar dhe ofruar nga media, i cili pranohet gjerësisht se ka një ndikim të madh në ndërtimin e opinionit publik. Ndërvarësia që mediat krijojnë me aktorë jashtë saj, për interesa ekonomike, ideologjike apo të tjera, ndikon padyshim edhe në cilësinë e këtij produkti, lajmit.

2. Fokusi, qëllimi dhe metodologjia e studimit

Kodi i Transmetimit për Median Audiovizive, i miratuar nga AMA përcakton qartazi parimet, rregullat, kërkesat dhe praktikat e transmetimeve audiovizive në Republikën e Shqipërisë. Krahas vlerësimit të Ofruesve të Shërbimit Mediatik Audioviziv (OSHMA), si mjete të pavarura informacioni dhe platforma mediatike të zhvillimeve publike, politike e shoqërore, që kryejnë funksion informativ, kulturor, argëtues dhe edukativ, si dhe rolin e funksionin e AMA-s si autoritet rregullator në fushën e

transmetimeve audiovizive, ky Kod Transmetimi përcakton gjithashtu edhe një gamë të gjerë rregullash që këta operatorë duhet të zbatojnë në përmbajtjet që emetojnë.

Mbështetur mbi shqetësimin e gjerë të studiuesve të medias dhe komunikimit në Shqipëri mbi cilësinë e përmbajtjes mediatike, në rastin konkret të operatorëve audioviziv, dhe perceptimit të opinionit publik ndaj saj, u ngrit hipoteza e mëposhtme: *Përballë qasjes që media ka pasur për të maksimizuar fitimet ekonomike në një kohë të shkurtër, gjë që rëndon më së shumti në cilësinë e produktit të saj, publiku shqiptar arrin të bëjë vlerësimin e cilësisë së përmbajtjes mediatike, duke rrezikuar besimin ndaj kësaj industrie si një nga pushtetet më të rëndësishme në një shoqëri demokratike.*

Studimi mbështetet mbi të dhëna që autori ka mbledhur në kuadër të projektit “Vlerësimi i audiencave ndaj respektimit të kodit të transmetimit në transmetimet audiovizive nga OSHMA-të”, të realizuar nga Qendra Shqiptare për Komunikim Publik me mbështetjen e AMA-s. Ai evidenton vlerësimin e publikut/audiencave në lidhje me kujdesin që OSHMA-të tregojnë ndaj rregullave dhe parimeve që përcakton Kodi i Transmetimit për Median Audiovizive.

Përmes një pyetësoi të zhvilluar me qytetarë të Tiranës, si qyteti më madh në vend, u mblodh dhe u analizua perceptimi i

audienca ve rreth çështjeve që kanë të bëjnë me detyrimet që burojnë nga ky Kod për OSHMA-të.

Për mbledhjen e të dhënave u anketuan 209 qytetarë të Qarkut të Tiranës, të kategorizuar varësisht tipareve demografike, si zona e banimit (fshat/qytet), gjinia, grup-mosha etj. Pyetësi u plotësua gjatë javës së parë të muajit maj 2021.

3. Produkti i medias në raport me rëndësinë që ka për publikun

Pronësia e mediave është studiuar kryesisht përmes studimeve politike dhe ekonomike të komunikimit, e orientuar sa në kërkimet mbi mënyrën e organizimit të industrisë dhe praktikën e saj, po aq edhe në marrëdhëniet që ajo ka ndërtuar me aktorë jashtë kësaj industrie. Nga një perspektivë ekonomike, lajmi trajtohet si një produkt i veçantë i kësaj industrie, por krejt ndryshe nga produktet e tjera. Ben. H. Bagdikian e vlerëson produktin mediatik si unik në respektin që ai meriton. "Mediat nuk prodhojnë arra dhe bulona: ato prodhojnë një botë sociale dhe politike." (Bagdikian 2004, 9)

Dekadat e fundit kanë treguar se rritja e burimeve të informacionit dhe zhvillimet teknologjike në fushën e medias, duke përfshirë këtu edhe Shqipërinë, nuk kanë sjellë detyrimisht një rritje të cilësisë së produktit të saj. Përkundrazi, ka patur një tendencë drejt një niveli më të ulët profesional, ku parimet etike për një

produkt sa më cilësor kanë pësuar një rënie deri në nivele shqetësuese.

Mënyra se si pronarët e medias e kanë konceptuar dhe perceptuar këtë të fundit përbën një shqetësim të rëndësishëm sa për të ardhmen e këtij profesioni, po aq edhe për kushtet e një grupi të madh punonjësish të angazhuar në këtë industri dhe për informimin e drejtë të shoqërisë. Të dhënat tregojnë për një kombinim të gjerë interesash të këtyre pronarëve me përfaqësues të grupimeve politike dhe industrive të tjera, gjë kjo që padyshim lëngon mbi misionin dhe ushtrimin e profesionit të gazetarisë.

Këto lidhje interesash janë pasqyruar gjerësisht në raportet e organizatave ndërkombëtare, duke vënë theksin në kontrollin direkt apo indirekt të përmbajtjes mediatike kryesisht nga ana e qeverive, por në shumë raste edhe të opozitës politike, gjë kjo që zhbën formën e raportimit gazetaresk, duke e kthyer median më shumë në një zyrë marrëdhëniesh me publikun që funksionon për ruajtjen dhe zhvillimin e imazhit dhe përfitimeve të korporatave dhe organizatave të shumta, se sa në një industri që shërben për informimin e të drejtë të shoqërisë, që rrjedhimisht ndikon ndjeshëm edhe në nivelin e demokracisë së një vendi.

Tiparet e një industrie që shpesh nxisin kritikën e përqendrimit dhe kontrollit të saj nga oligarkë që ruajnë dhe zhvillojnë lidhje me çdo parti që vjen në pushtet, e kanë çuar median shqiptare drejt një strategjie të centralizuar të informacionit. Kjo

është një nga mënyrat më efikase të ndjekura nga propaganda moderne, ku pothuajse të gjitha mediat trumbetojnë të njëjtin mesazh, por me fjalë të ndryshme. Në këto kushte, përmes fuqisë së fjalës, ata godasin të njëjtët kundërshtarë që cenojnë interesat e përbashkëta dhe rendisin të njëjtat argumente ndaj bashkëpunëtorëve të tyre. Është pikërisht ky model propagande, përmes të cilit vijohet me mendësinë propaganduese të regjimit totalitar që Shqipëria la pas në fundin e shekullit të kaluar.

Është kjo mënyrë propagande e cila dëmton lirinë e medias dhe thelbin e profesionit të gazetarit, rrjedhimisht produktin që ai ofron. Ky fenomen cenon sa pluralizmin e medias, po aq edhe parimet bazë të demokracisë, duke mos harruar këtu edhe faktin që vetë media humbet gjithnjë e më shumë besimin tek publiku, pra te konsumatori që konsumon produktin e saj.

“Në ditët e sotme, populli sovran e shpreh mendimin e vet sidomos në varësi të asaj që televizioni e shtyn të mendojë dhe, për sa i përket pilotimit të opinionit, pushteti i videos është vërtet në qendër të të gjithë proceseve të politikës bashkëkohore.” (Sartori 1999, 50) Nga ana tjetër, është sërish televizioni si një nga mediat që vijon edhe sot e kësaj dite të ketë ndikim të madh në audienca, i cili është qortuar po ashtu për polarizim të vëmendjes te konsumi dhe te joshjet e mallit, në dëm të jetës civile. (Grignou dhe Neveu 2017, 107) Studiuesi amerikan i medias Robert G. Picard ka zhvilluar një analizë të thelluar të dallimit që ka produkti mediatik

nga produktet e ofruara nga kompanitë e tjera prodhuese. Edhe pse produkti i medias i nënshtrohet presioneve të ndryshme ekonomike, menaxheriale apo ligjore, ai dallon në disa drejtime nga produktet tjera.

Ngjashëm me qasjen e Bagdikian, Picard thekson se mediat ndryshojnë nga firmat dhe industritë e tjera, sepse produkti i tyre, në rastin konkret lajmi, është rezultat i një pune krijuese që bazohet në informacion. (Picard 2005, 65) Krahësuar me produktet e tjera të konsumit, lajmi, si një produkt mediatik është i pranishëm tek konsumatorët në çdo moment, sidomos në ditët tona kur mediat e reja ofrojnë gjithçka në kohë reale. Duke qenë se ky produkt ka ndikim të madh në informimin e publikëve, pikërisht në atë që Bagdikian e quan botë sociale dhe politike, standardet profesionale dhe etike të përgatitjes së tij duhet të jenë në nivele maksimale.

Siç vlerësojnë edhe Brigitte Le Grignou dhe Erik Neveu në librin e tyre "Sociologjia e televizionit", një pjesë e rëndësishme e njohjes sonë mbi botën vjen prej mediave; janë të rrallë qytetarët që kanë përvojën e drejtpërdrejtë të jetës në Irak, të sesioneve parlamentare apo të ndeshjeve të Ligës së Kampionëve.

Nisur nga ky vlerësim, shqetësimet e ngritura lidhen pikërisht me cilësinë e këtij produkti të rëndësishëm të prodhuar dhe ofruar nga media, i cili pranohet gjerësisht se ka një ndikim të madh në ndërtimin e opinionit publik. Ndërvlerësia që mediat krijojnë me

aktorë jashtë saj, për interesa ekonomike, ideologjike apo të tjera, ndikon padyshim edhe në cilësinë e këtij produkti, lajmit.

Studiues të shumtë që janë thelluar në studimet e ekonomisë politike të medias si Ben. H. Bagdikian, Nicholas Garnham, Graham Murdock, Peter Golding, Todd Gitlin etj., ndajnë mendimin se në pjesën më të madhe të tyre, mediat shihen kryesisht si sisteme që mbartin interesat e elitave qeverisëse. Në librin e tij "Monopoli i ri i medias" (The new media monopoly), Bagdikian e argumenton fuqinë në rritje dhe përqendrimin e pronësisë së medias si një marrëdhënie të drejtpërdrejtë midis pronësisë së saj dhe ndikimit politik. "Për të kuptuar se si media e përdor fuqinë e saj, modeli i propagandës së Eduart S. Herman dhe Noam Chomsky vë theksin mbi rolin e madhësisë, përqendrimit dhe orientimit të fitimit të kompanive mediatike dominuese. Marrëdhënia midis pronësisë kapitaliste dhe gazetarisë këtu ndërmjetësohet nga disa motive që janë thjesht tregtare." (Sjovaag dhe Ohlsson 2019, 7)

Në këtë pikë, ka një moment kritik dhe të rëndësishëm ku duhet bërë dallimi midis medias si biznes që ofron si produkt lajmin dhe kompanive të tjera prodhuese që ofrojnë produkte të ndryshme, farmaceutike, veshmbathjeje, ushqimore, transporti, apo çfarëdolloj qofshin. Teksa bizneset jashtë medias ndihen më të lirë për të ndërtuar marrëdhënie dhe partneritete me aktorë të shumëllojshëm për të rritur fitimet e tyre, rasti i kompanive mediatike kërkon një kujdes shumë më të madh për mënyrën se si ato ndërveprojnë me

këta aktorë të jashtëm. Ky kujdes duhet të burojë pikërisht nga misioni i medias për të funksionuar brenda hapësirave të racionalitetit që i lejon i ashtuquajturit pushteti i katërt, si një autoritet mbikëqyrës përtej çdo kontrolli nga aktorë të tjerë, duke monitoruar nga afër punën e qeverisë dhe të gjithë aparatit shtetëror në funksion të së mirës së publikut.

Kështu, mbështetur mbi një realitet që shkon përtej misionit të vërtetë të medias, diskutimi dhe kritika duhet orientuar mbi faktin se “prodhuesit e lajmeve veprojnë brenda këtij modeli nën kufizime të vendosura nga të tjerët, ku pronarët dhe investitorët kryesorë kanë fuqinë më të madhe. Teksa firmat mediatike konkurrojnë në tregje për investitorë, burime, reklamues dhe konsumatorë, lajmet bëhen një mall për t’iu përshtatur këtyre tregjeve.” (Sjovaag dhe Ohlsson 2019, 7)

4. Detyrimet që burojnë nga Kodit i Transmetimeve të AMA-s dhe respektimi nga OSHMA-të

Kodit të Transmetimit për median audiovizive, i miratuar nga Autoriteti i Mediave Audiovizive në vitin 2017, ndahet në 8 seksione të veçanta, 6 nga të cilët përcaktojnë parimet themelore që përbëjnë bazën e zhvillimit të veprimtarisë audiovizive, e cila mbështetet në garantimin e lirisë dhe të pluralizmit të mjeteve të komunikimit audioviziv.

Kodi i referohet detyrave të këshillit të ankesave, të drejtës për privatësi dhe mbrojtjen e të drejtave personale, transmetimit të

programeve informative, fëmijëve në transmetimet audiovizive dhe reklamave.

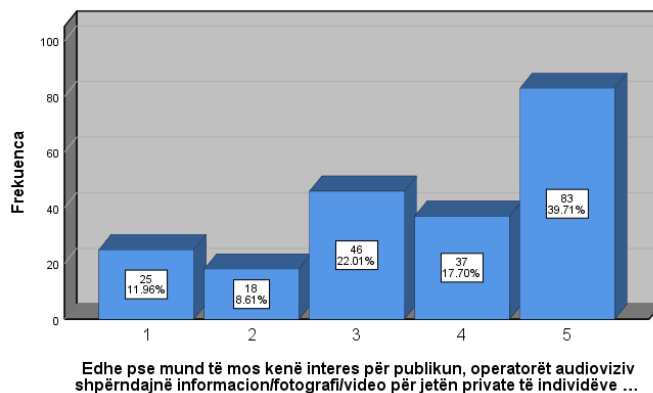
Analiza e mëposhtme do të bëhet pikërisht mbi të dhënat e mbledhura në lidhje me perceptimin e qytetarëve të Tiranës me detyrimet që OSHMA-të kanë për respektimin e këtyre parimeve.

4.1. Respektimi i së drejtës për privatësi dhe mbrojtjen e të drejtave personale

Seksioni 3 i Kodit të Transmetimit për median audiovizive, ndër të tjera parashikon se shpërndarja e informacionit tek publiku, duke përfshirë këtu edhe fotografitë për jetën private të individëve pa pëlqimin e tyre, është e pranueshme vetëm nëse një interes i ligjshëm publik tejkalon të drejtën e tyre për privatësi ose kur materiali në fjalë duhet të publikohet në interes të publikut, duke e tejkaluar të drejtën e privatësisë. Më tej, në pikën 3.3 të tij, theksohet se përveç rasteve me interes të lartë publik, OSHMA-të nuk duhet të transmetojnë imazhe apo fotografi të individëve të arrestuar në pranga, pa miratimin e tyre paraprak. OSHMA-të duhet të respektojnë veçanërisht të drejtën e individëve për privatësi kur

raportojnë mbi grupet e pambrojtura të popullatës, apo mbi situata kur ka ndodhur ndonjë tragjedi, sëmundje apo shqetësim.

Figura 1 Edhe pse mund të mos kenë interes për publikun, operatorët audioviziv shpërndajnë informacion/fotografi/video për jetën private të individëve pa pëlqimin e tyre

Përtej një analize cilësore të përmbajtjes së transmetuar nga OSHMA-të, pasi kjo nuk ishte në fokus të studimit, qytetarët e Tiranës shfaqen kritik ndaj mënyrës se si mediat shqiptare i respektojnë këto parime, zbatimi i të cilëve duhet të jetë i detyrueshëm, për sa kohë që diktohen nga një institucion rregullator siç është AMA.

Të dhënat e Figurës 1 tregojnë se në një vlerësim nga 1 në 5, ku 1 është ‘Aspak dakord’ dhe 5 është ‘Plotësisht dakord’, rreth 60%, apo 120 nga 209 prej të anketuarve mendojnë se mediat shpërndajnë informacion/fotografi/video për jetën private të

individëve pa pëlqimin e tyre, duke e vlerësuar atë me 4 dhe 5 pikë.

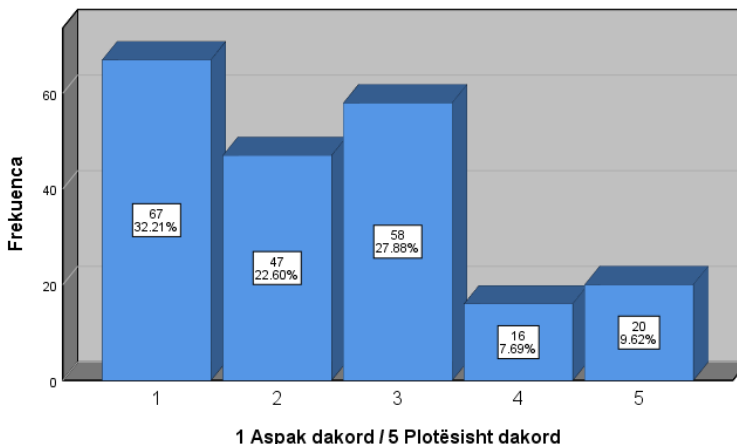
Për syrin e publikut të kryeqytetit, edhe transmetimi i imazheve të individëve të arrestuar me pranga është në kundërshtim me parimin e përcaktuar nga Kodi i AMA-s, i cili në pikën 3.3 të tij e ndalon këtë formë transmetimi pa miratimin e tyre paraprak.

Kur ata u pyetën për opinionin e tyre rreth pohimit *“Edhe pse mund të mos kenë interes për publikun, operatorët audioviziv transmetojnë imazhe apo fotografi të individëve të arrestuar në pranga, pa miratimin e tyre paraprak”*, rreth 60% e tyre, e thënë ndryshe 138 nga 209 të anketuar e vlerësuan këtë problem si të qenësishëm, me 4 dhe 5 pikë, ose “Dakord” dhe “Plotësisht dakord”. Vetëm rreth 19% e tyre, apo 40 nga 209 të anketuar u shprehën se nuk janë dakord me pohimin e mësipërm, duke e vlerësuar atë me 1 dhe 2 pikë nga 5 gjithsej.

Në pikën 3.6, Kodi parashikon se OSHMA-të duhet të respektojnë legjislacionin për mbrojtjen e të dhënave dhe direktivat e vendosura nga Komisioneri për të Drejtën e Informimit dhe Mbrojtjen e të Dhënave Personale, të zbatueshme për përpunimin e të dhënave personale për qëllime gazetareske, letrare apo artistike.

Figura 2 Operatorët audioviziv respektojnë legjislacionin për mbrojtjen e të dhënave personale

Operatorët audioviziv respektojnë legjislacionin për mbrojtjen e të dhënave personale.

Teksa 67 dhe 47 nga 209 të anketuar respektivisht “Nuk janë aspak dakord” dhe “Nuk janë dakord” me respektimin e kësaj norme nga OSHMA-të, një përqindje e lartë prej rreth 28% shprehen të pavendosur në lidhje me këtë çështje. (Figura 2) Respektimi i legjislacionit për mbrojtjen e të dhënave personale vlerësohet pozitivisht me 4 dhe 5 pikë nga vetëm 36 të anketuar.

4.2. Transmetimi i programeve informative

Vërtetësia, saktësia, paanshmëria dhe verifikimi i informacionit janë parime të rëndësishme të parashikuara në pothuajse të gjitha kodet etike dhe normat rregullatore të medias. Kodi i etikës parashikon se gazetari duhet të verifikojë

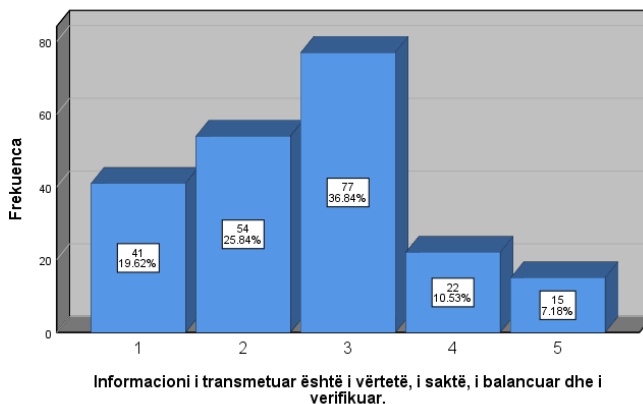
informacionin përpara botimit me qëllim që të sigurohet që është i saktë, i bazuar në fakte dhe i besueshëm. Të gjitha të dhënat dhe informacionet i duhen nënshtruar shqyrtimit të kujdesshëm: qoftë kur është përftuar nga burime njerëzore, qoftë nga dokumentet.

Kodi i AMA-s në pikën 4.3 i detyron mediat që informacioni i transmetuar duhet të jetë i vërtetë, i saktë, i balancuar dhe i verifikuar.

Edhe në lidhje me këtë çështje, qytetarët e Tiranës shprehen jo shumë entuziastë për mënyrën se si operon media shqiptare në raport me vërtetësinë, saktësinë dhe verifikimin e informacionit. Të dhënat e Figurës 3 për pohimin *"Informacioni i transmetuar është i vërtetë, i saktë, i balancuar dhe i verifikuar"* tregojnë se rreth 20% e të anketuarve nuk janë aspak dakord dhe rreth 26% të tjerë nuk janë dakord. Teksa ka një përqindje të lartë prej rreth 37% të atyre që janë asnjëherë në qëndrimin e tyre, vetëm rreth 18% e të anketuarve ndajnë mendimin se media shqiptare tregon kujdes në mënyrën se si i respekton këto parime dhe standarde profesionale, duke i vlerësuar me 4 dhe 5 pikë.

Figura 3 Informacioni i transmetuar është i vërtetë, i saktë, i balancuar dhe i verifikuar

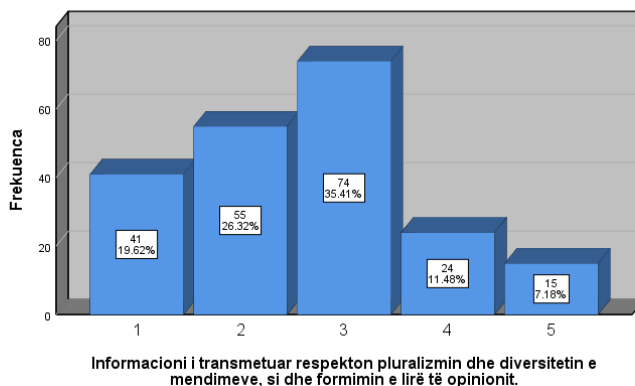
Jepni vlerësimin tuaj nga 1 në 5 në lidhje me pohimin e mëposhtëm. (1 Aspak dakord / 5 Plotësisht dakord)

Në pikën 4.4 të tij parashikon se informacioni i transmetuar duhet të respektojë pluralizmin dhe diversitetin e mendimeve, si dhe formimin e lirë të opinionit.

Figura 4 Informacioni i transmetuar respekton pluralizmin dhe diversitetin e mendimeve, si dhe formimin e lirë të opinionit

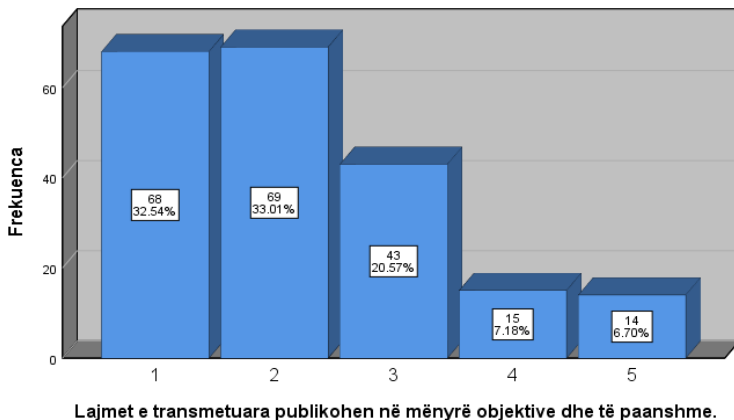
Jepni vlerësimin tuaj nga 1 në 5 në lidhje me pohimin e mëposhtëm. (1 Aspak dakord / 5 Plotësisht dakord)

Të dhënat e Figurës 3 tregojnë për një vlerësim jo të kënaqshëm në lidhje me respektimin e pluralizmin, diversitetin e mendimeve dhe formimin e e lirë të opinionit. Përqindja e atyre që e vlerësojnë në nivele kritike pohimin “*Informacioni i transmetuar respekton pluralizmin dhe diversitetin e mendimeve, si dhe formimin e lirë të opinionit*” është shumë më e lartë se sa ata që e mbështesin atë, respektivisht rreth 46% që “nuk janë aspak dakord” ose “nuk janë dakord”, dhe rreth 19% të tjerë që “janë dakord” ose janë “plotësisht dakord”.

Në pikën 4.5 të tij, Kodi i detyron mediat që të gjitha lajmet e transmetuara të publikohen në mënyrë objektive dhe të paanshme.

Figura 4 Lajmet e transmetuara publikohen në mënyrë objektive dhe të paanshme

Në fakt, çështja e objektivitetit dhe paanshmërisë mbetet një nga vlerësimet më të dobëta të medias shqiptare në opinionin e qytetarëve kryeqytetas. Siç vihet re edhe në Figurën 7, 32.5% e të anketuarve “Nuk janë aspak dakord” dhe 33% “Nuk janë dakord” me pohimin se “*Lajmet e transmetuara publikohen në mënyrë objektive dhe të paanshme*”. Ky pohim mbështetet në nivele dakordësie vetëm nga rreth 13% e të anketuarve, teksa rreth 21% shprehen asnjans në opinionin e tyre.

Një situatë e ngjashme shfaqet edhe për çështjet që kanë të bëjnë me propagandën për qëllime sensacionale krimin, terrorizmin apo veprimtari të tjera që përdorin dhunën. Sipas Kodit të AMA-s, OSHMA-të, në programet informative, nuk duhet të propagandojnë, për qëllime sensacionale krimin, terrorizmin apo veprimtari të tjera që përdorin dhunën.

Kur qytetarët e Tiranës u pyetën në lidhje me këtë çështje, rreth 45% e tyre u shprehën dakord ose plotësisht dakord se media shqiptare është e kujdesshme në lidhje me këtë lloj propagande. Teksa 20% e vlerësuan këtë pohim me 3 pikë, rreth 39% nuk pajtohen dhe e shikojnë përmbajtjen e transmetuar si problematike. Por, fakti që afër 40% e qytetarëve e shikojnë median si burim propagande që mund të promovojë dhunë, mbetet një problem për t'u vlerësuar seriozisht nga entet rregullatore, por edhe nga vetë industria e medias.

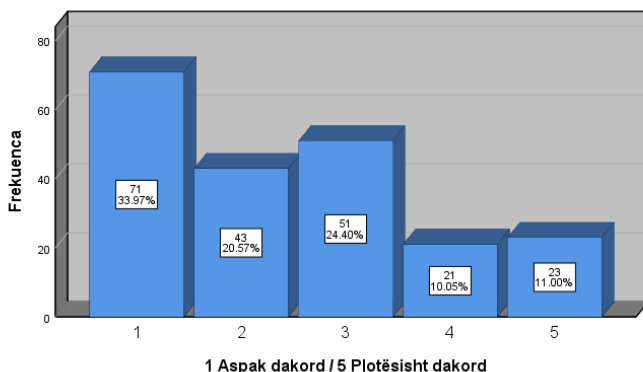
Ndërkohë, shumica e qytetarëve të Tiranës e vlerësojnë në nivele kritike përdorimin e medias nga pronarët, drejtuesit dhe gazetarët për interesat e tyre. Kodi i AMA-s parashikon se "Informacioni i transmetuar nuk duhet të përdoret për përfitime personale dhe përfitime të tjera të drejtpërdrejta, nga ana e pronarëve të mediave audio dhe ose/audiovizive, drejtuesve të tyre dhe gazetarëve."

Kur u kërkua mendimi i tyre në lidhje me pohimin se *"Informacioni i transmetuar NUK PËRDORET për përfitime personale dhe përfitime të tjera të drejtpërdrejta, nga ana e pronarëve të mediave audio dhe ose/audiovizive, drejtuesve të tyre dhe gazetarëve"*, rreth 34% e tyre nuk ishin aspak dakord dhe rreth 21% të tjerë nuk ishin dakord, duke i vlerësuar respektivisht me 1 dhe 2 pikë nga 5 gjithsej. Pra, niveli i mosdakordësisë së plotë me këtë pohim arrin gjithsej në rreth 55% të të anketuarve. Një

përqindje e konsiderueshme prej mbi 24% e vlerëson atë me 3 pikë dhe vetëm rreth 21% mendojnë ndryshe. (Figura 5)

Figura 5 Informacioni i transmetuar NUK PËRDORET për përfitime personale dhe përfitime të tjera të drejtpërdrejta, nga ana e pronarëve të mediave audio dhe ose/audiovizive, drejtuesve të tyre dhe gazetarëve

Informacioni i transmetuar NUK PËRDORET për përfitime personale dhe përfitime të tjera të drejtpërdrejta, nga ana e pronarëve të mediave audio dhe ose/audiovizive, drejtuesve të tyre dhe gazetarëve.

4.3. Fëmijët në transmetimet audiovizive

Kodi i AMA-s i ka kushtuar një seksion të rëndësishëm transmetimeve audiovizive që prekin pikërisht fëmijët. Sipas këtij Kodi, çdo fëmijë gëzon të drejtën e marrjes së një informacioni të përshtatshëm, si dhe të drejtën e fjalës, të shprehjes së mendimit dhe të marrjes në konsideratë si një individ me të drejta të patjetërsueshme. Zbatimi i një tërësie parimesh e rregullash, që i

japin përparësi interesit të lartë të fëmijës e që vendosin në qendër fëmijën, është mëse i domosdoshëm.

Parime të tjera bazë janë garantimi i mbrojtjes së fëmijëve, e drejta absolute e fëmijës për privatësi, luftimi i paragjykimeve, diskriminimit dhe stereotipeve në shoqëri, vërtetësia dhe saktësia e konfirmuar e raportimit të ngjarjeve që lidhen me fëmijët, e drejta e pjesëmarrjes së fëmijëve, si dhe parimi shumë i rëndësishëm që e vendos median në shërbim të fëmijëve.

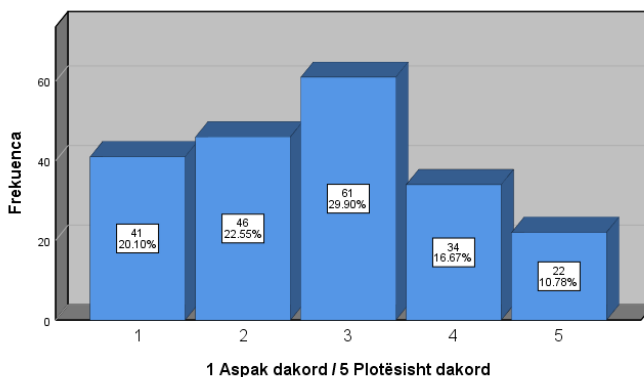
Kodi parashikon disa rregulla të rëndësishme për realizimin dhe zbatimin e këtyre parimeve, e që ndër më të rëndësishmit është ai që ka të bëjë me identifikimin e fëmijës. Në pikën 5.1 Kodi parashikon se “OSHMA-ve u ndalohet çdo raportim apo transmetim, që çon direkt apo indirekt në identifikimin me pamje dhe zë, me gjeneralitete, adresë apo përshkrues të çdo fëmije që mund të jetë ose është viktimë, dëshmitar, i hetuar, i akuzuar apo i deklaruar fajtor për kryerjen e një veprë penale, përveç rasteve me interes publik”.

Të dhënat e Figurës 6 në lidhje me pohimin “*Operatorët audioviziv shmangin raportimet apo transmetimet që çojnë direkt apo indirekt në identifikimin e fëmijëve që mund të jenë ose janë përfshirë në një ngjarje të rëndë familjare*” tregojnë për një përqindje të konsiderueshme të qytetarëve të Tiranës që mendojnë të kundërtën. Kështu, 20% dhe rreth 23% e të anketuarve e vlerësojnë pohimin respektivisht me 1 dhe 2 pikë, duke shfaqur

mosdakordësi totale në lidhje me këtë çështje. Rreth 30% e vlerësojnë me 3 pikë dhe rreth 29% të tjerë janë dakord me kujdesin që tregojnë mediat ndaj identifikimit të të miturve në raportimet që lidhen me ta.

Figura 6 Operatorët audioviziv shmangin raportimet apo transmetimet që çojnë direkt apo indirekt në identifikimin e fëmijëve që mund të jenë ose janë përfshirë në një ngjarje të rëndë familjare

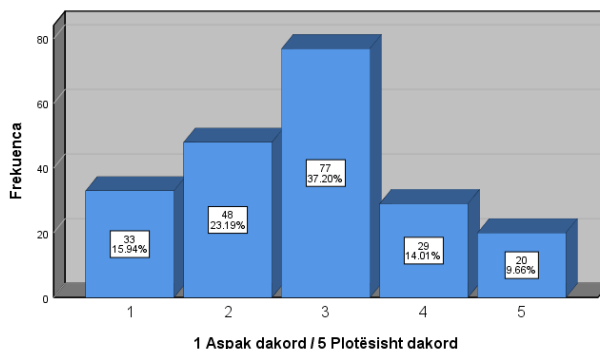
Operatorët audioviziv shmangin raportimet apo transmetimet që çojnë direkt apo indirekt në identifikimin e fëmijëve që mund të jenë ose janë përfshirë në një ngjarje të rëndë familjare.

Nga ana tjetër, jo shumë optimiste për mediat duket edhe perceptimi i qytetarëve në lidhje publikimin e pamjeve degraduese të fëmijëve, rregull ky i parashikuar në pikën 5.7 të Kodit të AMA-s.

Figura 7 Operatorët audioviziv shmangin transmetimin e pamjeve degraduese të fëmijëve dhe në vend të tyre stimulojnë transmetimin e pamjeve pozitive të fëmijëve

Operatorët audioviziv shmangin transmetimin e pamjeve degraduese të fëmijëve dhe në vend të tyre stimulojnë transmetimin e pamjeve pozitive të fëmijëve.

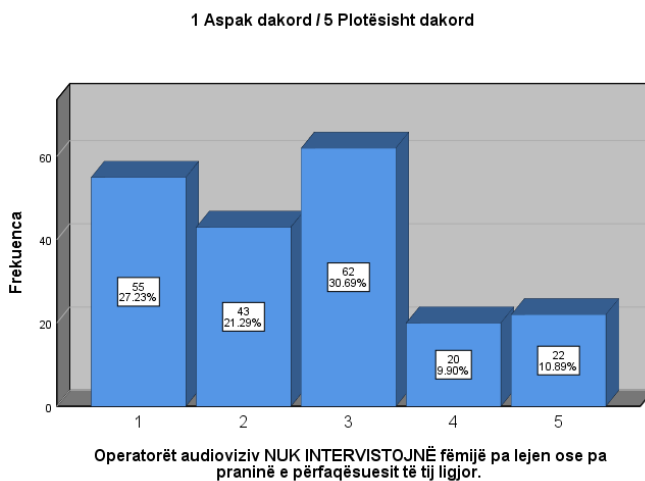
Kur qytetarët e Tiranës u pyetën në lidhje me pohimin “Operatorët audioviziv shmangin transmetimin e pamjeve degraduese të fëmijëve dhe në vend të tyre stimulojnë transmetimin e pamjeve pozitive të fëmijëve”, vetëm rreth 25% e tyre shprehën dakordësi duke e vlerësuar atë me 4 dhe 5 pikë. Ndërkohë që rreth 29% e kundërshtojnë këtë pohim, duke e vlerësuar minimalisht me 1 dhe 2 pikë nga 5 gjithsej. (Figura 7)

Kur bëhet fjalë për të miturit, një nga parimet e rëndësishme të kodit të etikës është se gazetarët normalisht nuk duhet të intervistojnë fëmijë nën 18 vjeç për çështje personale në mungesë të prindërve apo personave përgjegjës për ta. Kodi i AMA-s e kushtëzon intervistimin e fëmijës me praninë e përfaqësuesit të tij

ligjor ose një personi të caktuar prej tij. Fëmijës si dhe përfaqësuesit ligjor duhet t'i shpjegohet paraprakisht qëllimi i intervistës, si dhe përdorimi i mundshëm i saj. Si për fëmijën, ashtu edhe për përfaqësuesin ligjor, duhet të respektohet e drejta e tyre për të mos pranuar të intervistohen.

Një numër i konsiderueshëm i qytetarëve kryeqytetas mendojnë se ky rregull nuk batohet siç duhet nga OSHMA-të.

Figura 8 Operatorët audioviziv NUK INTERVISTOJNË fëmijë pa lejen ose pa praninë e përfaqësuesit të tij ligjor

Kështu, për pohimin se “Operatorët audioviziv NUK INTERVISTOJNË fëmijë pa lejen ose pa praninë e përfaqësuesit të tij ligjor”, mbi 27% e të anketuarve u shprehën se nuk janë aspak dakord, mbi 21% nuk janë dakord, rreth 31% e vlerësojnë këtë me 3 pikë dhe rreth 20% të tjerë i japin 4 ose 5 pikë. (Figura 8) Fakti që mbi 48% e qytetarëve mendojnë se OSHMA-të nuk tregojnë

kujdesin e mjaftueshëm në mënyrën se si i zhvillojnë intervistat me të miturit duhet të shërbejë si një burim reflektimi për mediat dhe aktorët e tjerë social dhe rregullatorë, ose për të shpjeguar me qartë mënyrën e zhvillimit të intervistave në momentin kur kryhen dhe se si respektohen rregullat e nevojshme, ose të marrin masat e duhura kur shkelen këto standarde.

4.4. Reklamat dhe fëmijët

Në median shqiptare dhe në industritë tjera të prodhimit vihet re një tendencë e theksuar për përfshirjen e vetë fëmijëve në promovimin e produkteve të ndryshme. Zakonisht, fëmija është pjesë e një strukture të ndërtuar me kujdes dhe vendoset shpesh brenda një familjeje të lumtur. Këtu, luhet me imazhin e familjes së plotë e të lumtur dhe lihet të nënkuptohet se nëse do të blihet produkti në fjalë, lumturia e kësaj familjeje dhe veçanërisht lumturia dhe kënaqësia e fëmijëve do të shtohet.

Bashkimi i figurës së fëmijës me produkte të ndryshme shpesh herë është abuziv dhe synon të drejtojë logjikën e blerjeve dhe konsumit të fëmijëve si dhe familjeve të tyre. Shpesh, në reklama të ndryshme, shënjestrohen vetë fëmijët. Reklamat janë më së shumti për produkte ushqimore jo të shëndetshme, si sheqernat e përpunuar. Në pothuajse asnjë rast nuk vihet re të jenë shënuar simbole apo mesazhe që tregojnë se përdorimi pa kriter i këtyre nënprodukteve të sheqerit ndikon negativisht në shëndetin e

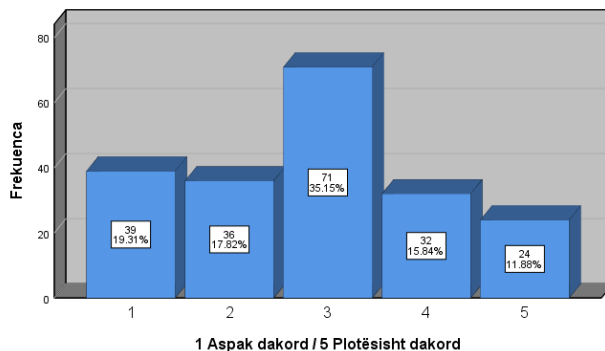
fëmijëve në planin afatgjatë. Synohet shitja e momentit, synohet sa më shumë përfitim ekonomik. Reklamat shkojnë deri në absurd duke vendosur fëmijët që të thonë shprehje krejt të palogjikshme si “dua babin dhe mamin, por më shumë dua lëngun X”. Pra, bëhet një paralelizëm mes produktit dhe familjes, dashurisë prindërore etj..

Nga ana tjetër, shënjestrohen prindërit. Duke luajtur me efektet e dhembshurisë prindërore (të njohura tashmë nga shkencëtarët e psikologjisë), synohet bindja e këtyre prindërve se blerja e produkteve të reklamuar do të shtojnë lumturinë e fëmijëve dhe rrjedhimisht kënaqësinë familjare dhe harmoninë në familje. Një reklamë e një kompanie celulare me foshnjën, që qan sa herë i hiqet nga dora celulari, është një tregues për këtë element. Kjo reklamë u ndalua dhe u hoq prej transmetimit nga AMA.

Kodi i AMA-s në pikën 5.21 thekson se OSHMA-të nuk duhet të transmetojnë reklama që mund të dëmtojnë zhvillimin fizik, mendor ose moral të fëmijëve. OSHMA-të nuk duhet të transmetojnë reklama të shërbimeve dhe produkteve, që paraqesin rrezik për zhvillimin fizik, mendor dhe moral të fëmijëve.

Figura 92 Operatorët audioviziv NUK TRANSMETOJNË reklama të shërbimeve dhe produkteve, që paraqesin rrezik për zhvillimin fizik, mendor dhe moral të fëmijëve

Operatorët audioviziv NUK TRANSMETOJNË reklama të shërbimeve dhe produkteve, që paraqesin rrezik për zhvillimin fizik, mendor dhe moral të fëmijëve.

Rreth 36% e të anketuarve nuk pajtohen me respektimin e këtij rregulli nga OSHMA-të, përkundrajt rreth 26% të tjerëve që shprehin dakordësi. 34% e të anketuarve e vlerësojnë pohimin me 3 pikë nga 5 gjithsej. (Figura 20)

4.5. Programet kulturore argëtuese, filmat dhe fëmijët

Kodi i Transmetimit për median audiovizive i miratuar nga AMA vendos rregulla të qarta mënyrën se si duhen realizuar programet kulturore, argëtuese, filmat dhe përfshirjen e fëmijëve në to. Kështu, ndër disa rregulla të tillë, kërkohet që OSHMA-të nuk lejohet të transmetojnë programe që mund të dëmtojnë seriozisht zhvillimin fizik, mendor, ose moral të fëmijëve, në veçanti filma apo programe që përmbajnë pornografi ose që paraqesin skena dhune të

skajshme dhe artificiale. OSHMA-të, në programet kulturore e argëtuese, veçanërisht në paraqitjen e sjelljeve të dhunshme dhe seksuale, duhet të tregojnë kujdesin e duhur ndaj ndjeshmërisë të publikut dhe efekteve të programeve të tilla në zhvillimin moral, mendor e fizik të fëmijëve.

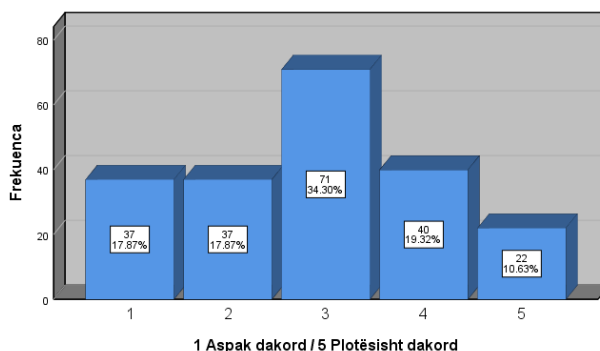
OSHMA-të nuk duhet të lejojnë, në programet e tyre, përdorimin e fëmijëve me probleme patologjike apo me aftësi të kufizuara për qëllime propagandistike apo për çdo qëllim tjetër që abuzon me të drejtat e tyre. Ato janë të detyruara të vendosin shenjat paralajmëruese për mbrojtjen e fëmijëve, në çdo program të transmetuar, veçanërisht në filmat dhe programet me përmbajtje e skena problematike.

Ndër shumë rregulla dhe detyrime të tjera, OSHMA-të duhet të tregojnë kujdes të veçantë për gjuhën dhe komunikimin etik në programet argëtuese, në spektaklet e organizuara me dhe për fëmijët. Përmes disa pohimeve që lidhen me këto rregulla, u kërkua edhe opinioni i qytetarëve kryeqytetas.

Rreth 35% e të anketuarve, ose 74 nga 207 që u përgjigjën, nuk janë dakord se OSHMA-të zbatojnë me përpikëri kërkesat etike e morale dhe mbrojnë të drejtat e fëmijëve në programet kulturore argëtuese për fëmijë, përkundrajt 29% të atyre që e besojnë këtë gjë. 34% e të intervistuarve e vlerësuan rastin me 3 pikë. (Figura 10)

Figura 10 Operatorët audioviziv zbatojnë me përpikëri kërkesat etike & morale dhe mbrojnë të drejtat e fëmijëve në programet kulturore argëtuese për fëmijë

Operatorët audioviziv zbatojnë me përpikëri kërkesat etike & morale dhe mbrojnë të drejtat e fëmijëve në programet kulturore argëtuese për fëmijë.

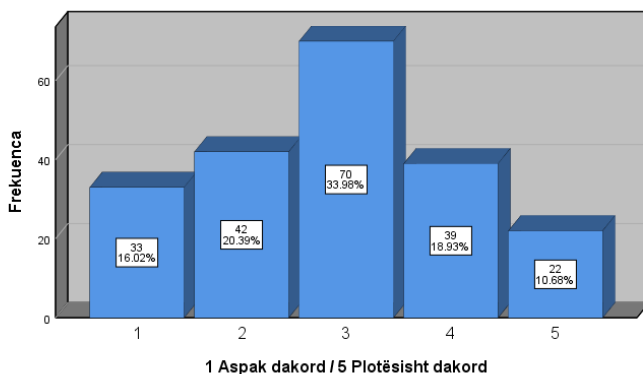
Kur ata u pyetën rreth rregullit që “Operatorët audioviziv nuk lejojnë, në programet e tyre, përdorimin e fëmijëve me probleme patologjike apo me aftësi të kufizuara për qëllime propagandistike”, vetëm 33% e tyre shprehën dakordësi të plotë, duke e vlerësuar rastin me 4 dhe 5 pikë. Teksa rreth 37% e vlerësuan me 3 pikë, rreth 28% e të intervistuarve nuk janë dakord me mënyrën se si sillen media në raport me përdorimin e fëmijëve me probleme patologjike apo me aftësi të kufizuara për qëllime propagandistike.

Ndërkohë, 36% e të anketuarve nuk janë pajtosh me respektimin e rregullit se “Operatorët audioviziv tregojnë kujdes të veçantë për gjuhën dhe komunikimin etik në programet argëtuese, në spektaklet e organizuara me dhe për fëmijët”, i parashikuar ky edhe në Kodin e AMA-s. Teksa rreth 19% e tyre mendojnë ndryshe

dhe e vlerësojnë punën e medias në këtë drejtim, 33.5% të tjerë e vlerësojnë rastin me 3 pikë. (Figura 11)

Figura 11 Operatorët audioviziv tregojnë kujdes të veçantë për gjuhën dhe komunikimin etik në programet argëtuese, në spektaklet e organizuara me dhe për fëmijët

Operatorët audioviziv tregojnë kujdes të veçantë për gjuhën dhe komunikimin etik në programet argëtuese, në spektaklet e organizuara me dhe për fëmijët.

4.6. Personat me aftësi të kufizuar në transmetimet audiovizive

Kodi i Transmetimit për median Audiovizive parashikon rregulla strikte kur bëhet fjalë për personat me aftësi të kufizuara në transmetimet audiovizive. Në seksionin 6 të tij, Kodi përcakton se OSHMA-të duhet të luajnë rol të rëndësishëm për të dhënë një imazh të respektuar të personave me aftësi të kufizuar në transmetimet audiovizive. OSHMA-të kombëtare detyrohen që të përdorin gjuhën e shenjave në të paktën një prej edicioneve të

lajmeve, me qëllim garantimin e të drejtës së informimit për personat me nevoja të veçanta shqisore. Ato kanë për detyrë të tërheqin vëmendjen dhe të sensibilizojnë shoqërinë dhe institucionet e ndryshme për përgjegjësinë ndaj personave me aftësi të kufizuar.

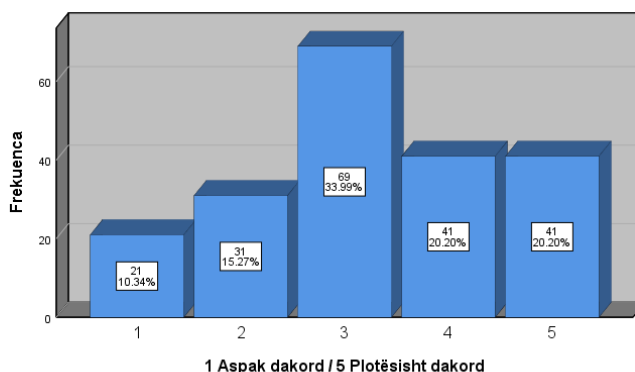
OSHMA-të duhet të promovojnë përpjekjet e shoqatave dhe personave me aftësi të kufizuar për integrimin e tyre në jetën shoqërore. Ato duhet të sigurojnë trajtim të drejtë dhe objektiv të personave me aftësi të kufizuar në programet e tyre: jo mëshirë, as denigrim, por vlerësim dhe inkurajim. OSHMA-të nuk duhet të lejojnë përdorimin e imazhit të personave me aftësi të kufizuar për publicitet apo reklama.

Një nga pikat e rëndësishme të Kodit është se OSHMA-të duhet t'i trajtojnë me etikë maksimale pamjet e personave me aftësi të kufizuara: s' duhet të paraqiten me detaje gjymtimet e tyre dhe fjalori i gazetarëve duhet të respektojë dinjitetin e tyre.

Kështu, kur u kërkua opinioni i qytetarëve kryeqytetas rreth pohimit "*Operatorët audioviziv luajnë rol të rëndësishëm për të dhënë një imazh të respektuar të personave me aftësi të kufizuar në transmetimet audiovizive*", rreth 39% e të anketuarve u shprehën dakord, duke e vlerësuar zbatimin e këtij rregulli me 4 dhe 5 pikë. Ndërkohë që 33% e vlerësuan me 3 pikë, rreth 25% e tyre ishin kritik ndaj mënyrës se si operon media shqiptare në këtë drejtim. (Figura 12)

Figura 12 Operatorët audioviziv luajnë rol të rëndësishëm për të dhënë një imazh të respektuar të personave me aftësi të kufizuar në transmetimet audiovizive

Operatorët audioviziv luajnë rol të rëndësishëm për të dhënë një imazh të respektuar të personave me aftësi të kufizuar në transmetimet audiovizive.

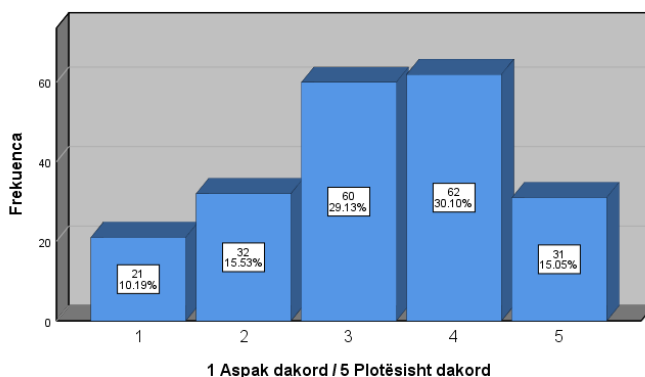
4.7. Reklamat në transmetimet audiovizive

Seksioni i shtatë i Kodit të Transmetimit për Median Audiovizive i kushtohet reklamave në transmetimet audiovizive. Ndër të tjera, Kodi parashikon se OSHMA-të nuk duhet të pranojnë apo të transmetojnë reklama që nxisin diskriminimin, që nuk respektojnë dinjitetin dhe të drejtat e njeriut; nuk duhet të nxisin apo të shtyjnë fëmijët të blejnë apo të marrin prodhime ose shërbime, duke i nxitur drejtpërsëdrejti për të kërkuar nga prindërit ose të tjerë persona të afërm t'u marrin mallrat apo shërbimet e reklamuar, ose të shfrytëzojnë pozitën e fëmijëve në raport me prindërit, mësuesit ose persona të tjerë të afërm të tyre; Reklamat në transmetimet

audiovizive për produktet farmaceutike apo produktet mjekësore që jepen vetëm me recetën e mjekut, janë të ndaluara, etj.

Figura 3 Operatorët audioviziv NUK transmetojnë reklama që nxisin diskriminimin, që nuk respektojnë dinjitetin dhe të drejtat e njeriut

Operatorët audioviziv NUK transmetojnë reklama që nxisin diskriminimin, që nuk respektojnë dinjitetin dhe të drejtat e njeriut.

Kur qytetarët e Tiranës u pyetën në lidhje me pohimin se “Operatorët audioviziv NUK transmetojnë reklama që nxisin diskriminimin, që nuk respektojnë dinjitetin dhe të drejtat e njeriut”, Figura 34, rreth 45% e tyre shprehën pajtueshmëri të plotë me respektimin e këtij rregulli nga OSHMA-të, duke e vlerësuar rastin me 4 dhe 5 pikë, përkundrazi rreth 26% të tjerëve që nuk pajtohen me të. Rreth 29% e të anketuarve e vlerësuan atë me 3 pikë.

5. Përfundime

Ekziston një e vërtetë e pranuar gjerësisht se njerëzit janë të ekspozuar ndaj informacionit rreth botës, i cili buron përmes

kanaleve mediatike. Ky informacion, që tashmë prezantohet përmes kanaleve të shumta të komunikimit masiv, dhe që formon mendimet e individëve ndaj botës, fiton një rëndësi akoma më të madhe kur burimi i tij është ekrani televiziv, si një media që ende gëzon besueshmëri më të lartë në krahasim me atë digjitale online, e cila po përballet me sfidën e besueshmërisë së publikut në të gjithë botën.

Studime të ndryshme vlerësojnë kryesisht tre indikatorë të rëndësishëm që nxisin perceptimin e audiencave ndaj medias, të cilat kanë të bëjnë me besimin e tyre ndaj saj, perceptimet nëse mediat favorizojnë ose tregojnë armiqësi ndaj temave apo grupeve të veçanta, si edhe besimi se sa e fuqishme është media dhe sa mund të ndikojë ajo mbi individë të ndryshëm apo mbi shoqërinë në përgjithësi.

Të dhënat e mbledhura përmes pyetësorit të mësipërm tregojnë për një mungesë besimi të theksuar në shumë çështje me ndjeshmëri të lartë të qytetarëve ndaj mediave audiovizive. Fakti që ata e mendojnë median si një industri që rend pas interesave të pronarëve, drejtuesve apo gazetarëve duhet të shërbejë si një pikënisje për masa të menjëhershme nga vetë industria e medias, duke reflektuar për një produkt mediatik sa më cilësor.

Besimi në vetvete nënkupton fitime dhe humbje të mundshme për palët që përfshihen në një proces marrëdhënie të caktuar. Nëse analizojmë sjelljen e audiencave të mediave

audiovizive, varësisht njohurive, kulturës dhe nivelit intelektual të tyre, ata mund të humbasin kohë duke parë lajmet vetëm për të kuptuar se informacioni që iu shërbehet është i gabuar. Për më tepër, ata edhe mund të mashtrohen nga portretizime të pasakta ose të padrejta të këtyre lajmeve, të cilat padyshim kanë potencial për të ndikuar në sjelljen e tyre. Këto pasoja mund të ndikojnë sa në mbështetjen apo reagimin ndaj një aktori apo personazhi që shfrytëzon kanalin mediatik për interesat e veta, po aq edhe në besimin e qytetarëve ndaj medias si një kanal komunikimi që u ofron mundësinë për të njohur aktualitetin në botën që i rrethon.

Për të mos shkuar drejt biznesit që humbet konsumatorin, gjë që do të vërtetonte teorinë e “Dështimit të tregut” të prezantuar nga studiuesi Mark Cooper, industria e medias dhe entet rregullatore duhet të angazhohen në zbatimin me përpikmëri të rregullave të përcaktuara nga Kodi i Transmetimeve të medias audiovizive.

Bibliografi

- Bagdikian, Ben H. 2004. *The new media monopoly*. Beacon Press: Boston.
- Grignou, Brigitte Le, dhe Erik Neveu. 2017. *Sociologjia e televizionit*. Tiranë: Zenit.

- Picard, Robert G. 2005. «Unique Characteristics and Business Dynamics of Media Products.» *Journal of Media Business Studies* 61-69.
- Sartori, Giovanni. 1999. *Homo videns, televisioni dhe postmendimi*. Tiranë: Dituria.
- Sjovaag, Helle, dhe Jonas Ohlsson. 2019. «Media Ownership and Journalism.» *Oxford Research Encyclopedia of Communication*. doi:DOI: 10.1093/acrefore/9780190228613.013.839.

MSc. Alban Tufa; Dr. Erlis Çela

Roli i Facebook-ut në individualizimin e komunikimit me publikun nga drejtuesit e institucioneve të pushtetit vendor: Rasti i Bashkive

Abstrakt

Komunikimi nëpërmjet mediave sociale është shndërruar tashmë në proceset më të aplikueshme si nga ata që duan të marrin mesazhe ashtu edhe nga ata që duan të shpërndajnë mesazhe me publikun. Kjo situatë është e dukshme më së shumti në komunikimin politik, gjë e cila u pa në fushatën e fundit për zgjedhjet parlamentare (2021) në Shqipëri, e ndikuar edhe nga konteksti i pandemisë Covid-19. Nëse shihet më tej në këtë proces perceptohet rritja e centralizimit të komunikimit dhe bashkë me të deinstitutionalizimi i tij duke e zhvendosur atë në një komunikim tërësisht individual, ku drejtuesit e institucioneve marrin gjithnjë e më shumë protagonizëm.

Nisur nga kjo gjendje e perceptuar, ky punim tenton të analizojë këtë fenomen duke trajtuar aspektet e komunikimit politik dhe institucional nëpërmjet rrjeteve sociale të pushtetit vendor (bashkive). Nëpërmjet analizimit të të dhënave cilësore, monitorimit dhe rishikimit të literaturës së studiuesve të fushës së komunikimit punimi arrin të trajtojë rolin që kanë mediat sociale në shmangien e komunikimit dhe medias si institucion. Gjatë punimit do të monitorohen në një periudhë dy javore (1-14 maj 2021) profilet në

Facebook të 12 bashkive, nga një për secilin qark duke evidentuar postimet e institucionit dhe postimet e individit (kryetarit).

Në fund të punimit arrihet në përfundimin se Facebook bashkuar me disa faktorë të tjerë ka ndikuar në deinstitutionalizimin dhe centralizimin e komunikimit në organet e pushtetit vendor. Kjo situatë ka çuar në prevalimin e komunikimit të individit mbi atë të institucionit.

Fjalët kyçe: media sociale, facebook, komunikim politik, institucion, individ

Abstract

Communication through social media has already become the most applicable processes by both those who want to receive messages and those who want to share messages with the public. This situation is most evident in political communication, which was seen in the last campaign for the parliamentary elections (2021) in Albania, influenced by the context of the Covid-19 pandemic. If we look further at this process, we perceive the increase of centralization of communication and with it its deinstitutionalization, shifting it to a completely individual communication, where the leaders of institutions receive more and more protagonism.

Based on this perceived situation, this paper tends to analyze this phenomenon by addressing the aspects of political and institutional communication through social networks of local government (municipalities). Through the analysis of qualitative data, monitoring and reviewing the literature of researchers in the field of communication, the paper manages to address the role of social media in avoiding communication and media as an institution. During the work will be monitored in a two-week period (1-14 May 2021) Facebook profiles of 12 municipalities, one for each district, noting the posts of the institution and the posts of the individual (mayor).

At the end of the paper it is concluded that Facebook together with several other factors has influenced the deinstitutionalization and centralization of communication in local government. This situation has led to the prevalence of individual communication over that of the institution.

Keywords: social media, facebook, political communication, institution, individual

Hyrje: Dy kënvështrime mbi mediat sociale

Ardhja e mediave sociale në hapësirat tona të komunikimit shtoi njëkohësisht edhe mundësitë tona për të komunikuar. Ky komunikimit u bë nga mundësia e shumë kanaleve, demokratizimi i hapësirave të mendimit dhe rritjes së burimeve të informacionit. Kjo pikëpamje pozitiviste pa sikur solli demokratizimin e sferës publike. (Çela, 2017) Idetë e demokratizimit të kësaj sfere burojnë nga pikëpamjet e Filozofit gjerman Jurgen Habermas Në librin e tij klasik *"Transformimet strukturore të sferës publike"* ai e lidh demokratizimin e sferës publike me ardhjen dhe zhvillimin e shypit të shkruar. Habermas ishte i idesë se demokratizimi dhe hapja e shtypit kundrejtë një numri të madh njërëzish të arsimuar, rrit debatin dhe analizën kritike të ideve politike. (Habermas, 1989) Këtë që e synonte dhe analizonte me detaje Habermas, duket se e kanë bërë tashmë mediat sociale në përgjithësi dhe Facebook në veçanti. Mediat e sociale, sipas shumë studiuesve ndër të tjera, kanë luajtur edhe rol dekomratizues në sferën publike. (Lingren, 2017) Falë këtyre mediave gjithnjë e më shumë njerëz dhe aktorët socio-kulturor kanë mundësinë të marrin pjesë drejtpërdrejt në sistemin mediatik, duke rritur shkallën e pluralizmit dhe duke hapur rrugë për forma të reja të përqendrimit të debatit publik. (Delfant & Arvidsson, 2019) Platformat në internet dhe praktikatat pjesëmarrëse në to nxisin ndryshime të thella të rolit të ndërmjetësve tradicionale

të industrisë kulturore, për shembull në gazetari dhe komunikim politik. (Delfant & Arvidsson, 2019, p. 95) Në këtë mënyrë mediat duke rritur rolin e tyre si ndërmjetës, rrisin edhe mundësinë e angazhimit në debatet publike, gjë e cila është shumë lehtë e aksesueshme nga audienca. Studiuesit e komunikimit politik kanë theksuar se në këtë epokë të digjitalizuar, peizazhi i komunikimit dhe ndërveprimit po riorganizohet pasi ekziston një prani më e madhe e një numri të kanaleve të rrjeteve sociale. Kjo ka bërë që sipas tyre, koncepti i sferës publike të rivitalizohet gjithashtu. (Yetkinel & Çolak, 2017). Në vendin tonë ka disa raste ku mediat sociale kanë kontribuar në demokratizimin e sferës publike dhe reagimin qytetar , ku ndër to mund të përmendet protesta kundër armëve kimike (ISHM, 2016) dhe protestën e studentëve me një theks të veçantë në komunikimin nëpërmjet mediave sociale (lapsi.al, 2018) Këtë rol që ka marrë media sociale studiuesit e komunikimit politik e shohin si shmangie e barrës së masmedias, e cila po e ndryshon shoqërinë në një gjendje pasive, ose thënë ndryshe dehumanizimin e komunikimit. (Picard, 2015). Sipas tyre këto janë shenjat e kulturës konsumiste, e cila është e dukshme. (Yetkinel & Çolak, 2017)

Përkundër idesë së demokratizimit të sferës publike, qëndron edhe një pikëpamje kritike. Kjo pikëpamje tenton të na përballë me monopolin informacioni të si pasojë e platformave të rrjeteve sociale; kapitalizmit të informacion dhe roli i platformave

në përqendrim e këtij informacioni. Paralelisht me pluralizmin mediat e reja kanë fragmentarizuar edhe audiencat, duke sjellë nevojën për më shumë përmbajtje mediatike, më të specifikuar dhe shumë më shumë diversive. Këto pikëpamje përshkruhen më shumti nga teoria kritike e medias. Christian Fuchs, një ndër studiuesit më bashkohorë të komunikimit dhe të teorisë kritike e ndan konceptin e teorisë kritike në dy kuptime: *kuptimi i përgjithshëm* dhe *kuptimi specifik* (Fuchs, Critical Theory of Communication., 2016). Sipas tij, "teoria kritike si *kuptimi i përgjithshëm* iu referohet teorive që janë kritike ndaj kapitalizmit dhe sundimit në tërësi. Ndërsa teoria kritike si *kuptimi specifik* ka parasysh punën e Shkollës së Frankfurtit, dhe veçanërisht të Theodor Adorno-s, Max Horkheimer-it, me verpën "Dialektika e Iluminizmit"; si dhe Herbert Marcuse, "Njeriu një dimensional" (Fuchs, sites.google.com, 2009). Vetë Christian Fuchs, jep pesë dimensionet e teorisë kritike: 1. *Etika kritike*; 2. *Kritika e sundimit: shfrytëzimit dhe tjetërsimit*; 3. *Arsyeja dialektike*; 4. *Kritika ideologjike*; 5. *Përplasjet dhe praktikatat politike*. Ajo ccka përbën interes në situatën ku gjendemi është kritika që i bëhet medias, dhe sidomos medias sociale. Në librin e tij "Mediat sociale: Një hyrje kritike" (Social media; A critical Introduction), studiuesi Cristian Fuchs, rimerr teorinë kritike të medias dhe e analizon atë në kontekstin e medias sociale. Idetë kryesor të tij lidhen me shfrytëzimi, kapitalizmin dhe

aspektet e varësisë apo propagandimit nëpërmjet mediave sociale. (Fuchs, 2013)

Kur studiuesit e mediave sociale trajtojnë rolin që luajnë ato në diskursin publik, hedhin idenë se këto media ia dalin të ndryshojnë narrativën publike si dhe të modelojnë opinionin publik. Studiuesi i mediave dhe audiencës John Sullivan, në librin e tij *Audienca e medias: Efektet, Përdoruesit; Institucionet dhe Pushteti* (Media Audiences: Effects, Users, Institutions, and Power) trajton rastin e zgjedhjes së Trump-it president ku duke shfrytëzuar platformën Facebook, nëpërmjet trolleve (llogarive të rreme) u ndryshua e gjithë narrativa e opinionit publik në hapësirën digjitale. (Sullivan, 2019)

Beteja për të mbizotëruar opinionin publik është e vazhdueshme. Nga ana tjetër komunikimi i pushtetit lokal me publikun përveç detyrimit është edhe një fushatë e përhershme. Ideja për të qëndruar gjatë gjithë kohës në fushatë ka shtuar rrezikun e prevalencës së individit në procesin e komunikimit duke kontribuar pak nga pak në shmangien e institucionit. Kjo shmangie lidhet në mënyrë të drejtpërdrejtë me individualizimin i komunikimit me publikun duke shfrytëzuar i platformat online, kryesisht facebook.

Hipoteza dhe pyetjet kërkimore

Pas një rishikimi të shkurtër literature, duke parë dhe komunikimin politik përgjatë pandemisë dhe fushatës elektorale në zgjedhjet e vitit 2021, si dhe duke u bazuar në një perceptim të

përgjithshme, është ngritur hipoteza: *Nisur nga kushtet që janë krijuar, komunikimi i pushtetit lokal me publikun në facebook po bëhet gjithnjë e më i centralizuar dhe më i individualizuar.*

Për të vërtetuar hipotezën e parashtruar më sipër, janë ngritur dy pyetje kërkimore si vijojnë:

- *Si po komunikojnë përfaqësuesit e pushtetit vendor në Facebook me qytetarët?*
- *Çfarë roli po luan Facebook në centralizimin e informacionit dhe ngritjen e kultit të individit?*

Metodologjia

Metodat e përdorura për të realizuar këtë punim janë kryesisht metoda cilësore. Po ashtu i gjithë punimi ka një karakter cilësor dhe interpretues të fenomenit të marrë në analizë. Për të interpretuar dhe analizuar fenomenin e individualizimit dhe të centralizimit të komunikimit në facebook nga kryetarët e bashkive janë përdorur disa metoda.

Së pari, për të analizuar pikëpamjet teorike dhe këndvështrimet e studiuesve rreth kësaj çështjeje është përdorur rishikim i literaturës. Kështu, në aspektin teorik janë trajtuar parimet e teorisë së agjendës setting; teoria e kodimit dhe dekodimit, teoria e semiotikës si dhe aspekte të ndryshme të komunikimit politik.

Së dyti, për të realizuar këtë punim është përdorur metoda e monitorimit. Në monitorim janë marrë 12 bashki nga e gjithë Shqipëria (një për secilin qark), të cilat mbajnë emrin e qarkut ku

bëjnë e pjesë. Kështu, postimet në faqet zyrtare të bashkive janë monitoruara për dy javë mes datave 1-14 maj. Monitorimi konsiston në mbledhjen e numrit të postimeve direkt, postimeve të ndara nga faqja e kryetarit dhe numrit total të tyre.

Më tej është mbledhur numri total i postimeve të bashkive dhe është krahasuar me numrin total të postimeve që bëjnë kryetarët në fanpage-t e tyre. Po ashtu, krahasimi vijon edhe me numrin e pëlqimeve që kanë faqet e kryetarëve me numrin e pëlqimeve që kanë faqet e bashkive, si një tregues thelbësor për mënyrën dhe sasinë e angazhimit në komunikim me publikun.

Po ashtu në një analizë të shkurtë janë marrë hashtagët dhe emoji-t që këto bashki përdorin në postimet e tyre, si një element i pashmangshëm semiologjik në uniformitetin e fushatave të komunikimit.

Komunikimi politik dhe raporti me tesktet mediatike

Mjeti me anë të të cilit zhvillohet ose ndodh komunikimi është gjuha, kryesisht ajo verbale, pa anashkaluar aspektin joverbal të komunikimit. Komunikimi gjuhësor ka kaluar etapa dhe tradita të ndryshme teorike dhe praktike, si dhe kontekste të ndryshme socio-historike. Në vitet e fundit procesit të komunikimit me anë të gjuhës, i është shtuar një element shumë i rëndësishëm: platforma. Fillimisht le të analizojmë gjuhën si element të parë në këtë proces. Gjuha ekziston, pavarësisht nga statusi ekonomik apo statusi martesor, nga pushteti politik, prona private, ndërkohë që nuk mund

të konceptohet të flitet për një status ekonomik apo martesor, pushtet politik, pronë private pa gjuhën. Atëherë, sipas Guy - "Gjuha, megjithëse ekziston për të kryer një funksion shoqëror (komunikimin), është prapëseprapë e vendosur në mendjet e individëve" (Guy 1980)

Nga një pikëpamje semiologjike, marrëdhëniet e gjuhës me pushtetin janë të ngushta dhe të vazhdueshme që nga historia e deri në ditët e sotme. "Semiotika" dhe "hegjemonia" janë dy koncepte themelore që ndërtojnë këtë marrëdhënie të pushtetit me gjuhën. Në teoritë që lidhen me dekodimin dhe interpretimin e teksteve mediatike, semiotike luan një rol thelbësor, pikërisht ngaqë merret me studimin e shenjave, analizimin dhe kuptimet e tyre. John Sullivan kur analizon mënyrën se si interpretohet tekstet e medias nga audienca, (Sullivan, 2019) ai i referohet kuptimit të teksteve mediatike si shenjë, duke sjellë trinomi e shenjës të konceptuar nga semiologu Ferdinand e De Saussure. (Saussure, 1916). Sipas De Saussure shenjat janë arbitrare, dhe janë krijuar nga konvencionet shoqërore. (Saussure, 1916) Si të tilla këto shenja, argumenton Sullivan duke tentuar të shpjegojë mënyrat e leximit të teksteve mediale, nuk janë të pandryshueshme. Edhe pse konvencionet janë të vendosura tashmë, ato mund të ndryshohen. (Sullivan, 2019) Për ta mbështetur këtë ide ai sjell idetë e Stuart Hall me modelin e kodimit dhe të dekodimit të teksteve mediatike. Sipas Hall, mesazhet që kanë tekstet në vetvete konceptohen mbi një kornizë

njohurish që i ka dhënësi, (këtë rast komunikuesi politik), dhe dekodimi i tyre bëhet në bazë të një kornize dijesh që ka secili anëtar i audiencës ose publikut. Nga kjo pikëpamje që komunikimi të ndodhë në mënyrë të suksesshme, duke që më së paku koduesi dhe dekoduesi i mesazhit të kenë një korzinë të përafërt njohurish rreth mesazhit. Praktikisht ky mesazh të shërbejë si shenjë arbitrare. Në rastet kur kjo nuk ndodh, pushteti politik, nëpërmjet fuqisë që posedon tenton të krijojë një hegjemoni mbi kuptimin e shenjave me të cilat komunikon, pra ta zhvendosë arbitraritetin e shenjës në favor të interesave të veta. (Sullivan, 2019)

Studiuesit e komunikimit kanë konceptuar metoda dhe qasje të ndryshme në komunikimin politik. Ndër metodat më të përdorura dhe të përmendura janë: (1) emërtimi (krijimi i konvencionit); (2) pushtimi (zhvendosja e konvencionit); (3) zbukurimi (propaganda gri) (Sullivan, 2019).

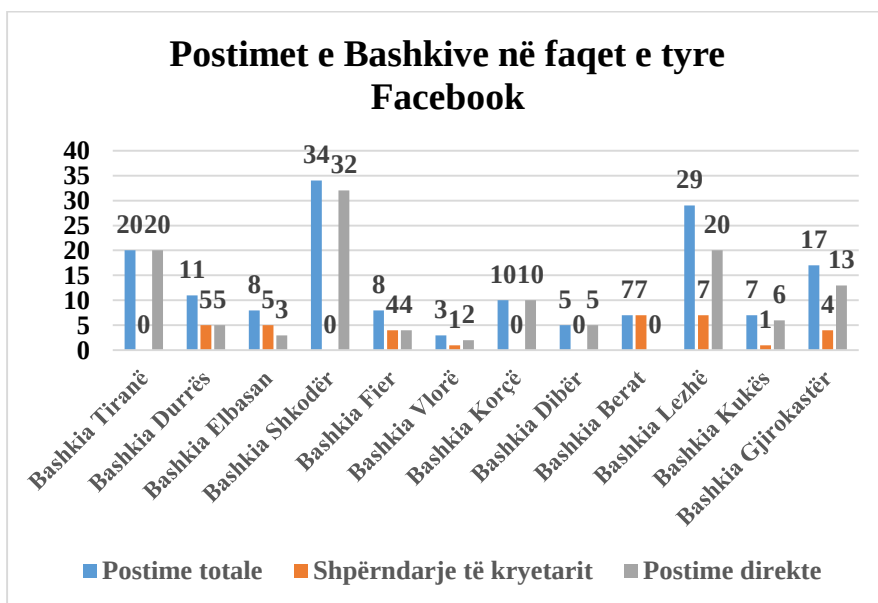
Analiza e gjetjeve: Facebook dhe individualizimi i komunikimit me publikun

Pasi u monitoruan për dy javë rresh mes datave 1-14 maj 12 bashki nga e gjithë Shqipëria (një për secilin qark), të cilat mbajnë emrin e qarkut ku bëjnë pjesë, u vu re që disa bashki, kryesisht ato më të mëdhatë, postojnë më shumë, krahasimisht nga ato më të vogla. Bashkitë që postojnë më së shpeshti gjatë periudhës së monitoruar janë: Bashkia e Shkodrës me 34 postime, Bashkia e

Lezhës me 29 postime dhe e treta vjen Bashkia e Tiranës me 20 postime, dhe e fundi qëndron Bashkia Vlorë me 3 postime.

Mënyra se si këto postime janë bërë është interesante për tu analizuar. Postimet që bën Bashkia Shkodër në faqen Facebook, janë kryesisht postime direkt nga faqja, dhe shpërndarje të faqeve të tjera të institucioneve lokale. Po e njëjta linjë ndiqet edhe nga Bashkia e Tiranës, ku janë postuar 20 përmbajtje, të gjitha të kryera në mënyrë direkte, si dhe nga Bashkia e Korçës. Nga ana tjetër të gjitha bashkitë e marra analizë, ndjekin një linjë ndryshe postimesh. Ato që të gjitha bëjnë shpërndarje nga faqja individuale e kryetarit të bashkisë përkatëse.

Tabela 4. Nr. i postimeve në faqet e bashkive në Facebook

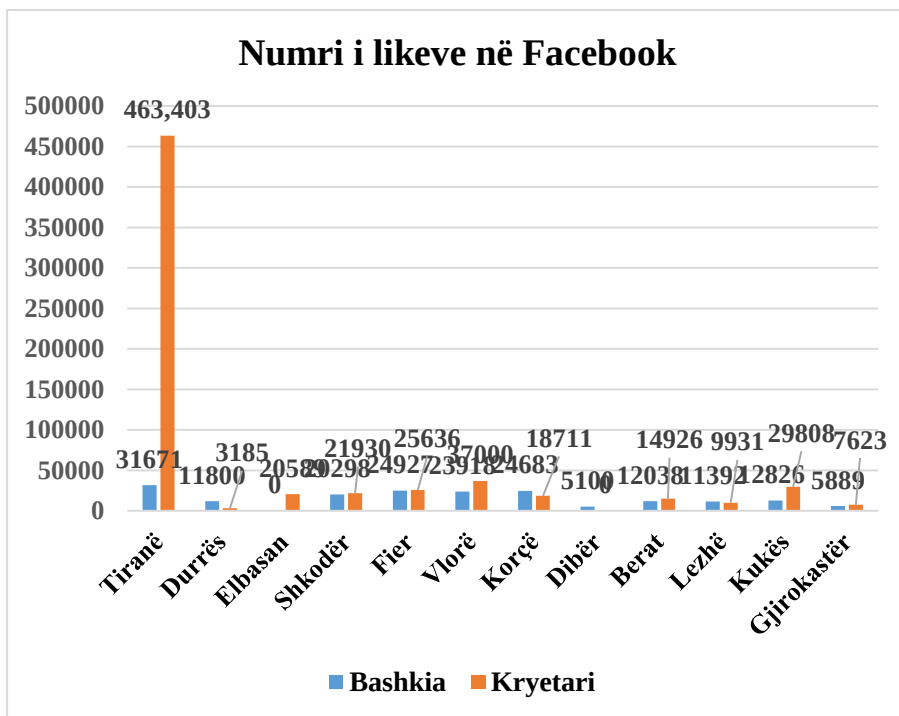

Siç paraqet edhe tabela e mësipërme, vihet re që një pjesë e mirë e bashkive të marra anë analizë bëjnë shumë shpërndarje faqes së kryetarit. Bashkia shpërndan më së shumti përmbajtje nga faqja e kryetarit është ajo e Beratit. Për 14 ditë Bashkia e Beratit ka postuar 7 përmbajtje, që të gjitha shpërndarje nga faqja individuale e kryetarit të saj duke mos publikuar asgjë e vetë. Nga profili kryetarit të Bashkisë dalin njoftime, deklarata; shpallje eventesh, etj dhe pastaj ato shpërndahen nga faqja zyrtare e Bashkisë Berat.

Numër të lartë pozitmesh nga faqja individuale e kryetarit shpërndan edhe Bashkia e Lezhës duke arritur edhe kjo numrin 7. Bashkia e Lezhës ndiqet nga Bashkia e Durrësit dhe e Elbasanit me nga 5 postime të kryetarit, dhe kështu më radhë duke arritur te Bashkia Dibër, ky kryetari i saj në detyrë nuk ka një faqe në facebook.

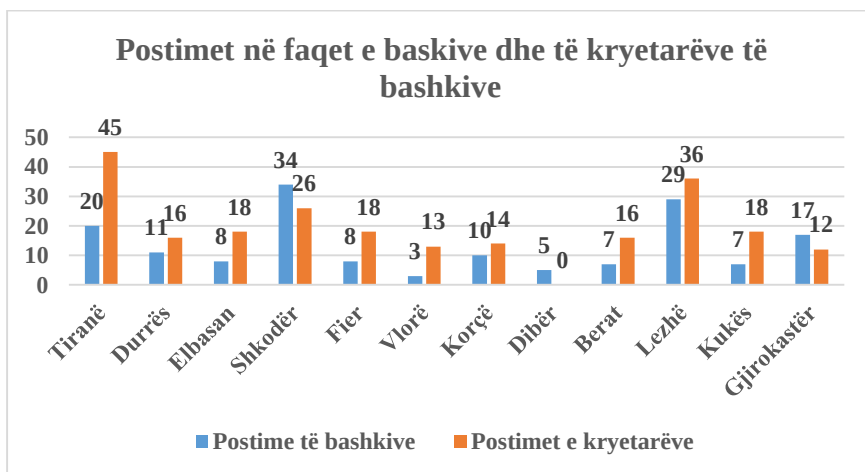
Përkundër kësaj panorame që paraqitet nga faqet zyrtare të bashkive, interesant mbetet fakti që shumica e faqeve të kryetarëve kanë më shumë aktivitet se sa veta faqet e bashkive. Në një vështrim të hedhur mbi faqet e bashkive dhe të kryetarëve të tyre, këta të fundit kanë grumbulluar më shumë fansa (ndjekës), duke pasur më shumë audiencë me të cilat komunikojnë. Kryetari dhe bashkia më e ndjekur në facebook është ajo e Tiranës, duke bërë diferencën në të gjitha aspektet. Nëse shohim tabelën e mëposhtme, kryetari i Bashkisë së Tiranës ka më shumë se 460 mijë ndjekës në faqen e tij në facebook, ndërsa bashkia ka mbi 31 mijë.

Table 5. Nr. i like-ve në faqet Facebook (kryetarët dhe bashkitë)

Në tabelën e mëposhtme është mbledhur numri total i postimeve të bashkive dhe është krahasuar me numrin total të postimeve që bëjnë kryetarët në fanpage-t e tyre. Po në këtë tabelë, krahasimi vijon me numrin postimeve që kanë faqet e kryetarëve me numrin e postimeve që kanë bërë faqet e bashkive, si një tregues thelbësor për mënyrën dhe sasinë e angazhimit në komunikim me publikun.

Table 6. Nr. i postimeve në faqet Facebook (kryetarët dhe bashkitë)

Siç shihet edhe në tabelën e mësipërme numri i postimeve është më i madh në profilet e kryetarëve se sa në faqet zyrtare të bashkive. Rekord në këtë tabelë mban kryetari i Bashkisë Tiranë, i cili në harkun dy javorë ka bërë 45 postime në faqen e tij Facebook, ose thënë ndryshe 3.2 postime në ditë. Nga kjo panoramë përjashtim bëjnë vetë Bashkia Shkodër dhe Bashkia Gjirokastër. Në këto bashki kryetarët postojnë më pak se faqet e Bashkive të cilat ata drejtojnë.

Centralizimi i komunikimit nëpërmjet hashtags dhe emojis

Në pjesën më të madhe të postimeve të bëra nga bashkitë vihet re një element i rëndësishëm në komunikimin nëpërmjet

mediave sociale; hashtags. Ekspertja e marketingut dhe teknologjisë Anita Campbell, e përkufizon hashtagun si një etiketë për përmbajtjen. Sipas saj një hashtag ndihmon të tjerët që janë të interesuar për një temë të caktuar, të gjejnë shpejt përmbajtje në të njëjtën temë. Ndërsa Enciklopedia Britanike e përkufizon hashtagun si “fjala ose fraza e paraprirë nga simboli # që klasifikon ose kategorizon tekstin shoqëruar” (Britannica, n.d.). Mjafton të lexohen dy fjalët “klasifikim” dhe “kategorizim” për të kuptuar rolin që ka një hashtag në një fushatë komunikimi në mediat sociale. Pra një hashtag, nëse ripërsëritet sa më shumë, jo vetëm që klasifikon informacionin e dhënë por edhe ndihmon përmbajtjen për t’u favorizuar nga algoritmet e platformave online, kryesish ajo Facebook.

Nëse hedhim një vështrim se çfarë kategorie postimesh bëhen nga bashkitë e majta në vendin tonë, mjafton të klikohet mbi hashtagët që ato vendosin në postime. Hashtagët që mbizotërojnë në periudhën e monitoruar, janë si më poshtë:

1. #SkaKohëPërPushim, i cili arrin në mbi 1700 postime.
2. #Shqipëria e Ardhmja Jonë, i cil kam më shumë se 1600 postime
3. #PunëJoGjumë, i cili nuk i kap 1000 postime.

Me të njëjtat hashtag-e u operua përgjatë fushatës zgjedhore të 25 prillit 2021, me po të njëjtat hashtag-ë poston Kryeministri i Shqipërisë, Ministrat e Kabinetit Qeveritar, dhe të gjitha

institucionet shtetërore politikëbërëse. Nisur vetëm nga elementi hashtag, kuptohet se natyra dërrmuese e postimeve nga bashkitë e vendit tonë ka të njëjtat tematika dhe të thuajse të njëjtin model të komunikuar me publikun ashtu si qeveria. Përfashtim bën bashkia Shkodër e cila është e vetmja bashki e djathtë në vendin tonë. Vetëm hashtag-ët e kësaj bashkie nuk shkojnë në linjën e qeverisë, pasi i vetmi hashtag që përdoret në mënyrë konsistente është:

- #BashkeFitojmeTeGjithe i cili nuk i arrin 1000 postime.

Ndërsa përsa iu përket emoji-eve që përdoren nëpër postimet e bashkive të majta, janë kryesisht dy. I pari emoji që përdoret në mënyrë konsistente nëpër postimet e faqeve të bashkive të majta është “” ikona e një burri që vrapon, pra që nuk rri, osë që nuk fle gjumë. Ky emoji tenton të qëndrojë në koherencë me hashtagun #SkaKohëPërPushim që është ndër tre më të përdorurit nëpër postimet e tyre. Ndërsa emoji i dytë më i përdorur është “” ikona e një krahu në të cili shfaqen muskujt, emoji i cili tenton të vizualizojë hashtagun #PunëJoGjumë. Të dy emoji-t e përdorur tentojnë të jenë nxitës së forcës dhe demonstrues të saj.

Nga ana tjetër emoji-t që përdor Bashkia Shkodër janë të një tipologji ndryshe. Emoji-t që ajo përdor më së shumti janë “” dhe “” përkatësisht ikona një burri të përlurur dhe falenderues, dhe ikona e duartrokitjes. Që të dy këto emoji kanë si domethënie falënderimin dhe nderimin. Edhe këto dy emoji tentojnë të jenë në koherencë me atë çka sugjeron hashtagu #BashkeFitojmeTeGjithe.

Përfundime dhe Rekomandime

Nisur nga analiza e mësipërme, pikëpamjet e autorëve dhe monitorimit i faqeve të baskive dhe të kryetarëve të tyre, përkundër idesë së zhvillimit të demokracisë, platforma e rrjetit social Facebook po ndihmon në shmangien e komunikimit si institucion dhe si proces tradicional;

Kështu, së pari nga ideja e decentralizimit të burimeve të informacioni po shkojmë drejtë centralizmit falë infrastrukturës që Facebook ofron nëpërmjet algoritmeve, flluskave të sapunit, dhomave të e jehonës dhe shumë fenomeneve që burojnë nga kjo platformë.

Së dyti, informacionet dhe komunikimet për qytetarët në pushtetin dalin më së shumti nga profilet e kryetarëve të bashkive se sa nga faqet zyrtare të tyre.

Së treti, këto faqe shërbejnë jo për të informuar publikun, por të bërë share statuset e kryetarëve, dhe për t'iu shërbyer rritjes së imazheve të tyre.

Së katërti, modeli dhe përmbajtja e komunikimit në pushtetin lokal është në një linjë me atë të pushtetit qendror dhe facebook ka ndihmuar në këtë aspekt nëpërmjet hashtags dhe emojis.

Duke parë situatën dhe përdorimin e mediave sociale në ditët e sotme lipset që studimet rreth tyre të shtrihen në të gjitha aspektet.

Edhe pse facebook mund të jetë një ndër rrjetet sociale më të para, në vendon tonë vazhdon të përdoret rëndom sidomos për të zhvilluar fushatat politike apo të marrëdhënieve publike Nga kjo pikëpamje lind nevoja për t'u studiuar bashkë me fenomenet që e shoqërojnë.

Bibliography

- Britannica, E. (n.d.). *merriam-webster.com*. Retrieved from [merriam-webster.com: https://www.merriam-webster.com/dictionary/hashtag](https://www.merriam-webster.com/dictionary/hashtag)
- Çela, E. (2017). *aab-edu.net*. Retrieved 05 10, 2021, from [aab-edu.net/: https://dspace.aab-edu.net/bitstream/handle/123456789/1066/Erlis%20Cela.pdf?sequence=1&isAllowed=y](https://dspace.aab-edu.net/bitstream/handle/123456789/1066/Erlis%20Cela.pdf?sequence=1&isAllowed=y)
- Delfant, A., & Arvidsson, A. (2019). *Introduction to Digital Media*. New York: Black Well.
- Fuchs, C. (2009, 02 28). *sites.google.com*. Retrieved 04 05, 2020, from [Sites.google: https://sites.google.com/site/glosariobitrum/Home/teoria-critica-de-la-informacion/critical-theory-of-information](https://sites.google.com/site/glosariobitrum/Home/teoria-critica-de-la-informacion/critical-theory-of-information)
- Fuchs, C. (2013). *Social Media: A Critical Introduction*. New York: SAGE Publications.
- Fuchs, C. (2016). *Critical Theory of Communication*. London: University of Westminster Press.

- Habermas, J. (1989). *Egalitarianism*. Retrieved 06 12, 2020, from <http://egalitarianism.no/>: <http://egalitarianism.no/wp-content/uploads/2014/10/The-Structural-Transformation-of-the-Public-Sphere..pdf>
- ISHM. (2016). *institutemedia.org*. Retrieved 04 04, 2021, from [institutemedia.org/](http://www.institutemedia.org/wp-content/uploads/2020/02/RRPP-botimi-perfundimtar.pdf): <http://www.institutemedia.org/wp-content/uploads/2020/02/RRPP-botimi-perfundimtar.pdf>
- lapsi.al*. (2018, 12 17). Retrieved 04 05, 2021, from *lapsi.al*: <https://lapsi.al/2018/12/17/thirrja-e-studentit-te-verber-per-facebbok-un-e-rames/>
- Lingren, S. (2017). *"Digital Media and Society"*. London: Sage Publications.
- O'Hallarn, B. (2016, 09 06). *firstmonday.org*. Retrieved 04 04, 2021, from [firstmonday.org](https://firstmonday.org/ojs/index.php/fm/article/view/6961/5645): <https://firstmonday.org/ojs/index.php/fm/article/view/6961/5645>
- Picard, R. (2015, 05 01). *tandfonline.com*. Retrieved 04 05, 2021, from [tandfonline.com](https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/22041451.2015.1042421): <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/22041451.2015.1042421>
- Saussure, F. d. (1916). *newlearningonline.com*. Retrieved 04 04, 2021, from [newlearningonline.com](https://newlearningonline.com/literacies/chapter-8/saussure-on-signs): <https://newlearningonline.com/literacies/chapter-8/saussure-on-signs>

- Scherer, E. (2013). *A na duhen më gazetarët*. Tiranë: Papirus.
- Sullivan, J. (2019). *Media Audiences: Effects, Users, Institutions, and Power*. London: Sage Publication.
- Yetkinel, Ö., & Çolak, M. (2017, 08 02). *EURASIA Journal of Mathematics Science and Technology Education*. Retrieved 04 05, 2021, from <https://www.ejmste.com/:https://www.ejmste.com/download/the-effects-of-transformation-of-public-sphere-with-the-new-media-in-academy-4923.pdf>

MSc. Rigon HARXHI⁶⁵

Peizazhi medias shqiptare dhe komunikimi politik në rrjet në rastin e krizave

(Rast studimi: Mesazhi politik dhe informimi i publikut gjatë pandemisë COVID-19)

ABSTRAKT

Me zhvillimin e teknologjisë ka ndryshuar marrëdhënia media-politikë-audiençë. Mediat e reja i kanë dhënë hapësirë njerëzve, qeverive, bizneseve e të tjerëve të kthehen në dhënës dhe marrës të përmbajtjeve në të njëjtën kohë. Në kontekstin shqiptar këto forma të reja të komunikimit kanë sjellë një krizë për median dhe statusin e gazetarëve. Media shqiptare gjendet përballë një censure të informacionit dhe kontrollit nga propaganda politike sikurse në sistemin autoritar. Kjo ka sjellë humbjen e rëndësisë dhe rolit që kanë mediat në sistemin demokratik për informimin e publikut rreth çështjeve kryesore të agjendës politike, veçanërisht në kohë krizash. Monopolizimi i medias dhe kontrolli i plotë i agjendës mediatike në Shqipëri është vënë re veçanërisht në kohën e përhapjes së pandemisë Covid-19. Pjesa më e madhe e mediave u kthyen vetëm në transmetuese të mesazheve politike nga komunikimi në rrjet. Ndryshe nga shumë vende të tjera në rajon e botë, aktorët të caktuar politikë në Shqipëri shfrytëzuan mjedisin

⁶⁵ Junior researcher in media and communication; E-mail: rharxhi@gmail.com

digjital për të kontrolluar, menaxhuar dhe shpërndarë vetë informacionin dhe duke lënë kështu nën hije mediat.

Ky studim rendet të kuptojë rolin e medias shqiptare dhe ndikimin që kanë mediat e reja në transmetimin e mesazhit politik tek publiku në rastin e krizave, konkretisht ndikimin që kanë pasur mesazhet politike në rrjet për informimin e publikut dhe funksionimin e medias gjatë pandemisë Covid-19. Studimi do të sjellë një analizë të marrëdhënies 'media - politikë' në Shqipëri dhe besueshmërisë që ato kanë tek publiku. Studimi është mbështetur në të dhëna cilësore dhe sasiore, me zhvillimin e një pyetëso online me qytetarët për të kuptuar kanalet dhe burimet e informacionit në muajt e parë të përhapjes së pandemisë Covid-19 në Shqipëri. Gjithashtu, ky studim trajton gjendjen e mediave dhe informacionit në kohë të krizave, si dhe mediat e reja si hapësirë për dhënien direkt të mesazheve politike.

Disa nga rezultate e arritura në këtë studim nxjerrin qartë se gjatë pandemisë Covid-19 komunikimi i aktorëve politik në rrjet dominoi hapësirën publike duke sjellë një centralizim të informacionit, pasi qeveria u kthye në kontrolluese dhe prodhuese të informacionit që ndikoi në përcaktimin e agjendës mediatike dhe informimin e publikut gjatë përhapjes së Covid-19.

Fjalët kyçe: media, politikë, komunikimi në rrjet, opinion publik, informim, Covid-19

1. Hyrje

1.1 Dinamikat e komunikimit publik në kohë krizash në Shqipëri

Media të cilësuar si “pushteti i katërt” dhe në vendet me demokraci të pjekur ato funksionojnë si “watch-dog” ndaj qeverisjes. Në rastin e krizave, roli i medias fuqizohet pasi informacioni bëhet edhe më i vlefshëm dhe rritet interesi i qytetarëve. Përhapja e pandemisë Covid-19 solli një krizë për median tradicionale dhe dhënien e informacionit. Mjedisi mediatik ka ndryshuar ndjeshëm kudo në botë ndërsa komunikimi në rrjet është fuqizuar.

Në Shqipëri, mediat përjetuan një krizë të vetën. Qeveria mori vendim për ndalimin e shtypit të shkruar ndërsa mbylljen e konferencave për gazetarët, e cila ndikoi në agjendën mediatike. Komunikimi në rrjet i aktorëve politikë përmes rrjetit social *Facebook* u kthye në burimin kryesor të informacionit. Mesazhet politike dominuan hapësirën e informimit politik. Kjo solli një çmediatizim të politikës pasi politikat tani hynin në kontakt direkt me audiencat e tyre. Si rrjedhojë ndryshoi edhe marrëdhënia mes politikës, medias dhe publikut. Gazetarët shqiptarë u përballën me mungesë të raportimit të thelluar të informacionit. Prandaj, mediat shqiptare u kthyen vetëm në transmetuese të deklaratave të publikuara në mediat sociale të aktorëve politikë. Zhvendosja e

medias nga interesi publik drejt interesit politik ka ndikuar në besueshmërinë e audiencës ndaj mediave.

Studimi kërkon të kuptojë nga njëra anë marrëdhënien midis politikës, medias dhe publikut dhe në anën tjetër të kuptojë rolin e medias shqiptare dhe ndikimin që kanë mediat e reja në transmetimin e mesazhit politik tek publiku në rastin e krizave, konkretisht ndikimin që kanë pasur mesazhet politike në rrjet për informimin e publikut dhe funksionimin e medias gjatë pandemisë Covid-19.

1.2 Metodologjia

Studimi sjell të dhëna sasiore dhe cilësore me qytetarët në Shqipëri duke përpjekur të kuptojë gjendjen e medias dhe komunikimin politik gjatë pandemisë Covid-19. Në kuadër të këtij hulumtimi u zhvillua një pyetësor më 120 të intervistuar nga qytete të ndryshme të Shqipërisë, ku pati pjesëmarrje më të lartë nga individët që jetojnë në Tiranë. Ky pyetësor u zhvillua përmes komunikimit online përgjatë muajve maj-qershor 2021 me individë të grupmoshave të ndryshme.

Në mbështetje të të dhënave sasiore, u përdorën edhe intervistat e zhvilluara me gazetarë dhe studies të fushës së komunikimit. Literatura e këtij hulumtimi mbështetet në studimet e autorëve shqiptarë dhe të huaj, të cilët kanë analizuar çështjen e komunikimit politik në mediat sociale dhe ndikimin që ajo ka në media veçanërisht në kohë krizash.

1.3 Hipoteza

Mbështetur në faktin se me përhapjen e pandemisë ekosistemi mediatik shqiptar përjeton një krizë të vet dhe informacioni u prodhua dhe kontrollua nga aktorët politikë përmes mediave sociale dhe në një vlerësim paraprak të literaturës u ngrit hipoteza, *“Pandemia Covid-19 fuqizoi komunikimin në rrjet të aktorëve politikë në Shqipëri për të kontrolluar opinionin publik duke sjellë edhe një krizë dhe censurë për median shqiptare”*.

Në mbështetje të hipotezës së mësipërme, u ngritën pyetjet e mëposhtme kërkimore:

- 1) *Si ka ndikuar përhapja e pandemisë Covid-19 në marrëdhënien mes medias, politikës dhe publikut?*
- 2) *Si u zhvillua komunikimi politik publik gjatë pandemisë Covid-19 në Shqipëri?*
- 3) *Sa kanë ndikuar mediat e reja në transmetimin e mesazheve politike tek opinionin publik?*
- 4) *Si vlerësohet roli dhe gjendja e medias shqiptare në kohë krize, veçanërisht gjatë pandemisë Covid-10?*

2. Marrëdhënia mes politikës, publikut dhe medias në kohë krize në Shqipëri

Marrëdhënia midis medias dhe politikës zë vend të rëndësishëm në hapësirën publike. Në vendet me një sistem demokratik të konsoliduar media është “pushteti i katër”. “Media që

në shekullin e kaluar është konsideruar si “watch-dog” i opinionit publik për të mbajtur qeverisjen dhe të gjithë pushtetet e tjera financiare, ekonomike, administrative nën kontrollin e syrit të publikut”⁶⁶. Pavarësisht kontekstit historik, zhvillimeve shoqërore, ndryshimeve të sistemit politik informacioni mediatik është e mirë publike.

Studiuesi Brain McNair në librin e tij “Hyrje në komunikimin politik” thotë se procesi ku konceptohet dhe zhvillohet aksioni politik është i orientuar në marrëdhënien e “organizatave politike, qytetarëve dhe medias”⁶⁷. Sipas tij, organizatat politike janë aktorët politikë që përmes mjeteve organizative aspirojnë të ndikojnë procesin e vendimmarrjes. Ky grup përfshin partitë politike, organizatat publike, grupet e presionit, organizatat terroriste dhe qeveritë. Së dytë, rendit publikun (audienca), si element kyç në procesin e komunikimit politik dhe pa të cilin asnjë mesazh politik nuk ka kuptim. Së treti, sipas McNair janë mediat, të cilat në sistemet politike demokratike, funksionojnë si transmetues i komunikimit politik që buron jashtë organizatës mediatike, ashtu edhe si dërgues i mesazheve politike të ndërtuara nga gazetarët.

⁶⁶ Fuga, Artan. 2017. Mediamorfozë dhe Metakomunikim. Tiranë: Botimet Papirus. Fq. 315

⁶⁷ Brain, McNair. 2009. Hyrje në komunikimin politik; Botimi i katërt. Tiranë: UET-Press. Fq. 24

Studiuesja amerikane në shkencat politike dhe komunikimi, Diana Owen vlerëson se “mediat e reja kanë ndryshuar rrënjësisht mënyrën se si funksionojnë qeveritë, institucionet, si komunikojnë aktorët politikë dhe mënyrën si angazhohen qytetarët”⁶⁸. Nga ana tjetër, sipas studiesit Artan Fuga, në rrjetet sociale nuk merret gjithë informacioni sikurse në mediat konvenconale prandaj përmbajtjet e komunikimit çmediatizohen dhe “agenda settings” del jashtë loje. Më tej, ai argumenton se kemi edhe një çmediatizim të politikës. “Politikani hyn në kontakt me audiencat e gjera drejtpërdrejt me rrjetet sociale, në forma multimediale, me tekst, zë dhe figurë, pra duket se demokratizohet marrëdhënia pushtetar-qytetar”⁶⁹.

Në Shqipëri, trinomi politikë-audiençë-media ka ndryshuar ndër vite. Përgjatë kohës së regjimit komunist, pothuajse gjysmëshekullor, të gjitha mediat ishin nën kontrollin e Partisë së Punës dhe publiku ushqej me informacionet propaganduese. “Gjatë komunizmit, Shqipëria kishte vetëm një televizion nën pronësi shtetërore dhe dy gazeta të përditshme të kontrolluara rreptësisht nga partia ose sindikatat e lidhura me të”⁷⁰.

⁶⁸ Owen, Diana. 2017. "The New Media's Role in Politics." The Age of Perplexity: Rethinking the World We Knew. <https://www.bbvaopenmind.com/wp-content/uploads/2018/03/BBVA-OpenMind-Diana-Owen-The-New-Medias-Role-in-Politics.pdf>. P. 3

⁶⁹ Fuga, Artan. 2017. Mediamorfozë dhe Metakomunikim. Tiranë: Botimet Papyrus. Fq. 324

⁷⁰ Media Ownership Monitor Albania. Accessed Qershor 19, 2021. <https://albania.mom-rsf.org/sq/media/>.

Pas rënies së regjimit komunist në Shqipëri, në vitin 1991 Shqipëria u bë republikë parlamentare dhe liria e shtypit u garantua me ligj. Që nga ajo kohë e deri më sot sistemi mediatik shqiptar ka pësuar ndryshime të vazhdueshme dhe ka pasur një zhvillim të peisazhit mediatik. Në këtë kohë, Shqipëria përballlet me masivitetin mediatik tradicional e online ku “numërohen mbi 900 media për një popullësi prej rreth 3 milion banorë”⁷¹.

Pavarësisht këtij masiviteti, mjedisi aktual mediatik dhe gazetaria cilësore në Shqipëri është në një nivel shumë më të ulët se ajo e viteve 2000 ndërsa ajo e viteve 2000 më e ulët se ajo e viteve ‘90⁷². Kjo vjen për shumë arsye, por sipas Elvin Lukut, drejtues i Qendrës Shqiptare “MediaLook” fakti kryesor është dominimi i medias nga politika. “Ekziston një imponim i axhendës politike ndaj axhendës mediatike, ku media është thjesht dhe vetëm një transmetues i deklaratave, qëndrimeve, konferencave dhe nuk shkon përtej tyre, në raportimin e thelluar, në investigim”⁷³. Duke i qëndruar këtij argumenti, aktorët politikë në Shqipëri dominojnë më shumë median, duke e zhvendosur atë nga interesi publik drejt interesit politik.

⁷¹ Luku, Elvin, intervistuar nga Rigon Harxhi. 2021. Ndikimi i politikës në media dhe opinionin publik (26 Shkurt).

⁷² Harxhi, Rigon. 2020. Raportimi gazetaresk përballë të tashmes dhe të ardhmes. Akseasuar më 21 Qershor 2021. <https://citizens-channel.com/2020/08/12/raportimi-gazetaresk-perballe-te-tashmes-dhe-te-ardhmes/>.

⁷³ Luku, Elvin, intervistuar nga Rigon Harxhi. 2021. Ndikimi i politikës në media dhe opinionin publik (26 Shkurt).

3. Komunikimi publik në Shqipëri në kohë pandemie

Pandemia Covid-19 kudo në botë solli një krizë të madhe në shumë sektorë të ndryshëm, duke përfshirë edhe atë të informimit. Studiesit Yossi David dhe Elisabeth Sommerlad vlerësojnë se në sistemet demokratike edhe ato totalitare gjatë pandemisë është rritur kontrolli ndaj mediave dhe informacionit në lidhje me përhapjen e virusit. "Mediat kishin si funksion të vepronin si zëdhënës për institucionet qeveritare dhe publike, e kjo rezultoi në kufizimin e lirisë së shtypit dhe lirisë në përgjithësi"⁷⁴.

Në kontekstin shqiptar, mediat e reja u kthyen në burim kryesor të informacionit ndërsa mediat tradicionale vazhduan të përballen me censurën. Për herë të parë, në një kohë paqeje u ndalua shtypi i shkruar. Të gjitha gazetatat dhe revistat u botuan vetëm online ndërsa edhe televizioni përjetoi një krizë të vetën. Pas shtimit të rasteve në vend, u mbyllën edhe konferencat për shtyp, të cilat ishin platforma e vetme ku gazetarët mund t'i adresonin pyetjet e tyre zyrtarëve të Ministrisë së Shëndetësisë, qeverisë apo ekspertëve të Institutit të Shëndetit Publik. Në anën tjetër, "emisionet televizive u anuluan për shkak të rregullave të reja që nuk lejonin më shumë se

⁷⁴ David, Yossi, and Elisabeth Sommerlad. 2020. "Media and Information in Times of Crisis: The Case of the Coronavirus." COVID-19 and Similar Futures. doi:10.1007/978-3-030-70179-6_17. Fq. 7

dy persona në një sallë, duke i bërë të pamundura prodhimet e drejtpërdrejta apo edhe ato të regjistruara”⁷⁵.

Kjo solli një ndryshim të informimit publik në Shqipëri, pasi hapësira e komunikimit publik u dominua nga mesazhet politike të cilat vinin drejtpërdrejtë nga aktorët politikë përmes mediave sociale duke lënë nën hije median. Nga të dhënat e mbledhura me të anketuarit 45 % prej tyre tregojnë se si burim informacioni gjatë pandemisë COVID-19 kanë përdorur rrjetet sociale, 30 % faqet informative në web (portalet online) dhe vetëm 25 % kanë marrë informacionet përmes televizionit.

Rrjeti social më i përdorur ku u përqendrua gjithë përmbajtja dhe informacioni ishte *Facebook-u*. Ky rrjet është një nga mediat sociale më popullore në Shqipëri, media e cila ka filluar të ketë një përdorim të gjerë edhe nga moshat e mëdha. Me mbi 2.7 miliardë përdorues aktivë mujorë deri në tremujorin e dytë të vitit 2020, *Facebook* është rrjeti më i madh social në të gjithë botën. Sipas të dhënave të nxjerra nga StatCounter, rrjeti social “*Facebook*” është platforma më e përdorur në vendin tonë. Duke iu bazuar statistikave të kësaj faqeje, evidentohet se gjatë tre muajve të parë të pandemisë ka pasur një rritje të përdorimit të Facebook-ut nga 62.6% deri në 66.81%.

⁷⁵Bino, Blerjana. 2020. Caught Between Two Fires: Albanian Media in Time of Coronavirus. Aksesuar Qershor 20, 2021. <https://exit.al/en/2020/05/10/caught-between-two-fires-albanian-media-in-time-of-coronavirus/>.

Isa Myzyraj, gazetar prej disa vitesh në Shqipëri, tregon se në muajt e parë të përhapjes së pandemisë COVID-19, publiku është informuar përmes profilit në rrjetin social "*Facebook*" të kreut të qeverisë shqiptare ndërsa këtë kohë nuk ka pasur asnjë konferencë për shtyp me gazetarët. Sipas tij, nga 9 marsi i vitit 2020 deri më 9 prill të vitit 2020, kreu i qeverisë shqiptare Edi Rama, ka publikuar vetëm në Facebook 407 publikime me një normë ditore 13 postime në 24 orë dhe 2830 minuta video, afërsisht 47 orë, nga këto 634 minuta LIVE, dhe 146 minuta video të tjera⁷⁶. Këto shifra kanë pasur rritje të ndjeshme krahasuar me periudhën para pandemisë, ku sipas një monitorimi të kryer nga periudha 9 shkurt 2020 deri më 9 mars 2020 në faqen e kryeministrit ka patur 47 postime me një normë 1.6 postime në ditë.

Në pytjen "A mendoni se aktorët politikë kanë pasur ndikim në informacionet të cilat janë shpërndarë gjatë periudhës së pandemisë Covid-19?", rreth 56 % e të anketuarve ose 67 nga 120 persona u shprehën "Shumë", rreth 33% me "Disi", 6% me "Pak" dhe vetëm 5 me "Aspak". Të dhënat e mbledhura tregojnë qartë se mediat sociale dhe rrjetet sociale në rastin shqiptar u kontrolluan dhe u ushqyen me përmbajtje nga vetë politikanët. Sipas drejtuesit të Qendrës Shqiptare "MediaLook", Elvin Luku politikanët nuk mund të humbasin shansin e madh që i kanë mundur rrjetet sociale dhe

⁷⁶ Myzyraj, Isa, intervistuar nga Rigon Harxhi. 2021. Ndikimi i politikës në media dhe opinionin publik (26 Shkurt).

mediat horizontale që është komunikimi i drejtpërdrejtë me audiencat, pa ndërmjetësimin e mediave. Pyetjes “A mendoni se kanalet e reja të komunikimit i kanë dhënë mundësi aktorëve politikë të komunikojnë direkt me publikun pa pasur nevojë të dalin në media?”, nga 120 të anketuar vetëm 9% janë shprehur me “Jo”. Këto të dhëna tregojnë se me përhapjen e pandemisë aktorët politikë në Shqipëri shfrytëzuan kanalet e komunikimit online dhe kishin mundësi të drejtpërdrejtë të ndikonin opinionin publik ndërsa publiku ishte më i ekzpozuar ndaj propagandës sesa një informacion i bazuar në fakte. “Rrjetet sociale që lidhin direkt politikanin me publikun, përtej pamjes së tyre demokratizuese na kthejnë në gazetarinë e deklamimit, avokatisë politike, e një komunikimi që është në fakt një mënyrë propagande”⁷⁷.

4. Monopolizimi medias shqiptare në kohë krize

Liria e medias përfaqëson një element thelbësor të një demokracie dhe ajo ka një rol edhe më të madh gjatë rrethanave të jashtëzakonshme, njëra prej tyre është pandemia COVID-19⁷⁸. Masiviteti i komunikimit në rrjet gjatë pandemisë Covid-19 nga ana e politikanëve në Shqipëri ka sjellë një krizë për median dhe duket se ekosistemi mediatik shqiptar është i ndikuar nga politika.

⁷⁷ Fuga, Artan. 2017. Mediamorfozë dhe Metakomunikim. Tiranë: Botimet Papirus.Fq. 325

⁷⁸ Maksimović, Sandra. 2020. Western Balkans media during COVID-19: Reporting on corruption became even harder. Maj 08. Aksesuar më 22 Qershor 2021. <https://europeanwesternbalkans.com/2020/05/08/western-balkans-media-during-covid-19-reporting-on-corruption-became-even-harder/> .

“Media në Shqipëri është bërë një me qeverinë, ose edhe me parti të tjera, gjë e cila ka krijuar një mosbesim masiv ndaj medias, nga opinionin publik”⁷⁹. Ky argument mbështetet dhe nga të dhënat e mbledhura me të anketuarit. Të pyetur nëse komunikimi i politikanëve në rrjet ka ndikuar në marrëdhënien e media-audience dhe besueshmërinë ndaj tyre, 45 % e të pyeturve janë përgjigjur me “Disi” 38% me “Shumë”, 12% me “Pak” dhe vetëm 3% me “Aspak” dhe një pjesë me “Tjetër”.

Mbështetur në këto të dhëna, gjatë periudhës së pandemisë komunikimi i politikanëve shqiptarë solli një censurë të padukshe ndaj medias. Studiesi dhe gazetari nga Kosova, Dren Gërguri, në një analizë mbi efektet e Covid-19 në vendet e Ballkanit Perëndimor thekson se “liria e medieve u kërcënua më së shumti në Shqipëri dhe në Bosnje e Hercegovinë”⁸⁰. Pra, “media shqiptare po minohej nga qeveria e drejtuar nga Kryeministri Rama. Që në ditët e para pas mbylljes së vendit, ai i kërkoi popullit të qëndrojë në shtëpi, të respektojë masat e higjienës personale dhe distancimit fizik duke shtuar edhe frazën: "mbrohuni nga media”⁸¹.

⁷⁹ Myzyraj, Isa, interview by Rigon Harxhi. 2021. Ndikimi i politikës në media dhe opinionin publik (February 26).

⁸⁰ Gërguri, Dren. n.d. Analizë rajonale e efekteve të COVID-19 në mediet e Ballkanit Perëndimor. Aksesuar më 22 Qershor 2021. <https://drengerguri.com/analize-rajonale-e-efekteve-te-covid-19-ne-mediet-e-ballkanit-perendimor/>.

⁸¹ Bino, Blerjana. 2020. Caught Between Two Fires: Albanian Media in Time of Coronavirus. Aksesuar Qershor 20, 2021. <https://exit.al/en/2020/05/10/caught-between-two-fires-albanian-media-in-time-of-coronavirus/>.

Komunikimi i zhvilluar gjatë pandemisë me centralizimin e informacionit nga ana e qeverisë dhe sfidat e medias shqiptare, për gazetarët dhe organizatat mediatike shihet si monopolizimit i medias. Në një vlerësim nga 1 (media është e pavarur) në 5 (media është shumë e ndikuar nga politika), për marrëdhënien media-politikë në Shqipëri në kohë krizash, veçanërisht gjatë pandemisë Covid-19, 47% e të anketuarve kanë vlerësuar se media shqiptare ishte totalisht e ndikuar nga politika dhe vetëm 3% kanë vlerësuar se media nuk është e ndikuar nga politika.

Referuar të dhënave më sipër, kuptohet se gjatë periudhës së pandemisë agjenda mediatike u përcaktua tërësisht nga politika. Qeveria shqiptare u kthye në burim kryesor të informacionit ndërsa gazetarët vetëm në transmetues të mesazheve politike. "Mbulimi mediatik gjatë pandemisë ka favorizuar kryesisht qeverinë e cila, argumentojnë ekspertët, ka monopolizuar "përmbajtjen, kornizën dhe hapësirën mediatike" gjatë pandemisë"⁸².

Pavarësisht të gjitha përpjekjeve nga mediat për të shkuar përtej informacioneve dhe deklaratave, retorika politike e përdorur nga kryeministri "gjendje e luftës" apo thirrjen e një pasnjëshme për t'u mbrojtur nga mediat solli një ulje të besueshmërisë dhe llogaridhënies së medias ndaj qytetarit. Përcaktimi i agjendës

⁸² Dafa, Alban, and Qirjaz, Redion. n.d. COVID-19 in Albania: democratic governance put to the test. Instituti për Demokraci dhe Ndërmjetësim. Aksesuar më 21 Qershor 2021. <https://idmalbania.org/tales-of-region-albania/>.

mediatike dhe përdorimi i hapësirës mediatike si autoparlant për qëllimet politike në një kohë krize, solli krizë për vetë median.

Përveç komunikimit direkt me publikun, angazhimi i qeverisë për të qenë burim kryesor i informacionit është vënë re edhe me shtimin e faqeve zyrtare të qeverisë, ku gjatë viti 2020 janë rregjistruar 31 faqe në internet me domainin “.gov.al” me qëllim informimin e publikut rreth menaxhimit të situatës pandemike.

Në bazë të të dhënave të mbledhura nga argumentet e mësipërme rezulton se media shqiptare në kohën e pandemisë përjetoi një goditje të vetën. Informacionet e përgatitura nga zyrat e shtypit, qasja në dokumentet publike dhe informacionet e vonuara nga institucionet përgjegjëse ndikuan në mungesën e raportimit të thelluar të informacionit mbi situatën e pandemisë në vend gjë që solli monopolizimin e medias nga politika.

5. Përfundime dhe rekomandime

Mbështetur në të dhënat cilësore dhe sasiore për këtë studim mund të themi që gjatë periudhës së pandemisë, sistemi mediatik shqiptar u gjend vet në një krizë. Hapësira e komunikimit publik u mbizotëruar nga aktorët politikë, të cilët u kthyen në burimin kryesor të informacionin duke lënë nën hije median.

Krahasuar me vendet e tjera në Ballkanin Perëndimor, liria e mediave në Shqipëri u cënua dhe informacioni publik u censurua. Mbyllja e deklaratave për shtyp i hoqi gazetarëve mundësinë e vetme ku ata të mund të shtronin pyetjet, prandaj u detyruan të

bëheshin raportues të lajmeve që nxirrte vetë politika. Pra, hapësira mediatike u kthye vetëm në altoparlantën e politikës.

Sipas të dhënave të mbledhura dhe intervistave të realizuara kanalet e reja të komunikimit në rrjet u kanë dhënë zë dhe hapësirë edhe aktori politik dhe jopolitikë të kthehet në prodhues dhe dhënës të përmbajtjes. Hapësira e komunikimit publik në Shqipëri gjatë pandemisë Covid-19 u përdor shumë nga politika. Rast konkret ishte rasti i kryeministrit të vendit, i cili u kthye në një moderator të një "reality show", ku publiku ishte audienca që nga dita në ditë priste surprizat që do të sillte spektakli. Informacionet e qarkulluara nga vetë politikanët sollën një ccoroditje të opinionit publik, pasi në vend të lajmeve të thelluara publiku ka vetëm lajme të përgatitura nga zyrat e shtypit dhe nga komunikimi i vetë politikanëve pa kaluar një filtër në mes.

Të dhënat po ashtu tregojnë se ka një ndryshim të në trinomin politikë-audiençë-media. Gjatë pandemisë Covid-19 kishim një zhvendosje të medias nga interesi publik në interesin politik ndërsa në anën tjetër një afrim të drejtpërdrejt të marrëdhënieve mes politikanëve dhe medias.

Pavarësisht situatës dhe gjendjes ku ndodhet media në Shqipëri, situata e krijuar nga pandemia Covid-19 nxorri në pah që media u kthye si vegël e politikës, prandaj duhet që media në Shqipëri të rigjej veten si pushtet i katërt në një vend dhe të përdor

këtë mundësi për të ripozicionuar veten në interes të informimit publik.

Bibliografia

2020. *Analizë rajonale e efekteve të COVID-19 në mediet e Ballkanit Perëndimor*. Accessed Qershor 22, 2021. <https://drengerguri.com/analize-rajonale-e-efekteve-te-covid-19-ne-mediet-e-ballkanit-perendimor/>.
- Bino, Blerjana. 2020. *Caught Between Two Fires: Albanian Media in Time of Coronavirus*. Maj 10. Accessed Qershor 20, 2021. <https://exit.al/en/2020/05/10/caught-between-two-fires-albanian-media-in-time-of-coronavirus/>.
- Bino, Blerjana, Orkidea Xhaferaj, dhe Lutjona Lula. 2020. Tiranë: Fondacionin Westminster për Demokraci. <https://www.wfd.org/wp-content/uploads/2020/12/Roli-i-Shoq-civ-media-final.pdf>.
- Brain, Mc.Nair. 2009. *Hyrje në komunikimin politik; Botimi i katërt*. Tiranë: UET-Press.
- Dafa, Alban, dhe Qirjazi, Redion. n.d. *COVID-19 in Albania: democratic governance put to the test*. Instituti për Demokraci dhe Ndërmjetësim. Accessed Qershor 21, 2021. <https://idmalbania.org/tales-of-region-albania/>.
- David, Yossi, and Elisabeth Sommerlad. 2020. "Media and Information in Times of Crisis: The Case of the Coronavirus." *COVID-19 and Similar Futures*. August. Accessed Qershor 20, 2021. doi:10.1007/978-3-030-70179-6_17.

- Fuga, Artan. 2017. *Mediamorfozë dhe Metakomunikim* . Tiranë: Botimet Papirus.
- Gërguri, Dren. n.d. *Analizë rajonale e efekteve të COVID-19 në mediet e Ballkanit Perëndimor*. Accessed Qershor 22, 2021. <https://drengerguri.com/analize-rajonale-e-efekteve-te-covid-19-ne-mediet-e-ballkanit-perendimor/>.
- Harxhi, Rigon. n.d. *Raportimi gazetaresk përballë të tashmes dhe të ardhmes*. Accessed Qershor 21, 2021. <https://citizens-channel.com/2020/08/12/raportimi-gazetaresk-perballe-te-tashmes-dhe-te-ardhmes/>.
- Luku, Elvin, interview by Rigon Harxhi. 2021. *Ndikimi i politikës në media dhe opinionin publik* (February 26).
- Maksimović, Sandra. 2020. *Western Balkans media during COVID-19: Reporting on corruption became even harder*. Qershor 22, 2021. <https://europeanwesternbalkans.com/2020/05/08/western-balkans-media-during-covid-19-reporting-on-corruption-became-even-harder/> .
- Media Ownership Monitor Albania*, 2021. <https://albania.mom-rsf.org/sq/media/>.
- Myzyraj, Isa, interview by Rigon Harxhi. 2021. *Ndikimi i politikës në media dhe opinionin publik* (February 26).
- Owen, Diana. 2017. "The New Media's Role in Politics." *The Age of Perplexity: Rethinking the World We Knew*. <https://www.bbvaopenmind.com/wp-content/uploads/2018/03/BBVA-OpenMind-Diana-Owen-The-New-Medias-Role-in-Politics.pdf>.

Zguri, Rapo. 2017. *Marrëdhëniet mes medias dhe politikës në Shqipëri*.

Tirana: Friedrich-Ebert-Stiftung. <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/albanien/14000.pdf>.

Albana Çekrezi, Kolegji Universitar Bedër

**Issues of Freedom in the Educational Context: A brief
Literature Review**

Abstract

Freedom has been a continuously contested concept over time and as such many have contributed to its understanding. But, specifically the question to how much the educational environment impacts youngsters' freedom, has found answers by many researchers, scholars, philosophers and writers. After a short discussion over the importance of education, this review focuses on what freedom is. Freedom is classified as freedom of thought (or mind), freedom of expression, freedom of action, freedom of choice and collective freedom. This is followed by a summary of considerations, thoughts and studies over freedom and education. Firstly, it covers a discussion made by philosophers like Rousseau, J.S.Mill, Freire and Dewey elaborating on freedom in education. Later it continues with scholars who present findings of research conducted in schools around the world. Issues concerning freedom are presented in different educational domains, respectively: policy-institutional level, teacher-related methods and practices, and peer influence. Educational places result to be significant sites where issues concerning race, gender, class, ethnicity and power are crossed with freedom to uncover realities that affect youngsters.

Key Words: freedom, education, schools, youngsters

Introduction

Many factors affect the children of today to become the citizens of tomorrow. Family background, socio-economic environment and individual characteristics are among the elements to be counted. Among others, education is considered to be crucial because it affects individuals, communities, states and entire societies massively. For this reason, many have pondered over education and the influence it has over the youth. This has been a source of discussion since the times of Ancient Greece until the present days. The Greek philosopher, Socrates was sent to trial and was executed for "impiety and corrupting the young" (Arblaster, 2002, p. 18). Socrates was known to have spent most of his life teaching in Athens and as a result his influence on the youth was notable. Additionally, Plato was heavily concerned in the education for character and that for citizenship (Lodge, 2000). He believed that education saves the youth from being blind to a world of faults (Murphy, 2015).

These days, specifically the question to how much the educational environment impacts youngsters' freedom, has found answers by many researchers, scholars, philosophers and writers. This review will include a short discussion over the definition of

freedom, its classifications and a summary of considerations, thoughts and studies over freedom in education.

The Significance of Freedom

In literature, the terms liberty and freedom are used interchangeably by both philosophers and political scientists. Berlin (1969) refers to freedom as liberty and identifies two main forms: negative and positive liberty. *Negative liberty* refers to the lack of external constraint and interferences to reduce liberty. Negative liberty is the lack of limitation. On the other hand, *positive liberty* is strongly associated with self-discipline and is more in the form of rational self-fulfillment. The focus of positive liberty concentrates on the ability of the individual to rationally use his freedom into various forms of benefit. From this point of view, freedom does not rest in having the opportunities to speak or act as one wishes to. The form of freedom represented here contains rationality and responsibility. Freedom is an absolute value (Rousseau J. J., 1893 (1762)) and the common interest is above personal freedom. Liberty is limited only when harm to others interferes (Mill, 1859/1991). The individual's liberty is restricted only to prevent harm to others and when his justifications to harm others are not valid and acceptable. This notion of harm is not limited solely to physical injury but covers verbal offense, harm to good manners, harm to animals, etc. Harm is also failing to realize the assigned duties, treating properly those who are your dependents. The notion of

freedom, encompasses a harmonization of these two forms. Not only should the individual be without external limitation, but he also has to be without internal limitation as well. Internally, any form of ignorance that prevents him from expanding his knowledge, horizon, imagination or action can be considered as part of the limitations that prevent him from maturing, advancing and progressing.

Forms of Freedom

Rawls refers to three main forms of liberty: liberty of thought and consciousness, political freedom, and individual freedom under the protection of the law (Rawls, 1971, 1999, p. 180). Various forms of freedom are classified into three main categories: the ones representing the basic conditions of existence, the second ones are the freedoms of the mind and the third ones are those of the social and political level (Roshwald, 2000, pp. 20-21). In the first category can be mentioned *freedom from fear*, *freedom from want*, *personal liberties*, and *freedom of property*. "*Freedom from want*" refers to well-being and welfare, whereas "*freedom from fear*" deals with individual safety (Roshwald, 2000, p. 14). These are guaranteed freedoms from the Universal Declaration of Human Rights (Universal Declaration of Human Rights, 1948) and are seen mostly in the light of rights.

Under the second group, there is *freedom of thought*, *expression*, *action*, and the one to *choose* without external

suppression. These are connected to the *freedom of consciousness*, which is related to the liberty of feelings, thought, freedom of opinion, expression, and sentiment over theology, science, morality, etc. Freedom of speech is based on one's reflection and argumentation and the exchange of ideas. *Freedom of choice* is related to the fact that the individual can conduct one's life as he wishes. Freedom of choice means choosing your way to best plan life in self-realization. It is having the ability to choose as one wishes without being coerced and it cannot be compromised (Berlin, 2002, p. 103). Individuals are free even when they choose not to participate.

The third types include freedoms concerning social and political issues. Here, we can consider individual and collective freedom. *Individual freedom* can become part of the collective one. Individual freedom is supposed to exist when someone's will is not limited by others. Normally, despotic governments infringe this kind of freedom through arrest or detention. *Collective freedom* refers to the freedom to enjoy the cultural or linguistic heritage one belongs to. Additionally, *the liberty of assembly* refers to the possibility to unite without force. If these conditions are not respected, then no society is considered to be free. However, the real condition when freedom exists is the one in which the individual is searching for his good independently and without damaging others. Forms of power that limit autonomy and action contradict with

freedom (Baum, 1998). Both individual liberty and self-government are essential forms of freedom; none of them is superior to the other. Freedom is to be limited only by the general interest (Rawls, 1971, 1999, p. 186)

Freedom in Education

This review points to some main sub-spheres or aspects in education where to find freedom or its limitation. These sub-domains are: policy-institutional level, teacher-related methods and practices, and peer influence. These fields are not found separate from each other, but where one finds policy, methods are involved as well. Therefore, within one study we find many fields being targeted.

The first perspective presents a philosophical and theoretical point of view. This is the case with Rousseau who is noted as among the main thinkers who wrote on the education of the child and his freedom. He considers schools institutions that limit freedom. Rousseau in his famous book "*Emile or on Education*" declares that "*All his life long man is imprisoned by our institutions*" (1762, p. 9). Seeing schools as important institutions that shape the lives of children, in Rousseau's viewpoint they infringe the liberty of a child. It is the society and community that endanger man's liberty. However, the final goal of education has to be the freedom that leads to the achievement of self-control by the individual.

Additionally, J.S. Mill discusses some opinions on freedom in education in the book *"On Liberty"* (1859). He is a supporter of the liberty of opinions, discussion, writing, and the press. Mill suggests that individuals should express their ideas even though they may be false. In terms of education, Mill recommends that topics related to politics, morality or religion should be debated. Surprisingly for the period when he lived, in education, Mill criticized those teachers and students who remained too comfortable in their positions without questioning them. The *"educated man"* he says, *"... have never thrown themselves into the mental positions of those who think differently from them"* (1859, pp. 67-68). In his perspective, the educated individuals need to see beyond the limits. Another threat that he perceives on freedom, is the one that comes from education regulated by the state. *"A general State education is a mere contrivance for molding people to be exactly like one another"* he would say (Mill, *On Liberty*, 1859, p. 190). State education can be a structure that produces the same type of students. In this way, they will lose their uniqueness and as a result, the same sort of citizenry will be fabricated. By doing this, the state is limiting freedom and is leading masses towards submission and obedience. The risk is that mass education can result in despotism (West, 1965). This kind of education damages individual freedom and infringes diversity of talents, character, etc. In this way, he stands against

standardization. Education can serve to suppress the mind making it easier for the body to submit.

John Dewey, an important philosopher, and thinker of the 20th century has remarkably written over issues of democracy and education. In his book "*Democracy and Education* " (Dewey, 1916), he included a chapter entitled "*The Individual and the World*", where he addresses the value of freedom in schools. He discusses it from two aspects: personal freedom and social control. The first one is internal and the second one is external. For him, the core of freedom is the necessity of conditions that will help the individual make his contribution to the community. Dewey understands freedom in education more from a personal point of view. Freedom needs to direct individuals towards exploration. Dewey considers freedom in education as "*the part played by thinking—which is personal—in learning: —it means intellectual initiative, independence in observation, judicious invention, foresight of consequences, and ingenuity of adaptation to them*" (1916, p. 310). So, in some sense, he is an advocate of intellectual freedom. His conceptualization of freedom is also some kind of achievement in independent reasoning and argumentation. Reproduction and memorization lead only to oppression and obedience to authority.

The Brazilian leading philosopher and educator Paulo Freire voices these issues from a critical angle. In the celebrated book

"Pedagogy of the Oppressed" (1970), he addressed the relation of education with freedom and oppression. He came from an experience in the Brazilian schools and introduced the concept of oppression in education. Freire defended the need for liberation. Liberation is endangered by practices in education that he labelled as the banking concept. From this point of view, students were seen as passive recipients of information in need to be filled like empty vessels. This was a method that dominated thought, prevented critical thinking and inhibited imagination leading to oppression and obedience. Thus, it controls their freedom of thought, expression, and action. Similarly, Freire saw the relation between the teacher and the students as that of the oppressor and the oppressed. This relation could only result in a culture of silence and oppression. To Freire, education serves a certain political agenda. Education can offer freedom only when the students are considered as connected to the world, not isolated and not dehumanized. Freire's liberation is a process that makes people reflect on how to transform the world.

Unfortunately, studies that were conducted during the time Freire examined schools and even those that followed many years later signalize that schools are places where freedom is impeded. This covers mainly freedom of thought, of expression, and freedom of choice. Schools offer no place for the free deliberation and critical assessment of issues related to identity, race, or status. One early example comes from Eugene McCreary (1965) in his essay entitled

"Schools for Fearlessness and Freedom". He described the context of the 1960s in America and notes a state of estrangement of man, who is the product of education. He stresses the fact that the dependence, control, and pressure used in schools has damaged freedom. They harm the independence of thought and action to result in agreement and submission with politics or culture. Similarly, Fine (1987) in her essay *"Silencing in Public Schools"* examines the case of public high schools in Manhattan, New York, with students coming mainly from a low-income background. She used ethnography and observed classroom life for one year. In the end, her conclusions indicate that in schools silencing has been institutionalized. It has become part of policies and practices. Students accept being muted to avoid complications and to continue their further studies. At the same time, the process of the institutionalization of silencing hides many other problems and suppresses critical talk.

Years later, Yvonna S. Lincoln (1995) in the article *"In Search of Students' Voices"* notes that in schools students are already assigned roles, races, and statuses that they can occupy when becoming adults. All these practices leave no place for freedom of choice and thought. Schools offer little space for freedom in terms of selection. Another study done by Quiroz (2001) confirms this. In the article *"The Silencing of Latino Student "Voice": Puerto Rican and Mexican Narratives in Eighth Grade and High School"* the

researcher used the narratives of 27 Latino adolescents in the U.S.A. to understand their experience in schools. Their narrations were taken firstly at their 8th grade and later when they were juniors in high-school. The results from these narrations revealed that students' voices were silenced, they were ignored and not heard. This is the result of schooling as a process and the impact that students' experiences had on them.

Similarly, Yonezawa, Wells, & Serna (2002) in the article "*Freedom of Choice*" in *Detracking Schools*" use data from six different schools with mixed students, mainly Latino and African American to discuss the reasons why the attempts of teachers to use freedom of choice in tracking courses give little results. These schools were chosen out of 200 ones based on their geographical positions, diversity in race, and socioeconomic conditions. The study lasted 2 years and the researchers used taped semi-structured interviews with policymakers, teachers, students, and parents. Additionally, observations in schools, meetings with parents, and the community were done in the form of field notes. Official documents were analyzed and for each stage, researchers prepared a report which was analyzed and compared with other schools. The results of this study suggest that *freedom of choice* in these schools (where students can choose courses according to their abilities) is insufficient. This happens because in the future students encounter difficulties related to institutional and structural obstacles. The same

is valid for teachers' influence on students and students' low self-esteem. All these factors impact students' ability to choose freely classes and courses. Even though schools can offer freedom of choice, students are discouraged by future institutions that will limit this kind of freedom. There exists a dominant idea that has been instilled in their minds that perpetuates the silencing of voices and lack of initiative. It is similar to the self-fulfilling prophecy (Merton, 1948). Individuals are made to think that they will fail and as a result discouraged. Similarly, students that originate from certain family backgrounds and races are discouraged and are made to think that their freedom will be limited by other institutions, if not schools.

Castagno (2008) in her study entitled "*I Don't Want to Hear That!": Legitimizing Whiteness through Silence in Schools*", tried to find why topics on race are not free to be talked in schools and how this lack of freedom of expression on issues of race legitimates Whiteness. The data has been collected from a school in Utah over 2004-2005. The researcher used interviews with teachers and administrators and participated in meetings, examined official documents and reports. The findings suggest that teachers silenced students on topics related to race and eventually, they used coded language. In practice, this lack of freedom of expression on race is criticized for stimulating an educational culture that maintains the status quo and justifies positions on inequalities, more specifically that of the Whites over African-Americans.

Some studies directly emphasize the idea that issues related to freedom are not in the focus of schools at all. For instance, in his study, Jason G. Irizarry (2011) conducted an ethnographic study that lasted two years (2008-2010). He studied Latino students who enrolled in k-12 schools, aged from 15 to 18 years old in the U.S.A. The aim was to understand these students' search for freedom in the school context. Irizarry made use of the Critical Race Theory which connects race with other related characteristics like language and ethnicity. He made use of interviews, class debates, presentations, and met with the selected students. In the end, his results suggested that schools' focus is solely on achievement. This means that issues related to freedom are neglected. Students' educational experiences in these schools as Latinos in the USA resulted in a reduction of their freedom, which leads to their missed opportunities in the future. Therefore, experiences in the school environment impact individuals' freedom. These results are in opposition to John & Osborn (1992) article "*The Influence of School Ethos on Pupils' Citizenship Attitudes*". They aimed to find out the effect of schools on citizenship behavior. Using questionnaires, they tried to analyze two different types of schools in Britain: a democratic and an authoritarian one. The results of the study, even though with some limitations, indicated that there is evidence that democratic schools affect freedom of expression. The same cannot be said about

authoritarian ones. Democratic environments stimulate more freedom of thought.

In recent years, Miguel Martin-Sanchez and Cruz Flores-Rodriguez published an article entitled "*Freedom and Obedience in Western Education*" (2018) in which they criticize the education of the 21st century in Western countries. According to them, this kind of education is leading students towards obedience. These schools limit critical thinking and autonomy. As a result, students are led to unconscious subordination through the acceptance of norms and the reproduction of the same ideas. In this perspective, freedom is that from obedience, which is also the negative type of freedom. Cognitive independence as a positive form of freedom is missing. In some cases, education promotes directly the opposite of freedom. Kawashima & Martins (2015) conducted a study with 90 students aged 4-6 years old and 26 teachers to understand if generosity is valued more than obedience to authority in four preschools in Sao Paulo. They used data collection, data analysis, and stimulus story to gather information. Interestingly, the results indicated that obedience to authority was itself stimulated as a value in the early years of schooling, which indicates a lack of promotion of freedom.

Other studies reflect the influence that peer pressure has on the behavior of students. Chimwamurombe (2011) conducted a study with 300 adolescents from both advantaged and disadvantaged backgrounds in Namibia. The researcher used

questionnaire with students to gather data. The results of the study confirmed that there exists a positive connection between peer pressure and the actions of the students, more specifically misbehavior. Peer pressure was found to influence actions like use of tobacco (Ukwayi, Eja, & Unwanede, 2012). Peer pressure has been explored by many researches (Jorge, et al., 2018); (Yavuzer, Karatas, Civildag, & Gundogdu, 2014). Peers are found to be importantly related to the experiences related to the school and impact their behavior (You, 2011). Peer pressure was found to be significantly related to school dropout (Omollo & Yambo, 2017).

Conclusion

All in all, the above-mentioned studies point to important issues concerning the role of education as a promoter of freedom or as one of oppression. It is understood that freedom in education is promoted by developing one's capacities, giving information, improving skills, stimulating reflection, argumentation, questioning, independent thinking (Roshwald, 2000, pp. 170-180). The majority of the research presented above bring testimony from schools in different countries of the world, non-democratic ones included. They signalize that forms of freedom are reflected into areas of education. Educational places result to be significant sites where issues concerning race, gender, class, ethnicity and power are crossed with freedom to uncover realities that affect youngsters. For this, there are three main domains in education that can be

considered to be related to matters of freedom. Firstly, these issues can be detected in policies and rules in schools; secondly, teachers and methods they use and lastly peers.

References

- Arblaster, A. (2002). *Democracy*. Buckingham, UK and Philadelphia, USA: Open University Press.
- Baum, B. (1998). J. S. Mill on Freedom and Power. *Polity*, 31(2), 187-216.
- Berlin, I. (1969). Two Concepts of Liberty. In I. Berlin, *Four Essays On Liberty* (pp. 118-172). Oxford, England: Oxford University Press.
- Berlin, I. (2002). *Freedom and its Betrayal*. London: Chatto & Windus.
- Castagno, A. E. (2008). "I Don't Want to Hear That!": Legitimizing Whiteness through Silence in Schools. *Anthropology & Education Quarterly*, 39(3), 314-333.
- Chimwamurombe, M. (2011, August). *The Influence of Peer Pressure on Adolescent Misbehaviour in Schools*. Retrieved from <http://etd.uwc.ac.za/http://etd.uwc.ac.za/handle/11394/3740>
- Dewey, J. (1916). *Democracy and Education*. New York: Macmillan.
- Fine, M. (1987). Silencing in Public Schools. *Language Arts*, 64(2), 157-174.

- Freire, P. (1970). *Pedagogy of the Oppressed*. New York and London: The Continuum International Publishing Group Inc.
- Irizarry, J. G. (2011). Buscando la Libertad: Latino Youths in Search of Freedom in School. *Democracy & Education*, 19(1), 1-10.
- John, P. D., & Osborn, A. (1992). The Influence of School Ethos on Pupils' Citizenship Attitudes. *Educational Review*, 44(2), 153-165.
- Jorge, K. O., Ferreira, R. C., Ferreira e Ferreira, E., Kawachi, I., Zarzar, P. M., & Pordeus, I. A. (2018). Peer Group Influence and Illicit Drug Use among Adolescent Students in Brazil: A Cross-sectional Study. *Reports in Public Health*, 34(3), 1-14.
- Kawashima, R. A., & Martins, R. A. (2015). The Absence of Generosity and Obedience to Authority: Judgments of Teachers and Students From Kindergarten. *Paidéia (Ribeirão Preto)*, 25(60), 115-123.
- Lincoln, Y. S. (1995). In Search of Students' Voices. *Theory Into Practice*, 34(2), 88-93.
- Lodge, R. C. (2000). *Plato's Theory of Education*. Routledge.
- Martin-Sanchez, M., & Flores-Rodriguez, C. (2018). Freedom and Obedience in Western Education. *Journal of Pedagogy*, 9(2), 55 – 78.

- McCreary, E. (1965). Schools for Fearlessness and Freedom. *The Phi Delta Kappan*, 46(6), 257-262.
- Merton, R. K. (1948). The Self-Fulfilling Prophecy. *The Antioch Review*, 8(2), 193-210.
- Mill, J. (1859). *On Liberty*. London : John Parker and Son, West Strand.
- Mill, J. (1859/1991). *On Liberty*. (J. Gray, & G. Smith, Eds.) London and New York: Routledge.
- Murphy, M. (2015, April 25). Plato's Philosophy of Education and the Common Core Debate.
- Omollo, A. E., & Yambo, O. J. (2017). Influence of Peer Pressure on Secondary School Students Drop out in Rongo Sub-County, Migori County, Kenya. *Journal of Education and Practice*, 8(9), 73-78.
- Quiroz, P. A. (2001). The Silencing of Latino Student "Voice": Puerto Rican and Mexican Narratives in Eighth Grade and High School. *Anthropology & Education Quarterly*, 32(2), 326-349.
- Rawls, J. (1971, 1999). *A Theory of Justice*. Cambridge: Harvard University Press.
- Rawls, J. (1971, 1999). *A Theory of Justice- Revised Edition*. Massachusetts: Harvard University Press.
- Roshwald, M. (2000). *Liberty-Its Meaning and Scope*. Westport, Connecticut and London: Greenwood Press.

- Rousseau, J. J. (1893 (1762)). *The Social Contract: Or, The Principles of Political Rights*. New York and London: The Knickerbocker Press.
- Rousseau, J.-J. (1762). *Emile*. Geneva.
- Ukwayi, J. K., Eja, O. F., & Unwanede, C. C. (2012). Peer Pressure and Tobacco Smoking among Undergraduate Students of the University of Calabar, Cross River State. *Higher Education Studies*, 2(3), 92-101.
- Universal Declaration of Human Rights*. (1948, December 10). Retrieved from <https://www.ohchr.org/EN/pages/home.aspx>: https://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/eng.pdf
- West, E. G. (1965). Liberty and Education: John Stuart Mill's Dilemma. *Philosophy*, 40(152), 129-142.
- Yavuzer, Y., Karatas, Z., Civildag, A., & Gundogdu, R. (2014). The Role of Peer Pressure, Automatic Thoughts and Self-Esteem on Adolescents' Aggression. *Eurasian Journal of Educational Research*(54), 61-78.
- Yonezawa, S., Wells, A. S., & Serna, I. (2002). "Freedom of Choice" in Detracking Schools. *American Educational Research Journal*, 39(1), 37-67.
- You, S. (2011). Peer Influence and Adolescents' School Engagement. *International Conference on Education and*

Educational Psychology (ICEEPSY 2011) (pp. 829 – 835).
Seoul: Elsevier Ltd.

**Ana Musaj⁸³, Research Center for Sustainable Development
and Innovation, University College BEDËR**

**Beyond Black: A critical Analysis of *This Mournable Body* by
Tsitsi Dangarembga**

Abstract

“Words will not speak and the silence freezes into the images of the apartheid” (2012) would Homi Bhabha underline in order to express the semi-existence of a deeply rooted and illogical division based on the color of the skin. Gayatri Ch. Spivak, on the other hand, while attempting to answer the question-title in her groundbreaking essay “Can the subaltern speak?” which would shed light on the condition of the twice discriminated - the postcolonial female subject- would contend: “The subaltern cannot speak, is that you can't simply make the subaltern visible or lend her a voice” (1987).

Taking the approach of the two postcolonial thinkers into consideration this paper will attempt to analyse the two-folded marginalization of the female individual in *This Mournable Body*, a novel by the African writer Tsitsi Dangarembga, which was published in 2018. This novel is a reflection of many postcolonial issues, including the interaction of the West colonizers with the Eastern and African land and people, to primarily shed light on the impact the forced coexistence had on the identity of the previously

⁸³ amusaj@beder.edu.al

colonized; that is, on the creation of the hybrid and marginalized individual.

Also focusing on the process of identity purification, as the main ways of “decolonizing the mind” and “moving the center”, which were suggested by Ngugi wa Thiong’o as a mode of going back to the African roots, the analysis of the novel will demonstrate that this process continues even today, many years after the African countries achieved their independence. It will also show that the identity quest has affected African women more extensively than African men, highlighting their struggle to reconstruct and reinvent their identity suffocated by the double marginalization as well as their reaction to this multifaceted task.

Key words: This Mournable body, double-folded marginalization, identity, post colonialism

1. Introduction

Tsitsi Dangarembga was born in 1959 in Rhodesia. She is an African writer that spent her childhood in England. In 1988, in England, she published her first novel *Nervous Conditions*, what made her the first African woman to publish a novel in English. She is also the winner of the African Section of the Commonwealth Writers Prize. (THIEN, 2013) The novel *Nervous Conditions* was followed by another novel, *the book of not*, which continues the

same story. Tsitsi Dangarembga completed her trilogy with her work *This Mournable Body*, which was published in 2018. In the three novels, the themes were the same; genderism and the quest for identity after the post-colonial time. (Rodgers, 2013) Like all of her novels, and especially its precursors *This Mournable Body* also centralized the figure of the female and her struggles in a postcolonial society. (George RM, 1993)

In Dangarembga's novels, her characters showed the need for an identity for the individuals of countries that have been colonized and due to this mixture of cultures hold and develop a hybrid identity. Due to this mixture, the characters are in a continuous quest to purify their identity: somehow a struggle to find themselves. Postcolonial scholar, Homi Bhabha defines hybridity as "*having access to two or more ethnic identities*". The contact with the European colonizers leads to the mixture of ethnicities, Dangarembga, as well, brings in her novel the mixture of African and European like Nysha who has married a German and their children belonging to two different ethnicities. (Easthope, 1998) As Mercer argues "*identity only becomes an issue when it is in crisis when something assumed to be fixed, coherent and stable is displaced by the experience of doubt and uncertainty*" (Dizayi, 2015) The quest for identity became a problem when individuals lose it, or when it was in danger about being lost. The connection of the African culture with the European one makes the African

experience to be characterized by a sense of doubt and uncertainty. To clarify doubts and uncertain senses lead Africans to quest and purify their identity. (Dizayi, 2015)

2.1. Black Fiction and Identity in *This Mournable Body*

African literature quite often developed as a reaction to the colonizer and colonization. "It was new literature who would rather die resisting than life on bent knees" (THINOG'O 1993). Africans would choose to save their culture, tradition even though they have to sacrifice their lives rather than accept the colonizers'-imposed culture or the western tradition. The literature was a mixture of the colonizers' pressure and also the African resistance to that pressure. There are a lot of pieces written related to European imperialism that is "*a system in which a country rules other countries, sometimes having used force to get power over them*"⁸⁴, but almost none of those workers could be separated from Eurocentrism, that is, putting the focus on European culture. Another famous author that wrote on European imperialism in Africa is Joseph Conrad. African literature brought a different point of view of the world which was hardly accepted and reflected by Europeans. An important decision is that African writers wanted to make a difference in the language that they write by using no more English but rather their own language, as more appropriate to carry and transport their culture, condition

⁸⁴ dictionary.cambridge.org

and also ideologies. African writers tried to convey the colonization history from their point of view, since according to them Europeans have misinterpreted the colonization of African countries by Europeans. Europeans in their works explain the colonization free of slavery, racism while the truth –The African truth- seems to be quite the opposite.

African literature started as oral literature mostly in drama and poems. Oral literature has played an important role in saving the African language and tradition. African literature also has played an important role in expressing people`s feelings and ideas but they choose to write in European languages rather than in their language. This helps in the role of European powers, as the African authors find it easy and comfortable to express all the struggles in the colonizers' language. And also, different authors claim that the only way to express their humanity rightly is by using European languages. Quite ironic is that in literary works Africans have perfect English, while, in real life, they struggle to save their languages and use them. However, some writers continued to write in their native African languages, which could be considered the real African literature. Writing in African languages is discussed a lot because of the difficulties the authors face in using those languages. Some of the difficulties are having many languages at the same time, vocabulary issues, as well as the lack of critical readers for their texts. Writing in African languages can be read and understood only

by Africans and makes it difficult to have a critical view of the produced literature, since the other part of the non-African audience can't understand and criticize the text. African writers who chose to write in African languages may give a little contribution to literature but still, they help in the process of saving the languages as well as their development. Writing in African languages also helps in the preserving of African culture. Nowadays, there is a mixture of European languages and African languages because of the colonization and the African attempt to resist the colonizers. As the Europeans were the colonizers, they were more powerful and, at the present, their languages are the official languages of the governments, institutions, and scholars, while African languages are used mostly by the working class and uneducated people of Africa. (THINOG'O 1993)

Also, Dangarembga, the author of the novel *This Mournable Body*, uses a mixture of languages and cultures in her novel. Dangarembga chooses to write in English but also through the uneducated characters she brings the African language and culture in front of her reader. Tsitsi Dangarembga brings the postcolonial issue and the trauma left to the people of Africa, more precisely in Zimbabwe. Making use of the oral forms the English language undergoes, Dangarembga points out the cultural change Africans have gone and are going through. Through education and the changes that have been made in the culture, the author shows the

emancipation of the African people after independence. Most of the young characters in the novel that have achieved an education have got more closely to the Europeans and their language and also their culture. As previously mentioned, European languages are used by the class who hold power and have a saying. Also the African youth, as they get educated, they attempt to speak the European languages in their daily lives, behave like them, and also imitate them. The interaction between Europeans and Africans made the interchange of the culture, the language, and also behaviour. On the contrary, the older generations tried to save the traditions and use their language and respect their Shona traditions, one of the many ethnic groups in Zimbabwe. The main character of the novel, Tambudzai tries to look at a European but being alienated by her mother talking negatively for Europeans she takes a suspicious attitude towards them. Also, during her education, she had an interaction with Europeans -or as they called them "the white people". This interaction puts her in a dilemma in choosing which of those models to implement for herself.

"It seems to me that you don't like white people," the doctor says. "Of course, I do," you respond. "Anyway, it's neither here nor there," you continue with one of your shrugs. "They never see me. It doesn't make any difference who they are. Nobody sees me."(Dangarembga, This mountable body 2018)

Tambudzai chose to speak in English, behave as a European, get dressed like them, but the only reason why she did that was that that was the only way to get some attention and appreciation. Being an African made it difficult for her voice to be listened to. Tambudzai did the same thing; she valued and saw her cousin Nyasha as more powerful, since she has studied in a European country. The tendency to look different from Africans was visible also in younger generations.

They stop opening their mouths, so that their vowels rise into their noses, to sound American. (Dangarembga, This mournable body 2018)

The younger generations try to copy and adapt to a new culture, the one that is considered as the language of power, instead of using their native language. There is also a mixture of the Shona culture and the European. Tambudzai's cousin, Nyasha is married to a German, whose children have to adopt to two different cultures: the African of their mother, and the German of their father. The children have African names, but they are mostly taught to behave as European. Besides the English language, they are also taught German, their father's mother tongue. They know something about their mother's Shona tradition, as well. Although Leon, Nyasha's

husband is a European he shows interest in the African languages and tries to adapt to the Shona accent.

The conquest by the Europeans created a dilemma in saving the language and culture, two main components that would identify them as African people. Borrowing from European culture and language brings a mixture of the culture in Zimbabwe, which is mostly obvious in Nyasha's children that share both European and African culture.

The mixture of the culture is not solely to be perceived in Nyasha's children but also in herself. As she has studied and lived in a European country and has also married a European, her ideas and point of view of as an African woman have shifted. Differently from African women who didn't respect themselves and also didn't ask for respect from others, Nyasha sees herself beyond what her own society expects them to be. European women have already asked for their rights, and also Nyasha, due to her contact with European countries, has decided to do the same in her country of origin. She wants to help the women get an education, encourage them to require their rights, and also argues why their voices must be heard. The young generation's change of ideas is seen in the differences that are given between generations. Tambudzai's turning back to her village shows the difference in the language used by the different generations. At the beginning of the novel, she deals mostly with young generations who used colonizers' language and tried to adapt

even the accent, while when she goes back to her village the older generations such as her parents have saved their language and the accent.

Although there is a long gap from the time that African's got colonized and the novel was published, still, few are the changes in African societies, especially considering their integration. This happens as the Europeans haven't considered African people as worthy at any time. As Ellison indicates in his quote, "*I am an invisible man.*"

*No, I am not a spook like those who haunted Edgar Allen Poe:
Nor am I one of your Hollywood movie ectoplasms. I am a man
of substance, of flesh and bone, fiber and liquids- and I might
even be said to possess a mind. I am invisible, simply because
people refuse to see me.*" (Ellison)

In his quote, Ellison expresses that he is invisible, not because he considered himself invisible but because the others cannot see him. The Europeans don't consider an African, so they refuse to see them, who they are, and not only considering them as "the black" or "the other"

2.2.Identity in This Mournable Body

Postcolonialism is a term that derived after the colonization and it brought the quest for hope and changes of the third world countries using the new conditions to review and interpret their past and future (Mishra 2005). It refers to the time when the third world countries

did achieve freedom from Europeans. The fact that the colonizers controlled the colonized countries not only economically and politically but affecting also their culture caused language confusion in terms of self-identity in the people. (Dizayi 2015) "Identity emerges as a kind of unsettled space or an unresolved question in that space, between a number of intersecting discourses." (Dizayi 2015)

The quest for identity was the biggest issue of the postcolonial novels as it is the biggest problem caused by colonization in postcolonial countries. Since previously colonized countries had been colonized for a long time, after they got the independence, they faced difficulties in constructing identity, both national and personal. According to the father of orientalism, Edward W. Said, the identity construction process is influenced by the desire to resist European power, to build oneself. The mixture of the native culture with the European culture did cause hybridity of tradition and culture. (Dizayi 2015). All the changes that the colonizers brought did affect also peoples' perception of themselves and their identity. The African-American writer Zora Neale Hurston defines identity as a "million-formed and never motionless flame," that the self is continuously changing depending on the circumstances, she does consume and also gets consumed, but the most important is to keep going on. James Baldwin, the American novelist and scholar, claims that the colonizers tried to prevent the black people from using their

real names, meaning that they were deprived of their language and their culture. "People are prone to build a statue of the kind of person it pleases them". People do get afraid of being one like themselves instead of asking what would the world be if there wasn't one of them. Other people will make you hate your fate because of your race or education but what the author Zora Neale Hurston suggests in her works is not to be a statue for the others but to be alive for yourself. (Sartwell n.d.)

This brings forth the female identities of girlfriend, wife, mother, and daughters. The way they reacted to this lack of identity, rather they accept living with a hybrid identity or choose to purify it.

The novel, *This Mournable Body* centralizes the figure of female characters, the way they do struggle to adapt to the new society and create their own identity. In the novel, the figures of a daughter, mother, wife, friend, and cousin are expressed. At the beginning of the novel, the main character Tambudzai showed a strong character who tries to find a way to get a job to survive and become someone in her life. Meanwhile, she took this life journey constructing her own identity. The author of the novel *This Mournable Body* didn't confront her character an easy path in building an identity. Tsitsi Dangarembga brought the story of an educated girl who ironically didn't have a job. As Tambudzai managed to find a job that was not related to her field of study, she fell into pessimism and in a bad psychological condition which also affects her behavior. She has a

continuous struggle with herself because of the failure she has become. She has struggled a lot to get an education, and then she can't get any benefit from that education. In the formation of her own identity, she shows her prescribed identity that is inherited from the past ideology of her parents mostly. She was told that females' duties are to take care of their family and deal with indoor works rather than get an education and work outside. She shares a hybrid identity which is a mixture of the east and civilized west identity. In her way of dressing, she shows her affection for the west, or as the best way to be accepted and reach her goals in finding a job. (Sizamore 1997)

These shoes," you say, as obliquely. "They are European. Not like the ones here.

They won't stretch just like that. I should have put on some local stuff when I left my house. (Dangarembga, This Mournable Body 2018)

In her attempt to look European she fails in building a self-identity since she finds the European pattern as a solution to be accepted in the white society. She believes that the imitation of Europeans makes it easier for her to find a job she needs to save her life. As she fails in finding a job using the strategy chosen Tambudzai moves to the widow's house; the widow is a woman who offers shelter at a low price. This moment in Tambudzai's life shows her prescribed

identity, the one she has inherited from her African-American culture. As the patriarchal rule dictates, a female gets married and she won't have to worry about her life neither has to work as most of the society's female characters do. She thinks that a good way to realize her ambitions is by getting married to one of the widow's sons.

You still entertain a desire, not for the marriage itself but for the security, the state of being married brings (Dangarembga, *This Mournable Body* 2018).

She saw male characters as protectors, instead of finding a solution to stand on her own feet in her life. She imagines the situation she would be in if her mission would be accomplished, that way she wouldn't have to worry about money or a house, even though this way she could lose her own identity as a woman. Here Tambudzai is given the possibility to choose between society's rule and get married or self-realization and find her own identity instead of hiding behind someone's power. As this idea doesn't work again Tambudzai tried to find another solution for her life and asked help from her cousin Nyasha who had gotten married to a German and also had adopted the western culture. (E. Hill n.d.)

You want nothing more than to break away from the implacable terror of every day you spend in your country—where you can no longer afford the odd dab of peanut butter

to liven up the vegetables from Mai Manyanga's garden or the petty comfort of perfumed soap—by going away and becoming a European (Dangarembga, *This Mournable Body* 2018).

In a letter which was meant for her cousin Nyasha, but was never sent to her, Tambudzai had written her plans to go to Europe and give up her country, which makes Tambudzai reflect. If she can't be someone in her place, how would she adapt to another, and would her education be worthy? Tambudzai thinks that looking and behaving like whites would save her future, but through time she changes her attitude. (Baharvand 2012). Besides her prescribed identity, she does decide to progress in constructing her identity now thinking about doing something by herself for her life. Tambudzai's willingness to work outside the house and find a job to save her life does show a progression of her way in constructing her identity.

Once it is a young woman. You want to strike twenty years off your age, to shout, "Here I am, I'm new, remade; look at me, I'm just beginning!" For in many ways, you feel you are starting everything afresh after resolving to make things work (Dangarembga, *This Mournable Body* 2018).

Tambudzai in a job interview is asked to work as a biology teacher even though she was not qualified in that field. Since most of the

qualified people have moved to other places, now after the independence of their country from the European colonizers there are just a few teachers who can teach and help for the integration of her country. During her teaching experience and her struggle to change the ideologies, she does again fall prey to the patriarchal rules. Her bad psychological condition leads her to violence because she failed in her life "*You have failed to make anything at all of yourself*" (Dangarembga, *This Mournable Body* 2018). She beats one of her students and in her confrontation with her student's parents, she also attacks the student's mother.

The most serious crime a girl can commit is climbing into a car driven by an unaccompanied man who is not a certified relation (Dangarembga, *This Mournable Body* 2018).

This quote implies that in this female-male interaction, the crime is committed only by the female character but not by the male one. Females would face this burden while for males it is not considered so. With her actions, Tambudzai supports this ideology and punishing the girls for behaving this way. The complicated situation of the girls that do commit this kind of "crime" doesn't affect the headmistress saying to Tambudzai to quit from this ideology "*Live and let live*" (Dangarembga, *This Mournable Body* 2018). The case of the student Esmeralda is not even supported by the female

teacher's but instead, they are the ones who would see her behaviour as a profit for their school. Tambudzai's resistance to this kind of behaviour does lead her to violence, which would affect her psychological condition. Now she can't even say her name, identify herself when the doctor asks her. Tambudzai confronts several questions like what is her surname, where she was born but she fails in giving a correct answer always being in a doubt for her answer. During her stay in the hospital, she explains to the doctor her parents' lack of attention towards her. She was born in a poor family where the education for her brother was a must but her education was considered to be unnecessary. The worst thing and probably what disappoints Tambudzai the most is her mother's attitude. She was supposed to be her main support and understand her better than anyone else given the fact that she is a woman herself but this is not the case. She doesn't make much effort to get her an education, a position that makes her mother belong to a generation with a different identity or with a lack of complete identity. After she manages to get an education still at school Tambudzai faces the same lack of attention. Now the attention shifts to her classmate Tracy, which makes Tambu hides behind others. One more time is a female character who makes Tambudzai feels marginalized.

I wonder what would happen," she says, "if you stopped hiding behind the door to the world that you have closed. If

you stepped out. For some reality testing?" "I'm not," you say. She keeps quiet. "Hiding," you say. "Does this make you frightening to yourself, Tambudzai? Being cooped up behind the door with all these fears (Dangarembga, This Mournable Body 2018)

The doctor is the first person to confront Tambudzai with her fear. He tells her not to hide behind the door but confront her fears. This way she would be able to stand for herself and get an identity of her own, without having to follow the models imposed on her. He tells her that she would become someone in life only if she stopped hiding. This moment makes a turning point in Tambudzai's life. The doctor helps Tambudzai open her eyes and proceed in her journey of constructing her identity. She is afraid of being someone, afraid of confronting the world. As Tambu does confront a lot of patients in the hospital that are in different conditions she realized that everyone does face problems in different ways, and is eventually able to see her values. The treatment that the others have toward her makes Tambudzai feel appreciated by the others. She feels important, and this is something new to her. It is a feeling that she lacked during all this time. Also, her cousin's visit to the hospital does help her recover. Tambudzai's movement to her cousin's house Nyasha highlights the willingness in saving their language and their African tradition, which does show their African-American identity.

Nyasha's husband Leon is German but still, he has learned the Shona accent that is the native language of the people who live in Zimbabwe, he knows about the special clapping of the hands that Zimbabwe people have. Also, their children are an example of hybridity whose parents are one from East and one from West, and they are being taught a mixture of cultures and language, but none of them can be considered as complete. Their names are African, they do listen to stories in German but still do know the Shona language and the culture. (E. Hill n.d.)

Tambudzai's confrontation with Tracey Stevenson, her former boss and also her rival when she was in college, marks the change of her life. Now instead of ensuring her life from other Tracey does offer Tambudzai a job.

You still them, forcing yourself to forget the past and concentrate on the present moment (Dangarembga, This Mournable Body 2018).

There is a new beginning for Tambu, the agency she would work with now offers her a place to stay, which makes her feel more independent rather when she lived with her cousin. Having her own house now makes Tambu more eager to work, earn her living and stand on her own feet. Here again, she does break the patriarchy rule, she has earned her kitchen without having to marry any of the Manyanga brothers. Tambudzai's new job has to do with

ecotourism, promoting the Zimbabwe climate and natural environment. The projects that the agency makes despite the business issues do also have a big impact on the promotion of the country to European clients. Tambu's continuous comparison with Pedzi, the receptionist in the agency makes her fail in accomplishing any goal in that agency. The only way of succeeding is by having Pedzi fail, instead of doing something for that agency. Even in this work that is being offered to Tambu, she chooses to live behind someone, always hoping that Pedzi won't succeed so she won't have to worry about losing her job. As Tracey's business consists of ecotourism she has made a deal with her brother allowing her to have her clients visit his farm, and having a tour supervisor Tambu.

You surrender to this new task, as though your job is the God whom you met for the first-time decades before when you arrived at your uncle's Methodist mission(Dangarembga, This Mournable Body 2018).

This is a good opportunity for Tambu to show her potential, and her effort in that job and also in the promotion of their country. The promotion of her country and their culture is a part of identity construction. Her turning back to her place means her to turn into her identity.

Your promotion is like an opening up of time that allows you to recharge your middle-aged soul with your determined young self (Dangarembga, *This Mournable Body* 2018).

As she is back in her country, she is back to her own identity that she has been on a quest for all this time. The real identity begins at where you belong, at your hometown.

You welcome the rebirth of your youthful exhilaration and are eager to pass on your excitement to your clients during visits to the sites you have not visited for decades (Dangarembga, *This Mournable Body* 2018).

The new duty and responsibility given to Tambudzai also her turning back to her place would cause a rebirth of her and also a fulfilment of herself. This kind of responsibility of supervising the tourists given to Tambu increases her self-confidence and also self-evaluation and also the pride of having those Zimbabwe values. Tambudzai's continuous competition with Pedzi makes her go back to the village she was born, to her house, go back to her identity.

"Mai, I am back. I have come." So, saying, you drop to your knees beside her.

Come what may, and soon at that, whether the people here know it or not, you will be the queen of the village (Dangarembga, *This Mournable Body* 2018).

She is ambitious now; she wants to become someone in her village; she wants to promise her nieces that she would do anything that they don't suffer as she did all this time. Not only to protect her nieces but also, she is ready to build a house for her parents, even though, according to society rules a man can only do such a thing, that it is not a female duty. Now she is empowered to do something for her beloved ones.

During her visit to her village, Tambudzai's parents, who still use their native language, have the same traditional approach and attempt to preserve their tradition, are presented. Another significant point of her returning is the poem that she has written while she was an adolescent. The new project that Tambudzai thinks about is about having European tourists visit her village and introduce them to their traditions and culture. In this project, Tambudzai does not only help herself in building her identity as an individual and as a female but also, she helps her mother. She gives her mother some duties related to the project which make her feel important and appreciated. This way Tambudzai can make peace with her past.

You see her looking just as she always looked when she was running here and there, but this child of mine has become someone (Dangarembga, *This Mournable Body* 2018).

Tambu has become someone and has built an identity for herself. The new Tambu is now an individual of whom her mother is proud. She has a job now to maintain herself, and she is doing something with her life. This project raises Tambudzai's self-esteem. She works hard and makes a lot of effort to succeed. She wants to be a person with a strong character in her boss and mother's eyes. Her main wish though is to be successful for her self-fulfilment.

Me, that's what you think I am. Not someone, but that I am whatever you want to put in your picture (Dangarembga, *This Mournable Body* 2018).

As now she has discovered herself, she can figure out others. She learns that she doesn't need to be successful to be someone but to trust in herself and respect herself. She understands that she doesn't have to forget her past but hold it and respect it. She can make peace with her past, respect her tradition and pursue her future where she doesn't have to prove her abilities to anyone. Instead, she just has to love herself and accept life as it comes, by working wherever and living freely. The failure of her project in the end also shows that the mixture of colonialism and capitalism is a failure.

3. Conclusion

Tsitsi Dangarembga is an author that has written during the post-colonial period, and the main focus in her works is the postcolonial condition of the oppressed former colonized. This research has mainly focused on the struggles that women faced after the colonization. Some of the struggles that females faced are genderism, lack of identity, racism. As mentioned in the analysis Dangarembga through her characters chooses to react toward these struggles. She puts her characters in a continuous quest for their identity, and throughout the story the path they choose to construct their selves is narrated. Their identity faded as a result of the contract with the European colonizers. Illustrating what Dizayi would maintain: *"identity only becomes an issue when it is in crisis when something assumed to be fixed, coherent and stable is displaced by the experience of doubt and uncertainty"* (Dizayi, 2015). In other words, people start looking for their identity as they are losing it. A powerful weapon for females in constructing their identity is their education which gives them self-confidence and the ability to understand their rights. A model of females in constructing identity is Tambudzai, the main character of the novel, who struggles to convince her parents to allow her to get an education. Unlike the other females who get married and expect a man to save them after she gets an education, she decides to fulfil herself instead. Through the novel, Tambudzai finds several jobs and also losses them, but in

these jobs, she has learned her values and capacity. Her several successes in her job help Tambudzai manage to construct her identity and know herself.

Bibliography

- Bhabha, H. K. (2012). *The Location of Culture*. Taylor and Francis.
- Dangarembga, T. (2018). *This mournable body* . Minnesota: graywolf press.
- Dangarembga, T. (2018). *This Mournable Body* . Minnesota: Graywoulf press.
- Dizayi, S. (2015). The crisis of identity in postcolonial novel. *2nd International Conference on Education and Social Sciences* (pp. 999-1002). Istanbul : INTCESS15.
- E.Hill, J. (n.d.). Puring a plate full of colonial History:"The nervous Conditions" of Silent Girls . *The Johns Hopkins University Press* .
- Easthope, A. (1998). HOMI BHABHA, HYBRIDITY AND IDENTITY, OR DERRIDA VERSUS LACAN. *Hungarian Journal of English and American Studies (HJEAS)* Vol. 4, No. 1/2, *THEORY AND CRITICISM [Part 1]* , , pp. 145-151.
- Ellison, R. (n.d.). *goodreads.com*. Retrieved June 09, 2019, from Goodreads: <https://www.goodreads.com/quotes/51208-i-am-an-invisible-man-no-i-am-not-a>

- George RM, S. H. (1993). An Interview with Tsitsi Dangarembga. *Novel: A Forum on Fiction. Novel: A Forum on Fiction*, 309–319.
- Mishra, V. (2005). What Was Postcolonialism? *New Literary History, Volume 36, Number 3*, 375–402.
- Riach, G. (2017). *An Analysis of Gayatri Chakravorty Spivak's Can the Subaltern Speak*. Macat Library.
- Rodgers, R. J. (2013). Representations of Women, Identity and Education in the Novels of Tsitsi Dangarembga and Kopano Matlwa. *Stellenbosch University*.
- Sartwell, C. (n.d.). Bits of Broken Glass: Zora Neale Hurston's Conception of the Self. *Indiana University Press*, 359.
- Sizamore, C. (1997). Negotiating Between Ideologies: The Search for Identity in Tsitsi Dangarembga's *Nervous Condition* and Margaret Atwood's *Cat's Eye*. 68–79.
- Spivak, G. C. (1987). "*A Literary Representation of the Subaltern: A Woman's Text from the Third World*." . New York : Methuen.
- THIEN, M. (2013). An Interview with Tsitsi Dangarembga. *Brick a literary journal* 91.
- THIONG'O, N. W. (1993). *MOVING THE CENTRE The Struggle for Cultural Freedoms*. London: East African Educational Publishers.

Msc. Holta Seferi⁸⁵

CHALLENGES OF ONLINE LEARNING AND CYBERNET SECURITY

Abstract

During the period of the COVID-19 pandemic, the closure and isolation of the population was seen as a key factor in eliminating as much as possible the spread of the pandemic, to protect the health of citizens.

All over the world, governments, ministries of education and schools are facing the challenges of starting the new school year at a very uncertain time.

Education systems in different countries have planned several scenarios for the new school year, with the priority of reopening schools, but depending on the spread of the virus and the specifics of schools, even the distance learning or a combination of both forms: schooling and teaching in distance.

In these conditions, the responsible institutions of the Republic of Albania, took all measures so that the teaching takes

⁸⁵ Ministry of Education, Sports and Youth
Tirana, Albania
E-mail: holta.seferi@arsimi.gov.al
+355696096545

place online and the students are not deprived of the right to education.

Based on the data of the Ministry of Health and Social Protection on the situation created by the COVID-19 pandemic, as well as based on the decision of the Technical Committee of Experts, the Ministry of Education, Sports and Youth and dependency agencies have prepared the Guide for the beginning of the year 2020-2021, which envisages the adaptation of learning according to 3 scenarios, the scenario of the educational process in the physical environment of the school, the combination of learning in the school environment and online, maintaining the rules of hygiene and physical distance, and development of online learning only.

Online learning took place through several online platforms, such as "Akademi.al", "Googleclassroom", "Zoom", or even through the application "Whatsapp".

Mass use of technology by children, due to the development of online learning, poses a potential risk to cyber security and opportunities to be exposed to cybercrime.

In its efforts to prevent and fight cybercrime, Albania has been faced with an urgent need for continuous normative intervention against criminal behaviors occurring in the cyber field.

In this context, Albania has ratified the "Convention on Cybercrime", which aims to combat cybercrime and the need to

protect legitimate interests in the use and development of information technologies.

This paper aims to present the challenges of developing online learning in the conditions created by the COVID-19 pandemic, combined with a treatment of the risk posed by the use of technology in the field of cybercrime.

The methodology used in this paper is related to the legal and statistical analysis of the development of online learning in the Republic of Albania, as well as the legal analysis of the content of the Convention on Cybercrime and Albanian criminal legislation related to criminal offenses in this field.

Keywords: *Online learning, platform, Convention, cybercrime, cyber security.*

1. Challenges of online learning in the context of the COVID-19 Pandemic.

In recent years, societies around the world have made great strides towards moving to an information society. The evolution of technology that is characterizing the era in which we live, has given the main color, not only the development of society, but also the policy pursued by different countries, both in the domestic sphere and in international relations.

Many fields such as economics, industry, business, communications, medicine, etc., are involved in this era of powerful technological influence.

But, in addition to these areas, there is no less the field of education, which is influenced by the use of technology. This has further developed in recent years and mainly in the two years when the entire globe has been affected by the COVID-19 pandemic.

During the period of the COVID-19 pandemic, the closure and isolation of the population was seen as a key factor in eliminating as much as possible the spread of the pandemic, to protect the health of citizens.

All over the world, governments, ministries of education and schools are facing the challenges of starting the new school year at a very uncertain time. With the virus still circulating worldwide, society is preparing for a "new reality" in which education may be different from that known to students, teachers, parents and the community. Schools are not only the place where students acquire new knowledge in different subjects, but also where they develop socially and emotionally. Closing them has not only hindered the normal realization of the learning process, but also the support for the psycho-emotional well-being of students. For this reason, education systems in different countries have planned several scenarios for the new school year, with the priority of reopening

schools, but depending on the spread of the virus and the specifics of schools also distance learning or a combination of both forms: teaching in school and distance learning.

The same reality is present in our country. It is more appropriate for everyone for students to return to school, as the loss of lessons can have long-term consequences for students, parents and society as a whole in social and economic terms. However it would be unacceptable if students went back to school and were not safe.

In fulfilling this challenge, the schools have had the continuous support of the Ministry of Education, Sports and Youth, the Agency for Quality Assurance of Pre-University Education and all directorates and education offices at national and local level.

Thus, during 2020 and 2021, the Technical Committee of Health Experts, saw the need to close pre-university education schools and universities, at certain times of the school and academic year, because pupils and students make up a high number of close physical contact and possibility of virus spread.

The physical closure of schools, however, did not mean the cessation of the development of the teaching process. This is because the belief that every child has the right to education and opportunities for quality learning are at the core of the human rights approach of the Ministry of Education, Sports and Youth, the

Agency for Quality Assurance in Pre-University Education and UNICEF to education.

Ensuring quality education for all and the importance of providing the required holistic support for the development of each child's potential are clearly stated in the Convention on the Rights of the Child (CRC) and the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD).

In the context of interruption of learning, due to the COVID-19 pandemic, efforts to continue further have focused on improving student outcomes and developing their skills, improving teachers' competencies in inclusive quality education.

In these conditions, the responsible institutions of the Republic of Albania, took all measures so that the teaching takes place online and the students are not deprived of the right to education.

Developing education in the time of COVID-19 or other similar emergencies requires: (1) a coordinated response with a focus on facilitating action, to ensure that the needs of all affected persons are addressed; and (2) immediate action by teachers, even if education systems are not yet in place. Authorities (MASR as the representative authority) create the conditions, provide, organize

and supervise education and within this framework the daily work is done by schools and teachers⁸⁶.

Based on the data of the Ministry of Health and Social Protection on the situation created by the COVID-19 pandemic, as well as based on the decision of the Technical Committee of Experts, the Ministry of Education, Sports and Youth and dependency agencies have prepared the Guide for the beginning of the year school year 2020-2021, in which the adaptation of teaching according to 3 scenarios are foreseen.

According to the first scenario, the learning process is planned to take place in the physical premises of the school, according to the program and structure of the beginning of the school year.

The second scenario involves combining learning on school premises and online, while maintaining the rules of hygiene and physical distancing.

The third scenario envisages the development of online-only learning⁸⁷.

Influenced by the closure of pre-university education schools due to the situation created by the pandemic, home teaching

⁸⁶ "LearnIn" Platform for Emergency Learning, Teacher's Manual, ASCAP, November 2020, p. 5.

⁸⁷ Guide for the start of the school year 2020-2021, appendix 1, Ministry of Education, Sports and Youth (MASR), Agency for Quality Assurance of Pre-University Education (ASCAP), Tirana, August 2020.

was used as a special way of teaching, through broadcasting on the Albanian Radio Television (RTSH), which is a television channel that broadcasts on the whole country.

The first step was to consult with the subject teachers of 9-year and high schools, regarding the program, to identify the topics that were registered, according to the official curriculum. The first phase of recording and television broadcasting took place during the season March-June 2020, for the school year 2019-2020, a process for which a total of 96 teachers have been certified, according to the respective subjects.

Registration for the first school year for the school year began on July 16, 2020. While television broadcasting began on September 14, which coincides with the start date of the school year 2020-2021.

The process of teaching at home, through television broadcasts has involved 70 teachers of different subject areas.

50 teachers were involved in the filming, who recorded the development of online learning according to the respective subjects. Also, in this process are involved 5 teachers as literary editors and 15 teachers as scientific editors, who have previously edited the materials presented by the teachers.

Online learning was conducted through several online platforms, such as "Akademi.al", "Googleclassroom", "Zoom", or through the application "Whatsapp".

Through a cooperation agreement with "Akademi.al", which is an online platform for teaching, online teaching is provided based on the state curriculum, where students and teachers can access for free. In this platform are found all the lessons for mathematics, physics, chemistry, biology, T.I.K, Albanian language, natural sciences, geography, history and dedicated classes, for students from three to eighteen years old. A user manual has also been drafted for this platform, to assist teachers, students and parents. This is a platform where students have the opportunity to develop learning at home.

"Akademi.al" is an educational platform in the Albanian language that offers teaching through videos, previously prepared by experienced teachers.

The shooting took place in the premises of the Ministry of Education, by the staff of the platform "Akademi.al", for subjects, biology, Albanian language, literature and physics.

Through the cooperation with "Akademi.al" and within the teaching cycles on ART, every video prepared by "Akademi.al" is shown on ART and vice versa. This exchange and enrichment is done in order to improve the student experience throughout his school journey.

The teachers have filmed the lectures for the channel (RTSH Shkolla) and in parallel all the lectures that take place in the school have been broadcast on RTSH, but also on the platform "Akademi.al", through the creation of virtual classes.

For the use of the platform "Akademi.al" 3500 IT teachers have been trained and planning has been done for the training of 30,000 other teachers. 160,000 virtual classrooms have been created on this platform, 40,000 teachers, 300,000 students and 1226 pre-university educational institutions have been enrolled.

Also, the "LearnIn" platform model is a platform, which provides a framework for understanding the most important relationships between the operating person (s), activities, systems and processes related to supporting learning in a given environment. . The reference model provides an explanation for non-specialists on the conceptual framework on which the material is based. It promotes the understanding of a range of problems related to finding appropriate solutions, but does not define a specific solution to these problems. The "LearnIn" platform reference model is flexible enough to be implemented in different environments and does not rely on different technology or platforms.

The "LearnIn" platform engages teachers as students to provide them with applicable knowledge. The term applicable knowledge means that teachers are able to use what they learn directly in order to help solve "real life" problems.

The "LearnIn" platform focuses on competencies and how different competencies are consolidated to improve the ability of teachers, students or parents to have a good life. The "LearnIn" platform builds on the premise that there is no single way to become competent.

The LearnIn platform emphasizes that tools are only effective if teachers and students know how to use them. The tools should become part of the learning activities and contribute to the expected learning outcomes. Administrative procedures should be tailored to the style of collaboration and the way teachers work. It is also relatively easy for classrooms to be equipped with computers, however this does not guarantee that they will be used as effective teaching tools. Students and teachers need to be empowered and tools need to be adapted to learning styles in order to support learning and teaching. Teachers and students need to transform their overall activity in order to make the best use of new technologies.

The "LearnIn" platform not only offers tools, but also offers an integrated methodology and learning opportunities to get acquainted and acclimatize to using such tools⁸⁸.

⁸⁸ "LearnIn" Platform for Emergency Learning, Teacher's Manual, ASCAP, November 2020, p. 14.

Meanwhile, teaching was widely used through other platforms or online applications such as "Googleclassroom", "Zoom", or even through the application "Whatsapp".

This has led to children of different ages using the internet continuously during the day.

2. Use of technology and cyber security.

In a general perspective, we can say that the Internet and new computer technologies have brought about colossal changes in the intercommunication of a global society. The transformation caused by this digitalization creates new dependencies⁸⁹.

The fact that society is becoming more and more dependent, and consequently, increasingly dependent on information and communication technology makes it exposed to cyber security-related threats, namely the crime committed against data and computer systems or through them.

Albania is a country in which the development of technology, internet access and computerization of society in many areas and directions, has undergone a progressive development with very fast steps.

On the one hand, the state is investing more and more in digital infrastructure, to provide digital services to citizens. On the other hand, citizens are using the internet more and more because of the advantages it offers. Albania, as a developing country, also relies

⁸⁹ Cyber Defense Strategy 2018-2020, Ministry of Defense.

on information technology, aiming to increase the standard of living and improve public services⁹⁰.

This progress of increasing the use of electronic communication, adds value to the social development of the country, but at the same time, exposes society and the country to cyber threats.

The massive use of technology by children, even in the face of being forced due to the development of online learning, poses a potential risk to cyber security and cybercrime opportunities. The risk also comes from the fact that, during the day, when children use technology for the development of the learning process, they are not under the supervision of parents or adults, to guarantee their safety from the use of online platforms.

This is because the closure of physical schools, for the most part, was not accompanied by parents staying home to oversee student activity.

In cyberspace, there are constant efforts by various individuals and groups with malicious interests, through privacy intrusions, or even shameful acts with minors through the use of the internet, which is seen as a growing problem and very disturbing for society.

⁹⁰ Decision of the Council of Ministers no. 1004, dated 24.12.2020 "On the approval of the National Strategy for Cyber Security and the Action Plan 2020-2025".

Cybercrime is defined as a crime in which a computer is the object of a crime (hacking, phishing, spamming) or used as a means to commit a criminal offense. Cybercriminals can use computer technology to access personal data or use the Internet for exploitative or malicious purposes⁹¹.

In recent decades, the development of the internet, as well as innovative changes in technology, have brought about radical changes and challenges in every society around the world. Our daily lives, human rights, economies and social interactions are profoundly influenced by information and communication technologies.

A common and free cyberspace promotes social and political inclusion, breaks down communication barriers between countries, communities and citizens, ensures transparency, allowing real-time interaction and exchange of information and ideas across the globe. All developments and increasing use of information and communication technologies, come with great benefits and at the same time bring threats, therefore cyber defense and security are crucial.

In addition to the benefits of using new digital technologies, the use of the Internet brings its own problems related to cyber security. Cyber threats, taking advantage of technological weaknesses or lack

⁹¹ Cyber Defense Strategy 2018-2020, Ministry of Defense.

of knowledge in the proper use of these tools, are increasingly threatening the security of information systems.

One of the current and ongoing challenges for all countries is to build a digitally developed and cyber-protected society, equipped with the necessary knowledge and skills, to maximize the benefits and manage the risks⁹².

In its efforts to prevent and fight cybercrime, Albania has been faced with an urgent need for continuous normative intervention against criminal behavior occurring in the cyber field. This is because the forms of consumption of cybercrime differ significantly from traditional forms of crime and this requires the application of new criminal norms to illegal behavior committed through computer systems.

In this context, Albania has ratified, with law no. 8888, dated 25.04.2002, "Convention on Cybercrime", reserving the right not to provide for criminal liability, in limited circumstances, according to paragraphs 1 and 2 of Article 10, provided that other damages are provided, which do not avoid liability for the damage caused and do not avoid the Republic of Albania from the international obligations provided in international instruments⁵.

⁹² National Strategy for Cyber Security and Action Plan 2020-2025, approved by Decision of the Council of Ministers no. 1084, dated 24.12.2020.

The ratification of the Convention on Cybercrime aims at combating cybercrime and the need to protect legitimate interests in the use and development of information technologies.

The Convention on Cybercrime has come as a necessity of the member states of the Council of Europe and after that, the other signatory states, to promote cooperation and to pursue as a priority a common criminal policy, which aims to protect society from cybercrime.

This will be achieved through the adoption of appropriate legislation and the promotion of international cooperation in the fight against cybercrime and the need to protect legitimate interests in the use and development of information technologies.

The Convention is seen as a necessity to curb actions directed against the confidentiality, integrity and availability of computer systems, networks and computer data, as well as the misuse of such systems, networks and data, by ensuring that such activity is criminalized and by creating sufficient forces to effectively combat these criminal offenses, facilitating the detection, investigation and prosecution of these criminal offenses at both national and international levels, and ensuring rapid and credible international co-operation agreements⁹³.

The Convention, in Chapter II, its section 1 provides for measures to be taken at the national level in relation to the

⁹³ Preamble, Draft Convention on Cybercrime.

substantive criminal law. Title 1 of the Convention thus provides for criminal offenses against the confidentiality, integrity and availability of data and computer systems

Under the Convention, each Party adopts such legislation and other measures as may be necessary to establish as criminal offenses under domestic law the following: unlawful entry, unlawful interception, interference with data and systems, misuse of equipment⁹⁴.

Title 2 of this chapter provides for computer-related crimes and, respectively: computer-related counterfeiting and fraud.

The Convention also contains criminal offenses related to child pornography and infringement of copyright and other related rights

The Albanian Criminal Code, according to the content of the Convention has provided a series of provisions related to cybercrime.

The provisions dealing with these offenses are not included in a separate title of the Criminal Code, but are attached to the provisions of other existing offenses with which they bear more similarities.

⁹⁴ Chapter II, section 1, title 1 of the Convention provides for measures to be taken at the national level for the drafting of substantive criminal legislation, for criminal offenses in computer systems.

Thus, the criminal offenses in the field of cybercrime provided in the Criminal Code are:

- "Computer fraud", provided by Article 143 / b of the Criminal Code.

Computer fraud as a criminal offense is the introduction, alteration, deletion or deletion of computer data or interference with the operation of a computer system, in order to secure for oneself or third parties, fraudulently, an unfair economic gain or to cause a third to decrease in wealth.

- "Computer forgery", provided by Article 186 / a of the Criminal Code, refers to the introduction, modification, deletion or removal of computer data, without the right to create false data, in order to present and use them as authentic, regardless of whether the data generated is directly legible or comprehensible.
- "Unauthorized computer access", provided by Article 192 / b of the Criminal Code, refers to unauthorized access or in excess of the authorization to enter a computer system or part of it, by violating precautionary measures.
- "Illegal interception of computer data", provided by Article 293 / a of the Criminal Code, refers to the illegal interception by

technical means of non-public broadcasts, computer data from / or within a computer system, including electromagnetic emissions from a computer system, which carries such computer data

- "Interference with computer data", provided by Article 293 / b of the Criminal Code, is damage, distortion, alteration, deletion or unauthorized suppression of computer data.
- "Interference in computer systems", provided by Article 293 / c of the Criminal Code, is the creation of serious and unauthorized obstacles to disrupt the functioning of a computer system, through the entry, damage, distortion, alteration, deletion or suppression of data.
- "Misuse of equipment", provided by Article 293 / ç of the Criminal Code, is the production, maintenance, sale, commissioning, distribution or any other action, to make available a device, including a software program, a password computer, access code or similar data, which are created or adapted for access to a computer system or part thereof, for the purpose of committing criminal offenses.

Meanwhile, the Council of Europe Convention on Cybercrime, in section 2, has laid down the rules of procedural law, provisions which must be adapted by the Parties to such legislation as must determine the scope of application of the procedural provisions, the conditions and the guarantees, accelerated storage of stored computer data and traffic data, etc.

Pursuant to this convention, the Albanian legislator has provided several provisions in the Code of Criminal Procedure, which relate to: the obligation to submit computer data, sequestration of computer data, accelerated storage and maintenance of computer data, accelerated storage and partial disclosure of computer data⁹⁵.

Taking into account the specific physical and virtual geography of criminal offenses committed in cyberspace, the Council of Europe Convention on Cybercrime sets out some rules to define jurisdiction. Since the convention has been ratified by the Albanian state, its regulations will also apply to the Albanian authorities.

In domestic law, jurisdiction over criminal offenses in the computer field will be resolved on the basis of the general rules on the appointment of the legal entity provided by the Code of Criminal Procedure. Territorial jurisdiction is determined, in turn, by the

⁹⁵ These provisions are provided respectively in Articles 191 / a, 208 / a, 299 / a, 299 / b of the Code of Criminal Procedure.

place where the criminal offense was committed or attempted or the place where the consequences occurred. So, if the offense was committed in the territory of the Republic of Albania, the Albanian state exercises its jurisdiction over the issue.

In case the place is not known, the jurisdiction belongs, in turn, to the court of the place of residence or residence of the defendant. If the jurisdiction cannot be determined in any of these ways, the trial of the case belongs to the court of the place where the prosecution is located, which has first registered the criminal offense⁹⁶.

If the criminal offense was committed entirely abroad, then the jurisdiction will be determined respectively by the place of residence, residence, arrest or surrender of the defendant. In case there are more than one defendant, the case is processed by the court that is competent for the largest number of them.

The Code of Criminal Procedure also contains a special regulation for the case when the criminal offense is partially committed abroad, which provides that if the criminal offense is partially committed abroad, the jurisdiction in this case is determined based on the general rules of territorial jurisdiction⁹⁷.

Article 35 of the Convention provides that each Party shall designate a contact point to operate 24 hours a day, 7 days a week

⁹⁶ Article 76, Section II (Territorial Jurisdiction) of the Code of Criminal Procedure.

⁹⁷ Article 77 of the Code of Criminal Procedure.

in order to ensure the provision of immediate assistance for the purposes of investigations or trials of criminal offenses relating to systems and computer data or for obtaining evidence in electronic form for a criminal offense. Such assistance includes facilitation, or when permitted by local law and practice, by doing immediately:

- a) providing technical assistance;
- b) the storage of records in accordance with Articles 29 and 30; and
- c) taking evidence, providing legal information and the location of suspects⁹⁸.

A Party's point of contact has the right to make notifications to another Party's point of contact on an expedited basis. If the contact point designated by one Party is not part of the body or bodies of the Party competent for the provision of mutual international assistance or extradition, the contact point shall ensure that it is able to coordinate with the relevant body or bodies on an accelerated base⁹⁹.

On the basis of the provisions in the Convention, the Council of Ministers has issued decision no. 141, dated 22.2.2017 "On the organization and functioning of the National Authority for Electronic Certification and Cyber Security". This is the authority

⁹⁸ Article 35, paragraph 1 of the Convention on Cybercrime.

⁹⁹ Article 35, paragraph 2 of the Convention on Cybercrime

which is responsible for overseeing the implementation of law no. 2/2017 "On cyber security" and serves as a point of contact and assistance at the national level in case of attacks or incidents in the field of cyber security.

The mission of this authority is to guarantee security for trusted services, in particular to guarantee the reliability and security of electronic transactions between citizens, business and public authorities, increasing the effectiveness of public and private services and e-commerce.

This authority sets minimum technical standards for the security of data and information networks/ computer systems of the information society, in accordance with international standards in this field, in order to create a secure electronic environment.

**Lundrim Sadiku; Fatbardha Murati; Mimoza Hoti; Irmel
Mislimi¹⁰⁰**

**Distance learning in the UP: Students' experiences while
working in groups online¹⁰¹**

1. Abstract and introduction

For many people, group work online can be seen as significantly more challenging than group work conducted in classrooms. This paper examines the perceptions and experiences of the students of English Language and Literature at the University of Prishtina. The study was conducted with University of Prishtina, Department of English Language and Literature students of years one, two, three and four (BA level). For the purpose of this study a questionnaire was used.

The results showed that students seem to prefer collaboration in real-life classrooms over online learning teamwork despite the various benefits that online method offered. Overall, students simply preferred working in real-life classrooms rather than online even though group-work done online had both advantages and disadvantages.

¹⁰⁰ University of Prishtina, Faculty of Philology, Department of English Language and Literature Prishtina, July 2020

¹⁰¹ This paper is the result of the authors' work during the last semester of their studies at the University of Prishtina, Faculty of Philology, Department of English Language and Literature.

Working in groups online may often be considered a challenge by many students. However, online group work is rising in popularity and usability given the new circumstances created by the COVID-19 pandemic, as well as the development of technology, thus making online group work not only possible, but preferable.

In light of the aforementioned facts, the pandemic and the technological tools, this study was designed to understand how students of English Language and Literature experienced working in groups online. It is significant that the vast majority of the students responded positively in managing their teamwork online. They used a variety of online platforms to facilitate their teamwork; they had no misunderstandings even though communication was done almost entirely online (while texting); in addition, their work could continue easily even if some team members were temporarily unavailable (offline). The drawbacks, on the other hand included prolonging the completion of given tasks, encountering technical issues and remaining motivated was difficult.

In a nutshell through this research we were interested in attaining answers to these questions:

1. *What are the students' views on working in groups online?*
2. *What do students perceive as the benefits and drawbacks of working in groups online?*

Keywords: online group-work, students' experiences, advantages and disadvantages of online group-work

2. Acknowledgement

We would like to express our deep gratitude to Prof. Dr. Blerta Mustafa and Prof. Yllke Pacarizi for their invaluable help in order for this project to succeed. We are also grateful to our friends and colleagues from the English Language and Literature Department for their feedback. Massive thanks are due to the respondents of the questionnaire who took their time to provide their answers.

3. Literature review

This section reviews some of the conclusions drawn by scholars in the field of online education. The necessities to transition from traditional face-to-face learning to online learning are numerous at this time. Since the focus of this paper is group-work in an online environment, the following definition will be used: an online team is a "group of people with complementary competencies executing simultaneous, collaborative work processes through electronic media without regard to geographic location" (Chinowsky & Rojas, 2003, p. 98). This definition entails that the skills of people in groups online

are complementary and the mode of conducting the tasks are similar to face-to-face classes, however, the medium changes and the physical location is not a requirement anymore. Experience in group work online is linked to deeper learning and development of teamwork skills (Brindley, Walti, & Blaschke, 2009).

Constructivist theory of learning suggests that students build knowledge by adding new information into the information that they already have (Bada, 2015). Thus, collaboration is related to constructivism since knowledge can be built from teacher working with students or students working together and this collaboration is further fostered in online platforms since they give students the chance to edit each other's work (Tiantong & Sisken, 2013).

The utilization of group work online, as Koh & Hill (2009) claim, is increasing. However, the collaboration of students in an entirely online setting is a complex phenomenon (Hakkinen, 2004). That being the case, the benefits and drawbacks of group work online need to be considered. One of the greatest benefits of distance learning is that the students as well as the teacher are given more freedom and flexibility – physically, of course, as was mentioned before – but temporally as well. This means that the participants of a distance learning project have time flexibility (Malinovski, Vasileva-Stojanovska, Jovevski, Vasileva, & Trajkovik, 2015). On the other hand, some of the drawbacks are

that, for example, students are required to manage online and offline work, to handle online and offline distractions, to keep themselves motivated, etc., (Xu, Du, & Fan, 2015). Another drawback is that due to the lack of real life contact, the instructors need to put extra effort in providing opportunities for socio-emotional interaction to increase the sense of real community (Rovai, 2007). Another drawback according to Robinson & Kilgore (2017), is that due to the physical limitations in an online environment, instructors have difficulties making sure that there is an equal distribution of work and meaningful learning. One of the most significant challenges identified by Smith, et al. (2011) is the lack of ability to resolve logistical and organizational obstacles related to group work online due to limited media of communication and the absence of immediacy that face-to-face interaction offers.

As Ekblaw (2016) states, due to the technological developments in recent years, group projects can be carried out with success, although the methods may vary from traditional face-to-face work.

The success of group work online depends largely on the written communication (Oliveira, Tinoca, & Pereira, 2011). Relying so much on written communication can lead to misunderstandings, or, a positive outcome could be students' improvement of communication skills in writing. The most

challenging part in online learning collaboration might be the lack of social presence. In an online environment students feel isolated (Mulder, 2018). Therefore students' interaction is something that is needed especially in online classes. Course instructors can, however, design online discussions according to the scheme provided by Rovai (2007, p.86) to facilitate discussions online.

There are, furthermore, interesting findings by Paulus (2005), which show that the task type assigned to students influences the style of work they do (either collaborative or cooperative).

4. Methodology

The study sought to explore University of Prishtina student's experiences and perceptions regarding group work done online. The research methodology issues in this section include research participants, instruments, piloting, data collection, and data analysis.

4.1 Participants

The respondents to our questionnaire were all students of the University of Prishtina, Faculty of Philology, Department of English Language and Literature. The University of Prishtina (hereafter UP), due to the pandemic Covid-19, has turned to online lecturing as an alternative to traditional face-to-face lecturing.

4.2. Instruments

Because of the protective measurements taken by the

Government of Kosovo against the Coronavirus pandemic, all universities were put into lock-down, and there time restrictions regarding when and for how long people were allowed to go out of homes, therefore this research has employed a quantitative methodology using an online questionnaire since it was convenient for the situation. Furthermore, according to Daniel (2016) it is a method which saves time and energy for the people who describe the results of the collected data. A questionnaire has been designed with the help and feedback of the course professors and other student colleagues, and it has been shared in online chat-groups used by students via social media.

4.3 Piloting stage

This section outlines the piloting procedure, from how the participants were found, to the questions we asked them and the answers we received during the piloting stage. Finally, the changes will be mentioned.

The snowballing method was used to find participants. We sent the URL to people we knew from the target group, and then asked those people to share it with a limited number of colleagues of the same group (we had 20 respondents in total). The participants were aware that this was the piloting stage prior to completing the questionnaire. We were interested in knowing if the questions and instructions made sense to them, and they said that they understood the questions. Another question that we

asked was if it was clear to them that the questionnaire was about conducting group-work online. Some of the remarks that we received are: three of the students made regard the options in Likert scale. They thought it would be necessary to add a "neutral" option; the question about anxiety was confusing to one respondent.

Since the issue of "neutral" as an option was discussed in class, the group decided not to include the "neutral" option, however, we were considering adding "somewhat disagree" and "somewhat agree" to the options.

In sum the changes that we made concern the wording of two questions: in the statement "I have encountered problems with technical issues" we removed the word "problems"; we changed the options to the statement "I understood my peers' opinions when we were texting" from the Likert scale (agree to disagree) to a frequency scale (always to never).

4.4 Data collection

The ways in which the respondents were selected have been various. The snowballing method has been used to contact respondents from groups which the researchers were not part of (years 1, 2 and 3) whereas, for the students of the fourth year the convenient method of selecting respondents was used. The snowballing method refers to the data-collecting method of expanding the number of participants in the survey with the help

of people that we know that were already part of the sample (Olden, 2012).

The first question was mandatory for all, that is, the respondents could only proceed with the rest of the questionnaire if they had previously worked in groups online and they were so instructed from the start. Regarding the level of the respondents, there was a relative equality of representation of students from all four years of studies at the English Language and Literature Department.

4.5 Data analysis

The questionnaire that was used in this survey contained mostly Likert-scale type of questions. This type of questions enables the researchers to collect data relatively quickly, they can give reliable estimates for many individuals, the data these questionnaires provide can be compared, combined, and contrasted with qualitative data and research (Nemoto & Beglar, 2014).

The procedures for analyzing data are these: Exploratory analysis (during which the researchers try to see the relationships within the data), statistical analysis (during which the researchers investigate the statistical significance), making sense of the results (during which the researchers interpret the results logically), and determining the implications (Albers, 2017). What we did in the present study is only three of these procedures, which is

exploratory analysis, making sense of the results and determining the implications. The statistical step was skipped due to lack of formal training in statistics.

5. Results

A questionnaire was filled by 100 students of the Department of English Language and Literature whose aim was to assess students' experience toward group work done online. The questionnaire consisted of 26 questions. Moreover, the questionnaire contained only close-ended questions put into a Likert scale.

The answers of the students are given below:

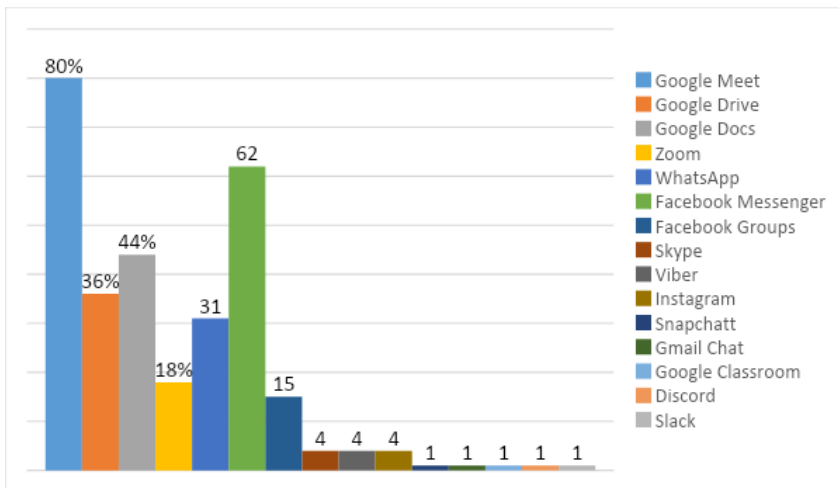
Question 1: Have you worked in groups online in your studies?

(If yes, proceed with the rest of the questionnaire)

100% - Yes; 0% - No

Question 2: What year of studies are you in?

13% - Year 1; 17% - Year 2; 20% - Year 4; 49% - Year 4.

Question 3: What online platforms (e.g. websites, software, communication means) did you find useful for your group work online? You can select more than one platform if it applies to you.
80% - Google Meet; 62% - Facebook Messenger; 44% - Google Docs; 36% - Google Drive; 31% - Facebook Groups; 18% - Zoom; others are shown in the chart.

Question 4: While working on the group's task, I understood my peers' opinions when we were texting.

42% - Always; 56% - Sometimes; 1% - Rarely;

Question 5: My team's work was coordinated by one elected team leader while working in teams.

52% - Sometimes; 20% - Always; 17% - Rarely; 10% - Never.

Question 6: I preferred working in groups online rather than in

real-life classrooms. 41% - Disagree; 27% - Agree; 17% - Strongly disagree; 14% - Strongly agree.

Question 7: Working in groups online delayed the completion of tasks.

41% - Agree; 40% - Disagree; 11% - Strongly agree; 6% - Strongly disagree.

Question 8: Working in groups online reduced my expenses (e.g. travelling to the meeting point, printing out materials, etc).

64% - Strongly agree; 27% - Agree; 4% - Disagree; 3% - Strongly agree.

Question 9: I felt anxious sharing my opinions in groups online.

46% - Disagree; 25% - Strongly disagree; 21% - Agree; 5% - Strongly agree

Question 10: I was willing to take on more responsibilities for a task online than in real-life classroom.

43% - Agree; 26% - Disagree; 20% Strongly agree; 9% - Strongly disagree

Question 11: I felt like my opinion was being understood by my group members when discussing online.

70% - Agree; 16% - Strongly agree; 11% - Disagree; 1% - Strongly disagree

Question 12: It was difficult to remain motivated while working in groups online. 40% - Agree; 35% - Disagree; 13% - Strongly agree; 10% - Strongly disagree

Question 13: Most of the online platform(s) I was using fulfilled the needs to work in groups online.

50% - Agree; 34% - Strongly agree; 13% - Disagree; 1% - Strongly disagree

Question 14: I have encountered technical issues (e.g. lack of internet connection, faulty software, etc.).

47% - Agree; 29% - Strongly agree; 20% - Disagree; 2% - Strongly disagree

Question 15: Managing time while working online in teams was easier than in real-life classrooms.

39% - Agree; 21% - Strongly agree; 7% - Strongly disagree; 2% - Disagree

Question 16: Working online in teams made me lose my focus on my tasks. 46% -

Disagree; 29% - Agree; 13% - Strongly disagree; 10% - Strongly agree

Question 17: Working online in teams helped me gain experience in using software to complete a task.

46% - Strongly agree; 46% - Agree; 4% - Disagree; 0% - Strongly disagree.

Question 18: Cooperating with my teammates online was easier than in real life classrooms. 44% - Disagree; 34% -

Agree; 11% - Strongly agree; 9% - Strongly disagree

Question 19: My team's communication while doing

online group-work was constant. 60% - Agree; 25% - Strongly agree; 9% - Disagree; 3% - Strongly disagree

Question 20: It was more convenient to agree on online team meetings than in real life. 39% - Agree; 26% Disagree; 22% - Strongly agree; 8% - Strongly disagree

Question 21: There were more opportunities to discuss the group's tasks with a professor online rather than in real life. 44% - Disagree; 29% - Agree; 16% - Strongly agree; 8% - Strongly disagree

Question 22: It was easier to stick to a schedule for group meetings online than in real life. 49% - Agree; 28% - Strongly agree; 16% - Disagree; 4% - Strongly disagree

Question 23: Online communication with my team led me to misunderstandings regarding tasks. 43% - Disagree; 33% - Agree; 15% - Strongly disagree; 6% - Strongly agree

Question 24: All the team members contributed

the same while working online. 37% - Agree;

33% - Disagree; 15% - Strongly agree; 12% -

Strongly disagree

Question 25: Having online access to the material and our task at

the same time with my teammates made collaboration easier.

45% - Agree; 41% - Strongly agree; 10% - Disagree; 1% -

Strongly disagree

Question 26: Group work could go on even if some of the

members were temporarily unavailable (not online).

53% - Agree; 36% - Strongly agree; 8% - Disagree; 0% - Strongly

disagree

Question 27: My teammates and I wasted time chatting

about issues not related to our tasks. 43% - Disagree; 27% -

Agree; 15% - Strongly agree; 12% - Strongly disagree

Question 28: Working in groups online gave me time to reflect

on my ideas and then give my opinion rather than react instantly.

50% - Agree; 36% - Strongly agree; 10% - Disagree; 2% -

Strongly disagree

6. Discussion of the findings

The results of this study will be interpreted with reference to the research questions stated in the introductory section. The findings of other researchers that are relevant to this study will be taken into consideration when discussing the present findings.

As can be seen in the questionnaire that was used in this study, the questions were classified in those that explore cooperation while conducting a task in groups online and the benefits and drawbacks (as perceived by students) of conducting a task in groups online.

RQ1: The responses of this study show that 41% of students do not prefer working in groups online. On the other hand, a lower percentage of students (27%) prefer working in groups online rather than in real-life classrooms. This is similar to LaJoy Renee Spears study where when students were asked for collaborative work 67% strongly agreed for face-to-face courses and 41.3% for online courses (Spears, 2012).

The online platforms that the UP has used are Google Classroom, for creating class groups, and Google Meets, for enabling video-communication (lectures and tutorials). The variety of technology and the distance of the team members are one of the main obstacles involved in the use of online tools for group work (Ekblaw, 2016). However, as our study results show, students used different online platforms to communicate and the platforms used fulfilled their needs for collaboration even though 47% of students encountered technical issues. The wide usage of Google Meet coupled with the positive answers (62% selected either “Strongly agree” or “Agree”) to the statement “Most of the platforms I was using fulfilled the needs to work in groups online” indicates that the students did find Google Meet a useful platform, even outside the mandatory lectures. Other online platforms that were in the options powered by Google were also popular, such as Google Drive (36 respondents), Google Docs (44 respondents), Google Classroom, Gmail Chat, etc. It is significant that the social media applications, such as Facebook (Messenger and Facebook Groups – 54 responses combined), Instagram (group chats and video calls – 3 responses combined), and Snapchat were also some of the responses that the respondents selected. This indicates that the students made use of the applications they were most familiar with. This can also be an indicator of the versatility of the students given the circumstances

– e.g. one would not consider Instagram and Snapchat to be suitable for conducting group work online, yet there are students who managed to do just that.

Something else that was found from the responses is that students did not have many misunderstandings. The vast majority of them said that they understand their peers' opinions while texting "Always" (42.4%) or "Sometimes" (56.6%). Therefore, the concern that was raised by Oliveira, Tinoca, & Pereira (2011) that was mentioned in the introduction, seems to have been overcome by the students that responded to our questionnaire. Another aspect that our study was aiming to explore is how suitable is online learning for the students as well as their readiness for online learning. Similar to the results of the study conducted by Kuama & Intharaksa (2016) it seems that the majority of students are capable and ready to participate in online learning as evidenced by the results which showcase that communication and teamwork was done without many misunderstandings.

Regarding team-work coordination, it seemed a bit concerning that the teams did not have a leader for a considerable number of respondents. The students who responded "Rarely" or "Never" to the statement "My team's work was coordinated by one elected team leader while working in teams" is 27.3% combined. On the other hand, the percentage of those who were always led by a leader was 20.2%. The issue of not having team

leaders' needs to be addressed in the future group projects online. Even though cooperation and collaboration require equal effort by all group-members, having a leader paves the way to successfully finishing tasks. Compare this question to the one about the difficulty of staying motivated while doing group-work online (to which 53 responded either "Strongly agree" or "Agree").

RQ.2: The findings of this study show that working in groups online has more benefits than drawbacks.

Some of the greatest benefits while doing group-work online, according to our respondents, are that the students reduce their travel expenses (91 students responded either "Strongly agree" or "Agree"), they do not feel as anxious as they would in real life classrooms (71%), they take more responsibilities for a task online rather than in the classroom (43%), and scheduling meetings with the team members is more convenient in the online method (39%).

Moreover, learning in an online environment is seen as a great way to facilitate learner's cooperation compared to real life classrooms especially through text since all the team members can see the content at the same time (Rimor et.al, 2010). This was supported by the results of this study which have confirmed that the majority of students (41%) strongly agree and (45%) agree that having access to the material online simultaneously with the teammates made collaboration easier. In addition, it is noted that

all members could contribute the same because of the text existing to all members at time.

Collaboration means working together to complete a task. If one group member dominates the group work by doubting the work and not accepting thoughts and ideas from other members of the group, it weakens communication and builds distrust (Falls, Bahhouth, Chuang, & Bahhouth, 2014). However, 37% of students from this study declared that all members contributed the same while working online, and this means that they had a good communication and task division. Furthermore, 53% of students said that group work could go on even when one of the members was temporarily offline, indicating that learners maintained a constructive collaboration. In addition to this, participants of an online group work need to be able to accept each other's opinions and thoughts, they have to learn adapting to new methods of work even though it might be difficult. Otherwise misunderstandings and problems in collaboration will arise (Rimor et.al, 2010). From the results of our study we see that 46% of the students were not anxious expressing their opinions and this shows trust existing within the group members, hence this is in line with Ku, Tseng, & Akarasriworn (2013) who claim that collaborative work helps in building trust among learners.

According to Rimor et al. (2010) alongside its many advantages, it appears that online collaborative learning also

raises difficulties in the interaction among participants. This is also supported by our study's results which show that 44% of respondents disagree that cooperation was easier in online method rather than in the face to face classroom.

This is further discussed in a study conducted by Faja (2013) which aimed to explore students' perceptions on group work in an online learning environment studies showed that for a successful teamwork there needs to be a sense of connectivity and or a sense of community among the team members, which is more difficult to achieve when there is no face-to-face interaction. This point is also raised by Erdem Aydin & Gumus (2016).

Another drawback that has been pointed out by Ann Nash (2015) states that students do not take online learning as seriously as they should stating that online learning is an "easy way out" and refer to face-to-face classrooms as "real learning" which suggests that online learning in some cases is not viewed as a valid and viable substitute for face-to-face learning and if a method of learning is not taken seriously, chances are, the results and quality of learning will also decrease. Since the majority of our respondents agreed that they prefer working in real-life classrooms, the final results showcased that this perception might present in UP as well.

7. Conclusion and recommendations

In conclusion, the answers that were recorded in the questionnaire

clearly show that the students prefer working in real-life classrooms more. Even though there are a wide variety of online platforms that can be used to facilitate group-work, as well as other benefits, such as disregard for geographical presence, easier flexibility in terms of scheduling, more access to materials at the same time as the other team members, etc.

Recommendations: Since the University of Prishtina implemented online learning for the first time in its history, more in-depth qualitative research is needed. Furthermore, the professors are the ones who have been in charge of the lectures online, so their perspective must not be overlooked.

8. Limitations

The following points can be seen as limitations to the present study:

- a) We believe that the subject that we have chosen would have been better investigated through qualitative interviews. That way, deeper insights could have been elicited from the respondents.
- b) The online distribution of the questionnaire made it impossible for us to see who is really filling out the questionnaire. Anybody with the link could have completed it. We were careful enough to share the link with groups and people we knew (the snowballing technique that was mentioned earlier), however that is no guarantee that other people did not fill out the

questionnaire.

- c) The survey was done with English Department students only. We believe more accurate data would be collected by conducting a more comprehensive survey in other faculties and departments, as the conclusions that we reach here might be applicable to English Department students only.
- d) The study disregarded the experiences of the professors at the University of Prishtina. A more comprehensive study should account for their experiences as well.

References

- Albers, M. J. (2017). *Introduction to Quantitative Data Analysis in the Behavioral and Social Sciences*. Hoboken, NJ, USA: John Wiley and Sons, Inc.
- Ann Nash, J. (2015). Future of Online Education in Crisis: A Call to Action. *The Turkish Online Journal of Educational Technology* 14(2), 80-88.
- Bada, S. O. (2015). Constructivism learning theory: A paradigm for teaching and learning. *Journal of Research and Method in Education*, 5(6), 66-70. doi:10.9790/7388-05616670
- Bell, S. (2010). Project-Based Learning for the 21st Century: Skills for the Future. *The Clearing House*, 83(2), 39-43. doi:10.1080/00098650903505415
- Brindley, J. E., Walti, C., & Blaschke, L. M. (2009). Creating

effective collaborative learning groups in an online environment.

International Review of Research in Open and Distance Learning,
10(3),

1-18. Retrieved from <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ847776.pdf>

Chinowsky, P. S., & Rojas, E. M. (2003, July). Virtual Teams: Guide to Successful Implementation.

Journal of Management

in Engineering, 19, 98-

106.

doi:10.1061/~ASCE!07

42-

597X~2003!19:3~98!

Daniel, E. (2016). The usefulness of qualitative and quantitative approaches and methods in researching problem-solving ability in science education curriculum. *Journal of Education and Practice*, 7(15), 91-101. Retrieved from [https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1103224.pdf?fbclid=IwAR1Zgyhe0671ZBSMkkwA8_ArhJ4sy](https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1103224.pdf?fbclid=IwAR1Zgyhe0671ZBSMkkwA8_ArhJ4syKvG_qwNniqeYR3HD99ghuTAIhavHbo)

KvG_qwNniqeYR3HD99ghuTAIhavHbo

Ekblaw, R. (2016). Effective Use of Group Projects in Online Learning. *Contemporary Issues in Education Research* 9(3), 121-128.

Erdem Aydin, I., & Gumus, S. (2016). Sense of Classroom Community and Team Development Process in Online Learning.

- Turkish Online Journal of Distance Education* 17 (1), 60-77.
- Faja, S. (2013). Collaborative Learning in Online Courses: Exploring Students' Perceptions. *Information Systems Education Journal* 11(3), 42-51.
- Falls, I., Bahhouth, V., Chuang, C. M., & Bahhouth, J. (2014). Factors Influencing Students' Perceptions of Online Teamwork. *SAGE Open*, 4(1), 1-9. doi:10.1177/2158244014525415
- Hakkinen, P. (2004). What makes learning and understanding in virtual teams so difficult? *Cyber Psychology & Behavior*, 7(2), 201-206. doi:10.1089/109493104323024465
- Koh, M. H., Barbour, M., & Hill, J. R. (2010). Strategies for instructors on how to improve online groupwork. *Journal of Educational Computing Research*, 43(2), 183-205. doi:https://doi.org/10.2190/EC.43.2.c
- Koh, M. H., & Hill, J. R. (2009). Student Perceptions of Group Work in an Online Course:. *Journal of Distance Education*, 23(2), 69-92. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/285867454_Student_perceptions_of_group_work_in_an_online_course_Benefits_and_challenges?enrichId=rgreq-b2595b6a697c50e41aed67683dbc2699XXX&enrichSource=Y292ZXJQYWdlOzI4NTg2NzQ1NDtBUzozNTk5MjA2ODA2MjAwMzJAMTQ2MjgyM
- Ku, H.-Y., Tseng, H. W., & Akarasriworn, C. (2013).

Collaboration factors, teamwork satisfaction, and student attitudes toward online collaborative learning. *Computers in Human Behavior*, 29(3), 922-929.
doi:10.1016/j.chb.2012.12.019

Kuama, S., & Intharaksa, U. (2016). Is Online LEarning Suitable for all English Language Students.

PASAA: Journal of LAnguage Teaching and Learning in Thailand 52, 53-82.

Malinovski, T., Vasileva-Stojanovska, T., Jovevski, D., Vasileva, M., & Trajkovik, V. (2015). Adult Students' perceptions in distance education learning environments based on a Videoconferencing platform - QoE Analysis. *Journal of Information Technology Education: Research*, 14, 1-19.

Retrieved from

<http://www.jite.org/documents/Vol14/JITEv14ResearchP001-019Malinovski0565.pdf>

Mulder, D. J. (2018). Prove you are not a dog: Fostering social presence in online learning. In J. Keengwe, *Handbook of Research on Virtual Training and Mentoring of Online Instructors* (pp. 201-216). Hershey, PA: IGI Global. Retrieved from

https://digitalcollections.dordt.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1953&context=faculty_work&fbclid=IwAR2Bip4VXVCsnHFx2OTdyACz8lxkRBnEAON2YHf

V0b0e5qffAznpIDMwqFo

Nemoto, T., & Beglar, D. (2014). Developing Likert-scale questionnaires. In N. Sonda, & A. Krause (Ed.), *JALT* (pp. 1-8). Tokyo: JALT. Retrieved from https://jalt-publications.org/sites/default/files/pdf-article/jalt2013_001.pdf

Olden, W. (2012). *Data collection: Key debates and methods in social research*. London: Sage.

Oliveira, I., Tinoca, L., & Pereira, A. (2011). Online group work patterns: How to promote a successful collaboration. *Computers & Education*, 57, 1348-1357. doi:10.1016/j.compedu.2011.01.017

Paulus, T. M. (2005). Collaborative and cooperative approaches to online group work: The impact of task type. *Distance Education*, 26(1), 111-125. doi:10.1080/01587910500081343

Rimor, R., Rosen, Y., & Naser, K. (2010). Complexity of Social Interactions in Collaborative Learning: The Case of Online Database Environment. . *Interdisciplinary Journal of E-Learning and Learning Objects*, 355-365.

Robinson, H. A., & Kilgore, W. W. (2017). Care, Communication, Learner Support: Designing Meaningful Online, Collaborative Learning. *Online Learning Journal* 21(4), 29-51.

Rovai, A. P. (2007). Facilitating online discussions effectively. *Internet and Higher Education*, 10(1), 77-88.

doi:10.1016/j.iheduc.2006.10.001

Sadeghi, M. (2019). A shift from classroom to distance learning: Advantages and limitations.

International Journal of Research in English Education, 4(1), 80-89.

Smith, G. G., Sorensen, C., Gump, A., Heindel, A. J., Caris, M., & Martinez, C. D. (2011). Overcoming student resistance to group work: Online versus face-to-face. *Internet and Higher Education*, 14, 121-128. doi:10.1016/j.iheduc.2010.09.005

Spears, L. R. (2012). *Social presence, social interaction, collaborative learning, and satisfaction in online and face-to-face courses*. Retrieved from Iowa State University Digital Repository: https://pdfs.semanticscholar.org/02dc/7c7e6db1e3c701a6b63287179c0d5c6038a4.pdf?fbclid=IwAR34v1BLmyfmbg9zeQg2p6WV6aN_cPyFpTLUWhjfHjrLXufOEc80_IOAs0g

AR34v1BLmyfmbg9zeQg2p6WV6aN_cPyFpTLUWhjfHjrLXufOEc80_IOAs0g

Tiantong, M., & Siskin, S. (2013). The Online Project-based Learning Model Based on Student's Multiple Intelligence. *International Journal of Humanities and Social Sciences*, 3(7), 204-211. Retrieved from

http://www.ijhssnet.com/journals/Vol_3_No_7_April_2013/23.pdf?fbclid=IwAR0SQusRbQcXpajL0rTQF0W0Kv9qXV15rQoXJNsS-hyaXCSkUhTSNdbFcw

pjL0rTQF0W0Kv9qXV15rQoXJNsS-hyaXCSkUhTSNdbFcw

Xu, J., Du, J., & Fan, X. (2015). Students' Groupwork Management

in Online Collaborative Learning.

Educational Technology & Society, 18(2), 195-205. Retrieved
from <https://www.jstor.org/stable/jeductechsoci.18.2.195>

**Dr. Ilirjana Kaceli¹⁰², Kolegji Universitar “ Beder”; Dr.
Valbona Muca¹⁰³, Fakulteti i Edukimit, Universiteti
“Aleksandër Xhuvani” Elbasan**

Sfidat e arsimit shqiptar në periudhën midis dy luftërave botërore.

Abstrakt

Arsimi dhe shkolla shqipe jo vetëm sot, por gjatë gjithë historisë së Shqipërisë janë trajtuar si një ndër përparësitë e mëdha jetike jo vetëm për zhvillimin e vendit por edhe për edukimin e brezit të ri.

Gjatë periudhës midis dy luftërave botërore si edhe në ditët e sotme janë hasur sfida, pengesa vështirësi, dhe një sërë problemesh në zhvillimin e arsimit, kulturës dhe edukimit të brezave. Studimet krahasuese dhe të dhënat historike të kësaj periudhe kanë dëshmuar se edukimi dhe dëshira e shqiptarëve për tu arsimuar kanë qenë të mëdha. Deri në vitin 1920 në arsim ishin zbatuar sisteme të ndryshme shkollore. Në këto kushte çelëj rruga e përpjekjeve për unifikimin e arsimit, të përgaditjes së progameve lëndore si dhe të hartimit të dokumentacionit shkollor. Në këtë kuadër u ndërmorën vendime të rëndësishme për kombëtarizimin, demokratizimin dhe laicizimin e arsimit.

¹⁰² ikaceli@beder.edu.al

¹⁰³ bonamuca@yahoo.it

Sfidë në këtë periudhë, të qeverisjes së Ahmet Zogut, mbeti procesi i zhvillimit dhe konsolidimit të një shkolle kombëtare, përhapja dhe zbatimi i metodave moderne përëndimore të kohës si dhe reformimi i arsimit shqiptar. Kjo periudhë u dallua për hartimin e kuadrit ligjor të arsimit, u përcaktua një buxhet i posaçëm për arsimin, u rishikuan dhe u zyrtarizuan programet e shkollave të mesme, si dhe dolën një sërë udhëzimesh dhe urdhërash që synonin të nxisnin më tej jetën në shkollë.

Fjalë kyçe: arsimi shqiptar, shkollë kombëtare, sfidat, programe shkollore, reforma

Abstract

Albanian education and school not only today, but throughout the history of Albania have been treated as one of the great vital priorities not only for the development of the country but also for the education of the younger generation.

During the period between the two world wars as well as today, challenges, obstacles and difficulties were encountered, and a series of problems in the development of education, culture and education of generations.

Comparative studies and historical data of this period have proved that the education and desire of Albanians to be educated have been great.

By 1920 various school systems had been implemented in education. In these conditions, the way was opened for the efforts for the unification of education, for the preparation of subject programs as well as for the drafting of school documentation.

In this context, important decisions were taken for the nationalization, democratization and secularization of education.

The challenge in this period, of the government of Ahmet Zogu, remained the process of development and consolidation of a national school, the spread and implementation of modern western methods of the time as well as the reform of Albanian education.

This period was marked by the drafting of the legal framework for education, a special budget for education was set, high school curricula were reviewed and formalized, and a series of guidelines and orders were issued aimed at furthering school life.

Keywords: Albanian education, national school, challenges, school curricula, reforms

Hyrje

Pas shpalljes së Pavarësisë më 29 Nëntor 1912 dhe krijimit të Qeverisë së Përkohëshme të Vlorës të kryesuar nga Ismail Qemali, problemet me të cilat duhet të përballej qeveria e re ishin të shumta. Problemi kryesor do të ishte funksionimi i shtetit dhe shtrirja e fuqisë së tij në të gjithë territorin e pretenduar, njëkohësisht qeverisë i duhej të siguronte njohjen e saj në arenën

ndërkombëtare, të ngrinte administratën shtetërore etj. Krahës këtyre problemeve të rëndësishme kjo qeveri i kushtoi vëmendje edhe arsimit, duke e parë si një ndër përparësitë e mëdha jo vetëm për zhvillimin e vendit por edhe për edukimin e brezit të ri. Shpallja e Pavarësisë e gjeti vendin me një numër të kufizuar të institucioneve arsimore, në vend ishin ngritur 250 shkolla fillore dhe disa plotore¹⁰⁴.

Në Qeverinë e Përkohëshme të Vlorës, si Ministër i Arsimit u zgjodh Luigj Gurakuqi, ish drejtori i Normales së Elbasanit¹⁰⁵, i cili njihet si ministri i parë i arsimit në historinë e shtetit shqiptar.

Objektivi i qeverisë Vlorës, ishte hedhja e themeleve të një sistemi arsimor me frymë kombëtare laike, futjen e arsimit fillor të detyrueshëm, përdorimin e gjuhës shqipe në shkolla si dhe përgaditjen e mësuesve nëpërmjet shkollave normale.

Më datë 31 gusht 1913, Luigj Gurakuqi në postin e Ministrit të Arsimit nxori një urdhër sipas të cilit, shkolla fillore do të ishte e detyrueshme për të gjithë nxënësit e Shqipërisë, kurse shkollat e veçanta do të funksiononin vetëm pasi të kishin plotësuar kriteret e përcaktuara në ligj¹⁰⁶.

¹⁰⁴ *Historia e Popullit Shqiptar*, Vëll III, (Periudha e Pavarësisë 28 nëntor 1912-7 prill 1939), botim i Akademisë së Shkencave të Shqipërisë, Instituti I Historisë (Tiranë: Toena 2007), f.44.

¹⁰⁵ Ilirjana Kaceli-Demirlika, *Kongresi i Elbasanit dhe Shkolla Normale në arsimin Shqiptar*, në *Gjurmime Albanologjike*, nr.50, Prishtinë: 2020, f.140.

¹⁰⁶ *Përlindja e Shqipërisë*, "Urdhër i Ministrisë së Arsimit" në Vlonë, 31/13 shtator 1913.

Në një thirrje të Qeverisë së Përkohëshme të Vlorës drejtuar patriotëve shqiptarë ju kërkohet *“të vihen në dispozicion të shkollave shqipe të gjithë personat që janë në gjendje të zhvillojnë mësimin e gjuhës shqipe”*¹⁰⁷.

I gjithë sistemi arsimor, duhet t'i nënshtrohet ligjeve të shtetit shqiptar. Shkollat, duhet të marrin leje zyrtare nga qeveria, të përdornin gjuhën shqipe si gjuhë mësimi, të kishin programe dhe libra të njohura nga Ministria e Arsimit. U vendos që mësimi, duke përfshirë edhe shkollat e komuniteteve fetare e të huaja, të bëhet në gjuhën shqipe.

Për përgatitjen e mësuesve u rihap Normalja e Elbasanit, me drejtor, mësuesin e përkushtuar Aleksandër Xhuvani, institucion arsimor që e vazhdoi mësimin deri në vitin 1914, kur u mbyll për shkak të kryengritjes rebele të Shqipërisë së Mesme të udhëhequr nga Haxhi Qamili¹⁰⁸.

Pavarësisht situatave që u krijuan në vijëmsinë e saj duhet të theksojmë se Shkolla Normale mbeti Instituti i parë pedagogjik shqiptar që nxori mësues për arsimin shqiptar në të gjitha trevat shqiptare. Krahës Normales së Elbasanit, një tjetër shkollë normale nisi të funksionojë në Berat. Nëpërmjet drejtorive arsimore që u vendosën në prefektura, u organizuan kurse për nëpunësit që të njihnin më mirë gjuhën shqipe, me shkrim dhe lexim.

¹⁰⁷ AQSH, Fondi 245, viti 1912, Dosja IX-3, f.1-2

¹⁰⁸ I. Kaceli-Demirlika, *po aty*.

Nga ana tjetër, Qeveria e Përkohshme e Vlorës iu përgjigj pozitivisht kërkesës së qeverisë italiane dhe austro-hungareze për studimin e të rinjve shqiptarë me bursa jashtë Shqipërisë¹⁰⁹.

Ministria e Arsimit i kushtoi rëndësi edhe përgatitjes së terminologjisë shqipe për degët e administratës, të arsimit dhe të sferave të tjera të jetës së vendit. Për këtë u ngrit një komision, i cili në qershor 1913 hartoi termat e nevojshme në fushën e ushtrisë dhe të drejtësisë. Në nëntor 1913, qeveria parashikoi ngritjen e një qendre shkencore për studimin e çështjeve të gjuhës amtare, të programeve dhe të teksteve shkollore. Në thelb ky ishte një projekt për themelin e një Akademie Kombëtare për çështjen e gjuhës dhe të programeve shkollore.¹¹⁰

Pavarësisht masave që morën nga Ministria e Arsimit, pas ardhjes së Komisionit Ndërkombëtar të Kontrollit, në tetor 1913, Qeveria e Vlorës u ndodh përballë trysnisë për hapjen e shkollave të huaja¹¹¹.

Ky presion për hapjen e tyre i dha shkas një lëvizjeje të gjerë proteste, që filloi në Vlorë e u përhap edhe më gjerë, e nxitur nga shtypi shqiptar brenda dhe jashtë vendit.

¹⁰⁹ *Haus und Hof Staats Archiv, Eien, Politisches Archiv, Albanien* (më tej HHSt.A.PA.A) në Arkivin e Institutit të Historisë (më tej: AIH) Vj. 23-20-2057, Qarkore e Ministrisë së Punëve të Jashtme të Austro-Hungarisë për bursat e të rinjvëshqiptarë, nëntor 1913.

¹¹⁰ I. Kaceli-Demirlika, *po aty*, f.141.

¹¹¹ *Historia e Popullit Shqiptar*, Vëll III, (Periudha e Pavarësisë 28 nëntor 1912-7 prill 1939), botim i Akademisë së Shkencave të Shqipërisë, Instituti I Historisë (Tiranë: Toena 2007), f.45.

Shpërthimi i Luftës së Parë Botërore, pushtimi i vendit nga ushtri të fuqive ndërluftuese mungesa e një qeverie kombëtare si dhe ekzistenca dhe funksionimi i disa institucioneve sipas modeleve austriake, italiane dhe franceze kufizuan mundësitë dhe ndërtimin e një sistemi arsimor të përgjithshëm kombëtar dhe gjithëpërfshirës¹¹².

Gjatë gjithë periudhës së luftës shkollat nuk arritën të pajiseshin dhe të punonin me programe unike kombëtare, faktor që paraqiste urgjentisht nevojën e njësimit dhe standartizimit të arsimit e cila do të zhvillohej vetëm gjatë viteve 20-të.

Përvoja arsimore e qeverisë së Vlorës u çua më tej nga Kongresi i Lushnjës, qeveria që doli prej tij dhe qeveritë që pasuan deri në vitin 1924.

2. Zhvillimi i Arsimit Kombëtar gjatë viteve 1920-1924

Kongresi Kombëtar i Lushnjës, i mbledhur në janar të vitit 1920 mori vendime të rëndësishme për shtetin shqiptar dhe rimëkëmbjen e arsimit kombëtar. Ky kongres zgjodhi qeverinë e re shqiptare me në krye Sulejman Delvinën. Në vazhden e vendimeve dhe detyrave të rëndësishme të ndërrmarra nga kongresi, një rëndësi të veçantë, ju kushtua organizimit të arsimit kombëtar dhe njësimit të tij.

¹¹² Heliona Miço, *Vështrim historiko-juridik mbi zhvillimin e të drejtës së arsimit në shtetin shqiptar*, në Studime Historike, nr.3-4, Tiranë: 2016, f.121.

Në qeverinë e Sulejman Delvinës, Ministër i Arsimit do të zgjidhej Sotir Peci, i cili ishte edhe iniciatori i thirrjes së Kongresit të Parë Arsimor që u mbledh më datë 26 korrik 1920, në qytetin e Lushnjës¹¹³. Kryetar i këtij kongresi u zgjodh Aleksandër Xhuvani. Në këtë kongres u hodhën bazat për demokratizimin dhe laicizimin e shkollës dhe të sistemit arsimor në Shqipëri, si dhe të krijimit të një sistemi shkollor unik në të gjithë Shqipërinë e cila pati rëndësi edhe për të ardhmen e vendit në zhvillimin e arsimit kombëtar.

Kongresi i zhvilloi punimet në bazë të një programi, pikat kryesore të të cilit ishin hartuar nga Komisioni teknik i Ministrisë së Arsimit nën drejtimin e Sotir Pecit¹¹⁴.

Problematika që u trajtua në kongres do të dëshmonte se në qendër të punimeve të tija do të ishte *njësimi dhe unifikimi i shkollës në strukturë, përmbajtje dhe metodë*¹¹⁵. Hartimi dhe përgaditja e programeve mësimore analitike dhe sintetike për shkollat përbënte një ndihmesë të madhe për mësuesit.

Situata e vështirë ekonomike e vendit, gjendja e mjeruar në të cilën gjendej arsimi, mangësitë e theksuara në bazën materiale e didaktike, mungesa e godinave shkollore, numri i ulët i mësuesve të kualifikuar, kaosi arsimor që kishte mbetur nga Lufta e parë Botërore, ku në zona të ndryshme të Shqipërisë ende punohej me

¹¹³ AQSh, Fondi 295, viti 1920, dosja nr.12, fl.7-24

¹¹⁴ *Historia e Arsimit dhe Mendimit Pedagogjik Shqiptar*, ISP, Ministria e Arsimit dhe Shkencës, Tiranë: 2003, f.78.

¹¹⁵ *Historia e Shqiptarëve gjatë shekullit XX*, Vëllimi II, ASA, Botimet Albanologjike, Tiranë: 2019, f.402

plane e metoda të ndryshme e bënte të dosmosdoshme dhe emergjente ndërhyrjen profesionale për mbështjetjen dhe përmirësimin e arsimit¹¹⁶.

Për të ndryshuar këtë gjendje Kongresi mori në shqyrtim idenë e hartimit të një programi të përbashkët për të gjitha shkollat fillore e qytetëse, debatoi përsa i takon mundësive për futjen për botim të teksteve shkollore të këndimit, numërimit, gramatikës etj., shtroi detyrë përcaktimin e terminologjisë shkencore-shkollore për lëndët kryesore, mori në analizë kualifikimin e arsimtarëve, pasi pjesa më e madhe e tyre kishte edukime të shkollave e niveleve të ndryshme dhe kërkoi marrjen e masave për përgaditjen e botimin e një reviste pedagogjike që do të ndihmonte mësuesit në punën e mësimore edukative¹¹⁷.

U miratuan 213 terma për gjuhën, aritmetikën dhe gjeometrinë, lëndë që kishin peshën kryesore në programin mësimor. Detyra për hartimin e tyre ju caktua një komisioni të quajtur "Komisia Letrare" e cila duhej të krijohej sa më parë pranë ministrisë së Arsimit.

Më 30 shtator 1920, ajo e mori emrin Këshilli i Epërm Arsimor¹¹⁸ me kryetar Aleksandër Xhuvanin, sekretar Ahmet Gashin dhe anëtar Sali Çekën e Mati Logorecin. Gradualisht u

¹¹⁶ *Historia e shqiptarëve gjatë shekullit XX*, Vëll. II, vep e cituar,..... f.401

¹¹⁷ *Historia e Arsimit dhe Mendimit Pedagogjik Shqiptar*, ISP, Ministria e Arsimit dhe Shkencës, Tiranë: 2003, f.379

¹¹⁸ Iljaz Gogaj, *Aspekte të arsimit në Shqipëri 1912-1939*, në *Revista Pedagogjike*, nr.3, Tiranë : 1975, f.134.

hodhën bazat e një legjislacioni të ri arsimor, i cili eci paralelisht me ndërtimin e institucioneve kombëtare të shtetit shqiptar¹¹⁹.

Gjatë viteve 1920-1924 nga qeveritë shqiptare theksi u vu në zhvillimin e arsimit kombëtar shqiptar dhe institucioneve të tij. Duhet të theksojmë se brenda këtyre katër viteve u mbledhën tri kongrese arsimore (1920, 1922, 1924) në të cilat u shpalosën idetë dhe vizioni për zhvillimin e shkollës dhe sistemin arsimor parauniversitar shqiptar në shtetin e sapokrijuar shqiptar. Gjatë kësaj periudhe si drejtues të arsimit në instituconet qendrore shërbyen figura të shquara kombëtare dhe profesionistë në fushën e arsimit dhe të dijes si: Sotir Peci, Kristo Floqi, Kristo Dako, Aleksandër XHuvani, Rexhep Mitrovica dhe Fahri Reshiti.

3. Sfidat e Arsimit gjatë periudhës së Zogut

Periudha e viteve 1925-1939, njihet në historinë shqiptare si koha e sundimit të Ahmet Zogut, ndaj sfidë në këtë periudhë, të qeverisjes së tij, mbeti procesi i zhvillimit dhe konsolidimit të një shkolle kombëtare, përhapja dhe zbatimi i metodave moderne perëndimore të kohës si dhe reformimi i arsimit shqiptar. Ishte kjo arsyea që u shtua numri i shkollave fillore në qytete dhe fshatra, u krijua fizionomia e arsimit parashkollor, u zhvillua arsimi i mesëm i përgjithshëm dhe profesional¹²⁰.

¹¹⁹ Fatmira Rama, *Dukuri Arsimore, gjatë Luftës së Dytë Botërore në Shqipëri*, Argeta-LMG, (Tiranë: 2005), f.15

¹²⁰ Fatmira Rama, *Dukuri arsimore.....*, f.16

Qeveria shqiptare në vitin 1925 hasi në një sërë vështirësish dhe problemesh të cilat ndikuan në ngadalësinë e zhvillimit të arsimit që nga shpallja e pavarësisë. Kjo u vu re në të dhënat statistikore për vitin shkollor 1924-1925¹²¹.

Shtrirja e rrjetit të shkollave fillore ishte e kufizuar. Në të gjithë vendin funksiononin 447 shkolla të tilla, që mbulonin jo më shumë se 20% të fshatrave të Republikës Shqiptare¹²². Mungesa vihejshin re edhe në personelin mësimdhënës. Në të gjithë territorin e Shqipërisë ishin 757 mësues (108 ishin femra), që nuk mund të përgjigjeshin kërkesave të shkollave ekzistuese¹²³.

Ndonëse arsimi fillor ishte i detyrueshëm frekuentimi i shkollave ishte i ulët, që vinte si rrjedhojë e shkallës së lartë të analfabetizimit të popullsisë, nivelit të ulët ekonomik sidomos në fshat, mungesës së komunikacionit, konservatorizmit, si dhe punës së pamjaftueshme të organeve shtetërore ligjzbatuese për arsimin shkollor të detyrueshëm¹²⁴.

Në gjendjen e dobët të arsimit në këtë periudhë ndikoi edhe situata politike e krijuar në vend e cila çoi në Lëvizjen e Qershorit të vitit 1924. Arsimitarët si pjesa më e përparuar e shoqërisë do të përkrahnin programin e opozitës liberal-demokrate, që premonte

¹²¹ Fatmira Musaj, *Gruaja në Shqipëri në vitet 1912-1939*, Botim i Akademisë së Shkencave , (Tiranë: 2002), f.222.

¹²² AQSh, F.195, V.1925, D.37, fl.2, 40, 229, 247, Statistika për gjendjen arsimore të prefekturave.

¹²³ Fatmira Musaj, *Gruaja në Shqipëri në vitet 1912-1939....*, f.222.

¹²⁴ Fatmira Musaj, *Arsimi në Shqipëri dhe masat për përmirësimin e tij (1925-1928)*, në Studime Historike, nr. 1-2, Tiranë: 2014, f.163.

për ndërtimin e një Shqipërie demokratike dhe një arsimit kombëtar mbi baza moderne perëndimore.

Triumfi i Legalitetit, ndaj forcave kundërshtare dhe përkrahësve të Nolit në fund të dhjetorit 1924 do të sillte në pushtet Ahmet Zogun, i cili do ta drejtonte vendin për një periudhë 15 vjeçare.

Kjo periudhë u dallua për hartimin e kuadrit ligjor të arsimit, u përcaktua një buxhet i posaçëm për arsimin, u rishikuan dhe u zyrtarizuan programet e shkollave të mesme, si dhe dolën një sërë udhëzimesh dhe urdhërash që synonin të nxisnin më tej jetën në shkollë.

Fillimisht Ahmet Zogu vendosi që arsimi të drejtohej nga një drejtori arsimorë e quajtur Dikasteri Qendror i Arsimit ose Drejtoria e Përgjithshme¹²⁵. Drejtoria e Përgjithshme Arsimit mundësoi hartimin dhe botimin e një sërë materialeve mësimore si dhe furnizoi të gjitha institucionet arsimore me këtë bazë të domosdoshme mësimore.

Zhvillimet në këtë kohë u karakterizuan me reforma dhe ndryshime që lidhen me përmbajtjen e arsimit, sic ishte rishikimi dhe hartimi dhe miratimi i dy ligjeve: "*Mbi kategorizimin e*

¹²⁵AQSh, F.195 (MA), v.1925, D.1, fl.1-3.Shkresë e Ministrisë së Drejtësisë dërguar Ministrisë së Arsimit për suprimimin e Ministrisë së Arsimit dhe krijimin e Drejtorisë Qendrore për arsimin nën varësinë e kësaj ministrie, 14 mars 1925.

mësuesve¹²⁶” prill i vitit 1926 dhe “*Ligji organik i Arsimit*” të prillit 1928.

Këto reforma arsimore të ndërmarra në periudhën e Republikës patën rëndësi sepse hodhën bazat për një sistem arsimor unik kombëtar, me programe perëndimore të cilat ndikuan në rritjen e ndërgjegjes kombëtare dhe në zhvillimin social ekonomik të vendit.

Më 8 tetor 1928, Mbreti Zog deklaronte se: “*Shqipëria është shekuj të tërë prapa pjesës tjetër të Evropës së qytetëruar dhe do të bëjmë përpjekje të mëdha për të civilizuar popullin përmes udhës së mësimit të zakoneve dhe mënyrës së jetës perëndimore*”¹²⁷.

Me të njëjtin mendim u shpreh edhe në parlamentin shqiptar i vendosur për të ndërtuar një sistem arsimor të efektshëm.

Në janar të vitit 1929 u caktua ministër i Arsimit Abdurrahman Dibra i cili ishte shquar për aftësinë e organizimit administrativ. Ai bashkëpunoi shumë me Aleksandër Xhuvani një intelektual dhe mësues i shquar kohës. Kuptimi dhe zbatimi i ligjeve të reja ashtu si edhe i gjithë zhvillimi ekonomik shoqëror i vendit, kërkonte domosdoshmërisht arsimimin e popullsisë dhe sidomos të femrës, niveli arsimor i të cilës ishte i ulët.

¹²⁶AQSh, F.195 (MA), v.1927, d.5, fl.35-36. Shkresë përcjellëse bashkë me ligjin e kategorizimit të arsimtarëve i miratuar në parlament me 12 prill 1926.

¹²⁷ Bernd J. Fischer , *Mbreti Zog dhe përpjekja për stabilitet në Shqipëri* (Tiranë: Çabej, 1996), f.182.

Nismat që ishin marrë gjatë periudhës së Republikës u panë të pamjaftueshme nga Mbreti dhe qeveria për zgjidhjen e problemeve që kërkonte zhvillimi i arsimit kombëtar. Këtë Zogu mendoi ta arrinte nëpërmjet zbatimit të reformës arsimore. Në këtë kuadër për përgaditjen e hartimin e programeve të saj më 4 tetor 1929, u ngrit komisioni i reformës i kryesuar nga ministri i Arsimit Abdurrahman Dibra¹²⁸.

Komisioni kishte si detyrë të zhvillonte analizën e një sërë çështjeve por më i rëndësishëm ishte sfida se si do të organizoheshin reformat në arsim?

Prandaj komisioni i kushtoi rëndësi politikave të zhvillimit të arsimit kombëtar. Kjo periudhë u dallua për hartimin e kuadrit ligjor të arsimit, u përcaktua një buxhet i posaçëm për arsimin, u rishikuan dhe u zyrtarizuan programet e shkollave të mesme¹²⁹, si dhe dolën një sërë udhëzimesh dhe urdhërash që synonin të nxisnin më tej jetën në shkollë. U analizuan dhe u rishikuan programet mësimore për llojet e ndryshme të shkollave të mesme, por në mënyrë të veçantë programet e shkollave normale.

Reforma arsimore synonte të përmirësonte përmbajtjen e programeve mësimore dhe unifikimin e tyre. Në zbatim të reformës

¹²⁸ AQSh, F.195 (MA0, V.1929, D.1, fl.2-4. Urdhër i Mbretit Zogu I parë për krijimin e Komisionit të përbërë nga Marash Ivanaj, S.Paparisto, Beqir Sinani, Teki Tela, Karl Gurakuqi, Hil Mosi, L.Shala, O.Myderrizi, S.Butka, Pertef Pogoni dhe Mati Logoreci.

¹²⁹ Aleksandër Xhuvani, *Rëndësia e ditës së 28 nëntorit për arsimin kombëtar dhe përparimi i tij rrokull 16 vjetëve*, në revistën *Përparimi Shqiptare*, nr.3, Tiranë: 1936, f.136.

në prill të vitit 1933, e cila synonte rritjen cilësore të bazës shkencore e pedagogjike të shkollës shqiptare¹³⁰, Parlamenti vendosi të ndryshonte nenet 206-207 të Statutit Themeltar të Mbretërisë.

Në nenin 206 të ndryshuar, mësimi dhe edukimi i shtetasve shqiptarë konfirmohej si e drejtë ekskluzive e shtetit. Nxënësit do të shkolloheshin vetëm në institutet shtetërore. Aty shpallej se arsimi fillor ishte i detyrueshëm dhe falas për të gjithë shtetasit shqiptar. Parlamenti vendosi që shkollat private të çdo kategorie të mbylleshin¹³¹.

Megjithatë për nevojat arsimore të popullatës me ligj, u la një klauzolë sipas së cilës shkollat private, mund të funksiononin nëqoftëse bashkëpunonin me shtetin për të çelur shkolla në ato vende ku ai nuk kishte mundësi t'i hapte vetë¹³².

Ministri Hilë Mosi vendosi shtetëzimin e të gjitha shkollave huaja dhe të Minoritetit grek në këtë periudhë, duke i shndërruar ato në shkolla publike, nën kujdesin e veçantë të Ministrisë së Arsimit. Ai u deklarua hapatasi kundër shkollave të huaja private, duke mundësuar edhe daljen e një dekreti të posaçëm për ta¹³³.

Duke shpallur thelbin e programit të reformës arsimore krijimin e identitetit kombëtar të arsimit shqiptar, Ministri i Arsimit,

¹³⁰ F. Rama, *Dukuritë arsimore...* f.16

¹³¹ AQSh, Fondi 195(MA), viti1933, dos.1, fl.1

¹³² AQSh, Fondi 195 (MA), viti1933, dos.1, fl.1

¹³³ AQSh, F.195 (MA), v.1929, D.99, fl.7-8.

Hilë Mosi themeloi Entin Kombëtar "Djelmënia Shqiptare" më 29 mars 1932 me një ligj përkatës¹³⁴. Ky organizëm do të merrej me edukatën kombëtare, morale, fizike e artistike të rinisë në përgjithësi dhe modeli saj do ti shërbente së ardhmes. Lidhur me këtë ai deklaronte se: *"baza e edukatës kombëtare asht e duhet të jetë: me formue karaktere të shëndoshët aktiv e optimista! Me të tjera fjalë me formue djelmosha, që tue pasë besim në fuqin'e vet, të munden me i siguruem familjes edhe kombit të vet një ardhmëni ma të lumtun!".*¹³⁵

Mirash Ivanaj, ministri që zëvendësoi Hilë Mosin ishte një nga reformatorët më të thellë të arsimit shqiptar. Në kohën kur ai ishte Ministër i Arsimit, u realizuan dhe zhvilluan mjaft reforma që hodhën bazat e vërteta të arsimit shqiptar. Një nga fushat ku u përqëndrua kujdesi i qeverisë shqiptare dhe personalisht kujdesi i Mbretit Zog i I-rë ishte zhvillimi i shkollës së re shqiptare në kushtet e një shteti modern dhe të pavarur, pra në përgjithësi i arsimit të përshkuar nga fryma e ndezur atdhetare.

Me mbështetjen e mbretit Zog, ministri Ivanaj ishte arkitekti i reformës arsimore që u ndërmor në vitet 1932-1933 për shtetëzimin, kombëtarizimin, laicizimin dhe oksidentalizimin e shkollës shqiptare. Ivanaj, argumentonte se, shkolla nuk ishte

¹³⁴ *Ligji për themelimin e Entit Kombëtar "Djelmënia Shqiptare"*, botuar në *Fletorja Zyrtare*, nr.108, Tiranë: 22 nëntor 1928, Art.1

¹³⁵ *Revista Besa*, 4 nëntor 1932

afirmuar ende si një shkollë kombëtare ndonëse sistemi arsimor, kishte krijuar në dekadën e fundit një përvojë pozitive.

Sfida kryesore ishte që shkolla të bëhej gjithëshqiptare dhe, në radhë të parë e mbi çdo gjë, të edukonte atdhetarë në tërë komponentët e punës së saj mësimore dhe jashtë saj. Ai deklaronte: *“Në këtë mes, shteti nuk mund të heqë dorë nga përgaditja totale, absolute, e tërë dhe e pandarë e qytetarëve të ardhshëm, duke u dhënë një shpirt, një mendim, një ndesi, një të vetmin moral, pa ortakë e pa ndihmësa. Vetëm me këtë edukim shkollor mund të sigurohet e tashmja dhe të ndërtohet e ardhmja.”*¹³⁶

Në rrafshin teorik argumentonte se shkolla kishte të bënte me formimin e njeriut. Ajo ishte një veprimtari mjaft komplekse pedagogjike, psikologjike e shoqërore dhe si e tillë duhej që herë pas here të modifikohej për t’iu përgjigjur kërkesave të së ardhmes, në përputhje me shkallën e qytetërimit të popullit dhe me rrethanat politike shoqërore e familjare.

Sipas tij, Shqipëria që ishte një vend i veçantë prandaj i duhej edhe një institucion arsimor i veçantë që ti përshtatej një shkollë mbarëshqiptare kombëtare në përmbajtje dhe metodë. Për

¹³⁶AQSH, F.195 (MA), V.1931, D.459, fl.1. Shkresë e Ministrisë së Arsimit dërguar prefekturës Tiranë, lidhur me kujdesin që duhej treguar për filmat që shfaqeshin në kinema, pasi cënonin zakonet e respektuara në Shqipëri, 17 nëntor 1931.

herë të parë në historinë e Shqipërisë, viti mësimor 1933-1934 filloi tërësisht me shkolla shtetërore¹³⁷.

Një veprim tjetër me vlerë i Ministrisë së Arsimit ishte identifikimi dhe analiza e kriterëve të dhënies së bursave për fëmijët e familjeve me vështirësi ekonomike. Bursat e studimit ishin një vlerë e veçantë e reformës Ivanaj¹³⁸, prandaj një kujdes shumë i madh iu kushtua në ato vite dërgimit të studentëve shqiptarë me bursa nga ana e Ministrisë së Arsimit në universitetet më të dëguara të Europës Perëndimore dhe të SHBA-së.

Gjatë periudhës 1925-1939 u dërguan nga ana e qeverisë shqiptare me bursë studimi rreth 400-500 studentë kryesisht në universitetet e Italisë, Austrisë, Francës, Anglisë, Gjermanisë, SHBA-së, por një kontigjent i kufizuar u dërgua edhe në vendet ballkanike si në Greqi, Rumani, Turqi etj.

Në kuadrin e përgjithshëm të emancipimit të vendit nga qeveria shqiptare u dërguan me bursë studimi edhe një grup vajzash të talentuara, që nderuan figurën e vajzës dhe të femrës shqiptare kudo në botë me përgatitjen dhe dinjitetin e tyre tepër të lartë. Kriteret e përzgjedhjes së këtyre studentëve ishin tepër të rrepta. Ato bazoheshin në nivelin shumë të lartë të notave dhe të përgatitjes individuale të nxënësit si dhe në figurën e tij morale.

¹³⁷ AQSH, F.195(MA), V.1933, D.333, fl.3-11. Telegramë të ardhura nga mësues dhe shkolla të ndryshme ku urohet Ministri Ivanaj për shtetëzimin e saj.

¹³⁸ AQSH, F.195(MA), V.1935, d.295, fl.1.

Një kujdes shumë madh i kushtohej në atë kohë figurës së mësuesit, që ishte sa e dashur aq edhe e respektuar nga nxënësit dhe nga populli i thjeshtë. Rritja e autoritetit të Mësuesit, drejtorit të shkollës dhe këshillit pedagogjik, të cilit ju shtuan kompetenca vendimarrëse ishin tregues të mbështetjes së autonomisë shkollore¹³⁹.

Vlen të theksojmë se reforma nuk la element profesional pa prekur në jetën e shkollës. Reforma u sintetizua me dekretligjin Organik të Arsimit që u dekretua nga Mbreti Zog më 26 shtator 1934. Kjo reformë u cilësua nga intelektualët e kohës si një vepër origjinale shqiptare, e mbështetur në përvoja europiane¹⁴⁰.

Studiuesi B. Fischer i ka konsideruar rezultatet që arriti Shqipëria në fushën e arsimit në këtë kohë si relative, por nga ana tjetër ka nënvizuar se ishte realizuar një fillim dhe një hap në drejtim të unitetit dhe stabilitetit¹⁴¹. Ai ka nënvizuar se qeveria shqiptare në këtë kohë *“në mënyrë të saktë e konsideroi arsimin si çelësin më të rëndësishëm në krijimin e shqiptarëve”*, ajo e kuptoi drejt se *“nacionalizmi nuk ishte një concept i lindur por që duhej mësuar”*¹⁴².

¹³⁹ Historia e Shqiptarëve gjatë shekullit XX, Vëllimi III, ASA, Botimet Albanologjike, Tiranë: 2020, f.281.

¹⁴⁰ Iljaz Gogaj, *Mirash Ivanaj personalitet i shquar i Univerist shqiptar*, (Tiranë: Erik, 2004), f. 86-94.

¹⁴¹ Bernd J. Fischer , *Mbreti Zog dhe përpjekja për stabilitet në Shqipëri* (Tiranë: Çabej, 1996), f.30.

¹⁴² Bernd J. Fischer , *Mbreti Zog dhe përpjekja për stabilitet në Shqipëri* (Tiranë: Çabej, 1996), f.29.

BIBLIOGRAFIA

Arkiva

AQSh (Arkivi Qendror Shqiptar), Fondi 195, Fondi 245, 295

Gazeta dhe Revista

Besa

Fetorja Zyrtare

Gjurmime Albanologjike, Prishtinë

Përlindja e Shqipëries

Përpyjekja Shqiptare

Revista Pedagogjike

Studime Historike

Literaturë Historiografike

Fischer, Bernd J. *Mbreti Zog dhe përpjekja për stabilitet në Shqipëri*, Tiranë: Çabej, 1996.

Gogaj, I. *Aspekte të arsimit në Shqipëri 1912-1939*, Revista Pedagogjike, nr.3, Tiranë: 1975.

Gogaj, I. *Mirash Ivanaj personalitet i shquar i Universitetit shqiptar*, Tiranë: Erik, 2004.

Historia e Arsimit dhe Mendimit Pedagogjik Shqiptar, ISP, Ministria e Arsimit dhe Shkencës, Tiranë: 2003.

Historia e Popullit Shqiptar, Vëll III, Periudha e Pavarësisë (28 nëntor 1912 - 7 prill 1939), Akademia e Shkencave të Shqipërisë, Instituti i Historisë Tiranë: Toena 2007.

Historia e Shqiptarëve gjatë shekullit XX, Vëll. II, (1920-1924), ASA, Instituti i Historisë, Tiranë: 2019.

Historia e Shqiptarëve gjatë shekullit XX, Vëllimi III, (1925-1939), ASA, Instituti i Historisë, Tiranë: 2020.

Kaceli (Demirlika), I. *Kongresi i Elbasanit dhe Shkolla Normale në arsimin Shqiptar*, *Gjurmime Albanologjike*, nr.50, Prishtinë: 2020, f.129-145.

Miço, H. *Vështrim historiko-juridik mbi zhvillimin e të drejtës së arsimit në shtetin shqiptar*, *Studime Historike*, nr.3-4, Tiranë: 2016, f.119-137.

Musaj, F. *Gruaja në Shqipëri në vitet 1912-1939*, Botim i Akademisë së Shkencave, Tiranë: 2002.

Musaj, F. *Arsimi në Shqipëri dhe masat për përmirësimin e tij (1925-1928)*, *Studime Historike*, nr. 1-2, Tiranë: 2014, f.161-183.

Rama, F. *Dukuri Arsimore, gjatë Luftës së Dytë Botërore në Shqipëri*, Tiranë: Argeta-LMG, 2005.

Xhuvani, A. *Rëndësia e ditës së 28 nëntorit për arsimin kombëtar dhe përparimi i tij rrokull 16 vjetëve*, në revistën, nr.3, Tiranë: 1936, f.136.

Dr. Irena Shehu, Dr.Enkeleda Jata¹⁴³

CHALLENGES AND OPPORTUNITIES OF TEACHING ESP ONLINE

**((a case study of Agricultural University of Tirana and Faculty
of Natural Sciences at UT)**

Abstract

Covid19 changed the world in all dimensions. As the world went through lock down, all universities canceled classroom courses and proceeded to online courses. Being unprepared for this situation, educators faced a new reality of teaching full of challenges and had to seek possible opportunities to make the learning process as effective as possible.

Thus, the purpose of this paper is to bring a new insight of ESP online teaching experience in an Albanian Universities, aiming to bring effective solutions.

In order to give a more generalized mirror of this experience and more inclusive data, as a sample of this study, there are used 100 students from two different universities of Albania: Agricultural University of Tirana, Faculty of Natural Sciences at University of Tirana.

¹⁴³ Dr. Irena Shehu, University College Beder, ishehu@beder.edu.al
Dr.Enkeleda Jata, Agricultural University of Tirana ejata@ubt.edu.al

Keywords: *ESP, online teaching, challenges, methodology*

I. INTRODUCTION

ESP is not a new term in the area of language studies. The term ESP (English for Specific Purposes) has been appeared back to classical times (Hutchinson, 1987). Specifically, from the early 1960's, ESP was developed and became one of the most important areas of language teaching in nowadays.

According to (Dudley-Evans, 1997) *ESP is defined based on these*

Absolute

Characteristics:

1. ESP is defined to meet specific needs of the learners
2. ESP makes use of underlying methodology and activities of the discipline it serves
3. ESP is centered on the language appropriate to these activities in terms of grammar, lexis, register, study skills, discourse and genre.

Hutchinson and Waters (1987, p 19) have another view of ESP. They see it as a broad approach rather than a product. According to them ESP does not involve a particular kind of language, teaching material or methodology.

There are even important scientific journals which deal specifically with the research and finding in the field of ESP, such as the international journal dedicated to ESP discussion, "English for Specific Purposes. There is done a huge progress in developing new methods and tools in an attempt to effective ESP teaching.

But what happened in late 2019 and the beginning of 2020? The world was faced with a new reality, Covid-19 Pandemic. Being faced with this situation, most of the traditional models of language education have become grossly inadequate to meet the challenges of teaching online.

Review from previous studies on this topic

First, let us refer to Moorhouse (2020) , who conducted a study with the aim of investigating the challenges of teaching ESP during the pandemic. Among the most important findings, he listed some difficulties when running the class online both synchronously and asynchronously such as students' minimum participation during the class, their preference to be passive participants, and teachers' limited knowledge on using the video-conferencing application.

Another important author who conducted a similar study in teaching challenges and opportunities during pandemic period is Yang (2020). He listed a lot of obstacles during distance learning such as students' lack of skills in self-study, the unreliable internet connection and learning platforms, difficulty in monitoring students' learning progress, and the lack of interaction with the students.

Iswati, L. (2020) brought similar important findings on challenges of teaching ESP online

1.1 Context

The context of this study is ESP online teaching in Albanian Universities. In Albania there are around 40 universities, counting both Public and Private Institutions where ESP is a crucial part of each program and area of study.

Like the whole World, Albania was faced with the Covid-19 Pandemic. ESP lecturers faced lots of challenges while teaching online. Thus, the purpose of this paper is to bring a new insight of ESP online teaching experience on two Albanian Universities, aiming to contributing to effective teaching and language learning.

In order to give a more generalized mirror of this experience and more inclusive data, the study focus on two important universities of Albania: The Agricultural University of Tirana and Faculty of Natural Sciences at University of Tirana.

II. Methodology

This study is based on a descriptive methodology based on the observations and experimentation.

Period: Spring and Fall Semester 2020

Sample of the study:

1. University of Tirana, Faculty of Natural Sciences, ESP in the Bachelor study program of Informatics, number of students 50. Number of groups:2
2. The Agricultural University of Tirana, ESP in the Bachelor study program of Agriculture and Environment and

Applied Economics, number of students 184 students
number of groups 8

The data are collected based on notes taken upon the experimentation and observation conducted on the weekly basis.

Teaching Methods used:

At University of Tirana, Faculty of Natural Sciences, initially Google platform, specifically Google classroom and Meet were used. Later, it was preceded with Microsoft Teams.

While concerning the online teaching methodology, the lectures were built upon:

- Open discussions over given topics
- Mixing up lessons
- Keeping students busy

Materials used:

The basic book: English for sciences, Tirane 2019

Extra materials: Exercises online from different web pages
such as: <https://www.englisch-hilfen.de/en/> ,

<https://www.esleschool.com/>

At the Agricultural University of Tirana (AUT), it is used Zoom Meeting for teaching ESP online, Google classroom for sharing the lesson and submitting the assignment, and Google Form for quizzes. Zoom has several useful features that can be used with online lessons, such as scheduling, sharing the screen, creating breakout

rooms, etc. In this way, it allows managing and monitoring the learners' activities.

Online Teaching Course Plan

1. Brainstorming (starting the lesson with a question)
2. Group work, group exercises, writing task.
3. Explain grammar; vocabulary; focusing on the new terminology.
4. Listening Tasks; videos to listen and questions to answers
5. Mix up of the activities to keep it interesting
6. Summary of the main issues on what was conducted during the session

Materials used: English in Focus "Agriculture and Environment" & English for Business & Finance, Tirana 2018.

Extra materials: First Certificate Language Practice 4th Edition Macmillan, different web pages and videos to watch online.

III. Analysis of challenges and opportunities recognized at both Universities

At both universities there are faced almost the same challenges and opportunities. Thus in the section above there is given a conclusion of the most important challenges and opportunities faced in both contexts.

Challenges:

Online teaching is based on the traditional teaching method, even though it is more challenging. Teachers had to improve and boost their technology-related skills and use them to be creative during the pandemic period, to stimulate the interest of their students. In a short time, they found themselves not only providing online lessons and presentations, but also having the exams in an online platform and assessing their performance. Simultaneously, they had to redesign the course and assessment plan. Testing students accurately was among of the most prominent challenges. The assessment of the students was done online through their assignments, projects, and quizzes performed through Google classroom.

Different types of problems have emerged during online lessons such as internet connection problems (students not having internet at home or sometimes connection failure during the online sessions), electricity problems, a vast number of students attending an online lesson, students not equipped with a computer (learning and reading from a small screen of a phone is difficult), lack of direct contact with the students which makes it difficult to observe their reaction (whether they understood or not the lesson), students infected with the virus who could not participate in the online lesson, etc. These series of challenges make it difficult to get feedback and assess the students' performance through a web classroom. At the same time, considering all these problems, we had to choose by

combining a-synchronous and synchronous communication with the students in order to facilitate this process.

Difficulty in overseeing students' learning progress is another challenge which was greatly supported as well by Wong (2020) who reveals that it is difficult for teachers to supervise students during online learning, and Yang (2020) who concludes that monitoring students' progress in learning is not an easy task.

To add to the list, we can say that at both universities it was noted that students were not punctual and they lacked the discipline to attend online on the schedule. This challenge was also an important finding of Iswati, L. (2020).

To conclude, teaching from home is one of the greatest challenges of all teachers who were obliged to hold lectures from home.

Opportunities:

While we listed the challenges it seemed that there were not any benefits from online teaching, but in fact, this is not true.

Online learning platforms have benefits for students who are learning a language, especially ESP. Via online teaching, we are given the opportunity to deliver listening tasks and develop listening skills, which is difficult to be developed in the auditorium of traditional classes.

Zoom Meeting offers the opportunity to create working groups like in a real classroom, and these groups of students can

discuss a topic assigned to them. While the breaking rooms are taking place, the teacher can enter different rooms to assess the student's progress and evaluate the performance.

Another opportunity is developing writing skills. Since students were merely assessed through assignments, they had to write twice or more than in usual physical classrooms. Thus, they developed more writhing skills.

Lastly, being almost experts in technology for both students and teachers can be regarded as a good opportunity which emerged from online teaching. Compared to the previous normal situations, despite the difficulties, now both students and teachers show great competences on the technology use.

Conclusion

School is a shared experience, not only a place to learn and teach. Replacing the auditorium lessons with online lessons is not as much engaging. It is considerably exhausting to teach and learn online.

One of the problems we encountered in online teaching is the "engagement issue". Online teaching/learning can decrease students' motivation, and teachers are using all strategies to capture students' attention and incite students to be more collaborative during the lesson.

Switching learning to be conducted online is not a mere case of using an appropriate kind of technology, it involves a lot of

components, most importantly, the human aspect should be seriously taken into account.

References

1. Dudley-Evans, Tony (1998). *Developments in English for Specific Purposes: A multi-disciplinary approach*. Cambridge University Press. (Forthcoming)
2. Fernando Ferri, Patrizia Grifoni and Tiziana Guzzo "Online Learning and Emergency Remote Teaching: Opportunities and Challenges in Emergency Situations"
<file:///C:/Users/oem/AppData/Local/Temp/societies-10-00086.pdf>
3. Gwen Le Cor and Margaux Coutheru Online courses in times of pandemic: ESP and applied English classes at Université Paris 8 ASpla revue du GERAS78 | 2020 Cours LANSAD à distance en situation de crise sanitaire
<file:///C:/Users/oem/AppData/Local/Temp/asp-6481.pdf>
4. Hutchinson, Tom & Waters, Alan (1987). *English for Specific Purposes: A learner-centered approach*. Cambridge University Press.
5. Iswati, L. (2020). When Teaching Must Go On: ESP Teachers' Strategies and Challenges during COVID-19 Pandemic. *Eralingua: Jurnal Pendidikan Bahasa Asing dan Sastra* Vol. 5, No. 1, March 2021

6. Jing Luo, Mark Garner "*The Challenges and Opportunities for English Teachers in Teaching ESP in China,*" published in *Journal of Language Teaching and Research*, Vol. 8, No. 1, pp. 81-86, January 2017 DOI: <http://dx.doi.org/10.17507/jltr.0801.10>, ISSN 1798-4769
7. Moorhouse, B. L. (2020). Adaptations to a face-to-face initial teacher education course 'forced' online due to the COVID-19 pandemic. *Journal of Education form Teaching*, 00(00), 1–3. <https://doi.org/10.1080/02607476.2020.1755205>
8. Yang, X. (2020). Teachers' perceptions of large-scale online teaching as an epidemic prevention and control strategy in China. *ECNU Review of Education*, 1–6. <https://doi.org/10.1177/2096531120922244>

Monda Makaj¹⁴⁴

**ONLINE/REMOTE LEARNING OF ENGLISH GRAMMAR
VS. FACE-TO-FACE LEARNING – A COMPARATIVE
APPROACH BASED ON A CASE STUDY OF TWO
SECONDARY SCHOOLS IN SHKODER CITY.**

Abstract

The aim of this study is to better understand the way online teaching and learning has impacted comprehension and mastery of the English grammar during the pandemic in secondary school students. This study highlights the challenges experienced by the English teachers and students in teaching and learning grammar online at secondary level. Furthermore, this study explores and provides an overview of the practices English teachers employ in order to present grammar rules in the English language. The data collection used was a students' questionnaire and a focus group interview with English teachers. They are interviewed and the data gained from the interview are analysed. The results of the findings revealed students' lack of experience, lack of facilities and challenges related to the role and importance of learning grammar during the pandemic period; the effective tools that can be utilized

¹⁴⁴ Bedër University College
Faculty of Philology and Education
Department of English Language and Literature

in teaching and learning process, also the virtual tools that replaced face-to-face learning.

Thus, this study may help other teachers to identify the challenges teachers and students experienced during Covid-19 pandemic.

Key Words: *Online teaching and learning, impact, Covid-19, challenge, face-to-face learning.*

Introduction

Teaching grammar is an essential part of school education because good grammar enables students to communicate correctly. Without good grammar, spoken or written words lose their value. It is known that English grammar is difficult to learn. There are rules and acceptations that cause each generation of teachers to use different approaches to teach grammar. Many applied linguistics have investigated the need for teaching grammar. A number of researches have been done on this need. Krashen (1982) considers learning grammar as not necessary in the process of second language acquisition. Ellis Rod (2010) gives grammar great importance for students to be aware of the features of the language, so the students have clear concepts of what they are learning.

When the Covid-19 pandemics unexpectedly spread out, teaching needed to adapt to the changing situation. It was a quick shift for traditional teaching from the normal classroom into the

distance/online ones. So, instead of traditional teaching, online teaching took place. Direct contact with the teacher was missing and technology suddenly took a very important role. But these changes happened so quickly and found the infrastructure of many schools unprepared. Students and teachers started to adopt a new way of teaching and learning. This shift in teaching challenged the teaching of grammar, so it forced teachers to find practical and creative ways to build students' grammar and communicative competence.

This study focuses on the impact that online/remote learning English grammar vs. face-to-face learning has on the students' learning and its effects. It is based on a case study with the 6th-9th class students of two public schools in Shkoder. It outlines some online/remote learning methods of English grammar vs. face-to-face learning, how to overcome this unexpected change in the education system where different information is provided, that may help teachers in their everyday work. The aim of this work is to identify the influence online/remote learning of English grammar has in the accomplishment of students' learning outcomes during the Covid-19 pandemic. It also presents the way how this mode of teaching and learning impacts on the efficiency of the learning process and the understanding and mastery of grammar, as well as, it contributes to providing teachers, and educational stakeholders with some recommendations on the effectiveness and challenges of traditional/online learning of English grammar vs. face-to-face

learning and the additional time and resources needed to be allocated for a successful teaching process.

Theoretical Background

The research for this study is concentrated on scholarly articles and researchers. Some scholars who support traditional teaching, are: Eldeeb, R, A(2014) "Students' perception to e-learning", Beare, P. L(1989), "The comparative effectiveness of videotape, audiotape, and tele-lecture for distance learning", Al Saleh, B. A.(2013), "Critical Issues in E-Learning distance education model", Chickering & Gamson (1987), just to mention a few.

Researches into online education began earlier when technology such as the telephone, television, and most recently, the internet developed. Since then, a great emphasis was being put on the use of technology especially among students pursuing high education.

Popovic and Minorov (2014) found out that it is more obvious that students are aware of the changes that digital technology brought, the impact that it does on the learning process. So, the use of technology changed the pedagogical landscape and students should adapt to these changes to take part actively in the process of learning. Eldeeb (2014) investigated that students like mixed mode rather than fully online education. It is because not all the students can afford to buy digital accessories, so they asked for

a mixed education. However, Beare (1989) found that students dislike distance learning and love traditional in-class learning, because of their interaction with the other students and teachers.

The terms "Traditional teaching" and "Online learning" have been defined by many researchers. According to Chickering and Gamson (1987), the traditional classes are those classes that have the major advantage of face-to-face interaction between the students and the teachers as well as the students themselves. "In this environment, learning is enhanced when it is more like a team effort than a solo race. Good learning is collaborative and social, not competitive and isolated. Working with others increases involvement in learning. Sharing one's ideas and responding to others' reactions improves thinking and deepens understanding."

Online classes are the environments that do not need real classrooms, but students operate the classes virtually; students learn independently and cannot be controlled by the teacher; they can set learning to their own pace. Although not all the teachers and students see distance learning as a viable option, Noble (1998), many believe the benefits outweigh the drawbacks. However, teachers and students have their perception of distant/online learning during the Covid-19 pandemic. Online learning is seen as a possibility to continue the learning process even though in difficult conditions. It was something not to be chosen but forced by the situation. The most important thing is health and this is the main

reason that Albanian schools, like almost all the countries in the world, decided on online teaching and learning process.

Traditional classes are that kind of classes where students have a certain environment; they sit next to each other and they have a face to face communication with their teachers. Being so, the classroom is an active place because many students are doing multiple things at the same time. Despite the noise of activities in the classroom, all our actions are done for a purpose: to teach students new information about different skills. The teachers facilitate communication in the classroom. They have responsibility to initiate situations to encourage communication. During the class, teachers make notes if students do errors to be worked on at a later time during accuracy-based activities. Teachers are also co-communicators that engage in the communicative activity with students (Littlewood, 1981). While in the classroom, students participate in the construction of knowledge. In traditional teaching students are the focus and the teacher helps them explaining new things and asking good questions. So, the classroom is the place where students are actively involved in their process of learning. They interact with the teacher. For example, the teacher presents a problem in class. Students discuss it actively. By being active they create new understanding and, in this case, they take a direct teaching method, a flexible one.

But there are a lot of disadvantages to online/distance teaching. Teaching online is that kind of teaching where students can have teacher's instruction in an online environment. They do not have physical classroom space and guidance from the physical presence of the teacher. Some students misperceive learning online by defining it as 'easier' than the traditional one, but when they want to put it into practice what they seem so 'easy', they understand that they haven't put all their efforts into the learning process. It takes a lot of time because they have to work independently. For instance: Students need information that in traditional teaching would be prepared by the teacher. But in distance teaching, students should look for it. So, this takes a lot of time and commitment. Motivation is very important and the loneliness of doing things impacted students' motivation: they are not motivated. It is very important for teachers and students both engage in the community of teaching and learning. Even though today's students 'use' the technology, as Tapscott (2009) describes them "The Net Generation" learners, they face a lot of difficulties during online learning; even though students have some digital knowledge, they do not have technological experiences on how to use it. Distance learning is defined by Holmberg (1977) as "a term that includes all methods of study and all levels of education that do not enjoy direct and continuous supervision by teachers' attend with their students in traditional classrooms, but the education process is subject to planning,

organizing and directed by an educational institution and teachers". In our country the distance learning is being used not because the students `do not enjoy` traditional learning but because the education itself needs to adapt to the changing situation because of the Covid-19.

While in the classroom, we encourage students to connect with other students. In traditional learning everything is synchronous because everything happens at the same time for students and the teacher: teaching and learning, everything can be seen. While online learning is asynchronous because it may happen at a different time for students and teacher, that is: the teacher is doing some of the teaching and students go on learning separately to do their assignments at a different time. So, the teacher's relationship with the student is missing. Students may do any assignments in groups online, but it is not as effective as it would be face to face.

Learning grammar online and student's challenge.

It is known that learning English grammar is part of the language skills and it is a very important feature. If students do not understand the rules of grammar, they could have difficulties in communicating effectively. Each level of teaching grammar is perceived as the most difficult skill to teach and needs appropriate skills (Baron 1982) and the most boring thing to learn. This is seen also during this pandemic period when students do not have proper

motivation, lack of communication and social interaction. (Al-Mekhlafi & Nagaratnam, 2011). It is true because a great number of students find a lot of difficulties in using grammar. Some students do not find themselves in learning and there are cases when students feel anxiety when grammar is being discussed. So, the teachers have to do their best to find ways that motivate students overcome this anxiety and make grammar teaching a “non-threatening, imaginative and useful activity within the English curriculum” (Al-Mekhlafi&Nagaratnam, 2011)

According to some researchers, to impress the students, different materials should be used during the classes. It should be fun during learning grammar because if the lesson involves emotions, it engages the mind. (Nunan, 2005) So, teachers should make grammar lessons interesting, engaging, and fun. In this way, they motivate students; the most important thing to do while learning grammar online.

But there are some challenges that students face in learning grammar online. They need to adapt to online learning and teachers need to be aware of the difficulties students face. For instance, students have difficulties using the verb tenses, word order, adjectives, adverbs, structures that are used differently comparing to the Albanian language. Also, it is difficult for students to move from theory to practice, for instance, students can memorize the grammar rules but when they have to use it, sometimes their Albanian

background forces them to make mistakes. So grammar is difficult for students; it is some theory that has to be learned to use in the practical context. One of the biggest challenges students face is because it is needed to achieve a conceptual understanding. Although it is perceived as being difficult, even boring (Al-Mekhalafi & Nagaratnam 2011) learning grammar can be as natural as doing any other activity, for instance, learning how to walk. At the moment that students begin to understand language, how to form words, and to communicate verbally, the brain begins to perceive the connotation of syntax, pronunciation, and regular and irregular verbs. (Pinker, 1999)

During online learning, students can be tired because of the lack of body movements and extensive time staring at digital screens. They do not develop social interaction skills, so peer interaction does not happen in a virtual classroom. Another challenge is the fear of online tests. This can cause the use of excuses and also to copy from internet or in their books. By doing so they lose the concentration and they cannot learn or remember anything they have learned. Because of the problems with the technology, students may have difficulties in hearing the voice of the teacher or maybe the internet is slow and the messages the teacher sent are not read by the students in the right time. They also have difficulties in following the lessons not only because of the technology but also the lack of self-discipline. Students cannot be controlled about the

grammar mistakes they do while speaking, reading, and writing; this causes that the real education cannot be evaluated and the level of the students cannot be measured.

Even though in difficult conditions, with a lot of challenges, online grammar learning is not as good as face to face learning, but during the Covid-19 pandemic it is useful but not successful.

Teaching Grammar Online/Learning Grammar Online; A 12-15 years old perspective.

It is known that teachers play a significant part in the process of learning. They find different practical ways to convey the information simply and practically, in the classroom or not. (Bogdan & Biklen, 1992) They make very careful decisions because these decisions influence directly on students' learning especially during the pandemic period that the teaching was online. Teaching online is a challenge for them especially when the group age is early-teenagers and teenagers. The most important thing in online teaching is to get students motivated. While teaching, teachers should use simple and interesting language, so the students are more involved during the explanation. But, how can teaching online impact this age of students?

Teaching grammar is an emotional journey for students and teachers, so the teachers have to boost their confidence with grammar teaching and learning. This group age is problematic to be concentrated during online classes. So, there are some tasks that may

impact students' learning grammar online and the most important their emotional engagement. But, what emotional engagement has to do with online grammar learning?

In our brain, when we receive input through sight, hearing, and smelling things, we have neurons in our head that make connections when they receive this input. The brain can produce dopamine that can help to make connections for the neurons, which help to push the learning from the short-term memory to the long-term memory. But, to be able to produce dopamine we need emotional engagement. Without the emotional engagement, neurons will not continue to make those connections and the language will not be transferred to the cortex area in the long term memory. (Kienast, Thorsten & Hariri, et.al 2008)

So, how can teachers involve emotional engagement during online classes? This can be done through activities, use of humor, interesting information, personalization tasks, new information where students can try out the same grammar structure but in different ways with the new information, with a sense of progression. This helps them process what they are learning. So, during classes, all exercises and activities that are done strengthen the awareness that indirect teaching is used and students got visual stimulus by reading a story with the grammar embedded inside the story, comprehension tasks as well as grammar example exercises.

To make learning grammar more interesting, some researchers encourage applying the communicative approach, to build the students' communicative competence in using grammar and it is a very interesting way to have the participation of this age group during the lesson. According to Richards (2008) `` , a task is an activity in which learners carry out by using their available language resources and leading to a real outcome.`` So, there are some task types that can engage and motivate this group of age students in learning grammar online.

The Study

This research is conducted in an Albanian context, particularly in teaching English as a foreign language of two state schools in Shkoder city. These schools are chosen because students study English as a foreign language and various backgrounds of students are being part of a questionnaire. These data were gathered during the Covid-19 pandemic. In this period Albanian Ministry of Sports and Education moved the education system from face-to-face learning that happens inside a classroom, to remote/ online learning that does not happen in the classroom. This research analyses the impact of online learning and the challenges that teachers and students experience while online learning English grammar.

Participants

To examine the difficulties and challenges of online learning English grammar, students of two state schools in Shkoder, 12-15

years old, are selected as participants; they all have experienced online learning and have faced different difficulties. Because of the pandemic period, the process of teaching and learning was happening beyond their classrooms, even though face to screen, they were under the instructions of their teachers.

Other participants that are part of this research are the teachers. There are eight teachers, all female, from state schools in Shkoder city, who follow the official curriculum approved by the Ministry of Sports and Education. Referring to the personal data, they belong to the group age 30-55 years old. Each of the teachers gave her own opinion on the challenges of online/remote teaching and learning English grammar compared to face to face learning.

Data collection

To address the research questions, a mixture of quantitative (students' questionnaire) and qualitative (focus group interview) methods are used to consider the influence online learning/ teaching has on the 6th-9th grade students. The questions have been designed accordingly with the purpose of the study. This includes two methods of data collection:

1. An anonymous students' questionnaire with 15 statements organized based on students' knowledge;
2. A focus group interview with eight English teachers, organized based on their professional background;

-The first part of the questionnaire was the demographic data such as: gender, age, class. The next part was intended to examine the participants' evaluation and viewpoints towards online classes in general, and online English grammar learning in particular. The questions are made in the form of statements. A 5 (five) Likert scale is used: 1= strongly disagree; 2= disagree; 3= neutral; 4= agree; 5= strongly agree to show the responses of these statements. 144 students submit the questionnaire (from 170 predicted). The questionnaire is done in a social distancing by means of WhatsApp groups.

-A focus group interview was conducted by the English teachers. The aim of this group was to reveal learning of English grammar by means of digital technology experienced by the participants. The focus group interview is done face to face respecting the Covid-19 rules. The interview consists of twelve questions; six of them have to do with teachers' opinion about online/ remote teaching, its advantages and drawbacks, and six questions have to do with their opinions and methods of teaching used while teaching English grammar online.

Results and discussion

The percentage of the students who took part in the questionnaire: 38.2% - male; 61.8% female. As it seems most interested students were females. The age of the participants in this questionnaire varies from 12-15 years old: 20.8% are from the 6th

grade; 27.8% are from 7th grade ; 31.9% are from 8th grade and 19.4% from 9th grade.

From the results of the students' questionnaire can be defined that:

- Teaching/ learning English grammar online has a lot of difficulties and challenges.
- It is stressful and not productive.
- Even though teachers are much helpful, there are a lot of difficulties.
- Learning online creates misconceptions during online classes.
- The major part of the students would choose face to face to online/remote learning.

From the Focus Group Interview, it can be defined that:

- The teachers agreed that achieving learning outcomes is very difficult during online teaching so it is very important to write them very clearly with a language learning focus and with games involved.
- All the participants agreed that every teacher has a variety of strategies to be used during online classes, but not each strategy can be good for every class or student.
- The more strategies a teacher has to teach grammar, the more tools s/he has to get the best out of his/her students.

- It is OK to use online teaching/learning during the Covid-19 pandemic, but it never can substitute traditional teaching. Covid-19 has changed the way and the environment of learning, but traditional teaching is of no replacement.
- It has the best-established relationship that happened only in the classroom: teacher and students-an interaction that cannot happen in online/remote classrooms. Remote learning can offer a substitute for classroom learning only in this time of the Covid-19 pandemic, but it can never replace the classroom environment.
- *"Technology is just a tool. In terms of getting the students to work together and motivating them, the Teacher is the most important"*- Bill Gates

Conclusion

The findings of this research provide a better understanding of the way online teaching and learning have impacted comprehension and mastery of English grammar during the pandemic. Students have faced a lot of difficulties in attending online learning classes. The problems with the network, the lack of social interactions, and social education are some of the challenges students faced during the Covid-19 pandemic. Online learning is the only option to keep the education going on. However, even though online learning is a helping tool during the pandemic, it is not as effective as traditional learning.

The questionnaires emphasize that online learning cannot produce good results in countries like Albania, as a majority of students lack access to the internet and technological infrastructure. This problem has caused difficulties for students especially in team/project works in online/remote learning methods.

The results of this study also indicate that teachers have been helpful during this difficult period. Students need help, as the grammar learning materials are more difficult to be understood as students' attention is distracted. The majority of the students are against the effectiveness of online learning. Compared to the effectiveness of the traditional teaching/learning online methods, most of the students agree that face-to-face contact with their teacher is more important for effective learning which is missed in the online/remote learning methods. So, online learning lacks motivation, has technical issues, problems in distraction, and time management. Thus, the process of learning becomes more difficult compared to the traditional one.

Online classes tend to be more a monologue than a dialogue. Furthermore, the Internet teacher can never have the immediacy of contact that the teacher in the class can and it is not sure, if the students are following him/her. In fact, a real class is a collaboration between teachers and students. Students can get knowledge from an online class only if they are motivated to learn, while in face-to-face class, students and teachers come together and create vital learning.

They make students feel full of joy, joy that virtual class ever will! Online learning makes life more abstract than it already is, and for students and teachers, it makes it far lonelier. At the end, education is not only about gaining knowledge but also about the interaction between students and teachers. It is not the duty of the teachers only to provide online learning but they have to support students, stay connected and keep the integrity within the classroom as well. In conclusion it can be said that remote learning can offer a substitute for classroom learning only in this time of the Covid-19 pandemic, but it can never replace the classroom environment.

Bibliography

Krashen Stephen D. *Acquiring a second language*. World English, Vol. 1, Wiley Online Library, 1982.

Rod Ellis. *A framework for investigating oral and written corrective feedback*. Journal, Studies in Second Language Acquisition; Volume 32; 2010, JSTOR.

Eldeeb, R., A. *Students' Perceptions to e-learning*, IOSR Journal of Research and Method in Education. Vol. 4, 2014.

Beare, P. L. *The comparative effectiveness of videotape, audiotape and telelecture in Delivery of Continuing teacher Education*. American Journal of Distance Learning 3, 1989.

Al Saleh, B. A. B. A. *Critical Issues in E-Learning Distance Education Model In Proceedings of the Third International*

Conference for –Learning via Distance Learning, Riyadh, Saudi Arabia, 2nd February, 2013.

Chickering, Arthur W & Gamson. *Seven Principles for Good Practice in Undergraduate Education*. Journal, AAHE bulletin, Volume, 3, 1987, ERIC.

Popovici, A & Minarov, C. *Students' perception on using e-Learning technologies*. Procedia-Social and Behavioral Sciences, 180, 2014.

Noble, D. *Digital diploma mills: The Automation of Higher Education*. First Monday 3, 1998.

Littlewood, W. *Communicative Language Teaching*. Cambridge: Cambridge University Press, 1981.

Tapscott, D. *Grown up Digital: How the Net Generation is Changing your World*. New York: McGraw-Hill, 2009.

Holmberg, B. *Distance Education: A survey and Bibliography*. Eric: London, UK, 1977.

Baron. *Grammar and Good Taste: Performing the American Language*. New Haven, NJ; Yale University, 1982.

Al-Mekhlafi & Nagaratnam. "Difficulties in Teaching and Learning Grammar in an EFL Context, *Journal-Online Submission*"; Volume 4, 2011, ERIC.

Nunan, Susan Loose. *Teaching Grammar in a New Millennium*. The English Journal, Vol. 94, 2005.

Pinker, Steven. *Horton Heard a Who! What the Slips of Children Tell us about Language, History and the Human Mind*, 1999.

Bogdan, R. & Biklen, S.K. *Qualitative Research for Education: An introduction to theory and Methods*. Boston, Allyn&Bacon, 1992.

Kienast, Thorsten & Hariri, Ahmad R and Schlagenhauf, Florian and Wrase, Jana and Sterzer, Philipp and Buchholz, Hans Georg and Smolka, Michael N and Gerhard and Cumming, Paul and Kumakura, Yoshitaka and others. *Dopamine in amygdala gates limbic processing of aversive stimuli in humans*. Volume 11. 2008, Nature Publishing Group.

Richards J. C. "*Moving Beyond the Plateau*". Publisher Cambridge University Press New York, NY, 2008.

Msc. Juliana Hasekiu¹⁴⁵, Dr. Migena Kapllani¹⁴⁶

Mësimdhënia në kushtet e një pandemie dhe politikat për të ardhmen

Fjalë kyçe: pandemi, situatë mësimi online, sfidat në mësimdhënie, platforma, mësimdhënie, politika arsimore,

Sot të rinjtë kanë tjetër perceptim mbi shkollën dhe mësimin. Shprehjeve moralizuese për të mësuar, nxënësi i përgjigjet “a nuk vijmë në shkollë për të mësuar? Ndryshe mësonim vetë nga shtëpia!”, apo “si mund të punosh dy apo tri orë në një lëndë, kur sot jeta është më intensive dhe më e ngjeshur në ngjarje e gjëra për të bërë”. Teknologjia dhe google në fakt, na kanë nxjerrë shpesh keq para nxënësve. Ne duhet të ridimensionojmë shkollën, të mësuesit punën me nxënësit, jo thjesht duke gjetur si problem të papërgatitjes së tyre teknologjinë, por ta shohim teknologjinë si mundësi shumë të mirë për ta përdorur në mësimdhënie. Shkolla nga vitet 80 të shekullit të kaluar (kohë që kam qenë unë nxënëse), nuk ka ndryshuar shumë nga sot në lidhje me organizimin e klasave pozicionin e bankave të qëndrimit të nxënësve apo pozicionin e mësuesit në të. I vetmi ndryshim është lëndët dy orëshe 90 (60) minutëshe.

Mësimi online, orë online, puna online u bënë fjalët e ditës në kohën e shpërthimit të pandemisë në mars 2020. Vëmendjen e

¹⁴⁵ julihasekiu16@gmail.com

¹⁴⁶ mgnkapllani@yahoo.com

nxënësit në klasë e në mësim që deri dje e mbanim me *notë* apo *mungesë*, në këto kushte të reja, asnjëra prej tyre nuk vlente më; e humbën fuqinë. Na dukej sikur flisnim më shumë me veten, për nxënësit. Ishim një “spiker”, që duhet të mendonim se si e qysh i përcillnin nxënësit ato që thonim. Brenda disa ditëve, na u pështjellua një situatë që na vuri në krizë me dijen tonë për materialet që duhet t’u dërgonim nxënësve e që kalonin në lupën e disa syve. Kishe mundësi të dëgjoje e ridëgjoje materialin, por të dukej vetja si ata që bëjnë selfie dhe ndryshojnë tërë tiparet për t’i nxjerrë më në pah. Ndryshe nga mësimi në klasë ku e sheh reagimin direkt te sytë e fytyrat e nxënësve, tani e kishe humbur këtë koneksion. Ndihehe e sforcuar më tepër për t’u pëlqyer të tjerëve, se sa për të bërë shpjegimin e mësimi.

1. Gjatë mësimi në distancë janë vlerësuar aspekte te tilla si:
 - Pjesëmarrjen dhe interesin që shprehin nxënësit.
 - Pyetjet që shtrojnë nxënësit.
 - Kryerjen në kohë, rregullisht dhe me saktësi të detyrave të shtëpisë.
 - Saktësinë e informacionit të paraqitur.
 - Përkushtimin e nxënësve për kryerjen e detyrave të ndryshme.
 - Cilësinë e prezantimit të punëve.
 - Aftësinë e nxënësve për të diskutuar, debatuar, argumentuar.
 - Ilustrimi i detyrave të ngarkuara me elementë të tjerë.

Më mirë se kudo këtë gjë na e mësoi shkolla e kohës së pandemisë.

1. Platformat e përdorura

Orët që mbyllën një botë të tërë brenda katër mureve, na përballën me disa vështirësi që nuk i kishim marrë parasysh më parë. Çdo mëngjes e nisim me lutje për shëndetin e me kërkesa #rrinështëpi, #kukasishtëpia, #shtëpieëmbblashtëpi.

Në fillim të karantinimit lidhur me mësimin online, kishim shumë ankesa për mosmenaxhim të punës sonë, pasi na mbytën me kërkesa e sfida dhe shpesh ndiheshim të kompleksuar që shumë gjëra mbi teknologjinë nuk i dinim.

Në fillim ankoheshim për mungesën e trajnimeve mbi teknologjinë e mësimdhënies, dhe pse e dimë shumë mirë që në ato trajnime do të kishim thënë “pse mësuese informatike jam unë?!”. Nuk na gjendet dermani, e di. Nga ana tjetër dhe kërkesat nga lart vinin plot pretendime e na intimidonin për pamundësitë e zhvillimit të orëve cilësore në lidhje me teknologjinë. Nuk u mjaftonte materiali i shkruar në ëord, as që e servirje në poëer point, por kërkonin video, sikur të kishim studion e regjistrimit në dhomën përbri.

Ditët e para në ëhatsapp ishin vërtet të vështira (rrija e pastroja vazhdimisht telefonin nga foto/videot pa fund që hynin nga shumë grupe)...

Kjo kohë më mësoi gjëra të tjera që një kohë normale nuk do të m'i kishte mundësuar. Përmirësuam marrëdhënien me classroom,

orientimin e materialeve nga drive, punën në Zoom dhe demokratizuar më shumë sjelljen me nxënësit (mesazhet fillonin me përshendetje e mbylleshin me falenderime).

Platformat apo format kryesore që në përgjithësi u përdorën:

- WhatsApp
- Messenger
- Platforma ZOOM
- Google Form
- Mesazhe zanore
- Mesazhe të shkruara
- Power point
- Materiale në ëord
- Thirrje telefonike
- Video
- Video përmbledhëse
- Faqja e shkollës në facebook

2. Situata në fillim të vitit shkollor 2020-2021 dhe pasojat e mësimit online

- Shkolla konsiderohet një vend takimi dhe ballafaqimi ku duhet të krijohet një hapësirë për të gjithë.
- Shkolla konsiderohet një instrument ku bëhen bashkë praktika me teorinë në funksion të të bashkëjetsës

qytetare,shpinit të humanizmit,saktësisë së shkencave
egzakte,argëtimit etj

- Në kohën Covid shkolla duhet të ridimensionojë të gjithë instrumentat edukativë dhe pedagogjikë.
- Koha Covid ka nxjerr më në pah "mësuesit e këqinj" të cilët të mësuar më një kulturë punë aspak eficiente nuk janë të aftë ti përshtaten kushteve të reja të përdorimit të teknologjisë.
- Këta mësues jon vetëm nuk i ndihmojnë nxënësit por edhe i imponojnë mënyra të lodhshme të të mësuarit.
- Shpesh thuhet "më mungon shkolla e një kohe",klasa,ambientet,shoku,shoqja.
- Themi që Covid ka modifikuar jetët tona/Cilat janë drejtimet?
 - fushën e shëndetësisë
 - fushën ekonomike
 - fushën sociale
- ❖ A janë evidentuar sa nga nxënësit kanë kompjuter ,tablet,celular.
- ❖ Kush ka verifikuar vetë mësuesit i kanë këto mundësi?
- ❖ Sa % e nxënësve ndjekin mësimin on-line

Gjithë kjo situatë vështirësohej edhe prej disa mungesave organizative. Duhej të mendonim si t'i paraprënim kësaj gjëje dhe kjo situatë është për faj të të gjithëve, por ata që e vuajnë më shumë, janë nxënësit, duke përjashtuar/përfshirë prindërit si shkak e pasojë e gjësë.

Tani jemi sërish në të njëjtën situatë prej një viti. Mësimi për vitin shkollor 2020-2021 filloi në 14 shtator, por në shkollat me numër të madh nxënësish mësimi do të ishte i alternuar mes "online" dhe atij në klasë, ndërsa në shkollat me fluks më të ulët, nxënësit do të mësonin me turne.

I vetmi njoftim që kishim marrë zyrtarisht, ka qenë rifillimi i punës në datë 20 gusht "pasi pushimet kanë mbaruar" dhe që shkolla do të fillojë, por asgjë tjetër se si e qysh do të nisë ky vit. Çdo gjë e dimë vetëm nga fjalë që thuhën poshtë e lart.

Në faqen zyrtare facebook të ministres Shahini (atë kohë ishte ministre Besa Shahini), vetëm në datë 17 gusht del në një sqarim për fillimin e vitit shkollor dhe e statuan me fjalët "Sot jemi saktësisht katër javë para fillimit të vitit të ri shkollor. Për të gjithë nxënësit, prindërit dhe mësuesit, disa sqarime mbi zhvillimin e procesit mësimor...", si për të thënë që kam dalë para kohe mjaftueshëm për të rehat e këtij fillim viti...

Në datë 13 gusht, sjellin një pyetësor "Për fillimin e vitit shkollor 2020-2021, për nxënës, prindër e mësues", ku indirekt testohet sa e si duhet të nisë fillimi i vitit shkollor, sipas tri skenarëve të menduar më parë.

"Vetëm mësim online nuk mund të kemi"¹⁴⁷, thekson korrespondentja e DË, pasi edhe në Gjermani nuk shihet si një mënyrë e mirë të nxëni, nuk ka efikasitet. Insituti Ekonomik i Mynihut sipas një studimi për mësimin online, thekson se nxënësit në kohën e mësimin online, kanë mësuar më pak se ½ e kohës kur ishin në mësim. Me mbajtjen e celularit kanë dyfishuar koha e lojërave në celular, por jo kohën e mësimin nga celulari. "Koha e koronës do lërë gjurmë në biografinë mësimore të nxënësve" thekson Arapi. Në një anketim fëmijët e kanë përmendur përballimin e koronës në aspektin social si gjënë më të vështirë. Mjekët theksojnë se fëmijët po zhvillojnë neurozat e frikës dhe larjen e ekzagjeruar të duarve dhe problem me pagjumësinë. Në një

¹⁴⁷ <https://ëëë.facebook.com/lindita.arapi.1/posts/3938669406150325>

studim tjetër të universitetit të Lajpcigut vajzat janë shumë të trembura për familjen etj... shpjegime e qartësime për zhvillimin e mësimit dhe arsyet pse menduan ta fillojnë atë në bankat e shkollës.¹⁴⁸

Epidemiologu Alimehmeti i rekomandon Ministrisë së Arsimit të marrë masat e higjienës dhe distancimit sipas moshave dhe cikleve të shkollës dhe thekson se virusi nga nxënësi te nxënësi apo mësuesi (edhe pse nuk mohon se ekziston mundësia e infektimit), por është më i vogël, pra është më e lartë mundësia e transmetimit në komunitet (ndërsa në shkolla jo, nëse do respektohen masat). Këtë sipas Alimehmetit e tregon dhe fakti i çerdheve dhe kopshteve të hapur, por që nuk kanë demonstruar raste rrezikshmërie. Gjithashtu duhen respektuar e përshkallëzuar rregullat sipas grupmoshave të ndryshme, pra nuk duhet parë secila moshë njësoj lidhur me masat parandaluese.

Ministria e Arsimit po përpiqej të shihte mundësitë e fillimit të vitit të ri shkollor, duke parë se si po procedojnë vendet e tjera, por mendoj se duhej marrë më shumë mendimi i virologëve shqiptarë, prindërve e mësuesve... Disa mendime të shprehura nga DË janë të vlefshëm edhe për ne, se si mund të mbahet maska disa orë, a dëmton ajo shëndetin e fëmijës, se si institutet e studimit të virusit shprehin zyrtarisht se të rinjtë e përhapin virusin në shkolla

¹⁴⁸ Po aty

relativisht jo më shumë se sa në ambientet e tjera. Mendohet që të përdoren maskat për fëmijët më të rritur, e jo për të vegjlit (CU).

Edhe te shkollat tona, një javë para fillimit të shkollës, u hodh para një jave, dhe vendimi për fillimin e shkollës i atribuohet rezultatit të tij. Mendoj që duhet të praktikohen më shpesh këto forma për të parë se si mund të reagojmë në lidhje me masat që ndërmerren. Mund të ecim në shembujt e Gjermanisë, apo Italisë etj., por jo gjithmonë. Arsytet janë kushtet në radhë të parë që na ndajnë me ta, por dhe mundësitë që kanë për ta zhvilluar mësimin online më lehtë se sa ne, përsëri prej kushteve.

Edhe sot pas pothuaj një viti të mësimin online, me skenarin e parë apo të dytë, shohim se sa vështirësi kanë nxënësit nga një periudhë në tjetrën, mund të shihen edhe nga rezultatet e 6 klasave mësimore:

Tabela e vlerësimeve për lëndët gjuhë shqipe – letërsi klasa 10

Klasa	Numri i nxënësve	Mes e dy periudhave	Lënda	Diferenca e notave në dy periudha
10 A	31	7.3 / 6.5	Gjuhë shqipe	10 nxënës rënie nga një notë; 1 nxënës rënie me dy notë; 1 nxënës rënie me tri nota; 4 nxënës rritje me një notë.
10 A	31	7.0 / 6.42	Letërsi	10 nxënës rënie nga një notë; 2 nxënës rënie me dy nota 4 nxënës rritje me një notë

10 B	33	7.38 / 6.59	Gjuhë shqip	9 nxënës rënie nga një notë; 7 nxënës rënie me dy notë; 1 nxënës rënie me tri nota; 5 nxënës rritje me një notë
10 B	33	6.97 // 6.44	Letërsi	9 nxënës rënie nga një notë; 4 nxënës rënie me dy nota dhe 6 nxënës rritje me një notë
10 C	36	8.4 / 7.9	Gjuhë shqipe	9 nxënës rënie nga një notë; 4 nxënës rënie me dy nota dhe 4 nxënës rritje me një notë
10 C	36	8.6 / 8.0	Letërsi	13 nxënës rënie nga një notë; 1 nxënës rënie me dy nota dhe 3 nxënës rritje me një notë

Sipas asaj që shihet, mësimi online ka krijuar problem në mësimnxënie e mësimdhënie. Këtë analizë e kemi të dukshme, pasi në periudhën e parë për vitin shkollor 2020-2021 mësimiu zhvillua sipas skenarit 1, nxënësit të ndarë në dy grupe, paradite e pasdite, por me prezencën në shkollë, ndërsa periudha e dytë iu nënshtrua mësimi të skenarit dy, që një javë ishte një grup në mësim e tjetri online dhe anasjelltas. Pra, mësimi në distancë i periudhës dy, uli iniciativën për punë të nxënësve dhe kjo reflektoi në vlerësim.

Mënyra e komunikimit me nxënësit dhe prindërit, koordinimi i orareve

Koordinimi me ta në lidhje me oraret e përdorura më shpesh për komunikim në distancë, shpeshësia, mënyra e dërgimit të detyrave ose projekteve etj. bëhej sipas orareve të caktuara nga

drejtoria e shkollës dhe ditën e martë e të enjte ishin orët që nxënësit zhvillonin lëndën time.

Eksperienca të koordinimit të njëkohshëm me nxënës të klasave të ndryshme nuk ka patur shqetësime, pasi ne në shkollë u organizuam me klasa paralele... mësuesit komunikojnë vetë me nxënësit, por orët përgatiteshin - një mësues një paralel - për të ulur ngarkesën e punës.

Në vazhdimësi, kontaktet me prindërit vojojnë me WhatsApp apo telefon. Kjo sigurisht që nuk arrin të jetë prindi shumë në kontakt me përgatitjen dhe vijueshmërinë e fëmijës, pasi në javët online, ai duke qenë i angazhuar me punë, nuk kontrollon sa përgatitet e punon, apo ndjek fëmija mësimin.

3. Politikat arsimore

Në periudhën e pandemisë, që nga njoftimi i datës 9 mars 2020, e deri në një vit kalendarik, kemi përjetuar mësimin online me urdhëra që ndryshonin e mundoheshin të na drejtonin ku duhet për të vijuar me këtë situatë.

4. Situate ligjore

Ndryshimet

Te ditari

Vlerësimi

Mungesat

Kontrolli i njohurive (detyra përmbledhëse)

Vlerësimi është mënyrë për të identifikuar rezultatin e arritjeve dhe të formimit akademik të nxënësve. Në kushtet e reja shkolla duhet të arrijë kompetenca të cilat nxënësit duhet t'i zotërojnë dhe të ndjehen të barabartë me nxënësit në shkollat europiane. Kështu komunikimi, arsyetimi, krijimtaria, interpretimi, konkluzionet janë kompetenca të cilat konsiderohen të rëndësishme dhe i shërbejnë individit për të qënë praktik për të përballuar sfida të ngjashme me ato të pandemisë.

Konkluzione

Çfarë thonë parashikimet e asaj që u mboll para 20-30 vitesh? Të gjithë shprehim pakënaqësi për kurrikulat, mësimdhënien, ndryshimet e shpeshta që i bëhet sistemit arsimor, ligje të rinj ngjitur mbi ata të vjetrit, e kështu me radhë. Në shkollën e sotme, gjërat në thelbin e tyre duket sikur nuk kanë ndryshuar shumë nga ajo e shumë viteve më parë. Nxënësit janë të përparuar e shumë shpejt ndjekin shembujt e të rinjve jashtë vendit, ndërsa ritmet e mësuesve janë më të ngadalshme; dhe pse ka ndryshuar komunikimi me nxënësin, zhvillimi i mësimi me nxënësin dhe interesat e tij në fokus, teknologjia dhe marrëdhënia me të etj. Gjithsesi, me gjithë këto ndryshime, a i kuptojmë ne dot ritmet e nxënësve? Ata janë shumë më të avancuar se ne me teknologjinë dhe kjo i largon në raport me mësuesit edhe një hap tjetër, përveç dallimit të brezave. Si është kjo situatë tani me pandeminë e mësimin online?

Sot, me zhvillimet e teknologjisë, nxënësit tanë kanë ecur shumë përpara dhe kanë çdo gjë që u duhet në kohë reale përmes google-it. Sa herë shpjegoj mësimin, ruaj vetullat që ngrihen për diçka që ata mund ta konfrontojnë në internet. Sa herë që u kërkoj gjëra që duhet të mësojnë në lëndën time, ruaj sytë e tyre se mos thonë, *“e ç’na duhen ne këto gjëra për nesër?!”. Sa herë që mundohem t’u them se libri është një botë e tërë që u hapet, ruaj se më përgjigjen “e sa pará do na sjellë nesër kjo gjë?”*

**Prof. Assoc. Dr. Tidita Abdurrahmani¹⁴⁹, Beder University
College**

**Cultural translation losses occurring while rendering 21st
century postmodern historical fiction texts of American
Literature into Albanian**

Abstract

Translation is recognized as an act of culture-specific communication. Several theorists, support untranslatability when we face texts with terms which are so culture-bound and culture-specific as to defy translation. In contrast to the premises of the linguistic turn in translation studies, the culturally oriented approaches try to incorporate the socio-cultural parameters which would uncover how meaning travels from one culture to another.

The paper deals with a postmodernist understanding of cultural translation and the losses that occur while rendering historical fiction texts from one language into another, special focus being brought to the American literature and the rendering of pieces of literature belonging to this genre into the Albanian language. With the postmodern challenge of traditional textual theories, it is recognized that translation is not something that merely happens after literature as an extension of it. In fact, it is embedded within

¹⁴⁹ tabdurrahmani@beder.edu.al

the literary text as a theme or as a narrative strategy, which has multiple implications both for literature and translation studies. The paper handles the way translation has become and continues to be the object of speculation for many postmodern writers, including Jorge Luis Borges, Italo Calvino and Nicole Brossard. The paper is a briefing on a wider research namely one focusing on identifying the cross-cultural translation challenges that Albanian translators often encounter while rendering into Albanian 21st century American historical fiction books written by women. The research has been carried out by examining translations of 7 well-known texts of the period, among which three books of former German American immigrants who address the post nazi memory and will be accompanied with an observation of the parallels between the values and the historicity of the texts addressing the post nazi/post communist regime.

Upon analysis the Albanian translation of each text, it becomes clear that cultural difficulties arising are the result of the areas of challenge between American source Germanic and Albanian society. The evaluation of the selected translations is further grounded on feminist literary discourses and theories of cultural translation that were explored in order to situate the thesis in the theoretical framework of translation studies.

Keywords- cultural translation losses, postmodernism, historical fiction, untranslatability

I. THE CHALLENGE OF TRANSLATION

Translation and especially cultural translation losses while rendering one text from source language into the target language has been at the focus of the research of many scholars and especially of scholars dealing with translation of postmodernist literature. Translation is recognized as an act of culture-specific communication. The translator is the 'first reader' of the other culture and thus learning to translate means 'learning to read', i.e. to produce meanings which are acceptable for the cultural community the reader belongs to. Thus the interaction between two or more cultures in the process of translation results in a creation of a 'hybrid' text, which appears in the target culture by adopting some of the features of the text in the source culture. A hybrid text is also considered as an act of compromising and mediating the meaning in between two texts.

Translating literary texts, however, is not an easy task, several problems arise from the fact that some words or phrases denoting objects, facts, phenomena, etc... are so deeply rooted in their source culture (SC) and so specific to the culture that produced them that they have no equivalent in the target culture (TC). While discussing the problems of correspondence in translation, thereby attempting to confer equal importance to both linguistic and cultural differences between the SL and the TL Nida addressed definitions

of formal and dynamic equivalence and cultural implications for translation thereby concluding that "differences between cultures may cause more severe complications for the translator than do differences in language structure" (Nida 1964: 130). According to him, a "gloss translation" mostly typifies formal equivalence where form and content are reproduced as faithfully as possible and the TL reader is able to "understand as much as he can of the customs, manner of thought, and means of expression" of the SL context. Contrasting with this idea, dynamic equivalence "tries to relate the receptor to modes of behavior relevant within the context of his own culture" without insisting that he "understand the cultural patterns of the source-language context".

1.1. Culturally oriented approaches to translation

Several theorists especially the ones endorsing the culturally oriented approaches support untranslatability when we face texts with terms which are so culture-bound and culture-specific as to defy translation. The individual statements of the representative figures such as Even-Zohar, Gideon Toury, André Lefevere and Susan Bassnett carried some of the essentialist suppositions of the traditional translation theory but moved further the cultural translation theory enabling for a cultural turn to the translation studies.

The first concept in cultural translation studies and in terms of cultural was presented by the work on Polysystems and

translation norms by Even-Zohar(1978) and in 1980 by Toury (Toury 1980:34). They dismiss the linguistic kinds of theories of translation and go beyond language and focus on the interaction between translation and culture, on the way culture impacts and constraints translation and on the larger issues of context, history and convention. Therefore, the move from translation as a text to translation as culture and politics is what they call it a Cultural Turn in translation studies and became the ground for a metaphor adopted by Bassnett and Lefevere in 1990(Basnett 1990:35). Since 1990, the turn has extended to incorporate a whole range of approaches from cultural studies and is a true indicator of the interdisciplinary nature of contemporary translation studies. In general, the purpose of translation is to reproduce various kinds of texts in another language and thus making them available to wider readers. Culler (1976) believes that languages are not nomenclatures and the concepts of one language may differ radically from those of another, since each language articulates or organizes the world differently, and languages do not simply name categories; they articulate their own (Culler 1976:p.21-2).

Vlakhov and Florin seem to have been the first ones to coin the term *realia* to refer to cultural elements, and the term has now been generalized and is frequently used to refer to objects, customs, habits, and other cultural and material aspects that have an impact in shaping a certain language (Cerdá Massó 248). Since then, many

classifications and taxonomies for such cultural aspects have been offered. Several other authors such as Baker (21), Mayoral (76), Nord (523-527), Santoyo ("Traducción" 143), and Marco Borillo (El fil 295-208) offer similar classifications, emphasizing local colour, mannerisms, cultural and temporal distance between two linguistic communities, etc. and recognising, more or less explicitly, the focus on dominant cultures, the inevitability of loss, or even the impossibility of translating these terms:

It is known that a perfect translation of culturally-bound texts is impossible. The translation focusing on the purpose of the SL text writing is, however, always possible. This can be proven with the translation of so many literary works into other languages.

Fernández Guerra (Guerra 2003:139) describes four major types of realia, which can turn translation into a very difficult process/

- a. Geographic and ethnographic terms:
- b. Words or expressions referring to folklore, traditions and mythology
- c. Names of everyday objects, actions and events
- d. Social and historical terms denoting territorial administrative units or divisions; departments, professions, titles, ranks, greetings and treatments; institutions, patriotic and religious organisations;

It is true that translating realia or cultural terms, causes many translation difficulties, but this does not mean that they cannot be translated, all languages are capable of saying the same things; but all of them say it in a different way. Thus the translator can have

recourse to several devices for solving the problem of bridging the gap across cultures, providing that s/he is culturally aware of those differences. Techniques and strategies for handling such challenges include Borrowing: Adaptation Explanation Generalization: Literal translation: Reduction.

There are numerous cultural approaches to translation, given the numerous definitions of both “culture” and “translation.” We might say that both culture and translation revolve around difference. We notice culture as difference, and we require translation when difference significantly affects communication. The approaches may then be divided according to how difference between self and other should be managed in translation. In the first case, “translating from cultures,” differences should be explained. In the second, “translating for cultures,” differences should either be reduced (domestication) or highlighted (foreignization). The final approach, “translating between cultures,” gauges the likely tolerance for difference and attempts to mediate or reconcile differences, creating an interspace.

I.III The Role of the translator

During the analysis of the source text translators should be able to identify which of these procedures and strategies of translating culture-specific concepts seem to be more effective than the others and can be useful for a particular passage.

There are different theories debating the role and status of the translator as compared to those of the author of the original text. Venuti seems to share Norman Shapiro's view of the translator's transparency "I see translation as the attempt to produce a text so transparent that it does not seem to be translated. A good translation is like a pane of glass. You only notice that it's there when there are little imperfections—scratches, bubbles. Ideally, there shouldn't be any. It should never call attention to itself". [Shapiro qtd. in Venuti 1995: 1] Later Venuti [Venuti 1995:17-18] adopts the Derridean perspective of "meaning [as] an effect of relations and differences among signifiers along a potentially endless chain (polysemous, intertextual, subject to infinite linkages, [...] always differential and deferred, never present as an original unity [Derrida 1982:67])" to decentre the roles of both translator and writer by suggesting that: "Both foreign text and translation are derivative: both consist of diverse linguistic and cultural materials that neither the foreign writer nor the translator originates, and that destabilize the work of signification, inevitably exceeding and possibly conflicting with their intentions. Umberto Eco [Eco 2008: 17] seems to share the same idea: "A translator must take into account rules that are not strictly linguistic but, broadly speaking, cultural so the cultural ingredient determines the quality of a good translation

II. TRANSLATION AND THE POSTMODERN APPROACH

With the postmodern challenge of traditional textual theories, it is recognized that translation is not something that merely happens after literature as an extension of it. In fact, it is embedded within the literary text as a theme or as a narrative strategy, which has multiple implications both for literature and translation studies. Translation has become and continues to be the object of speculation for many postmodern writers, including Jorge Luis Borges, Italo Calvino and Nicole Brossard.

Borges' short story "Pierre Menard, Author of Quixote", Italo Calvino's *If on a Winter Night's a Traveler* and Nicole Brossard's *Mauve Desert* presents complex situations which investigate the properties of writing and reading with cunning references to the authorial power of translators. While Borges' translator Menard(Borges 1999:45) questions values taken for granted such as originality and emphasizes in a new way the significance of intertextuality, Calvino's(Calvino 1999:89) translator Ermes Marana embodies the notorious qualities traditionally attributed to translators as the incorrigible traitor who challenges the authorial power of the original author. And, Nicole Brossard's translator Maude Laures(Brossard 2006:45) explores the landscape of possible meanings opened by each reading of a text. The writings of these scholars all seem to agree that writing and translation are allied literary activities and that writers and translators make similar emotional investments towards their texts.

There is a postmodern tendency to question the representational assumptions of traditional textual theories and on discussing the fictionality of fictions and of realities.

The ideas of Walter Benjamin (qtd. in Venuti 2006:69) and Derrida (1973:46) on translation paved the way for translation scholars to be less interested in a unified source text and more in a long chain of multiple meanings and the plurality of languages. Mechanisms and conditions of translation could become paradigmatic of any language exchange therefore, it is not a coincidence that the importance of translator's authorial role and translation's transformation power have begun to attract attention in the wake of anti-essentialist trends of postmodern thought. As the analyses of Rosemary Arrojo, Adriana Pagano and of Edwin Gentzler (Gentzler 2008:89) on the fictionalized translators showed, fiction writers such as Borges, Kostolányi, Cortázar, Marquez and Llosa were already aware of translator's interfering power. It is translation theory's turn to deconstruct some of its own hypotheses and keep up with fiction.

III. CULTURAL CONTACT WITH THE LITERATURE OF THE AMERICAS AND TRANSLATION STUDIES IN ALBANIA

In the broadest sense of the word, the beginnings of the contacts between Albanian and American cultures may be traced back to the second half of the 19th century, when Clement C. Moore,

the author of the popular poem "The Night Before Christmas," published his book "George Castriot, Surnamed Scanderbeg, King of Albania" (1850), and Henry Wadsworth Longfellow wrote his poem "Scanderbeg" in the third part of "Tales of a Wayside Inn" (1873). But we can speak of real contacts between the two cultures only in the 20th century, after the Albanian immigrants had established their permanent communities, first in Boston and other neighboring towns of Massachusetts, then in other states of the USA, and especially after Albania shed of the heavy Ottoman yoke which lasted for nearly five centuries and regained her independence in 1912. During the 1930s, up to the outbreak of WW11, some Albanian periodicals started to publish a few translations from American literature - short stories by Mark Twain, O. Henry, Edgar Allan Poe and Sinclair Lewis. There were also translated a few books, such as Harriett Beecher Stowe's Uncle Tom's Cabin, etc., apart from the translation of E.A. Poe's "The Raven" and "Annabel Lee," Longfellow's "Scanderbeg" (as a booklet) and one or two of Melville's stories, by the most notable, though controversial, figure of the Albanian-Americans Fan S. Noli.

After WWII the communist government in Albania established the Russian school system on all levels, adopted Russian curricula and programs, supplied schools and recommended for use only textbooks translated and adapted from Russian, and adopted and applied the Russian principles of censorship. The study of world

culture was strictly supervised and controlled by the ruling PLA(through its special body of censors - the Sector for the Press and Propaganda at the Central Committee)! And the translation and study of foreign literature(including American literature, of course), were heavily tainted by Marxist (often pseudo Marxist)-Leninist (more precisely Stalinist) ideology and by aesthetic dogmas of Socialist Realism

In his newspaper study rather than real research on the mediated Americas in October 2015 Ardian Vehbiu states that even during the dictatorship, and the years of totalitarianism. Many people feeling curious about foreign literature translated into Albanian and published in Tirana during the years of totalitarianism, are likely to ask about how American authors such as O'Henry and Jack London, Steinbeck and Theodore Dreiser, Arthur Miller and Upton Sinclair, William Saroyan and Ernest Hemingway arrived into the Albanian literature as translated texts? Not that there was anything anti-communist and subversive camouflaged in the prose of these writers, but because Albania's cultural relations with the US were completely severed at the time; and therefore, it is not easy to understand the criteria by which the titles were chosen to be translated. For example, it is questionable the fact how it happened that relatively outdated and historically framed authors, such as Mayne Read and James Fenimore Cooper, end up among the most read and popular among readers in Albania, thanks to titles like

Oskeola, *The Last of the Mohicans*? The selection of authors and titles came ready, from the propaganda workshops of Moscow; in the sense that Albania was served an American literature selected according to the tastes of the Soviet Union representatives. A note in *The Paris Review* confirms the Soviet success - difficult to explain at first glance - of the James Fenimore Cooper series of novels, known as the *Leatherstocking Tales*, which includes *The Last of the Mohicans*; noting that, in 1989, the Soviet Union issued a series of five postage stamps dedicated to this series. For many of these works the source English text was twice mediated, one translated from English into Russian, and secondly translated from Russian into Albanian which made the linguistic and cultural losses even more immense and sometimes difficult to be traced.

On the other hand, some works have been translated directly from English, including *Martin Eden* by Jack London, translated into Albanian by Shaban Demiraj; and Hemingway's *The Old Man and the Sea*. The fate of these works without great literary pretensions in the original, which gain a second life by improving the register, as they are translated into another culture, helps to understand the nature of censorship and filters that regulated the relations of totalitarian Albania with the world, and not just in the field of translation.

In principle, American literature was brought to Albania as part of the regime's anti-American propaganda, but the criteria for its

selection were more in line with Moscow's anti-American propaganda; which remained in force even after the breakdown of diplomatic relations with the Soviets, in the early 1960s.

Historians of Tirana's totalitarian censorship, meanwhile, may have an interest in picking up those American and British authors who were hugely popular in the Soviet Union, but who nevertheless were not seen as appropriate for the Albanian reader - starting with Arthur Conan-Doyle and Sherlock Holmes -it. Translations of American literature and English-language culture in general, although mediated by Russian and Soviet censorship filters, played another important role: as titles that had successfully passed ideological scrutiny, their originals could be imported and were read freely by students of English language and literature, in the years 1960-1970, at the University of Tirana. Some of these books that made their way to the UT library or the Faculty of History and Philology were nothing but Soviet reprints for their university needs, which cost much cheaper than their respective Western publications.

If an Albanian author ever attempted to deal with "grey" (let alone "dark") aspects of socialist reality, he would be labeled right away as a liberal who has given in under the pressure of bourgeois and revisionist ideology. His work would meet with derogative, unprincipled harsh criticism and would be discarded and banned. And the author himself would be harassed in many ways.

While Socialist Realistic criticism expected and even demanded from an Albanian contemporary author to beautify socialist reality, it expected from an author of capitalist society to be critical of this reality, denounce as many aspects of it as possible - and the more critical he was, the greater and the more progressive would he be considered. Authors and literary works of all times were selected on the basis of progressiveness. If Priority was given to realist authors for instance, the American authors that were selected for study and translation and were chiefly appreciated as "great realists" were those who dealt with big social issues and were critical of different aspects of American reality, such as Walt Whitman, Mark Twain, Upton Sinclair, Jack London, Theodore Dreiser, Erskine Caldwell, Sinclair Lewis, Ernest Hemingway, Carl Sandburg, Langston Hughes, O. Henry, Richard Wright and one or two other authors.

Whereas many 20th century American authors were not only ignored, but even tabooed and forbidden in Albania once they were stigmatized and labelled as "decadent," "reactionary," "anti-realistic" and "modernistic." Such was the verdict upon T.S. Eliot, Ezra Pound, Eugene O'Neill, Truman Capote, William Faulkner, John Updike, Gore Vidal, Tennessee Williams, Edward Albee, Bernard Malamud, Norman Mailer, Ralph Ellison. Their works could have never had a chance to be translated and studied in our country if democracy had not come and had not done away with the

dogmas of Socialist Realism which were smothering Albanian culture. University textbooks only mentioned their names, some of them, in brief surveys of trends they represented.

After WWI a good amount of American culture had to flow through Western Europe first before it reached East European countries, including Albania, where it was received as Western culture in general. They grasped every opportunity, especially during certain liberal "intermezzos," to introduce new elements of American culture, new authors and new literary works. They published articles and essays and broadcast radio-programs on American literature. They often became vulnerable to harassment and persecution as soon as a liberal "intermezzo" was over. Thus, for instance, during one of these liberal "intermezzos," in the early 1970s, they introduced to the Albanian readers and students of literature the works of William Faulkner, F. Scott Fitzgerald, John Steinbeck, John Dos Passos, Eugene O'Neill, Edward Albee, along with the works of other decadents and modernists of European literature. But soon afterwards, in 1973, this ideological thaw was followed by a deep frost, the liberal intermezzo" was swept over by one of the most hardline conventions of the PLA the notorious Fourth Plenum of May 1973. This Party Plenum was a serious setback in the history of Albanian culture. In an all-embracing campaign the communist hardliners lashed out against every liberal manifestation in culture, education, arts, literature, music,

philosophy, sociology, fashion, etc. Many writers who were labelled as "decadent" or "regressive" were totally excluded from the university programs: Oscar Wilde - for cultivating aestheticism, "Iart for art's sake," James Joyce, Virginia Woolf: William Faulkner - for their anti-realistic "stream-of-consciousness" technique; Eugene O'Neill - for experimenting with expressionism and Freudianism; D.H. Lawrence - for his naturalism" and sensualism," Edward Albee - for applying Beckett's technique of the Theater of the 'Absurd,'" and so on. Even the works of Theodore Dreiser, Clifford Odets, John Steinbeck, and Arthur Miller, though regarded as "realistic (and formerly even as "progressive11), were banned for circulation and omitted from the curriculum.

Political pluralism and the triumph of democracy opened the gates of cultural pluralism in Albania. The process of Free Market brought about the founding of many new publishing houses and various new magazines and newspapers. Modern philosophical and aesthetic trends now flow freely into Albanian culture, art and literature. At last the Albanians are publishing and reading freely religious books erotic periodicals, the works of Joyce, Proust, Kafka, Camus, Sartre, Freud, etc. and other "taboos" of the "communist era." And it became feasible, at long last, for the Albanians to have free access to American culture as well as to the cultural, religious and social life of the Albanian American immigration. A lot is to be undertaken and accomplished by the

scholars of American Studies in the field of literature. First, they have to reassess those American authors who have already been introduced to the Albanian readers and students, such as Mark Twain, Jack London, Ernest Hemingway, etc., but have been misrepresented and unilaterally and superficially treated. Second, they should undertake studies on authors who had been banned by communist censorship, such as Melville, Frost, Dickinson, Faulkner, Oates, Mailer, Thomas Wolfe, Updike, etc. This process of introducing new authors and undertaking new literary studies is a long and never ending one .

III.I. Cultural Translation in Albania Studies

Cultural translation is almost a totally barren field of studies. Few studies have been carried out , and even those studies are limited on the personal interest of several translation studies scholars rather than being a systemic approach to the corpus of English texts translated from English into Albanian language and vice versa.

Some translation scholars in their dissertation thesis have targeted the linguistic and cultural losses occurring while transferring a text from Albanian Language (SL) into English Language (TL) and the main focus of these scholars having been writers such as Ismail Kadare, a well-known Albanian writer living in France and competing several times for Nobel Prize with his nonconformist literature. A scholar such as Morena Bracaj has been

dealing with cultural inequivalences in the translation of Pallati i Endrrave Ismail Kadare (Cultural Inequivalences from Albanian into English in the Translation of "Pallati i Endrrave") (M. Bracaj Dissertation Thesis), while Dr. Ilda Poshi another scholar who has engaged in dealing with the linguistic and cultural losses in the rendering in English another book of Ismail Kadare The Dead Army General in her PHD Thesis Ilda Poshi – "Linguistic and cultural losses in the English translation of the novel "Dead Army General" of Ismail Kadare" (Poshi Dissertation Thesis). Dr Ilda Kanani who also has ventured herself into the profession of a cultural translator has been addressing the cultural losses taking place while rendering Dan Brown's masterpiece The Code into the Albanian language Cracking Dan Brown's Cultural Elements into Albanian. (Kanani published in IJSELL 2015:45)

IV. THE RESEARCH PROJECT ON CULTURAL TRANSLATION LOSSES

The overall objective of the proposal was to assess cultural losses to be encountered in the translation of contemporary American historical fiction texts into Albanian. To reach this overall objective the project focused on four different level specific objectives

1. ***"American Studies In Albania In The Past And The Future***
and the way in which they have influenced on the production

of translated American literature texts as a mediated America

2. Review of Studies on cultural translation losses in rendering American literature into Albanian translated texts or Albanian Literature texts into English
3. Case study of cultural translation losses and the way the mediated reality of America is conveyed through 7 primary sources and their target text the translated equivalent in Albanian
4. Case study of cultural translation losses and the way the mediated reality of Nazi Germany is conveyed through three primary sources and their target text the translated equivalent in Albanian

The multidisciplinary nature of the project was strong involving a combination of well developed translation studies corpora, literature studies corpora, cultural studies and historiography

IV.I. Methodology and approach

The purpose of undertaking this research was to identify the cross-cultural translation challenges that Albanian translators often encounter while rendering into Albanian 21st century American historical fiction books written by women. This has been done by examining translations of 7 well-known texts of the period, among which three books of former German American immigrants who address the post nazi memory and was accompanied with an

observation of the parallels between the values and the historicity of the texts addressing the post nazi/post communist regime.

The project used a case study approach directed to address the research questions outlined above. The methods and techniques used are all well established and widely used so they are just briefly described with reference to relevant papers for more details. This research is primarily based on the case study-method pivoting around the cultural elements, and the way how they are rendered into Albanian by the different translators. The research addresses the cultural elements the historical novels and the way they are rendered into Albanian by explaining the translation methods, procedures alongside with the reasons behind the choices made by proper translator. The analysis was made in phrase level. There are some examples taken from our linguistic corpora of the novels for research purposes together with their translation into Albanian. The examples will be analyzed from a cultural translation point of view by explaining the choice made by the translator in each case.

Also, the research made use of qualitative method by using ideas and opinions of the proper translator collected through different structured interviews organized with them for this purpose. The originality of the project lies in the use of these techniques in approaching cultural translation losses happening during the translation of American literary canon historical fiction text into Albanian considering the position that a translator does adopt while

trying to render into a target language a postmodern piece of literature.

The originality and the innovative nature of the project lies in the fact that almost no studies have been carried out in Albania to track the cultural losses happening while rendering an American piece of literature into Albanian. Most of the studies have focused on the literary and cultural losses taking place while rendering an Albanian text/piece of literature into English. The latter would for sure contribute to improving and raising awareness for translators dealing with Albanian to English translations, but would little contribute to the work of translators dealing with English to Albanian translation of literature. While the translation profession is frequently considered as a profit bringing enterprise by publishing houses and licensed translators, few of them think of tracking the linguistic and cultural losses happening in the transfer from one language into another.

This project has three features which distinguish it from previous research and which promise to add new knowledge to the field. The use of a cross-cultural perspective facilitates an interdisciplinary approach to the characteristics of different translation systems, secondly the case study approach focusing on American Literature and German Immigrants producing American Literature enables to have a wider view of the cultural losses happening in the double transfer, thirdly carrying out such a study in a barren research landscape of cultural translation corpora of research and under the mentoring of a centre of excellence for translation studies will mutually contribute to the scholarly research in the two countries.

IV.II. Findings of the project

Upon analysis the Albanian translation of each text, it becomes clear that cultural difficulties arising are the result of the areas of challenge between American source culture Germanic culture and Albanian culture. The evaluation of the selected translations was further grounded on feminist literary discourses and theories of cultural translation that were explored in order to situate the thesis in the theoretical framework of translation studies.

Laurence Venuti's translation theory of domestication and foreignization proved to be the paradigm most relevant to analysis of the case studies. However, neither domestication nor foreignization was advocated in this study. Instead, an eclectic

approach that combined both strategies was valued in translating historical fiction texts into Albanian. The combination of the two strategies preserved the source text's cultural context including the historical, religious, cultural, political, and gender-related elements and it also respected the sensibility of the target Albanian reader.

The cross-cultural translation challenges as demonstrated in the novels and their translations were then categorized and addressed, aiming to generate a unified list of challenges that are applicable to other historical fiction novels rendered into Albanian translations. The study resulted in acknowledging that Albanian translation is lagging behind other countries in quality and quantity. Spreading awareness of this fact and unifying the efforts of translators, publishers, organizations and governments involved in translation processes or practices is considered necessary to overcome the cultural, religious, gender-related and political challenges facing literary-cultural translators of English texts in Albania. For this purpose, a list of recommendations were articulated to be sent to concerned translators, translation projects and organizations devoted to translation in the Albanian world.

BIBLIOGRAPHY

Bassnett, Susan and André Lefevere.(1990) Translation, History, and Culture. London & New York: Routledge,

- Barth, John. (1984) "The Literature of Exhaustion". The Friday Book: Essays and Other Non-Fiction. London: The John Hopkins University Press
- Barthes, Roland. (1977) "The Death of The Author". Image, Music, Text. Trans. Stephen Heath. London: Fontana Press.
- Bassnett, Susan and André Lefevere. (1990) Translation, History, and Culture. London & New York: Routledge, 1990.
- Bassnett, Susan. (1980) Translation Studies. London & New York: Routledge, 1980/2005.
- Benjamin, Walter. "The Task of The Translator". Lawrence Venuti 15-26.
- Borges, Jorge Luis. (1999) "The Homeric Versions". Selected Non-Fictions. Ed. Eliot Weinberger. Trans. Esther Allen, Suzanne Jill Levine and Eliot Weinberger. New York: Penguin,
- . __. 1998. "Pierre Menard, Author of Quixote". Collected Fictions. Trans. Andrew Hurley. New York: Penguin,
- __. 1983. "The Translators of The Thousand and One Nights". Labyrinths: Selected Stories and Other Writings. Ed. Donald. E. Yates & James E. Irby. New York: Modern Library,
- Brossard, Nicole. (2006) Mauve Desert. Trans. Susanne de Lotbinière-Harwood. Toronto: Coach House Books, 2006.
- Calvino, Italo. (1999) If on a Winter's Night a Traveler. Trans. William Weaver. San Diego, CA: Harcourt Brace & Company,

Derrida, Jacques. (1973) *Speech and Phenomena, and Other Essays on Husserl's Theory of Signs*. Trans. David B. Allison. Evanston, Ill : Northwestern University Press, 1973.

_____. (2007) "Des Tours de Babel". *Psyche: Inventions of the Other*. Eds. Peggy Kamuf and Elizabeth Rottenberg. Stanford, California: Stanford University Press,.

Even-Zohar, Itamar. (1978). "The Position of Translated Literature Within the Literary Polysystem." *Lawrence Venuti* 192-98

Fernández Guerra, Ana. (2003) "Tradicionalismo y traducción: aportaciones del paradigma lingüístico tradicional a la teoría y práctica de la traducción." In *Insights into Translation*, edited by Adolfo L. Soto Vázquez, 119-152. La Coruña: Universidade da Coruña,

Gentzler, Edwin. (2008) *Translation and Identity in the Americas: New Directions in Translation Theory*. London & New York: Routledge,

_____. (2001) *Contemporary Translation Studies*. 2nd Edition. Clevedon, UK; Buffalo: Multilingual Matters,

Hutcheon, Linda. (1988) *A Poetics of Postmodernism: History, Theory, Fiction*. New York & London: Routledge, 1988.

Kadija, Refik . American Studies In Albania In The Past And The Future"<https://core.ac.uk/download/pdf/199419539.pdf> " Retrieved June 2021

Kanani, Ilda(2015). International Journal on Studies in English Language and Literature (IJSELL) Volume 3, Issue 10, October 2015, PP 41-45 ISSN 2347-3126 (Print) & ISSN 2347-3134 (Online) www.arcjournals.org)

Kristeva, Julia. (1980)Desire in Language: A Semiotic Approach to Literature and Art. Trans. Thomas Gora, Alice Jardine, and Leon S. Roudiez. New York: Columbia University Press

Lefevere, André. (1992)Translation, Rewriting and the Manipulation of Literary Fame. London: Routledge, 1992. ____.

Translating Literature: Practice and Theory in a Comparative Literature Context. New York: Modern Language Association, Toury, Gideon. "The Nature and Role of Norms in Translation." Lawrence Venuti 198-211. _____. In Search of a Theory of Translation. Tel Aviv: The Porter Institute for Poetics and Semiotics, 1980

Newmark, Peter. (1988)A Textbook of Translation. London/New York: Prentice Hall

Nida, Eugene A(1964). Toward a Science of Translating with Special Reference to Principles and Procedures Involved in Bible Translating. Leiden: E.J. Brill,

- Nida, Eugene (1975). *A. Componential Analysis of Meaning. An Introduction to Semantic Structures*. The Hague: Mouton,
- Santoyo, Julio César. (1994). "Traducción de cultura, traducción de civilización." In *Estudis sobre la traducció*, edited by A. Hurtado Albir, 141-152. Castellón: Universitat Jaume I,
- Venuti, Lawrence. (1998). *The Scandals of Translation. Towards an ethics of difference*. London/New York: Routledge,
- Venuti, Lawrence (ed.). *The Translation Studies Reader*. London: Routledge, 2000

Sajmir Bata¹⁵⁰

Covid-19 and the respect of human rights

Abstract

The purpose of this paper is to present how the covid-19 pandemic has affected respect for human rights and freedom. Numerous studies, reports from European and international institutions, as well as the jurisprudence of the courts (especially the Strasbourg court), have proven that the pandemic has had an impact on human rights.

The Strasbourg Court in its jurisprudence has concluded that states should take measures to protect themselves from the pandemic, but states should not violate fundamental freedoms and rights, as these are based on democratic order and human values. Of course, the courts of the states, through their court decisions, are of great importance, as they establish justice in the country and further prevent the violation of rights.

To the question whether human rights and freedoms were affected in Albania from the announcement of the pandemic and its progress until the middle of June, we will answer with the laws that explain this very well. The qualitative methodology has helped to

¹⁵⁰ MSc. Sajmir Bata
Zyra juridike pranë KMSH

clarify through it all that belongs to individuals even in such extraordinary conditions.

In the period of the pandemic, it is important that the rights of citizens are not violated by the judiciary. Individuals should have the opportunity to go to court for any legal or constitutional violations they allege. Delays in judicial services indicate shortcomings in respect for human rights and freedoms, the rule of law and democracy. It should be emphasized that everyone should be given the right to go to court, and to get their rights, at any time, even in times of pandemic.

Key words: *Covid-19, Human rights, Strasbourg Court*

1. Ndikimi i Covid-19 tek të drejtat e njeriut

Të drejtat e njeriut janë shumë të rëndësishme, andaj askujt nuk mund t'i cënohen këto të drejta, pasi përbëjnë thelbin e qenies njerëzore. Po çfarë janë dhe kujt i takojnë liritë dhe të drejtat e njeriut?

“Të drejtat e njeriut janë të drejta morale të patjetërsueshme. I takojnë njëlloj çdo personi për vetë faktin se është njeri, pavarësisht nga raca, kombësia ose përkatësia në një grup të dhënë shoqëror” (Simoni 2001).

Është e detyrueshme që shteti t'i sigurojë çdo individ të drejtat e njeriut, pasi këto të drejta përcaktojnë "kushtet minimale për dinjitetin e njeriut dhe për një jetë të pranueshme" (Simoni 2001).

Respektimi dhe zhvillimi i të drejtave të njeriut gjatë periudhës së Covid-19, ka qenë, është dhe do të jetë, një nga sfidat madhore globale të shoqërisë njerëzore. Të drejtat e njeriut gjatë periudhës së pandemisë së Covid-19, janë zbehur për nga rëndësia e tyre, pasi shoqëria njerëzore ka qenë e papërgatitur dhe institucionet shtetërore botërore janë zënë në befasi. Pandemia së bashku me pasojat që rrjedhin prej saj, si: padija, frika dhe përhapja globale e saj, keqinformimet, distancimi social, kontraditat shkencore, teoritë kontradiktore, rënia e besimit tek qeveritë etj, kanë ushqyer gjithnjë e më shumë cënimin e të drejtave të njeriut, rënien e nivelit të demokracisë dhe nxjerrjen në pah të vështirësive institucionale shtetërore, lidhur me menaxhimin dhe përballimin e krizave.

Covid-19 ka ndryshuar disi mënyrën e perceptimit, lidhur me liritë e të drejtat e njeriut. Pandemia ka dhënë mundësinë që këto liri dhe të drejta të kufizohen më shumë se më parë. Sfidat më të madhe në kohën që u shfaq dhe po ndikon mbi jetën e gjithsecilit, pandemia e Covid-19, është që t'i përgjigjemi me efikasitet kësaj krize të gjithanshme, por pa cënuar vlerat dhe të drejtat njerëzore. Shkalla dhe mënyra e marrjes së masave kufizuese nga institucionet

ligjore shtetërore, nuk duhet të kapërcejë kufijtë e ligjit të së drejtës. Sipas Gjykatës së Strasburgut:

“I takon në radhë të parë çdo Shteti nënshkrues, me përgjegjësinë e tij për ‘jetën e kombit [të tij]’, të vendosë nëse kjo jetë kërcënohet nga një emergjencë publike dhe, nëse është kështu, sa larg nevojitet të shkohet në përpjekjet për kapërcimin e asaj emergjence” (Council of Europe 2020).

Por duhet theksuar se Covid-19 “pati pasoja për ekonominë botërore, shëndetin publik dhe mënyrën e jetesës. Virusi solli një regjim të ri të distancimit social dhe fizik”. (OSBE 2020)

Pandemia ka cënuar jetën dhe shëndetin e individëve, por s’duhet lejuar që të cënojë edhe liritë e të drejtat e njeriut. Përballë një armiku të padukshëm si Covid-19, shoqëria njerëzore rrezikon të kthehet në një turmë, që vetëm duhet të bindet ndaj kufizimeve që i vendosen asaj.

Po cilat janë këto kufizime? Masat janë të shumta, ndërsa dijet dhe zgjidhjet rreth pandemisë janë të pakta. Cënimi i shumë lirive dhe të drejtave justifikohet me ‘armikun e padukshëm’. Covid 19 ka kufizuar të drejtat individuale, pasi jeta e njeriut është bërë më e pasigurtë, dhe ka sjellë probleme politike globale lidhur me origjinën e pandemisë, si dhe probleme ekonomike, psikologjike

dhe shumë tjera. Shtetet duhet ta kenë të qartë që çdo masë e marrë s' duhet të çënojë vlerat e demokracisë dhe shtetit të së drejtës. Prandaj vendosja e masave kufizuese në shërbim të pandemisë duhet të jetë në proporcionalitet me liritë e të drejtat e individit. Pandemia s' duhet të triumfojë mbi shtetin e së drejtës, Kushtetutën dhe të drejtat e njeriut. Çdo masë e marrë duhet të jetë në përputhje me Kushtetutën dhe ligjin e së drejtës. Kufizimet rreth pandemisë janë të nevojshme, por duhet të shihet nëse këto masa janë marrë në përputhje me legjislacionin në fuqi, të shikohen afatet por edhe ashpërsia e kufizimeve të ndërmarra.

“Para marrjes së kësaj mase, shtetet pritet të kontrollojnë nëse ekziston një bazë ligjore relevante dhe të shqyrtojnë nëse masat që çojnë në privimin e lirisë janë rreptësisht të nevojshme përkundërt masave të tjera alternative më pak shtrënguese’ (Council of Europe 2020).

Është zbehur besimi se njerëzit mund t'i kthehen shpejt normalitetit si dikur dhe kjo ka sjellë dobësimin e elementeve të një shoqërie të lirë dhe demokratike. Edhe institucionet ndërkombëtare gjithnjë e më shumë, kanë shprehur shqetësimin, se kriza e Covid-19 duhet të menaxhohet me përgjegjësi të mëdha dhe se shtetet duhet të bëjnë përpjekjet maksimale për t'iu kthyer sa më shpejt normalitetit.

“Sa më shpejt që të jetë e mundshme, për qeveritë do të jetë e rëndësishme të sigurojnë kthimin e jetës në normalitet, dhe jo të përdorin pushtetin emergjent që pafundësisht të rregullojnë jetën e përditshme, duke pranuar se reagimi duhet të përshtatet me nevojat e fazave të ndryshme të kësaj krize” (UNMIK 2020).

Pyetja thelbësore që shtrohet për diskutim është se a janë në proporcion të drejtë kufizimet e vendosura për t’u mbrojtur nga pandemia globale Covid-19, me pasojat që mund të sjellin tek liritë dhe të drejtat e njerit?

“Nganjëherë qeveritë kanë ndërmarrë masa tepër agresive dhe kundërproduktive në përballjen me sfidat e krijuara nga kjo situatë” (Instituti Shqiptar i Medias 2020).

Situata e pandemisë ka ndikuar që shtetet të vendosin gjenden e emergjencës civile ose gjendjen e jashtëzakoshme. Natyrisht gjendja e jashtëzakoshme është një masë e ndikuar nga situata e pandemisë, por edhe ajo duhet të ndërmerret në përputhje me dispozitat kushtetuese dhe ligjore, gjithashtu edhe në bashkëpunim me qytetarët.

“Gjendja e jashtëzakonshme ushtron presion shumë të madh mbi shtetin dhe shoqërinë. Për ta trajtuar atë në mënyrë të efektshme, qeveritë kanë nevojë për bashkëpunimin e qytetarëve të tyre... Bashkësia ndërkombëtare duhet të angazhohet në mënyrë aktive për të siguruar që qeveritë -të-rivendosin rendin kushtetues në të cilin përsëri të drejtat të sigurohen në mënyrë të plotë” (DCAF 2006).

Gjithashtu pandemia solli keqinformim dhe deformim të lirisë së shprehjes, madje shqetësimi shkon deri aty sa pandemia “ka shkaktuar frikë, diskriminim dhe intolerancë në shumë vende të botës. Individë dhe komunitete që preken nga kjo valë e ‘gjuhës së urrejtjes’ kanë frikë se kjo retorikë agresive mund të përshkallëzohet në akte dhunë dhe diskriminimi” (Instituti Shqiptar i Medias 2020). Natyrisht liria e shprehjes është një e drejtë e rëndësishme, por deri në kufijtë që lejohet nga aktet kombëtare dhe ndërkombëtare juridike. Dhe kjo nuk do të thotë që kjo e drejtë të cënohet dhe të censurohet, qoftë me ligj apo me veprime të tjera jo të duhura.

Problemet që u hasën në lidhje me median ishin se: “u rrit keqinformimi dhe propaganda, por edhe censura, publiku mori informacion me vonesë për këtë sëmundje dhe në shumë raste jo të saktë, cënimi prekte sigurinë kombëtare, rendin publik, shëndetin dhe moralin publik dhe sillte diskriminim” (Instituti Shqiptar i Medias 2020).

Media ka të drejtë që të japë informacion të saktë dhe pa u censuruar, ndërsa publiku ka të drejtë të marrë informacion të vërtetë në kohën e duhur dhe pa u cënuar liritë dhe të drejtat e njeriut. Shtetet duhet të punojnë bashkë me platformat online dhe me median për të parandaluar manipulimin e opinionit publik, si dhe për t'u kushtuar më shumë vëmendje burimeve përgjithësisht të besuara të lajmeve dhe informacioneve, sidomos atyre që komunikohen nga autoritetet e shëndetit publik (Council of Europe 2020).

A është cënuar e drejta e shëndetit? Nëse po si është cënuar ajo? Sipas nenit 12, të Konventës Ndërkombëtare të të Drejtave Ekonomike, Sociale dhe Kulturore (ICESCR), "ndër të tjera i ngarkon shtetet nënshkruese me detyrën që të parandalojnë, trajtojnë dhe të mbajnë nën kontroll epidemitë" (Instituti Shqiptar i Medias 2020).

Por çfarë detyrimesh ka një shtet ndaj qytetarëve të tij, gjatë gjendjes së pandemisë? Shteti duhet të japë një informim të saktë shkencor dhe mjekësor, qytetarët duhet të kenë të drejtën të japin kontributin dhe idetë e tyre, duhet të ndalet diskriminimi, censura, propaganda, keqinformimi, si dhe shteti duhet të respektojë ligjin e së drejtës, mendimet e vendimet e institucioneve shëndetësore, për të mbrojtur shëndetin e qytetarëve.

A është cënuar liria e lëvizjes gjatë periudhës së pandemisë? Sipas Gjykatës Evropiane për të Drejtat e Njeriut:

“Shtetet kanë detyrimin për të bërë një vlerësim të kujdesshëm të ndërhyrjes së tyre tek të drejtat dhe liritë e atyre brenda juridiksionit të tyre, dhe për të kufizuar impaktin e tyre mbi këto të drejta vetëm deri në atë shkallë, dhe vetëm për aq kohë sa kërkohet nga urgjencat e pandemisë” (CRD 2020).

Kufizimet e lëvizjes janë të ndikuara nga pandemia por këto kufizime nuk duhet të çenojnë thelbin e të drejtës së lëvizjes. Pra këto kufizime duhet të jenë të mirëpërcaktuara, të arsyeshme, dhe në afatet e duhura kohore.

Si ka ndikuar Covid-19 tek shteti i së drejtës? Pandemia e Covid-19, si në të gjitha fushat ka pasur ndikim edhe tek ligji dhe shteti i së drejtës. Institucionet e shumë shteteve janë zënë në befasi nga ndikimi dhe pasojat e shumta të shkaktuara nga pandemia e fundit globale Covid-19:

“Në Shqipëri, situata e shtetit të së drejtës shfaqet problematike, megjithatë ka prirje për përmirësim në fushat e gjyqësorit, korrupsionit dhe të drejtave të njeriut...” (Endri Mykaj 2020).

Në shumë vende të botës, edhe tek të drejtat e personave në institucionet e paraburgimit dhe të burgjeve, janë shfaqur probleme. Edhe në Shqipëri, sipas OSBE-së:

“Mbyllja në burgje ndikoi te puna e këshilluesëve ligjorë, vizitat e të cilëve në burgje u pezulluan *de facto*. Edhe vizitat e familjarëve dhe veprimtaritë jashtë qelive u pezulluan... Në bazë të gjetjeve të mësipërme, raporti jep rekomandime për ndërhyrje afatshkurtra dhe afatmesme, në lidhje me trajtimin e të burgosurve dhe të paraburgosurve, në përputhje me parimet dhe standardet e pranuar ndërkombëtarisht” (OSBE 2020).

Shteti gjithashtu e ka për detyrim të sigurohet që ata që janë të privuar nga liria, përfshirë ata që janë në burg, në qendra paraburgimi, në spitale psikiatrike dhe qendra të kujdesit social, të kenë ndihmën mjekësore të duhur, në mënyrë që të sigurohet shëndeti dhe mirëqenia e personave. (CRD 2020)

Për tejkalimin e masave shtërnguese në kohën e pandemisë është shprehur edhe Gjykata Kushtetuese e Republikës së Kosovës. Kjo Gjykatë e vendit fqinjë me popullsi me shumicë shqiptare, ka gjykuar nëse masat shtrënguese janë në proporcion me kufizimin e të drejtave të njeriut, duke theksuar se:

Qeveria ka vepruar përtej autorizimit të dhënë me pikat b) të nenit 41 të Ligjit për Parandalimin dhe Luftimin e Sëmundjeve Ngjitëse, duke ndaluar qarkullimin e të gjithë qytetarëve të Republikës së Kosovës në të gjithë territorin e saj” (Vlerësim i kushtetutshmërisë së Vendimit nr. 01/15 të Qeverisë së Republikës së Kosovës 2020).

Në këtë rast është me rëndësi të përmendim se në Kosovë edhe në kohën e pandemisë, institucionet gjyqësore vazhdojnë të mbrojnë liritë e të drejtat e njeriut, nëpërmjet vendimeve të tyre gjyqësore kushtetuese e ligjore.

Parimi i nevojës kërkon që masat e emergjencës të jenë në gjendje të arrijnë qëllimin e tyre me ndryshime minimale të rregullave dhe procedurave normale të vendimmarrjes demokratike (Council of Europe 2020).

2. Jurisprudenca e Gjykatës së Strasburgut, lidhur me ndikimin e Covid-19 tek të drejtat e njeriut

Më poshtë, po paraqesim disa interpretime nga jurisprudenca gjyqësore e Gjykatës së Strasburgut, ku trajtohet nëse kufizimet e ndërmara gjatë periudhës së pandemisë, a janë të justifikuara dhe në përputhje me liritë e të drejtat e njeriut. Gjykata e Strasburgut ka pranuar kufizimet që kanë bërë shtetet të diktuar nga kushtet e pandemisë, por deri në atë masë sa këto kufizime nuk shkelin thelbin e lirive dhe të drejtave themelore të njeriut.

Lidhur me të drejtën e shëndetit dhe të jetës, Gjykata e Strasburgut është shprehur:

“Në kuadër të përpjekjeve për të maksimizuar qasjen në trajtim jetëshpëtues për Covid-19, dhe për të shtuar kapacitetet e punonjësve mjekesorë dhe të tjerëve për të reaguar ndaj rritjes së numrit të pacientëve me Covid-19, Shtetet i kanë mbyllur shërbimet mjekësore që gjykohen si jo-esenciale dhe kanë shtyrë vizitat e planifikuara për semundje të tjera” (CRD 2020).

Distancimi social dhe karantina kanë shtuar problemet nga më të ndryshmet tek qytetarët. Sipas Gjykatës së Strasburgut:

“Janë duke u shtuar shqetësimet për shtimin e ideve për të lënduar veten ose për të bërë vetëvrasje gjatë pandemisë për shkak të faktorëve të tjerë si frika, izolimi, distancimi fizik, reduktimi i shërbimeve mbështetëse, humbja e të ardhurave, mbyllja e bizneseve, dhe ekspozimi i madh i të infektuarve me Covid-19 ndaj punonjësve në vijën e parë të frontit” (CRD 2020).

Duhet theksuar se kufizimet e tepërta mund të çojnë në cënimin e vlerave njerëzore:

“Kufizimet e konsiderueshme të aktiviteteve të zakonshme sociale, duke përfshirë aksesin në vendet publike të adhurimit, organizimet publike dhe ceremonitë e martesave apo funeraleve, mund të çojnë në mënyrë të pashmangshme në ankesa të argumentuara...” (Council of Europe 2020).

Lidhur me lirinë e shprehjes, Gjykata e Strasburgut iu vë në dukje shteteve se duhet të jenë më përgjegjëse dhe se duhet ta fitojnë besimin tek publiku. Sipas saj shtetet: “janë përgjegjëse për reagimin në situata krize dhe duhet ta fitojnë vetë besimin publik, pa u mbështetur tek kufizimet e shprehjes për ta arritur këtë” (CRD 2020). Madje sipas Gjykatës së Strasburgut, nuk është e lejueshme të shkelen liritë dhe të drejtat e njeriut, edhe në situatat e krizave dhe të emergjencave.

1. Problemet e gjyqësorit në Shqipëri gjatë periudhës së Covid-19

Sistemi gjyqësor, është një ndër hallkat kryesore të shtetit të së drejtës, dhe luan rol madhor në mbrojtjen e vlerave demokratike. Kushtetuta, normat kombëtare dhe ndërkombëtare i kanë dhënë rëndësi të veçantë mbrojtjes së të drejtave të njeriut nga sistemi i drejtësisë. Përveç ndarjes së pushteteve dhe pavarësisë së gjyqësorit, e rëndësishme është edhe dhënia e drejtësisë.

Sipas nenit 17 të Kushtetutës së Republikës së Shqipërisë, vetëm me ligj mund të bëhet kufizimi i të drejtave e lirive të njeriut,

dhe duhet të jetë në përpjesëtim me gjendjen që e ka shkaktuar këtë kufizim. Këto kufizime nuk mund të tejkalojnë kufizimet e vendosura nga Konventa Evropiane për të Drejtat e Njeriut, lidhur me liritë dhe të drejtat e njeriut. Gjithsesi, një interpretim përfundimtar në lidhje me cënimet e mësipërme, e jep vetëm Gjykata Kushtetuese e Republikës së Shqipërisë.

Në periudhën e pandemisë, është e rëndësishme që të mos cënohen të drejtat e qytetarëve në proceset gjyqësore. Individët duhet të kenë mundësinë për t'u ankuar në gjykatë, për të gjitha shkeljet ligjore e kushtetuese që ata pretendojnë. Vonesat e shërbimeve gjyqësore, tregojnë për mangësi të lirive e të drejtave të njeriut, por dhe të shtetit të së drejtës. Gjithkujt duhet t'i jepet e drejta për të shkuar në gjykatë dhe për të marrë të drejtat, që i takojnë.

Funksioni themelor i gjyqësorit, veçanërisht Gjykatat Kushtetuese, në rastet kur ato ekzistojnë, duhet të vazhdojë të ruhet. Është e rëndësishme që gjyqtarët të mund të shqyrtojnë kufizimet më të rënda të të drejtave të njeriut që vendosen nga legjislacionet e miratuara në raste emergjence.¹⁵¹ Gjykata shqyrton nëse këto kufizime kanë sjellë diskriminim për individët, dhe nëpërmjet vendimeve të tyre, arrijnë të vendosin ligjin e së drejtës dhe liritë e të drejtat e njeriut.

Një nga problemet më të mprehta për gjyqësorin, është se covid-19, ka shtuar shtyrjen e afateve për gjykimet e çështjeve gjyqësore, dhe kjo ndikon në kufizimin e cënimit të drejtave të njeriut. Institucionet shtetërore e gjyqësore kanë detyrim të ruajnë jetën e punonjësve të drejtësisë, por gjithashtu edhe të japet drejtësia. E drejta e një gjykimi të shpejtë dhe të drejtë, si një e drejtë e çdo individi që pretendon që i janë shkelur të drejtat, dhe shkon në gjykatë për të vënë në vend drejtësinë, nuk duhet të kufizohet e cënohet, sepse kjo bie në kundërshtim me aktet kombëtare e ndërkombëtare juridike, dhe me vetë thelbin e lirive e të drejtave të njeriut. Por nëse në gjykata nuk gjendet kjo mundësi, shkelja e lirive e të drejtave të njeriut thellohet më tej.

Çdokush kishte dhe ka të drejtë për të marrë drejtësi, brenda rregullave për mbrojtjen nga Covid-19, por dhe normave kombëtare e ndërkombëtare të së drejtës.

Përfundime

Mbrojtja e lirive dhe të drejtave të njeriut, duhet të bëhet pa shkelur të drejtat shëndetësore të individëve dhe vetë të drejtat e njeriut, përveç të tjerave, kanë si qëllim edhe mbrojtjen e jetës dhe shëndetit të individit.

Pyetjes se a u prekën të drejtat dhe liritë e njeriut në Shqipëri prej shpalljes së pandemisë dhe ecurisë së saj deri në mes të muajit qershor, do t'i përgjigjemi me ligjet që e sqarojnë mirë e saktë këtë. Metodologjia cilësore ka ndihmuar që përmes saj të sqarohen të

gjitha ato që u takojnë individëve edhe në kushte të tilla të jashtëzakonshme.

Të drejtat e njeriut nuk mund të tjetërsohen ose të hiqen edhe në gjendjen e pandemive globale, por ato mund të kufizohen pa çenuar thelbin dhe rëndësinë e tyre.

Edhe në gjendjen e pandemisë, shteti mund të ndërhyjë vetëm në proporcion me liritë e të drejtat e njeriut, duke respektuar të gjitha parimet ligjore, kushtetuese, e ndërkombëtare. Pra institucionet shtetërore mund të veprojnë deri në masën e kërkuar nga urgjenca e shkaktuar nga pandemia, por dhe deri në masën e lejuar nga të drejtat dhe liritë e individit.

Bibliografi

- Council of Europe. (2020). *Respektimi i demokracisë, shtetit të së drejtës dhe të drejtave të njeriut në kuadrin e krizës sanitare të COVID-19* . Dokument Informativ, Council of Europe.
- CRD. (2020). *Covid-19 dhe Impakti mbi të Drejtat e Njeriut, Shikim i përgjithshëm mbi jurisprudencën përkatëse Shikim i përgjithshëm mbi jurisprudencën përkatëse*. Tiranë: AIRE Centre.
- DCAF. (2006). *Gjendjet e emergjencës*. Informativ, DCAF.
- Endri Mykaj. (2020). *VLERËSIM I SITUATËS SË SHTETIT TË SË DREJTËS NË SHQIPËRI*. Informativ, Tiranë: Civil Rights Defenders.

- Instituti Shqiptar i Medias. (2020). *Media dhe Koronavirusi, Udhëzime për gazetarët që raportojnë pandeminë*. Udhëzim, Tiranë: Instituti Shqiptar i Medias.
- OSBE. (2020) . *TË DREJTAT E NJERIUT NË MJEDISËT E PRIVIMIT TË LIRISË PËRGJATË PANDEMISË COVID-19, RASTI I SHQIPËRISË*. Tiranë: OSBE.
- Simoni, Zef. (2001). *Fjalori Politik i Oksfordit, 1996*. Tiranë: Shtëpia e Librit & Komunikimit.
- UNMIK. 2020. *TË DREJTAT E NJERIUT NË ZEMËR TË PËRGJIGJES, UDHËZUESI COVID-19*. Raport Informues, Prishtinë: UNMIK.
- Vlerësim i kushtetutshmërisë së Vendimit nr. 01/15 të Qeverisë së Republikës së Kosovës*. (2020). KO54/20 (Gjykata Kushtetuese e Kosovës, 6 prill).

Dorian Demetja¹⁵²

**EDUKATA E FAMILJES TRADICIONALE SHQIPTARE,
NGJIZUR SIPAS MODELIT DHE UDHËZIMEVE TË
ISLAMIT, FAKTOR THEMELOR I ECURISË GJATË
TRANZICIONIT SHOQËROR**

Abstract

History has led the Albanian many times to the brink of life, but without ever avoiding honor, as a purpose and life goal. Over time honor-erzi often rose to the level of sedra, which was also personal, family or more extended. Sedra was also educated in the family, being at the same time the yeast of its connection. Perhaps this qualitative cornerstone, expressed through the ancient language, helped him not to merge with the foreigner, being also an element of collective identity, which in the period of the National Renaissance, begins to be formed as national consciousness, but concluded in the years at least when the Kingdom of Albania ruled (1928-1939).

Recognizing the role it plays in this valuable material capital, we judge and firmly believe that the fundamental role of family education, which began its journey in early human life as a link between the biological interests of individuals, was conceived

¹⁵² Komuniteti Mysliman i Shqipërisë, Drejtor i Drejtorisë së Kulturës
mob. +355 695570049

and was sanctified by the faith, legalized in the unwritten canons, becoming a family upbringing full of the fragrance and juice of life, washed with spice soaked in the life-giving source of the environment. Thus such a bond for its member was so strong that someone who did not prove as civic morality the traits acquired there, was despised by the social circle and me.

The article proves that this education has helped not only its member, but also society to overcome the difficulties of the time, proving to be a powerful factor.

Keywords: *family education, honor, faith, Islam, conjugal, dividend, human capital*

Kur njeriu i lashtë ndjeu nevojën të ruante diçka për të nesërmen, nga ajo që i kishte tepruar, iu desh të gjente dhe mënyrën sesi ta kryente atë veprim me sukses. Ftoi për bashkëpunim edhe gruan me të cilën rriste fëmijët, që më pas të futeshin te ky bashkëpunim me lidhje interesi. Kështu u ngjizën “shteti i vogël”, si e quajnë hartuesit e së parës disiplinë shkencore juridike, së Drejtës Romake, familjen.

Punimet për origjinën e familjes, pronës private dhe shtetit janë në lëmi të shumta të shkencës, si: Jurisprudenca, sociologjia, antropologjia, biologjia, gjenetika, prandaj, le të qëndrojmë në krye te sqarimi i konceptit themelor të saj, duke u mbështetur te këto

fusha. Fjala është huazim nga latinishtja *familia*, që e ka prejardhjen nga *famulus*, e cila ka kuptimin *rob shtëpie, shërbëtor*. Me kohë ajo mori funksionet e tjera veç atij të robit të shtëpisë, që djepi gjuhësor hyri në fushën shoqërore që e pranoi si njësi më e vogël e përbërë nga dy apo më shumë persona në lidhje martesore, gjaku ose birësimi. Që grupi të përforcohet, duhet të jetojë në mjedis të njëjtë për një kohë jo të pakët, të ndërtojë marrëdhënie kulturore dhe ekonomike të përbashkëta, si dhe të mbrojnë apo përkujdesen për njëri-tjetrin pa interes ose shpërblim, siguri që i jepet atij apo asaj që i duhet më fort.

Me evoluimin e shoqërisë, familja u vu në mbrojtje të saj dhe shtetit, siç shprehet te *Deklarata e përgjithshme mbi të drejtat e Njeriut*, neni 16(3): "Familja është njësi bazë grupore e shoqërisë dhe i jepet mbrojtje nga shoqëria dhe shteti." Përkufizimet mbi të nuk kanë mundur të ndalen. Rreth gjysmë shekulli më parë antropologu dhe pedagogu amerikan i universitetit të Pitsburgut, Xhorxh Murdok (George P. Murdock) gjykoi se familja amerikane nuk ishte gjë tjetër veçse:

"Një grup social që karakterizohet nga mendimi praktik, bashkëpunimi ekonomik dhe riprodhimi. Ajo përfshin të rritur të çfarëdolloj seksi (femër & mashkull, mashkull & mashkull, femër & femër etj.) ku të dy duhet të mbajnë një lidhje të miratuar nga shoqëria dhe një ose më shumë fëmijë,

të vetin apo të birësuar, nga të rriturit që bashkëjetojnë seksualisht.”

Murdok duke qenë edhe etnolog, te artikulli që ai është bashkautor: “Matja e kompleksitetit kulturor”, ka studiuar deri individin në shoqëritë pa shtet, parashtrori idenë e guximshme se në epokën e shoqërisë së konsumit, ka rënë tisi i shenjtë dhe lidhjet e individëve në familje të tilla i dikton para së gjithash interesi, veprimtaria praktike dhe nevoja, shpirti dhe jo zemra. (Murdock, G. P. & Provost, C., 1973/Oct.: 379)

Me interes janë edhe përkufizimet juridike apo enciklopedike. Në to sqarohet se nga cilët pjesëtarë formohet familja tradicionale dhe nga cilët përbëhet ajo sot. Nga to veçon përkufizimi socialo-juridik që e pranon familjen, e cila përmban një grup të njerëzve shtëpiakë, bashkuar nga lindja, martesë ose marrëdhënie të përafërta, përfshi bashkëjetesën, birësimin, mbiemrin dhe pronësinë (në disa raste), siç është cilësuar qysh herët te *E drejta romake*.

Francisco de Goya *Portret i një familjeje*

Kësisoj familja u ngjiz si njësi parake njerëzore, në të cilën individi komunikon me kushtet e jetës, që përcaktojnë kornizën e tij, ku ai rritet duke e ndier veten pjesëtar dhe ku formon personalitetin njerëzor si individ, në procesin e ndërveprimit shoqëror.

Edhe sa u përket llojeve, ekzistojnë disa të tilla. Në to shihen vetëm lidhjet e gjakut, apo këto lidhje duhen kuptuar metaforikisht. Sociologjia dhe antropologjia gjejnë mirëkuptim kur e konsiderojnë familjen se e ka funksion themelor riprodhimin biologjik, shoqëror ose të dyja bashkë. Sa i përket funksionit të familjes në rritjen dhe edukimin e fëmijëve, gjithë disiplinat shkencore njëllojësi pranojnë se

është drejtues, sepse ndikon për t'i edukuar, kulturuar dhe drejtuar në jetë. Nuk ka mbetur jashtë vëmendjes as e ardhmja e prindërve, që familja u shërben si institucion i pjellorisë, me synim lënien e trashëgimtarëve, edukimin dhe shoqërimin e tyre.

Ky institucion nuk ka ngelur statik, evoluon dhe kohët e fundit mësohet se ka familje të reja që nuk planifikojnë të lindin fëmijë, dukuri e cila e rrëzon elementin e pjellorisë si ngjizësin kryesor të familjes.

Më e lehtë është përcaktimi i familjes tradicionale, që sipas antropologëve hyn në një prej tri llojeve, gjithnjë duke shfaqur marrëdhëniet prindër-fëmijë, midis bashkëshortëve apo të dyja llojet e marrëdhënieve së bashku:

1. matrifokale (amësore)
2. konsaguine (gjaklidhëse)
3. konjugale (bashkëshortore)

Jemi të mendimit se familja e lashtë shqiptare hyn në llojin konsaguin, e lidhur me rastin kur meshkujt zotërojnë pronë dhe veç çiftit hyjnë në të edhe fëmijët, si dhe pjesëtarë të tjerë të familjes së burrit. Kur bashkë me ta jetonin edhe xhaxhai apo xhaxhallarët e burrit së bashku me familjet e veta, ishte formuar asisoj familja patriarkale, që pothuajse është zhdukur kohët e fundit në mjediset shqiptare.

Familja patriarkale në kullën e veçuar, që zakonisht ngrihej jo pak larg nga kulla fqinje, organizohej dhe qeverisej si një 'shtet i vogël'. Aty vendimmarrjen kryesore, atë në raport me fqinjin e deri me farefisën e zotëronte më i moshuari i konakut, kurse organizimin për punët e zakonshme të familjes e kishte përsipër bashkëshortja e tij.

Tiparet e saj konsaguine janë të përcaktuara saktë në kanunet (kodet) e lashta shqiptare, ato vunë dhe përforcuan themelet mbi të cilën ngrihej familja, duke u plotësuar me elemente të besimeve fetare të pranuar vullnetarisht prej tyre, besime që erdhën edhe si kulturë duke u reflektuar edhe në etikën e moralin e celulës bërthamë të jetës njerëzore. Më tepër se nga lidhjet e gjakut, pjesëtarët e familjes i bekuan dhe i fisnikëruan marrëdhëniet brenda dhe midis tyre, duke i kthyer në kode të zyrtarizuara familjare. Edhe pse jo rrallë herë në kufijtë e mbijetesës, një organizim i tillë e shpëtoi atë nga përthithja e pushtimeve të huaja, disa prej të cilave kishin si synim zhdukjen e popullsisë shqiptare dhe popullimin e trojeve me kolonët e huaj. Megjithatë shqiptarët popullojnë tashmë hapësira gjeografike të mpakura, krahasuar me epokën ilire, kur paraardhësit e tyre zotëronin troje disa herë më të mëdha, madje kohët e fundit ka studiues boshnjakë që në konferenca shkencore ndërkombëtare apo në botime serioze, pranojnë origjinën e tyre ilire.

Tashmë familja shqiptare është në tranzicion, duke u bashkëshoqëruar nga të njëjtat tipare që bashkëshoqërojnë

reformimin ekonomik, politik, juridik, kulturor e social të shoqërisë shqiptare bashkëkohore. Shoqëria dikur e mbyllur, përfshi periudhën kur Shqipëria ishte nën sistemin totalitar, po transformohet në një shoqëri të hapur, me plot tipare të shoqërisë së konsumit, ku autoriteti i prindit nuk është më i padiskutueshëm dhe ndihet se është prekur shenjtërimi i saj. Pjesëtari i këtij modeli të ri familjar, ndihet më tepër si individ i këtij institucioni social dhe përpiqet të marrë më shumë përgjegjësi vetjake, por gjithnjë e më pak të jetë shërbëtor i njerëzve të gjakut.

Morali i ri familjar nuk i pranon më martesat me mblesëri, por edhe vetëm ato që ngrihen mbi bazën e njohjes dhe pëlqimit vetjak, sepse i ka çelur hapësirë bashkëjetesës para martesës apo si një formë bashkëkohore e martesës. Është rritur mosha mesatare e pjesëtarëve të çiftit, por është ulur numri i fëmijëve që ata sjellin në jetë. Statistikat zyrtare njoftojnë për një sasi jo të pakët beqarësh, që në moshë madhore as e kanë menduar fillimin e jetës në çift.

Dihet shumë mirë, pranohet dhe zbatohet prej kur nuk mbahet mend, që zhvillimi i njerëzimit është projektuar dhe ndodh vetëm prej dhe mbi strukturën familjare, sepse ky është më shumë se një ligj natyror, më shumë se një ligj shoqëror, ai është një nga ligjet hyjnore, i cili erdhi dhe u zbatua si porosi e Zotit. Prandaj në këtë artikull do të bëhet fjalë për modelin e ndërtimit dhe funksionimit të familjes dhe jo për nocionin apo konceptin e saj.

Thuahse të gjithë filozofët, antropologët dhe sociologët, pavarësisht rrymave të mendimit filozofik ku mbështeten, janë të njësuar në domosdoshmërinë e njësisë familjare. Qëndrimi është miratuar me mbështetje ndërkombëtare si në Deklaratën e Përgjithshme mbi të Drejtat e Njeriut, ashtu edhe në Kodet e Familjes, që aplikohen në sistemet juridike të të gjitha shteteve në botë. Kësisoj debati ideor zhvillohet në prizmin e ndërtimit të saj, të funksionimit dhe efektshmërisë së llojeve dhe modeleve alternative, që ofrojnë zhvillimet shoqërore në kohë të ndryshme.

Familja është një institucion me hir të shenjtë, origjina e së cilës të çon kryekreje në krijimin e çiftit të parë njerëzor, që shumoi shoqërinë njerëzore, njeriun si të caktuarin dhe të vlerësuarin prej Tij. Lidhur me këtë përcaktim në *Kuran* thuhet:

“O njerëz! Frikësojuni Zotit tuaj, i Cili ju krijoi prej një njeriu, ndërsa prej atij krijoi bashkëshorten e tij, kurse prej këtyre të dyve krijoi shumë meshkuj e femra.”¹⁵³

Në një vend tjetër thuhet:

“Dhe një prej shenjave të Tij është që prej jush krijoi për ju bashkëshortet tuaja, që të qetësoheni pranë tyre, duke

¹⁵³ Nisa, 4:1.

vënë ndërmjet jush dashuri dhe mëshirë. Me të vërtetë, në këtë ka shenja, për njerëzit që mendojnë.”¹⁵⁴

Ashtu siç Krijuesi caktoi Ademin dhe Nuhun si zanafillës të individualitetit njerëzor dhe besimit të kulluar, po ashtu Allahu i Gjithëditur përzgjedhi mes njerëzisë familjen e Ibrahimit dhe familjen e Imranit, si përfaqësueset më të mira të modelit të familjes.¹⁵⁵ Ato janë familje që i kanë ndërtuar marrëdhëniet e pjesëtarëve të vet tërësisht sipas mësimëve kuranore apo porosive profetike, ndërkohë që shërbejnë me përkushtim për fenë e Zotit dhe që janë përkujdesur e kanë lënë pasardhës të kapur fort pas besimit të pastër. Ismaili, Is’haku, Jakubi, Jusufi dhe Isai, qenë disa nga Lajmëtarët e dalluar, pasardhës të këtyre dy familjeve të nderuara.

Përmes ajeteve kuranore, që përshkruajnë copëza domethënëse nga jeta e këtyre dy familjeve, Allahu na orienton në rrugën më të mirë të modelimit hap pas hapi të një familje të shëndetshme.

Sipas Islamit familja qëndron mbi bazën e lidhjeve të forta të ortakëve bashkëshortorë për të rritur dhe edukuar fëmijë me moral të pastër e të orientuar drejt në jetë. Orientimi themelor, sot, në sajë të lirisë dhe të drejtave të njeriut, po ndryshon këto lloj marrëdhëniesh dhe po prihet gjithmonë drejt jetës së lirë private,

¹⁵⁴ Rum, 30:21.

¹⁵⁵ Al’Imran, 3:33.

duke u shkëputur nga edukata familjare dhe pastërtia e saj morale. Në sajë të kësaj lirie edhe bashkëshortët, burrë e grua, po priren për të bërë jetë të pavarur, duke u dhënë pas pasioneve dhe kënaqësive të ditës, gjë që ka çuar e po çon gjithnjë e më shumë drejt zvetënimit të tipareve të dukshme të familja tradicionale.

Jeta e njeriut, si individ apo edhe në familje e shoqëri, duke anuar gjithmonë nga ana materiale dhe sigurimi i tyre në rrugë nga më të ndryshmet, të drejta e të padrejta, ka lënë pas dore vlerat morale e deri të shenjta. Civilizimi modern, ku duam të jetojmë, ka sjellë me vete bashkë me mundësitë që ofron epoka digjitale, edhe mjaft probleme sociale, që nga mbrojtja e fëmijëve, e jetimëve, tradhtia bashkëshortore dhe deri te shpërbërja e lidhjeve brenda individëve të familjes, dhuna ndaj femrës, trafikimi, prostitucioni, droga, etj., e deri te mbrojtja e kujdesi për të moshuarit. Këto dukuri që vërehen sot në Shqipërinë tonë, e kanë zgjidhjen te njohja, pranimi dhe zbatimi i Islamit si kulturë dhe edukatë. Ato të dyja, kultura dhe edukata, mund të bëhen faktor i rëndësishëm jo vetëm për qartësimin, por edhe për zgjidhjen e parandalimin e shfaqjes së këtyre problemeve familjare apo shoqërore, sepse ofrojnë besnikëri në marrëdhëniet ndër-njerëzore, ndershmëri, mirësjellje dhe sinqeritet, jo vetëm në familje ndërmjet pjesëtarëve të saj, por edhe midis anëtarëve të shoqërisë, pa dallim gjinor, duke respektuar të drejtat e secilës gjini. Bie në sy që morali që kultivohet sot në shoqërinë tonë është synon të shkëputet nga cilësitë dhe tiparet

fetare, duke nisur të humbë karakteristikat e vlerave shpirtërore si humanizmi, dashuria, vëllazëria, bamirësia, mëshira, etj.

Sociologu Will Durant, i cili së bashku me një tjetër Durant qysh në vitet '60 kishte cituar sentencën e Heraklitit: "Polemos pater panton", kishte sqaruar se paqja duke qenë një ekuilibër i paqëndrueshëm, mund të ruhet vetëm me epërsi të pranuar ose duke zotëruar fuqi të barabartë. (Durant, W. & Durant, A., 1969: 56-57) Në veprën e vet *Mrekullitë e filozofisë* ai do të shkruante për të dëshmuar e parashikuar njëkohësisht se mbulesa e barazisë së femrës me mashkullin, do të përbuzte pastërtinë dhe turpin, si stoli të bukurisë njerëzore mbi të cilat ngrihet e mbrohet familja.

"Jeta në qytetet e civilizuar nuk lejon njeriun as të mendojë për martesën, ndërkohë që pasionet seksuale rriten, ndërsa konditat e bëjnë kënaqësinë tepër të afërt... Kështu pastërtia që dikur është konsideruar virtyt, është bërë objekt i përbuzjeve dhe poshtërimeve. Në një atmosferë të tillë tretet edhe turpi, i cili dikur i ka stolisur të gjitha bukuritë e njeriut, ndërsa njerëzit krenohen me mëkatet e tyre, nën mbulesën e barazisë me mashkullin, femrat hyjnë në lidhje të pakufishme jashtëmartesore, ndërsa marrëdhëniet e ndaluara paramartesore bëhen diçka e zakonshme."

Në vetëm disa dekada, parashikimi i Durant na duket se po ulet këmbë mbi këmbë edhe në shoqërinë shqiptare, e cila historikisht ka qenë mes Perëndimit dhe Lindjes, (Çabej, E., 2006), duket se po kapërcen edhe pengesat e kështjellës familjare. Muret e kësaj kështjelle vijnë të qëndrojnë atje ku edukata dhe kultura evoluon, po me hapa të matur dhe pa e prekur identitetin kombëtar. Na duhet të integrojmë në BE, por pa harruar të shpiem atje edhe identitetin tonë fetar, kulturor dhe edukatën tonë familjare, pjesë integrale e identitetit kombëtar.

Besimi në Zotin është themeli i jetës së njeriut dhe pikërisht ky besim do të bëhet faktor shumë i rëndësishëm për t'i larguar njerëzit nga jeta e shthurur, do të përmirësojë moralin shoqëror dhe do ta ruajë atë të pastër. Sado që feja me ligj është e ndarë nga shteti, ajo është integrale në shoqëri, luan rolin e saj në jetën e përditshme, e shoqëron njeriun në lindje e deri në vdekje, në gëzime e hidhërime. Kjo nuk duhet të përdoret thjesht si mbulesë e jashtme vetëm për ceremonitë e ndryshme, por ajo duhet të bëhet pjesë aktive në veprimtaritë e jetës së përditshme të njeriut.

Feja islame shpesh vatërzohet te rëndësia e familjes dhe e konsideron atë si kala mbrojtëse përballë jetës pa parime morale, sepse është vendi ku natyra njerëzore mund ta shprehë veten në mënyrën më të mirë, ku mund t'i realizojë dhe kthejë në realitet vlerat e larta, si: dashuria, respekti, dhembshuria, sakrifica, besnikëria dhe bindja. Sistemi i familjes islame i vendos të drejtat e

burrit, gruas, fëmijëve dhe të të afërmeve në një ekuilibër të përsosur, marrëdhënie që nga aspekti juridik dhe moral janë të shpjeguara deri në detajet më të imëta.

Rreth një e treta e normave juridike që përfshihen në *Kuran* i referohen familjes dhe përcaktojnë rregullat e funksionimit të saj. Struktura familjare në fenë islame është e ndërtuar mbi baza të shëndosha, me qëllim të suksesit dhe vazhdimësisë së saj. Le t'i njohim dhe analizojmë ato me radhë:

E para. Besimi. Me anën e besimit dhe legjislacionit islam, secili nga bashkëshortët i di të drejtat dhe detyrimet e veta dhe ka para vetes një program të qartë për zgjidhjen e problemeve që krijohen prej tyre. Burri dhe gruaja plotësojnë njëri-tjetrin; respektimi i përbashkët i vlerave të martesës dhe besnikëria në mes bashkëshortëve janë elementet kryesore, që e fuqizojnë paqen dhe harmoninë në jetën bashkëshortore. Profeti Muhamed (a.s.) ka thënë:

*“Vërtet besimin më të plotë e ka ai besimtar që ka moralin më të lartë dhe sillet mirë me familjen e tij”.*¹⁵⁶

E dyta. Martesa. Me pëlqim të dyanshëm në çift, sepse vetëm një martesë e tillë do të jetë e suksesshme. Islami e ndaloi imoralitetin dhe ndërmoi masa të ashpra për ndalimin e tij, sepse

¹⁵⁶ Tirmidhi.

imoraliteti është sulm i hapur ndaj sistemit të familjes dhe shenjtërisë së saj. Kështu, Islami hapi dyert për formimin e familjeve duke iu përgjigjur natyrës dhe tipareve të njeriut, me të cilat i pajisi Krijuesi njerëzit. *Kurani* shpjegon se martesë ishte traditë e profetëve, siç shihet në ajetin vijues:

“Vërtetë, edhe para teje Ne kemi sjellë të dërguar, të cilëve u kemi dhënë gra dhe pasardhës.”¹⁵⁷

E treta. Përgjegjësia e përbashkët. Martesa detyron përgjegjësi të caktuara, të cilat i përkufizon legjislacioni Islam. Këtu përfshihen të drejtat e burrit, të drejtat e gruas dhe përgjegjësitë që kanë për edukimin dhe arsimimin e fëmijëve. Hulumtimet e shumta shkencore vërtetojnë se shumica e atyre që kanë devijuar dhe janë zhytur në rrugën e kriminalitetit, janë ata që nuk kanë pasur rastin të shijojnë ngrohtësinë familjare, si dhe nuk kanë pasur rast të edukohen me vlerat dhe ndjenjat e jetës së familjes së shëndoshë. Feja islame ka për qëllim të krijojë familje të shëndosha për shoqëritë, përfshi shoqërinë tonë. Këto familje të shëndosha nuk mund të shkatërrohen lehtë dhe nuk bien lehtë nën ndikimin e streseve shoqërore dhe morale. Familjet e ngritura mbi vlera të larta si besimi, besnikëria, dashuria e sinqertë, bindja e vetëdijshme dhe morali i bukur, janë garancia më e madhe e shoqërisë.

¹⁵⁷ Ra'd, 13: 38.

Sigurisht, një fole familjare pa synim, e ngritur mbi dëshira fizike, pasione të çastit, qejfe, zili apo smira, jo vetëm që nuk do të premtojë të ardhme, por do të mbetet në trup të popullit si një element potencial negativ. Po që se femra dhe mashkulli nuk kanë lidhje me Zotin, apo nuk konsultohen me kulturën dhe edukatën që vjen prej tij, nuk ka mundësi që fëmijët që do të vijnë prej tyre të jenë të vetëdijshëm, të ndjeshëm, të ekuilibruar e të bartin ndjenjën e përgjegjësisë.

Allahu i Lartësuar, nëpërmjet *Kuranit*, na përkujton lutjet e Zekerijes dhe Ibrahimit, për të na përkujtuar se prindërit, që në krye të herës dhe vazhdimisht, duhet t'i luten me sinqeritet Zotit për fëmijët. Lutjet duhet të jenë si për zhvillimin shpirtëror familjar, ashtu edhe për përparimin material e civilizues. Lutjen dhe përgjërimin me ndjenjat më të sinqerta të profetit Zekerija drejtuar Allahut, *Kurani* e përshkruan kështu:

“Aty Zekerija iu lut Zotit të vet e tha: Zoti im, dhuromë nga ana Jote një pasardhës të mirë! Pa dyshim, Ti je dëgjues i lutjes!”¹⁵⁸

Po ta vëmë re me kujdes, profeti Zekerija nuk kërkoi vetëm një pasardhës çfarëdo, por “të mirë”! Ai donte të thoshte: Më fal një pasardhës “të mirë” që ta bëjë Zotin të kënaqur, të atin të lumtur, por njëherazi të bëhet njeri i dobishëm për shoqërinë! Prandaj edhe

¹⁵⁸ Al’Imran, 3:38.

Hz. Ibrahim me të birin, Hz. Ismailin, kur po ndërtonin Qaben, i luteshin Zotit kështu:

“Zoti ynë! Na bëj të dyve (babë e bir) të bindur ndaj Teje! Bëj që edhe pasardhësit tanë të jenë të bindur ndaj Teje! Na trego ritet e adhurimit dhe pranoje pendimin tonë, se, pa dyshim, Ti je Pranuesi i pendimeve, Mëshirëploti!”¹⁵⁹

Të njëjtën esencë besimi përmbante edhe lutja e gruas së nderuar të Imranit për foshnjën ende të palindur (Merjemen):

“Zoti im! Këtë që është në barkun tim, vendosa ta kushtoj vetëm për shërbimin Tënd. Pra, pranoje këtë prej meje!”¹⁶⁰

Si këta shembuj, por edhe në tekste të tjera të shenjta mund të vërehet se kërkojnë breza të pastër si fryte të krijimit të familjes. Pra, në të gjitha këto lutje është tërhequr vëmendja mbi breza të pastër, të pafajshëm, të pamëkatë, jo vetëm besimtarë të bindur, por edhe me kulturë dhe edukatë fetare.

Roli i familjes mbetet i paplotësuar, nëse nuk realizon rritjen e fëmijëve të vet, me edukatë islame, si dhe me arsim të

¹⁵⁹ Bekara, 2:128.

¹⁶⁰ Al’Imran, 3:35.

përgjithshëm dhe profesional. Prindërit duhet të mbështesin rritjen dhe formimin e personalitetit të shëndoshë të fëmijës, si nga ana fizike ashtu edhe nga ana mendore e shpirtërore, për ta bërë atë të aftë si besimtar, qytetar, por dhe për mbrojtjen e vendit të tij. Zoti (xh.sh.) në *Kuran* urdhëron e thotë:

“O ju, që besoni! Ruani veten dhe familjet tuaja nga zjarri...”¹⁶¹

Ky ajet i *Kuranit* përmbledh një dispozitë me rëndësi edukative dhe me normat morale të fesë islame për fëmijën, që duhet edukuar që në moshë të njomë. Në edukimin dhe arsimimin e fëmijës, familja mbetet vatra e parë, shkolla e parë dhe djepi ku përkundet e ardhmja e gjithsecilit. Pa diskutim, kohën që veçojnë prindërit për mësimin dhe edukimin e fëmijëve, duhet ta parapëlqejnë ndaj kohës që veçojnë për disa detyra personale, individuale. Në rritjen e fëmijëve, mësimi mbi Zotin, shtresimi në zemra i idesë së besimit mbi Të sipas moshës dhe nivelit kulturor të fëmijëve, kanë përparësi jo vetëm në begatimin moralo-shpirtëror të prindërve, por edhe në shumë detyra vetjake të tyre.

Ndikim më të madh ka shembulli dhe përkushtimi i prindërve në marrëdhënie me fëmijët. Sami Frashëri porosiste që të mos jepeshin këshilla, por të lejoheshin fëmijët të mësonin nga veprimet e prindërve. Çdo nënë e baba mysliman, në mënyrë mjaft

¹⁶¹ Tahrim, 66:6.

të natyrshme, mendojnë t'i edukojnë fëmijët në formën e përkryer të asaj shoqërie ideale, të cilën përpiqemi ta përfytyrojmë dhe përvijojmë sipas *Kuranit*. Mirëpo, nëse këto ndjenja të tyre nuk reflektohen në jetën praktike dhe nuk thellohen me adhurime të tilla si namazi, agjërimi, haxhi, zekati, ose, në edukimin e mirë të tipareve të caktuara morale e fetare, si ndershmëria, drejtësia, dashuria, vëllazëria etj., rezultati do të jetë i dobët ose i paqenë. Pa le kur prindërit bëjnë të kundërtën e atyre që thonë apo këshillojnë!

Po përcjell në fund të këtij interpretimi një rrëfim që i atribuohet imam Adhamit, Ebu Hanife, prej nga vijnë disa këshilla. Në atë kohë, na ishte një djalë që i bënte dëm mjalti dhe, me gjithë këshillat për të mos ngrënë, djali vazhdonte të hante. Ndërkaq, një ditë, e marrin djalin për dore, e çojnë te imami dhe i thonë: "Këtij djali i bën dëm mjalti, por ai, megjithëse e këshillojmë, vazhdon të hajë!" Imam Adhami u thotë: "Merreni djalin e shkoni dhe sillmani pas 40 ditësh!" Pas dyzet ditësh e çojnë përsëri djalin te imami, i cili e merr djalin para vetes dhe e këshillon të mos hajë mjaltë. Djali ngrihet nga vendi, ia puth dorën të atit dhe i thotë: "Baba, nuk kam për të ngrënë më mjaltë!" Atëherë, të pranishmit e pyesin imamin: "O imam, pse nuk e këshillove djalin kur e pramë për herë të parë, por na bëre të prisnim dyzet ditë?!" Imam Adhami u ktheu këtë përgjigje:

“Atë ditë që ma prutë djalin, unë kisha ngrënë mjaltë. Po që se do të përpiqesha ta bëjë djalin të hiqte dorë nga një gjë që e kisha bërë vetë, ka shumë mundësi që të mos dukesh i besueshëm para tij dhe fjala ime të mos zinte vend. Gjatë këtyre dyzet ditëve, unë jo vetëm që s’hëngra më mjaltë, por e hodha atë krejtësisht nga trupi. Në këtë gjendje desha ta këshilloj djalin!”

Në edukimin e fëmijëve nuk ka ndikim vetëm familja, por edhe faktorë të tjerë të mjedisit apo djepit social, përfshi këtu mediat, që mund të sjellin shumë pasoja negative nëse nuk kontrollohen mirë emisionet dhe mesazhet e tyre. Po kështu në mjediset shoqërore, në rrugë e kudo, ndeshemi me fenomene të ndryshme, si sharje, fyerje, fjalor banal, mungesë respekti e sjellje të tjera të papëlqyeshme. Për të përballuar me sukses këtë ndikim negativ, familja ka rolin dominues nëpërmjet ndërhyrjeve aktive për të bërë sqarimet e nevojshme mbi dallimin e së mirës nga e keqja dhe për të mos i lënë të bëhen viktimë e këtyre ndikimeve të këqija.

Mbetet detyrë e prindërve që t’u thellojnë besimin fëmijëve të tyre dhe t’i ruajnë ata nga fjalori i pahijshëm dhe shoqëria e keqe, që i tërheq drejt veseve negative, si gënjeshtër, vjedhja, dëmtimi i pronës së tjetrit, etj. Edukata islame e preokupon fëmijën të asimilojë çdo veprim në shërbim të besimit islam. Formimit të koncepteve morale elementare, si dhe të adhurimit të fesë islame,

duhet t'u jepen rëndësi qysh në moshën kur fëmija përgatitet për të shkuar në shkollën fillore, që më vonë ai të bëhet i vetëdijshëm për veprimet që kryen.

Pavarësisht se ka shumë punë për të bërë, është një e vërtetë që në shoqërinë e sotme, nëpërmjet të moshuarve, por edhe nëpërmjet studimeve, ka depërtuar në familjet e tyre besimi islam, duke luajtur një rol të madh për edukimin e brezit të ri. Ky depërtim i ndjenjave dhe mësimave fetare ka zënë vend edhe te shumë të rinj, duke ndryshuar mentalitetin e tyre në drejtim të realitetit islam në vendin tonë.

Me kohë edukata familjare u shpërnda gjithkund në djepin kulturor të mjedisit, ku gjallonin disa besime fetare, djep i cili e legalizoi atë në kanunet e pashkruara, mbi të cilat organizohej jeta shoqërore sipas fiseve, bajraqeve dhe krahinave. Në *Kanunin* e Lekë Dukagjinit thuhet se cilat ishin detyrat, por edhe të drejtat e themeluesve të çiftit, por pa harruar që si fjalë kyçe të qëndrojnë fjala *nder*:

Burri a'në detyrë:

- a) Me u perkujdesë per veshë e mathë e per gjithshka të lypet per me mbajtë jeten;
- b) me ruejtë nderen e grues e mos me e lanë me u ankue per kurnji nevojë.

Grueja a'në detyrë:

- a) Me i a rrujtë nderen burrit;
- b) me i rrugë pa zhibla;
- c) me i ndejë nen sundim;
- d) m'u përgjegjë detyrve të kunorës;
- e) me rritë e me m'kambë fmin me nderë;
- f) me i ndejë gadi me të veshmen e të mathmen (kah e qepmja);
- g) mos me iu perzie në fejes të të bijve e të të bijave.

Historia e ka shpënë jo pak herë shqiptarin në zgrip të jetës, por pa shmangur kurrë nderin, si qëllim dhe pikësynim jetësor. Me kalimin e kohës nderi u ngrit shpesh te niveli i sedrës, që gjithashtu ishte vetjak, i familjes apo më i shtrirë. Edhe ajo edukohej në familje, duke qenë njëkohësisht tharm i lidhjes së saj. Ndoshta kjo ngjizje cilësore, nyjëtuar me anë të gjuhës së lashtë, e ndihmoi të mos shkrihej me të huajin, duke qenë element i identitetit kolektiv, i cili në periudhën e Rilindjes Kombëtare, nis të formatohet si vetëdije kombëtare, e përmbyllur në vitet e pakta kur zotëronte Mbretëria Shqiptare (1928-1939).

Pandemia COVID-19 do të hyjë, gjithashtu, në histori edhe për nga dëmet që i ka krijuar familjes dhe kapitalit njerëzor të saj, të cilat do të kishin sjellë pasoja edhe më të rënda, në qoftë se nuk do t'u kishte dalë para zhgualli i shenjtë, që merr në mbrojtje celulën themelore të jetës njerëzore. Zhvillimet demografike të vendit në kohët e fundit, që kishin nisur tronditjen edhe para pandemisë, do të përkeqësohen më tej prej uljes së lindjeve dhe emigracionit të lartë, ndërsa cilësia e jetës do të jetë nën tryshninë e rritjes së sëmundshmërisë, mangësive në arsim, riaftësimin të vështirë të ekonomisë së vendit dhe uljes së remitancave, që mbajnë gjallë familje të tëra, apo u vijnë në ndihmë në nevojtarëve të saj.

Është me vlerë të përmendet përballë pritshmërisë jo optimiste se për dy dekadat në vijim do të përjetohet dividendi demografik, ndërkohë që popullsia në moshë pune e Shqipërisë do

të jetë më e lartë se grupet e tjera që nuk punojnë (popullsia deri në 15 vjeç dhe ajo mbi 65 vjeç). Veçse duhet theksuar se kjo periudhë e artë demografike që krijon dritaren e mundësive, e cila nuk përsëritet brenda shekullit, vjen si pasojë e lindshmërisë së lartë të para 30-vjetëve, por edhe ekonomia mbështetet, sepse, ndërsa rënia e lindjeve të kohëve të fundit rriti ofertën e popullsisë aktive për punë, nga ana tjetër uli shpenzimet që kërkon prindërimi.

COVID-19 po rrit sëmundshmërinë e popullatës, sepse ndërsa energjitë jetësore të sistemit shëndetësor drejtohen për përballimin e pandemisë, sëmundjet e tjera nuk kanë reshtur, madje provohet se pandemia po bëhet shkak për rritjen e tyre, ndërkohë që sëmundjet parësore janë përkeqësuar më tej gjatë kohës dhe duke mos u trajtuar kur duhet. Specialistë të shëndetësisë argumentojnë se pandemia ka thithur shumë energji të strukturave spitalore, ndërkohë që rrezikon të tejmbushet me fëmijë deri pavijoni i pediatri në QSUT.

Popullsia e Shqipërisë, sipas ekspertëve të fushës, e përfshirë në procesin e plakjes dhe rënies së lindshmërisë, përjetonte një barrë sëmundjesh në rritje edhe para pandemisë, por koronavirusi pritet t'i përkeqësojë prirjet, sidomos në periudhën afatmesme, ndërsa burimet financiare qeveritare do të jenë më të kufizuara për t'iu përgjigjur kërkesave në rritje për shërbime shëndetësore. Për këtë arsye burimet ekonomike të familjeve në periudhën afatmesme do të kanalizohen për trajtimin e shqetësimeve shëndetësore.

Sipas të dhënave statistikore, mendohet se pandemia do të shuajë shtesën e popullsisë së vendit, sepse në vitin 2020 shtesa natyrore e popullsisë iu qas nivelit zero, me vetëm 470 lindje më shumë se vdekjet. Në rreth një shekull, duke filluar prej vitit 1923, kur filloi zyrtarisht regjistrimi i popullsisë në Shqipëri, lindjet kanë qenë shumë më të larta se vdekjet, ndërkohë që sipas INSTAT shtesa natyrore në vitin 2020 është thuhetse zero, krahasuar me më shumë se 6 mijë persona në vitin 2019, rreth 15 mijë në vitin 2014, mbi 34 mijë në vitin 2000 dhe mbi 63 mijë në vitin 1990.

Në anë tjetër, vërtet që emigracioni ka tkurrur popullsinë banuese në vend, por sërish ky kontingjent mund të konsiderohet rezervë, pasi nuk përjashtohet mundësia e rikthimit të tyre. E shkuara jonë por dhe përvoja e huaj provojnë se po të mos ishte harruar kujdesi brenda familjes dhe mbështetja jashtë saj, ky numër do të ishte shumë më i vogël. Për ilustrim po japim proverbin e mbledhur në Shkodër: “Dole shpijet, dole erzit.”, ku fjala *erz* ka kuptimin nder, dinjitet, namus. (Dizdari, N. Tahir, 2005: 255)

Të dhënat më të hershme, të pa grupuara vit pas viti, tregojnë se Shqipëria tani ka shtesën natyrore të popullsisë në nivelin më të ulët që nga viti 1923, pasi shtesa e popullsisë gjatë viteve 1923-1945, ishte mesatarisht mbi 18 mijë persona në vit, shtesë që u rrit pas LIIB. Ndryshimet politike të ndodhura pas vitit 1990 ndryshuan kahun e shtesës natyrore të popullsisë, e cila ka ardhur në rënie të vazhdueshme, duke reflektuar rritjen e moshës mesatare të

popullsisë, nivelin e lartë të emigracionit, zvogëlimin e familjeve brenda vetes dhe rënien e fertilitetit (aktualisht rreth 1.35 lindje për grua, ndër më të ulëtat në Evropë).

COVID-19 e përkeqësoi situatën, pasi ndikoi në një rritje të pazakontë të vdekjeve, ndërkohë që studiuesit konstatojnë se Shqipëria në fazën e tretë të tranzicionit demografik (periudha kohore nga viti 1970-2015), vijon t'i ulë periodikisht lindjet me vetëm 1% në vit. Ndodhi kështu pas fazës së parë të periudhës nga viti 1920-1950, kur ritmi mesatar vjetor i rritjes së popullsisë ka qenë rreth 1.7%, pas fazës së dytë në periudhën nga viti 1950-1970, kur ky ritëm vjetor i rritjes së popullsisë ka qenë 2.96%. Duke i shtuar kësaj dukurie edhe emigrimin, sociologët rreken të bindin me shifra se pse ka ardhur në ulje numri i popullsisë në Shqipëri nga viti në vit, duke mos pranuar si faktor familjen dhe problemet e shfaqura brenda saj.

Në vitin 2020 lindën 28.075 foshnja, duke shënuar rënie me 1.7%, krahasuar me një vit më parë, duke provuar se pandemia e nxiti më tej rënien e lindjeve. Studime të botuara së fundmi në revista argumentojnë se COVID-19 e mbështet këtë rënie. Para pandemisë, Shqipëria po përjetonte rënie të shpejtë të lindjeve, por si pasojë e situatës, zhvillimet demografike janë duke u zhvilluar sipas skenarëve pesimistë të projeksioneve statistikore të popullsisë. Sipas rishikimit të fundit lidhur me periudhën kohore 2019-2031,

indeksi i fertilitetit për një grua në vitin 2019 ishte 1.36, për shkaqet e argumentuara më sipër.

Sociologët nuk ndalen me statistika në nivele të ndryshme për të argumentuar rënien e lindjeve, shtimin e vdekjeve, largimin e popullsisë në emigracion, por pa argumentuar askund pse dhe sesi këto dukuri janë reflektuar në marrëdhëniet familjare. Sipas tyre Indeksi Sintetik i Fekondimit do të arrijë nivelin 1.2 pas vetëm dhjetë vjetësh, ndërkohë që pritmëritë reale po tregojnë (gjithnjë sipas tyre) se ky nivel do të arrihet para këtij afati.

Në këto kushte vdekshmëria do të rritet në vitet që vijnë. Me 27.605 humbje jete, viti 2020 regjistroi nivelin më të lartë historik, duke pasur rritje prej 26.4% krahasuar me mesataren e viteve 2016-2019. Prireja përkeqësuese nisur disa dekada më herët, aq sa në vitin 1990, kur Shqipëria numëronte 3.2 milionë banorë, vdekjet ishin rreth 18 mijë banorë, u ngrit për vitin 2020 në 21.600 banorë, kur vendi numëronte një popullsi prej rreth 2.7 milionë banorë. Duhet theksuar se humbjet e jetëve nuk kanë ardhur vetëm në mënyrë të natyrshme, por edhe prej sëmundshmërisë, që shkaktohet për shkaqe të imitimit të mënyrave të huaja të jetesës dhe largimi nga stili tradicional i të jetuarit, duke qenë e sigurt se atëherë kur edukata familjare ka dobësi, pandemia do ta çojë më tej këtë dukuri.

Të dhënat nga Eurostat, INSTAT dhe institute statistikore të rajonit, të përpunuara nga revista "Monitor", dëshmojnë se në vitin 2020 Shqipëria shënoi rritjen më lartë të vdekjeve në Evropë, e

ndjekur nga Maqedonia e Veriut, ku një pjesë e madhe e popullsisë është shqiptare. Sipas INSTAT-it, kapitali njerëzor i vendit tonë do të vijojë të ketë humbje të mëdha prej mangësive që po shkakton pandemia në arsim me mbylljen e shkollave dhe zhvillimin e mësimi pjesërisht ose të gjithin online. Harta e UNESCO-s tregon se në Shqipëri, shkollat janë mbyllur për rreth 24 javë, e barabartë me rreth dy të tretat e vitit shkollor, nga 22 javë në pjesë të caktuara të botës, apo nga 14 javë që shënon mesatarja kudo në botë, madje revista dinjitoze bën një parashikim të turbullt për të ardhmen, kur shkruan:

“COVID-19 e ka përkeqësuar krizën e të mësuarit dhe ndikimi në kapitalin njerëzor të këtij brezi nxënësish ka të ngjarë të jetë i gjatë.”

Duke pranuar rolin që luan te ky kapital i vyer materialja, gjykojmë dhe më fort besojmë se nuk duhet lënë mënjanë roli themelor i edukatës të marrë familje, e cila e nisi rrugëtimin e vet në hershmërinë njerëzore si lidhje interesash biologjike të individëve, u ngjiz dhe u shenjtërua prej besimit, u legalizua në Kanunet e pashkruara, duke u bërë edukatë familjare plot aromë dhe lëng jete, larë me erz e njomur nga burimi jetëdhënës i mjedisit. Kësisoj lidhja e tillë për pjesëtarin e saj ishte aq e fortë, sa dikush që nuk i

dëshmonte si moral qytetar tiparet e përfutuara atje, përçmohej nga rrethi shoqëror me nëmën:

“Ti je xanë pa bismilah more mistrec (ndonji kalamanit të prapë, bastardh)”

(Dizdari, N. Tahir, 2005: 107)

BIBLIOGRAFI

- *Kurani i madhërishëm dhe kuptimet e Tij në gjuhën shqipe*, Mbështetur në përkthimin e prof. Hasan I. Nahit, Tiranë, 2017.
- Çabej, Eqrem, *Shqiptarët midis Perëndimit dhe Lindjes*, Tiranë, 2006.
- Dizdari, N. Tahir, *Fjalor i orientalizmeve në gjuhën shqipe*, Tiranë, 2005.
- Durant, Will & Durant, Ariel, *History and War*, Theory Into Practice, Apr., 1969, Vol. 8, No. 2, Teaching the Young to Love (Apr., 1969), pp. 56-57 Published by: Taylor & Francis, Ltd., 1969.
- Hoxha, Blerina, *Kriza e kapitalit njerëzor, si i përkeqësoi pandemia treguesit demografikë*, Monitor, Tiranë, 2021/4.
- Monitor, Prill, Tiranë, 2021.
- Murdock, George P. & Provost, Caterina, *Measurement of Cultural Complexity*, Ethnology, Vol. 12, No. 4 (Oct., 1973), pp. 379-392 (14

pages). Published by: University of Pittsburgh-Of the Commonwealth
System of Higher Education, 1973.

PhD Arti Omeri¹⁶²; PhD Nereida Omeri¹⁶³

**TOPIC: THE SPREAD OF CRYPTO-CHRISTIANITY IN
THE REGION OF SHPATI IN ELBASAN DISTRICT**

Abstract

Crypto-Christianity is the phenomenon of concealment of the Christian faith during Ottoman rule. Individuals or various groups publicly acknowledged that they had converted to Islam, but secretly performed the religious rituals of their Christian ancestors in their homes and villages. It is thought that crypto-Christianity first appeared around 1388 (AD) in Nicaea and then it was spread in the Balkans. This phenomenon could be fully observed in the 19th century. Crypto-Christianity was widespread in the region of Shpati (Elbasan). The main reasons that contributed to the emergence of this phenomenon in the region of Shpati were the economic obligations on non-Muslim subjects, such as jizya tax. So their inability to pay taxes encouraged them to choose crypto-Christianity as a political compromise. It is characterized as a transitional state from one faith to another, done under certain conditions and circumstances. Most scholars think there were 43 villages in the region of Shpati. The main characteristic of such a conversion was

¹⁶² **University College Beder**
aomeri@beder.edu.al

¹⁶³ **Konstandin Kristoforidhi High School**
neridaomeri@gmail.com

the holding of two names by individuals: a Muslim name (publicly) and a Christian name (in the family).

According to some scholars this happened because the process of transition from one religion to another was not fully implemented. These people gave a pragmatic explanation to authorities. Sometimes they claimed to be Christians so they did not have to be recruited to military services, but on other occasions they claimed to be Muslims so they did not have to pay the jizya tax. In the early 20th century this phenomenon in the region of Shpati was rarely encountered and after the Second World War it ceased to exist.

Keywords: Crypto-Christianity, Shpati, secret practice of Christianity, Ottoman rule, tax.

KRIPTOKRISTIANIZMI

Elbasani është një qendër e rëndësishme që spikat për vlerat e tij historike dhe kulturore. Në historinë e tij skaliten ngjarje me rëndësi jo vetëm për Elbasanin, por për të gjithë Shqipërinë. Përmendim Kongresin e Arsimit në vitin 1909, hapjen e Shkollës Normale po në këtë vit etj. Por këto ngjarje, bën jehonë për shkak të kontributit të jashtëzakonshëm të shumë figurave e personaliteteve të shquara elbasanase që luajtën rol parësor në finalizimin e tyre me sukses. Përmendim Lef Noshin i cili ishte përkrah Ismail Qemalit për Shpalljen e Pavarësisë së Shqipërisë, më 28 Nëntor 1912 dhe u bë

pjesë e Qeverisë së kryesuar prej tij (Ministër i Post-Telegrafit), Aqif pashë Biçakçiun që ishte një nga figurat më të spikatura në Kongresin e Lushnjës (janar 1920), i cili u zgjodh dhe kryetar i këtij kongresi me rëndësi për fatet e shtetit shqiptar. Por dhe personalitetet fetare elbasanase, njëkohësisht dhe atdhetarë të shquar kontribuan në proceset e konsolidimit të shtetit shqiptar. Atë Visarion Xhuvani është një nga emrat më të shquar i cili ishte dhe Kryepeshkop i Shqipërisë në vitet 1929-1936. Roli i tij ishte tejte i rëndësishëm për themelimin dhe konsolidimin e Kishës Ortodokse Autoqefale Shqiptare (KOASH).

Kisha Ortodokse në Elbasan ka një të kaluar me traditë të hershme. Këtë e vërtetojnë dhe zbulimet arkeologjike. Përmendim bazilikat e këtij qyteti, ndër të cilat më e njohura është ajo e zbuluar në Kodër të Tepes (Elbasan), e cila mendohet se i përket shekujve IV-V. Vështirësi Ortodoksia pati pas vendosjes së pushtimit osman në Shqipëri. Në vitin 1466 pushtuesit osmanë ndërtuan kalanë e Elbasanit dhe ky qytet filloi të rritej dhe të fuqizohej ekonomikisht dita-ditës. Kjo bëri që shumë ortodoksë të konvertoheshin në myslimanë dhe shumë shpejt në këtë vend mbizotëroi dukshëm popullsia me shumicë myslimane. Mbijetesa e ortodoksëve sa vinte e vështirësohej për shkak se mbi ta rëndonin taksa të shumta të vendosura nga autoritetet osmane.

Prandaj u vu re një dukuri e njohur me emrin “kriptokristianizëm” ose “laramani”, sidomos në Shpat të Elbasanit,

e cila kishte të bënte me pranimin publikisht të fesë islame, por që në mënyrë të fshehtë në familje kryheshin ritet e fesë së mëparëshme ortodokse, pra u vu re dukuria e krishtëritimit të fshehtë. Kriptokristianizmi në këtë trevë filloi nga fundi i shekullit XVII dhe vazhdoi deri nga fundi i shekullit XIX.¹⁶⁴ Pra, fenomeni i kriptokristianizmit në zonën e Shpatit u vu re gjatë periudhës osmane.¹⁶⁵

Kriptokrishtërimi është një fenomen jo vetëm shqiptar.¹⁶⁶ Sipas studiuesit Moikom Zeqo kriptokrishtërimi u bë i dukshëm në ishullin e Kretës, kur Kreta u pushtua nga saraçenët në vitet 825 – 961. Kriptokrishtërimi gjithashtu u përhap dhe në Kaukaz, në Siri dhe në Azinë e Vogël. Përhapja e tij gjëlloi në tërë territorin e Ballkanit.¹⁶⁷ Më tej studiuesi Moikom Zeqo tregon se në Qipro dhe në Kretë kemi kriptokrishterët të quajtur Linovanvakët, në Serbi u quajtën Sharenët, në Shqipëri u quajtën Laramanët, kurse në Greqi kemi rastin e krypto të krishterëve të quajtur Vallakalles. Sipas tij edhe sekti i Bogomilëve në mesjetë, pavarësisht nga heretizmi i tij ruajti për shumë kohë elemente të fesë së mëparshme.¹⁶⁸ Emra të

¹⁶⁴ Google internet, <https://wiki.shqipopedia.org/kriptokristianizmi>, klikuar, më 21.06.2021.

¹⁶⁵ Elbasani *Enciklopedi*, Elbasan: 2003, Sejko, f. 310-311.

¹⁶⁶ Google internet, Moikom Zeqo, "Kriptokrishtërimi në Shqipëri", publikuar më 19 dhjetor 2015, <http://www.gazetadita.al/kriptokrishterimi-ne-shqiperi/>, klikuar, më 21.06.2021.

¹⁶⁷ Po aty.

¹⁶⁸ Po aty.

tjerë të kriptokrishterëve në Ballkan ai përmend, si: Mesokertilles, Paramesi, Tvojverie, Dipistia etj., që tregojnë pikërisht popullsi, të cilat qëndronin midis dy feve, të cilat në dualizmin e tyre në formën e jashtme, gjoja ishin konvertuar në fenë islame ose në një fe tjetër, kurse në përmbajtjen e brendshme vazhdonin të ishin të krishterë.¹⁶⁹ Kriptokrishtërimi ka kaluar në disa faza. Ndër fazat më pak të studiuara sipas studiuesit në fjalë është ekzistenca e kriptokrishtërimin gjatë kohës së krishtërimin apostolik, të ilegalitetit të tij dhe të përndjekjeve mizore. Më tej ai shton se për arsye të ndryshme historike, krishtërimi është atakuar dhe përndjekur edhe më vonë, duke krijuar mbijetesën e krishtërimin në formën e një dualizmi.¹⁷⁰ Të njëjtin mendim shpreh dhe profesor Kujtim Bevapi, duke treguar se kjo dukuri ishte shumë e hershme, ndoshta rastet e para mund të kishin filluar që në vitet e para të krishtërimin.¹⁷¹

KRIPTOKRISTIANIZMI NË SHPAT TË ELBASANIT

Kriptokristianët kishin dy emra, një të krishterë dhe tjetrin mysliman. Ata nga paraqitja e jashtme silleshin si myslimanë, por brenda tyre ndiheshin të krishterë.¹⁷² Këtë gjë e konfirmon dhe

¹⁶⁹ Po aty.

¹⁷⁰ Po aty.

¹⁷¹ Kujtim Bevapi, "Antropologjia e besimeve fetare në qytetin e Elbasanit dhe krahinat e tij", Tiranë: Onufri, 2020, f.77.

¹⁷² Google internet, <https://wiki.shqipopedia.org/kriptokristianizmi>, klikuar, më 21.06.2021.

studiuesja angleze Edith Durham e cila e vizitoi personalisht Shpatin. Ja çfarë shkruan ajo:

“E pyeta për emrin e tij. “Për turqit mua më quajnë Sulejman”, u përgjigj ai, “por jam pagëzuar Kostandin”. E pyeta nëse të gjithë fëmijët kishin nga dy emra. Komisari i policisë e dyshonte. Të gjithë u grumbulluan rreth nesh, plot kureshtje, të shëndoshë, fëmijë me sy të shndritshëm, me sy të mprehtë si qentë qime trashë.

:Si të quajnë?”

“Petro”.

“Po emri turk?”

“Rexhep”.

“Po yti?”

“Gjergj.”

“Po emri turk?”

“Hysen.”

Dhe kështu me radhë. Të gjithë kishin nga dy emra dhe i përdornin sipas nevojës.¹⁷³(Edhe stërgjyshja jonë nga mami mbante dy emra: Sofie emrin e krishterë dhe Merjeme emrin mysliman. Ajo kishte lindur në vitin 1893. A. O. dhe N. O.) Zakonisht kalonte kryefamiljari në fenë islame dhe mbante dy emra, por nuk bënëin përjashtim dhe pjesëtarët e tjerë të familjes.¹⁷⁴Në mënyrë të shtirur ata kryenin edhe disa rite fetare të fesë së lartpërmendur. Por në

¹⁷³Edith Durham “*Brenga e Ballkanit dhe vepra të tjera (për Shqipërinë dhe Shqiptarët)*”, Tiranë: Shtëpia Botuese “8 Nëntori”, 1990, fq. 310.

¹⁷⁴ Elbasani *Enciklopedi*, Elbasan: 2003, Sejko, f. 310.

shtëpitë e tyre ata vazhdonin të ruanin fenë e krishterë, duke kryer në mënyrë të fshehtë ritet e saj, si: pagëzimin e fëmijëve, mbajtjen e kreshmës, meshat e posaçme për të vdekurit e tyre si dhe predikimet për Jezusin.¹⁷⁵ Studiuesi Moikom Zeqo duke iu referuar mendimit të specialistëve rreth këtij fenomeni thotë: "...kriptokrishtërimi, sipas shumë dijetarëve ka gjëlluar në një formë origjinale dhe të veçantë sidomos në krahinën e Shpatit në Shqipërinë Qëndrore, por dhe në rrethinat e Prizrenit."¹⁷⁶ Sipas klerikut Stavri Çipi, në shekujt XVI-XVII u përhap fenomeni i kriptokristianizmit "në mes popullsive të krishtera"¹⁷⁷ të cilat nuk donin të përkrahnin fenë islame. Sipas tij, kriptokristianizmi përfaqësonte një gjendje kalimtare dy-besimi, përmes së cilës individë të krishterë e pranonin islamin vetëm formalisht, me qëllim që të shmangnin pagesën e taksës dhe të haraçit dhe të gëzonin barazinë me popullsinë myslimane në jetën shoqërore.¹⁷⁸

Ndërsa sipas studiuesit të islamit Ali Musa Basha, kjo dukuri shpjegohej me faktin se ose nuk kishte arritur deri në fund procesi i islamizimit të tyre, ose nuk ishte shuar plotësisht drita e besimit të

¹⁷⁵ Po aty.

¹⁷⁶ Google internet, Moikom Zeqo, "Kriptokrishtërimi në Shqipëri", publikuar më 19 dhjetor 2015, <http://www.gazetadita.al/kriptokrishterimi-ne-shqiperi/>, klikuar, më 21.06.2021.

¹⁷⁷ Google internet, "Shpati-Krahina e njerëzve me dy fe që i rezistuan shekujve", <https://konika.al/2020/06/krahina-e-njerezve-me-dy-fe-qe-i-rezistuan-shekujve-2/>, publikuar, më 14.06.2020.

¹⁷⁸ Po aty.

tyre të mëparshëm.¹⁷⁹ Me të drejtë Bartl e quante kriptokristianizmin fazën e fundit të krishtërimin dhe fazën e parë të islamit.¹⁸⁰

Studiuesi i krishtërimin, Andrea Llukani, është i mendimit se shpatarakët e përqafuan kriptokristianizmin për dy arsye kryesore:

1. për të shmangur islamizimin me forcë
2. për të ruajtur identitetin ortodoks.¹⁸¹

Dhe sipas Dr. Pjetër Pepës, fillimisht, me ardhjen e osmanëve në Shqipëri, shqiptarët zyrtarisht e njohën fenë islame, por në familjet e tyre, ata vazhdonin të kryenin ritet e krishtërimin.¹⁸² Edhe studiuesi Edvin Jacques thekson se konvertimi i shqiptarëve të krishterë në fenë islame mund të realizohej në një mënyrë fare të thjeshtë, mjafton që i konvertuari të citonte Shehadetin (Dëshmoj se ka vetëm një Zot dhe Profeti Muhamed a.s. është i dërguari i tij) dhe sipas tij i konvertuari mund t'i shpëtonte të gjitha padrejtësive ndaj tij.¹⁸³ Ai përmend si rast tipik Elbasanin. Në të jetonte një grup kinse mysliman. Ata mbanin nga dy emra, një të krishterë e një mysliman dhe praktikonin ritet fetare të të dy besimeve. Nga jashtë hiqeshin si myslimanë, ndërsa përbrenda ishin të krishterë.¹⁸⁴ Të njëjtën gjë

¹⁷⁹ Ali Musa Basha, "Islami në Shqipëri gjatë shekujve", Tiranë 2000, fq.97.

¹⁸⁰ Google internet, <https://dokumen.tips/reader/f/religion-in-albania>, klikuar më 25.06.2021.

¹⁸¹ Andrea Llukani, "Mitropolia e Durrësit (Nga vitet apostolike deri në ditët tona)", https://albanianorthodox.com/wp-content/uploads/MITROPOLIA_E_DURRESIT.pdf, Tiranë 2019, fq. 65.

¹⁸² Pjetër Pepa, *Tragjedia dhe lavdia e klerit katolik në Shqipëri*, Vol 1. Tiranë, Shtëpia Botuese 55, 2007, fq. 73.

¹⁸³ Edvin Jacques, *Shqiptarët*. Tiranë, Lajmi i mirë, 1995, fq. 254.

¹⁸⁴ Po aty.

pohon dhe Ali M. Basha, i cili merr si shembull Shpatin e Elbasanit dhe sipas tij ndoshta edhe sot në disa fshatra të kësaj zone, mund të gjendet ndonjë i moshuar, i cili mban dy emra: një mysliman dhe një të krishterë. Më tej ai shton se në këtë mënyrë ata përfitonin, për shembull: nuk shkonin ushtarë, nuk paguanin taksën e xhizjes etj.¹⁸⁵ Dhori Qiriazi në librin e tij "Krishtërimi në Shqipëri" tregon se të konvertuarit në fenë e re u deklarorin peshkopëve kur i takonin fshehtas se me zemër ata kishin mbetur të krishterë, madje ata u thonin atyre që të shkonin e t'i kungonin fshehtas.¹⁸⁶

Kriptokristianizmi u përhap dhe tek të krishterët katolikë shqiptarë në fillim të shekullit XVII. Një fakt për këtë çështje është dhe relacioni që Frang Bardhi (ipeshkvi i Sapës së Zadrimës) ia dërgoi propogandës FIDE në Romë, në vitin 1638, në të cilin ndër të tjera shkruante: "...shumë të krishtenë në këto anë i kanë ra mohit besimit katolik dhe janë bamë turq dhe pastaj janë pendue e mfshehtas këkojnë sakramenet, për të mos vu në rrezik pasuninë e jetën për t'u kthye botnisht në gjendjen e par."¹⁸⁷

Sipas studiuesit Andrea Llukani, në zonën e Shpatit, në shekullin e XVI ende nuk ishte shfaqur fenomeni i kriptokristianizmit dhe këtë gjë ai e lidh me praninë e afreskeve në kishat e Shpatit, të pikturuara nga Onufri, në shekullin e XVI. Sipas

¹⁸⁵ Ali Musa Basha, *Islami në Shqipëri gjatë shekujve*. Tiranë, 2000. Fq. 97.

¹⁸⁶ Dhori Qiriazi, *Krishtërimi në Shqipëri*. Tiranë, Argeta LMG, 2000, fq. 100.

¹⁸⁷ Google internet, <https://literal.media/Kuvendi-i-Arbrit-me-14-15-janar-1703-i-dha-udhe-emrit-te-shqiptareve/52188>, klikuar më 25.06.2021.

tij fenomeni i lartpërmendur u përhap në Shpat, në shekullin e XVIII, të ndikuar dhe nga lufta Ruso-Turke.¹⁸⁸ Kjo zonë përbëhej nga 43 fshatra.¹⁸⁹ Ndikim për përhapjen e shpejtë të kriptokristianizmit patën edhe detyrimet ekonomike, pasi banorët e Shpatit ishin në një gjendje tejet të rënduar ekonomike gjatë periudhës së sundimit osman.¹⁹⁰ Se sa ka qenë numri i kriptokristianëve në Shpat nuk dihet me saktësi. Statistikat e Perandorisë Osmane nuk ishin të sakta.¹⁹¹ Shpati ishte një krahinë me mundësi të pakta për t'u shkelur për arsye të relievit malor që e karakterizon. Kriptokristianët arritën të ruajnë ekzistencën e tyre, për një kohë të gjatë të pashqetësuar nga Porta e Lartë dhe për faktin se qëndrimi i klerit të lartë ortodoks nuk ishte aq i ashpër.¹⁹² Ndërsa kleri katolik mbajti qëndrim ndaj fenomenit të kriptokristianizmit. Klerikët katolikë të cilët, u mblodhën në Koncilin e Arbënit (Kuvendi Kishtar Shqiptar) më 1703 në afërsi të Lezhës, i cili u kryesua nga arkipeshkvi i Tivarit, V. Zmajevic, me nxitjen e drejtpërdrejtë të Papa Klementit XI, vendosën që t'u jepej fund dilemave për këtë çështje, duke urdhëruar që në të ardhmen

¹⁸⁸ Andrea Llukani, "Krishtërimi në Shqipëri", Tiranë: Botimet "Trifon Xhagjika", 2014, https://www.academia.edu/37787275/Llukani_Krisht%C3%ABrimi_n%C3%AB_Shqip%C3%ABri_pdf, klikuar më 25. 06. 2021, f. 48.

¹⁸⁹ Po aty.

¹⁹⁰ Elbasani *Enciklopedi*, Elbasan: 2003, Sejko, f. 310-311.

¹⁹¹ Kujtim Bevap, "Antropologjia e besimeve fetare në qytetin e Elbasanit dhe krahinat e tij", Tiranë: Onufri, 2020, f.78-79.

¹⁹² *Elbasani Enciklopedi*, Elbasan: Sejko, 2003, f. 310-311.

individët, të cilët publikisht silleshin si myslimanë dhe privatisht i përmbaheshin fesë së të parëve të vet, të braktisnin islamin dhe publikisht të ushtronin krishtërimin, në mënyrë që kështu ata të gëzonin të drejtën e shërbesave të shenjta (sakramenteve). Këtë gjë e përforcoi më pas dhe një dekret i veçantë papal i vitit 1744.¹⁹³

Qeveria turke e mori vesh se krahina e Shpatit ishte kriptokristiane në vitin 1846, pasi dy persona nga kjo krahinë që ishin rekrutuar myslimanë deklaruan se ishin myslimanë dhe nuk pranuan të shërbenin në ushtrinë turke.¹⁹⁴ Në vitin 1897 u kthyen në ortodoksë rreth 5000 banorë të kësaj krahine.¹⁹⁵ Më pas, në vitin 1897, u bënë përpjekje të vazhdueshme nga mytesarifi i ri i Elbasanit në atë kohë, Jonus efendiu, që banorët e Shpatit të ktheheshin në myslimanë e të shkonin në ushtri, ose të paguanin haraçin si të krishterë.¹⁹⁶ Sipas studiuesit, Roberto Moroco dela Roka kriptokristianët vepronin sipas leverdisë së çastit. Të njëjtët persona mund të paraqiteshin si të krishterë ose si myslimanë.¹⁹⁷ Sulova ishte një tjetër krahinë në të cilën u përhap kriptokristianizmi. Pesë fshatra të saj nuk donin të rekrutoheshin dhe të paguanin haraçin. Një

¹⁹³*Historia e popullit shqiptar*. Vol.I.Akademia e Shkencave të Shqipërisë.Tiranë, Toena, 2002, fq. 592-593.

¹⁹⁴ *Elbasani Enciklopedi*, Elbasan: Sejko, 2003, f. 310-311.

¹⁹⁵ Po aty.

¹⁹⁶ Lumo Skendo (Mid'hat Frashëri), "Një meshë shqip në Berat më 1897", *Diturija*, Nr. 2, Vol. 2, Tiranë, 1 Dhjetor 1926, f. 48; *Diturija*, Vëllimi I (janar 1909-tetor 1927), Tiranë : BKSJ dhe ALSAR, 2018, f.48.

¹⁹⁷ Roberto Moroco dela Roka "Kombësia dhe feja në Shqipëri", Tiranë, Elena Gjika, 1994, fq.24.

shembull është fshati Dragot i Elbasanit, i cili në shekullin e XVII ishte kriptokristianë, ndërsa, më 1724, me presion, i islamizuan të gjithë burrat e fshatit.¹⁹⁸ Kriptokristianizmi në Sulovë ekzistoi deri në vitin 1847. Në fshatin Mollas dhe në fshatin Shën Gjergj kishin mbetur vetëm 40 shtëpi të krishtera në vitin 1868.¹⁹⁹

Kriptokristianizmi si dukuri në zonën e Shpatit u ndesh më rrallë në fillim të shekullit të XX dhe nuk ekzistoi më pas Luftës së Dytë Botërore.²⁰⁰

PËRFUNDIME

Kriptokristianizmi ose laramania, (i përhapur kryesisht në Shpat të Elbasanit) kishte të bënte me pranimin publikisht të fesë islame, por që në mënyrë të fshehtë në familje kryenin ritet e fesë së mëparëshme ortodokse, pra thënë ndryshe praktikohej krishtërimi i fshehtë. Fenomeni i kriptokristianizmit në Shpat shfaq interes pasi ishte shembull i rezistencës së banorëve për të ruajtur të paprekura traditat e të parëve të tyre. Ata ishin ndër të paktët që i bënë rezistencë pushtimit Osman. Shpati ishte një krahinë me mundësi të pakta për t'u shkelur për arsye të relievit malor që e karakterizon. Kriptokristianët arritën të ruajnë ekzistencën e tyre, për një kohë të gjatë të pashqetësuar nga Porta e Lartë dhe për faktin se qëndrimi i klerit të lartë ortodoks nuk ishte aq i ashpër. Kriptokristianizmi në

¹⁹⁸ Dhorë Qiriazi. "Krishtërimi në Shqipëri" Tiranë, Argeta, LMG, 2000, fq. 146, 148-149.

¹⁹⁹ Po aty.

²⁰⁰ *Elbasani Enciklopedi*, Elbasan: Sejko, 2003, f. 311.

këtë trevë filloi nga fundi i shekullit XVII dhe vazhdoi deri nga fundi i shekullit XIX. Raste sporadike tek të moshuarit mund të ndeshen edhe në ditët e sotme.

Bibliografi

Basha Ali *"Islami në Shqipëri gjatë shekujve"*, Tiranë 2000.

Bevapi Kujtim, *"Antropologjia e besimeve fetare në qytetin e Elbasanit dhe krahinat e tij"*, Tiranë: Onufri, 2020.

Durham Edith *"Brenja e Ballkanit dhe vepra të tjera (për Shqipërinë dhe Shqiptarët)"*, Tiranë: Shtëpia Botuese "8 Nëntori", 1990.

Elbasani *Enciklopedi*, Elbasan: Sejko 2003.

Google internet, <https://wiki.shqipopedia.org/kriptokristianizmi>, klikuar, më 21.06.2021.

Google internet, *"Shpati-Krahina e njerëzve me dy fe që i rezistuan shekujve"*, <https://konika.al/2020/06/krahina-e-njerezve-me-dy-fe-qe-i-rezistuan-shekujve-2/>, publikuar, më 14.06.2020.

Google internet, <https://literal.media/Kuvendi-i-Arbrit-me-14-15-janar-1703-i-dha-udhe-emrit-te-shqiptareve/52188>, klikuar më 25.06.2021.

Google internet , <https://dokumen.tips/reader/f/religion-in-albania>, klikuar më 25.06.2021.

Historia e popullit shqiptar. Vol.I. Akademia e Shkencave të Shqipërisë. Tiranë, Toena, 2002.

Jacques Edvin, *"Shqiptarët"*. Tiranë, Lajmi i mirë, 1995.

Llukani Andrea “*Mitropolia e Durrësit (Nga vitet apostolike deri në ditët tona)*”, https://albanianorthodox.com/wp-content/uploads/MITROPOLIA_E_DURRESIT.pdf, Tiranë 2019.

Llukani Andrea “*Krishtërimi në Shqipëri*”, Tiranë: Botimet “Trifon Xhagjika”, 2014, https://www.academia.edu/37787275/Llukani_Krisht%C3%ABrimi_n%C3%AB_Shqip%C3%ABri_pdf, klikuar më 25. 06. 2021, f. 48.

Moroco dela Roka Roberto “*Kombësia dhe feja në Shqipëri*”, Tiranë, Elena Gjika, 1994, fq.24.

Pepa Pjetër “*Tragjedia dhe lavdia e klerit katolik në Shqipëri*”, Vol 1. Tiranë, Shtëpia Botuese 55, 2007.

Qiriazi Dhori “*Krishtërimi në Shqipëri*”. Tiranë, Argeta LMG, 2000.

Skendo Lumo (Frashëri Mid’hat), “*Një meshë shqip në Berat më 1897*”, *Diturija*, Nr. 2, Vol. 2, Tiranë, 1 Dhjetor 1926, f. 48; *Diturija*, Vëllimi I (janar 1909-tetor 1927), Tiranë : BKSJ dhe ALSAR, 2018.

Razije Hela; Xhenis Klloggjiri

States' obligations under international law during COVID-19 pandemic.

Abstract

This paper aims to study several circumstances under Public International Law that enshrines states' obligations during pandemic times, such as Co-Vid19. As the main institution that establishes states' obligations, treaties and other international law sources, provide special conditions that may preclude wrongfulness and justify a state's actions as lawful.

Additionally, numerous impositions of states' entry regulation with regard to restrictions of fundamental human rights, may appear to be violation of international obligations of the state itself. Furthermore, the different treatment of one state with the purpose of protecting humans and public health, has not to be considered absolutely arbitrary, neither discriminatory as long as the state implying those restrictions submits a sufficient scientific evidence basis to the World Health Organization.

However, this subject matter still remains controversial for majority of lawyers and academics, since it has to deal explicitly and unambiguously with rules of international law. In this respect, an

exhaustive review of states' practice and their actions' legal basis would be helpful enough to describe and draw out a clearer picture.

In this study, we must be focused on the definition of this crucial concept in International Law's world. Many scholars tried to point out the struggles that states faced whilst applying these restrictions, but no one else better than this world's own actors, states themselves, would be able to clarify us further with that. In response to this dilemma, some States took measures step by step: absolute lockdown, relative lockdown, social distancing, mandatory use of mask, suspension of activities, border closures and so on.

As a result, these restrictions will be exactly elaborated further, being more understandable for the reader, and to have a mirror in him/herself for the concept. Stimulated from real cases that run across countless problems, we saw it necessary to open the discussion: "Were those restrictions concerning fundamental human rights in compliance with international law principles?"

Key word: International Public Law, pandemic, restrictions, human rights, states' obligations.

Introduction

The International Health Regulation [**IHR**] is the only mechanism that govern how countries and World Health Organization [**WHO**] address the global spread of disease in order

to avoid unnecessary interference with international traffic and trade.²⁰¹ With that being said, restrictions imposed by Member States without the support of science and in the same time commensurate with the risk involved, can be clearly qualified as a violation of international law regarding human rights. As long as those needless measures are established in the absence of such legal criteria proclaimed by the International Health Regulations of 2005, many restrictions against China during the current outbreak, has to be considered as violations of the IHR regarding the interpretive framework of the Vienna Convention on the Law of Treaties, concluded by global health law scholars.²⁰²

Furthermore, travel restrictions for these kinds of viruses have been challenged by public health researchers, and WHO which has advised against travel restrictions arguing they cause more harm than good.²⁰³ Yet, perhaps even more troubling, is that at least two-thirds of these countries have not reported their additional health measures to WHO, which is a further violation of IHR.²⁰⁴ Some countries argue that they would rather be safe than sorry. But

²⁰¹ WHO. International Health Regulations, WHA 58.3, 2nd edn. Geneva: World Health Organization, 2005.

²⁰² Vienna Convention on the Law of Treaties, May 23 1969, 1155 UNTS 331 (entered into force January 27, 1980).

²⁰³ Brownstein JS, Wolfe CJ, Mandl KD. Empirical evidence for the effect of airline travel on inter-regional influenza spread in the United States. *PLoS Med* 2006; 3: e401.

²⁰⁴ Poletto C, Gomes MF, Pastore y Piontti A, et al. Assessing the impact of travel restrictions on international spread of the 2014 West African Ebola epidemic. *Euro Surveill* 2014; 19: 20936.

evidence belies the claim that illegal travel restrictions make countries safer.²⁰⁵

Most importantly, IHR strictly requires all additional measures to be implemented "*with full respect for the dignity, human rights and fundamental freedoms of persons*", which in turn must reflect the international law principles of necessity, legitimacy, and proportionality.²⁰⁶ Under no circumstances should public health or foreign policy decisions be based on the racism and xenophobia that are now being directed at Chinese people and those of Asian descent.²⁰⁷

But the IHR is the legally binding system for protecting people worldwide from the global spread of disease.²⁰⁸ Upholding the rule of international law is needed now more than ever.²⁰⁹

Travel Restrictions

Public health experts have spoken out about the typical ineffectiveness of international travel restrictions to control disease

²⁰⁵ Mateus ALP, Otete HE, Beck CR, Dolan GP, Nguyen-Van-Tam JS. Effectiveness of travel restrictions in the rapid containment of human influenza: a systematic review. *Bull World Health Organ* 2014; 92: 868–80D.

²⁰⁶ WHO. *International Health Regulations*, WHA 58.3, 2nd edn. Geneva: World Health Organization, 2005.

²⁰⁷ Yeung J. As the coronavirus spreads, fear is fueling racism and xenophobia. *CNN*, Jan 31, 2020. <https://edition.cnn.com/2020/01/31/asia/wuhancoronavirus-racism-fear-intl-hnk/index.html> (accessed Feb 11, 2020).

²⁰⁸ Roojin Habibi et al., "Do not violate the International Health Regulations during the COVID-19 outbreak," *The Lancet*, Vol. 395, No. 10225 (2020), pp. 664-666.

²⁰⁹ *Ibid.*

transmission and about how they can be detrimental to disease prevention efforts.²¹⁰ For example, challenges in tracking disease transmission are further exacerbated when individuals resort to illegal and unmonitored travel methods that prevent data collection on transnational movements.²¹¹ Dr. Thomas Frieden, director of the US Centers for Disease Control and Prevention during the 2014-16 Ebola outbreak, further argued that isolating states would actually increase the risk of disease transmissions because states might hide cases to avoid the economic consequences of travel restrictions.²¹²

The best available scientific evidence manifestly demonstrates that the harms of travel restrictions outweigh their benefits. Researchers discovered that the reduced population movement did not stop that season's flu outbreak but, instead, delayed it in the United States by approximately one month - a delay that was not observed in France where no flight bans were instituted.²¹³ While flight restrictions may delay the spread of diseases, they do not eliminate the risk. A later 2006 study relied on epidemiological simulations to evaluate ways to stem the spread of

²¹⁰ Isabelle Nuttall, Ebola Travel: Vigilance, Not Bans, Commentary (5 November 2014).

²¹¹ Julia Belluz & Steven Hoffman, "The Evidence on Travel Bans for Diseases like Ebola Is Clear: They Don't Work," Vox (18 October 2014).

²¹² Thomas Frieden, "CDC Director: Why I Don't Support a Travel Ban to Combat Ebola Outbreak," Commentary (13 October 2014).

²¹³ John S Brownstein, Cecily J Wolfe & Kenneth D Mandl, "Empirical Evidence for the Effect of Airline Travel on Inter-Regional Influenza Spread in the United States" (2006) 3:10 PLoS Med 1832.

H5N1 avian flu.²¹⁴ Similarly, the study found that implementing travel restrictions after an outbreak would likely delay disease transmission without reducing the total number of people affected.²¹⁵

Since mid-march 2020 all over the world the borders were closed and it was impossible to enter in another country or even to leave a country where they don't belong to, some people like to call this pandemic the WW3 as during this pandemic we had a lot of human rights violation, the freedom to move from one place to another is indeed a personal right that no one can stop, except public health cases, but however, there should be a scientific basis applying restrictions, that in most cases we did not have it.

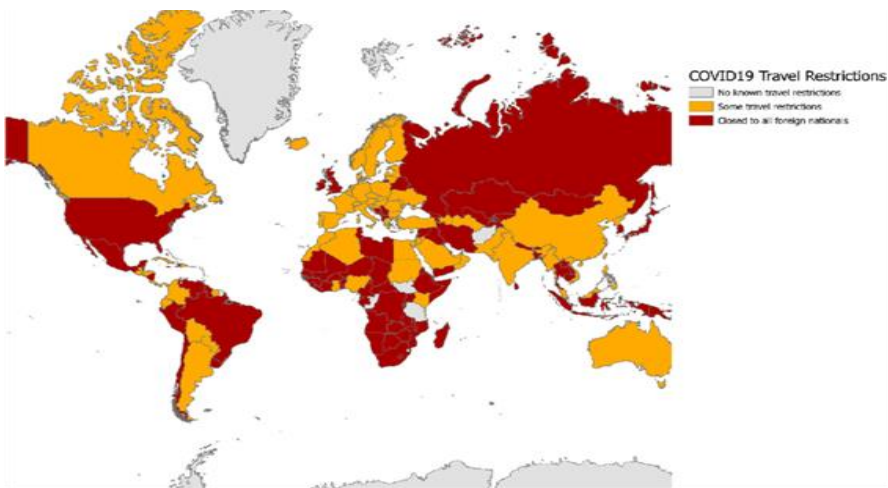
Some people have family members in another country for example and they were separated because of the pandemic or if someone can be very sick and needs to get outside in another country to get medical treatment in this case it's a crime to stop those people as their health may be in danger and the situation can be worst for him, so it is the state obligation to take measures and protect its people, particularly the government needs to arrange a special trip.

During the pandemic the border closer was a decision which was taken immediately a lot of people wanted to go back to their

²¹⁴ Timothy C Germann et al, "Mitigation Strategies for Pandemic Influenza in the United States" (2006) 103:15 Proceedings of the National Academy of Sciences 5935.

²¹⁵ Ibid.

homes during that difficult time but it was impossible somehow the government was able to make trips to bring its citizens back, the state of Albania is an example as the government launch emergency flight to bring back home all Albanian citizen which were stuck in Italy, these actions were taken by other countries to, this is an obligation that a state have to it citizens.

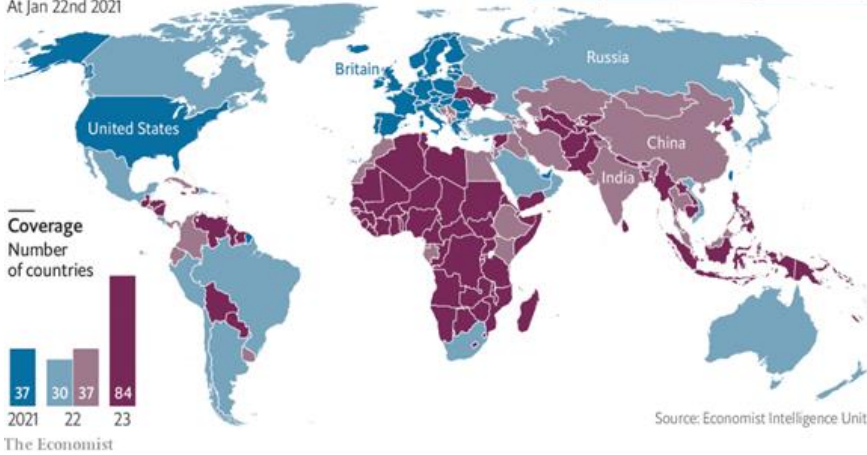
As it is shown in this map the countries with red color don't accept foreign citizens at all and it is called total lockdown. The countries with orange color can accept foreign citizens but there are some requirements like PCR test, they should have PR in X state, the quarantine rules etc. Travel restrictions were such a big problem for the global citizens, this restriction has hit a lot of businesses and has been causing the economy to go down. Some businesses had to go bankrupt as they couldn't afford to get paid their employees and they had no income during those difficult times.

During April European commission proposes a deal which will allow the citizen which have been taking the vaccine to travel free without quarantine and PCR test, the deal is called EU digital Covid vaccine, everyone who take 2 doses of COVID 19 vaccine is able to get this certificate and travel without travel restrictions. This is a kind of discrimination as for people which don't want to take the vaccine or for then who didn't have the opportunity yet as this gives opportunities to same people to travel and some people it doesn't give this opportunity, the green passport which EU required is not showing the values of the great EU. Imagine someone from Assia the vaccination there will take longer than in our case. This mean that those citizens should wait 2-3 more years to get vaccinated and take the green passport to travel! So, in our personal opinion the EU commission should recheck it to make it possible for the others citizens to travel too.

Waiting game

Covid-19, when will widespread vaccination coverage be achieved?
At Jan 22nd 2021

Late 2021 Mid 2022 Late 2022 from early 2023

Here we have a map which shows the vaccination policy as mentioned before the most developed countries will vaccinate first the blue color are countries which can finish vaccination during this year, but what will happen with red color?

Well, unfortunately it will take to 2023 or even later for that part of the world to get vaccinated and get free travel access, it is such a discrimination that citizen of those countries will not have the right to travel free, another solution should be found.

The travel restriction has been a big problem for Western Balkan countries as still today in 2021 they cannot travel free as they used to do before the pandemic, the right to travel from Schengen agreement for Balkan countries is violated as during today when countries have 0 cases of affected or when positive case numbers are so low, the restriction still on power and Balkan citizens have no

right to travel without having a strong reason to travel. Are the EU states able to do so or this is a violation?

Yes, the EU member are able to put conditions on its borders as each state should be careful for its citizens, but when a country is not qualified as a high-risk country, then, we think it is a violation as X country does not cause any problem on spread of the virus. The European Commission should work more and better for travel industry as they bring money to the Members states, and make the economy to grow faster. So, after experiencing those 2 hard years of tough living, we hope sooner the travel restriction will be removed from all over the world and everything gets back to normal.

Lockdown

Since 23 March 2020 the COVID-19 pandemic was reported as a global pandemic, every country was taking measures to protect its citizens and 23 March everywhere in the world was a total lockdown, it started as a two weeks lockdown and later they extended it every two weeks until the lockdown lasted 3 months, during this period it was prohibition to get out of your house for a non-essential reason.

The oldest people were not allowed to get out at all and for young people the government allowed 1 hour per day to get out and by all necessary needs and food another one rule was to not meet with people by shaking hands as this would help the virus separate.

Everyone should keep 1.5-meter distance from each other while meeting, those measures were in power for long time until countries started to remove measurements slowly. On early 2021 the lockdown roles changed, so people were able to be outside during the day but after 9 pm to 6 am nobody was able to stay outside for non-essential reasons.

So, the question is ‘whether a country is able to do so or not?’. Well related to Universal Declaration on Human Right, Article 3 establishes that: ‘*Everyone has the right to life, liberty and the security of person*’. In the case of quarantine, we have violation of the right of liberty because the state doesn't allow you to move free but it's like a prison you have the right to get out of your cell but 1 hour to breath clean air and then you have to go back in the cell, so, in this case there is someone who decides when u can go outside when u cannot do so (governments).

The same thing was happening during the COVID pandemic as the state was the one who could decide who can go out and how long, so related to the question if this is a violation or not? The answer is yes.

Encroachment of the international law but the positive side is that by violation of the right of liberty the state was able to secure the right to live and to keep the people safe, to mention is also the fact that this was a global pandemic or as we like to call it the WW3, so all the states were taking those measurements, as the virus was

spreading to fast and a lot of people died. States had to take those measures to keep their citizens alive so no one dies, the action taken by states in this case are legal.

The violation of one principle of UDHR to save the most important right, which in this case is the right to live as without life the other Articles of UDHR are useless, all human rights are equal. We cannot choose which one of them is more important and which ones are not, but it depends on the circumstances if the individual life is in danger than the right to live is a priority, all human rights are equal but, in the examples, when the life of a person is on danger then the right to live is more important, but in normal times every right is equal and can't align.

Article 9 of UDHR states: '*No one shall be subjected to arbitrary arrest, detention or exile*'. During COVID 19 pandemic states made violation of the article 9 as the police forces was arresting people which try to break the quarantine rule and got out of their houses without permission, those people were arrested by the police.

We want to mention such a very irritating example that had happened in Albania during the time of quarantine. An Albanian K.R. which got out of his house to by a pack of cigarettes in the mid-night 50 meter away from his house, the police saw him and started firing on him like he was a criminal, those action of policies left the young boy K.R. dead in the street. This was an example that a state

cannot claim it was a misunderstanding or a mistake as this boy lost its life, even that there was a global pandemic it doesn't mean that state can give power to the police to kill the people which break the rule of quarantine.

Maybe they could arrest him but no one give you a right to the life, inasmuch the police officer who committed a crime, needs to get in front of the court and to be judged for what he did. If this human right and others are not respected by the state, then we don't have a democratic state and rule of law. Another restriction is the mandatory use of a mask.

For people who didn't want to wear a mask they had to take a penalty from the police officers, and for them which wanted to take public services without a mask they couldn't use the service. For example, if a person wanted to use the public transport without a mask, he was not allowed to enter in the bus. Same thing happened someone tries to use the bank service they didn't allow anyone to enter in the bank without a mask or to enter the supermarket as well. The only place where an individual could stay without a mask was the coffee shop and your home. Did states comply with their international obligations by enforcing people to wear a mask?

The answer to this question is yes. States were able to do so as the WHO advised all the states to make use of masks mandatory as it helps to fight Corona virus. The United Nations asked states to follow the suggestions that WHO gives if they wanted to get out of

this battle as winners and defeat the virus. Well, certainly in a war there is no winner and loser, but the states could get out of this battle with a low number of victims.

Economic Losses

During the pandemic the economic losses was so big for all the countries and somehow a theory was thrown that people should not use anyone paper or coins money as using them we help the virus to spread quickly and it was recommended that people use only credit card. Those measures were used in the most civilized countries but in the poor countries the banking system and cart payment was not developed so they still used cash.

The COVID-19 pandemic has hit every country in the world and even now the world is suffering from the economic losses, the great countries like US, UK, EU and Japan can survive by this crisis but if we think about Africa, Latin America and Balkan cannot survive those crises. Most major economies will lose at least 2.9 percent of their gross domestic product GDP over 2020. This forecast was already restated to a GDP loss of 4.5 percent. To put this number in perspective, global GDP was estimated at around 87.55 trillion U.S. dollars in 2019 – meaning that a 4.5 percent drop in economic growth results in almost 3.94 trillion U.S. dollars of lost economic output.

Some currency had downs in the economic field for example Albanian ALL dropped down during the pandemic and during 2021 when the situation got better it started going up this has happened with a lot of poor regions. The concrete example that we will use is the Western Balkans, located in the European region, because during the lockdown all businesses had to be closed as it was a legal obligation, and the government had to pay the employers the minimum wage so no one can suffer for basic life needs, the businesses were closed and money was not being used to circulation.

In the case of the vaccination when the EU members got their vaccines but the others not, this happened because the Balkan region could not afford to buy the vaccines for their citizens even though the population is too small than the other EU members but the economic power is weak enough.

This global pandemic has hit hard every business around the world, the biggest business that has been struggling was the travel industry which during 2020 had total losses the lockdown and pandemic made it impossible for travel industry to make any money. The governments didn't take any responsibility related to these economic losses as they said this is a global pandemic or WW3, *there is nothing that we can do and we are unable to provide any financial help to this industry as we need to help the other business which are ready to bankrupt and help people which are stuffing for basic needs.*

The only business which was continuing during the pandemic was international export and import as it was important that states get products such as food, water, clothes and toilet papers etc.

Every country in the world had economic losses but the powerful countries did not suffer like the poorest ones did. However, the situation is getting better is not normal yet, but hopefully it will be soon. Now the local businesses are open the coffee shops, shopping centers, bus stations, tourism agencies etc. There is a lockdown time between 10 pm to 6 am the time depends, because its different from one country to another where business needs to be closed. But this restriction is going to be move soon so everything is going to be normal as before and the economic situation will be growing again.

Conclusion & Recommendations

Article 43 of the IHR needs to be taken seriously. States are certainly obliged to comply with its various conditions, including Article 43.1's requirements that any additional measure needs to be carefully considered to ensure it is no more restrictive of international traffic and no more invasive or intrusive to persons than reasonably available alternatives.²¹⁶ However, the adoption of

²¹⁶ Caroline Foster, "Justified Border Closures do not violate the International Health Regulations 2005", EJIL: Talk! (11 June 2020)

border closures is in the end a matter for decision-making by individual States, with due regard to the directly affected interests of others.²¹⁷

The intended review of the IHR's functioning should consider the matter with a view to providing clearer guidance, even taking into account that experience during the negotiation of the IHR 2005 following the 2003 SARS epidemic demonstrated that it can be difficult to reach agreement on provision for precaution. Sufficient flexibility is critical for enabling the speed of response that will help individual States attain the positive health outcomes sought by their governments.²¹⁸

²¹⁷ Ibid.

²¹⁸ Ibid.

Dr. Bledar ABDURRAHMANI²¹⁹

EFFECTS OF THE PANDEMICS ON VOTING RIGHTS AND THE ELECTION PROCESS IN ALBANIA

Abstract

The Covid-19 pandemic represents one of the most serious health crises of the last century. It has had a strong impact on the fundamental rights and freedoms of citizens, particularly affecting the right to life and health care. As such, it has challenged the governance systems and the legal mechanisms that have been used and are used in democratic states, not only in order to fulfill these rights, but mainly on the effectiveness of the legal measures applied that have aimed at protecting these rights, which in themselves have restricted other fundamental rights and freedoms.

Albania in the conditions of the pandemic has just completed an electoral process. If there is a general acceptance of the restriction of some fundamental rights during the campaign due to the pandemic such as: freedom of assembly, freedom of free movement, etc., there are strong legal debates and questions are raised by both political entities and voters. certain, on the constitutionality of

²¹⁹ **Departamenti i Drejtësisë, FShPJ**
Universiteti “Aleksandër Moisiu”, Durrës
bledar_abdurrahmani@yahoo.com

certain decisions on the indirect exclusion from the right to vote of certain categories of voters. This paper aims to critically examine the standards of constitutional and international law whether important principles of state formation such as that of guaranteeing the rule of law and respect for fundamental human rights and freedoms within the measures of taken during the last election process in Albania? Consequently, the question arises whether such legal decisions that have indirectly sanctioned the exclusion from voting rights of persons infected with SarsCov2, or persons coming from neighboring countries such as Greece and Northern Macedonia, are in accordance with the above constitutional principles?

In the framework of this Scientific Conference, in accordance with its theme, this paper makes an analysis of the qualitative character of this constitutional debate. Using the method of desk research, this paper aims to analyze the compatibility of measures taken during the pandemic period with the Constitution of Albania and a number of other acts of international law that address the right to vote, the causes and criteria for its restriction, especially considering the observance of the criterion of proportionality based on the jurisprudence of the ECtHR.

This paper supports the hypothesis that the legal measures taken to quarantine and consequently prohibit the exercise of the

right to vote for persons entering Albania from neighboring countries were not proportional to the circumstances of the pandemic at that time. This has resulted in an inadequate restriction on the right to vote of eligible citizens residing in these countries. The paper also highlights the apathy of constitutional institutions such as the People's Advocate, to fulfill its legal duties to seek the suspension of the implementation of the act in accordance with its substantive competencies.

1. Protection of the vote in international and domestic law.

The right to vote represents one of the fundamental political rights of the individual in a democratic state. The elements of its exercise and protection are guaranteed by a number of legal documents on an international and domestic level. This right is regulated in Article 21 (3) of the Universal Declaration of Human Rights, Article 25 of the International Covenant on Civil and Political Rights, in Protocol no. 1, Article 3, of the European Convention on Human Rights, in the Copenhagen Charter of 1990 and in the Copenhagen Criteria of 1993. The Constitution of the Republic of Albania, in its Article 45, recognizes the right to choose of any a citizen who has reached the age of eighteen, even on election day. The exercise of such a right in practice is extensively addressed in the Electoral Code.

The circumstances and developments of the pandemic may lead to a potential conflict between the right to life or the need for health care, which are threatened during the pandemic and obviously the right to vote, and some other rights that are part of it: such as the right of free movement, the right of assembly, the right of expression, etc. International and domestic law standards have sanctioned that states enjoy a wide margin of appreciation, both for ensuring the proper exercise of these fundamental rights and for imposing reasonable prohibitions or restrictions on their exercise for a lawful purpose in order to protect the public interest. But, according to these standards, these restrictions must respect some main criteria related to: legality, necessity, proportionality and temporality of these restrictions. Also, the principles of Siragusa that explain the provisions of the Convention on Civil and Political Rights sanction that: "... It's up to the state to impose restrictions on (political) rights the burden of proving that they (restrictions) do not affect the democratic functioning of society."

The principles of the rule of law, protection of fundamental human rights and freedoms, good governance require from public authorities the necessity of justifying normative acts that restrict or remove fundamental freedoms and rights. The obligation to justify the act is a fundamental feature of the rule of law that respects and guarantees fundamental human freedoms and the principle of good governance. This obligation or burden has been continuously made

clear by the CC in its jurisprudence. She has expressed this position in the last decision no. 11, dated 09.03.2021, with the object of unconstitutionality of the normative act, the order of the Minister of Health to limit the right to assembly during the pandemic period. The CC in paragraph 47 of this decision states that:

“... it would be a good practice for public authorities to publicly justify bylaws, giving details of the cause, object and purpose, which in a single term means "ratio legis", as well as making available to the public the right information. This type of practice also includes information on how restrictions are in line with the requirements of the constitutional principles of legality, equality and proportionality.”.(CC 2021:47)

But does this really happen in the normative act, order of the Minister of Health no. 219, dated 21.04.2021 "On the quarantine of persons coming from the Republic of Northern Macedonia and that of Greece"? This legal act issued over a month and a half by the decision of the CC continues in the formal and substantive aspect to be an unjustified document with explanatory acts as required by the standards sanctioned by the CC. Such a fact serves the governing arbitrariness and entails in itself the violation of the rights.

2. The legal nature of the right to vote. Causes and categories of its limitation according to the international and national legislation.

International law provides for the possibility of restricting certain human rights, including political rights, during an emergency. According to international and constitutional law, some fundamental rights have an absolute character, ie they do not accept any restriction, for example, the right to life, avoidance of torture, inhuman or degrading treatment; freedom from slavery. While most rights are relative in their nature, this includes rights of a political nature, including the right to vote, or other special rights, but which represent elements of the right to vote, such as freedom of assembly, the right to expression.

In international law, Article 15 of the ECHR provides for some extreme reasons that justify the deprivation or restriction of fundamental rights and freedoms. This provision has foreseen the need to avoid guaranteeing fundamental rights and freedoms in cases of war or other public danger threatening the life of the nation, States as Contracting Parties may use measures which evade the obligations of the Convention except to the least extent that the situation requires, provided that these measures are not incompatible with other obligations under international law. In these cases it is considered impossible to use normal or ordinary means of restricting or depriving fundamental human rights and freedoms. A state governed by the law in the above circumstances has the obligation to submit the act of derogation from the application of certain fundamental rights and freedoms. It represents, not only a formal

expression of respect for the highest standards of international law, but also an evasion from the jurisdiction of the ECtHR in specific cases that may arise from the possibility of violation of fundamental rights and freedoms. Therefore, circumstances such as: a) a state of war or b) another public danger that threatens the life of the nation represent according to the ECHR the extraordinary, most extreme case possible in the restriction or deprivation of fundamental rights and freedoms while avoiding the means of usual restriction of fundamental rights. Restriction of the right to vote as a right of a political nature may also be included in this category. Albania has applied this instrument through the Verbal Note no. 4, 49 and 51 of the Constitution of Albania.

In addition to the above mentioned reasons that are sanctioned by the ECHR and that may lead to the deprivation or restriction of fundamental rights and freedoms, even the right to vote are those set out in Article 45 of the Constitution. These causes are related to such natural circumstances as: the state of disability of the person due to mental illness or mental retardation, which condition the removal of the right to vote as a personal right of a political nature. According to the Constitution, citizens declared by a final court decision as mentally incompetent. In addition to these natural causes, the Constitution has sanctioned the restriction of the right to vote of citizens serving sentences of imprisonment for certain types of criminal offenses, mainly those that violate the integrity and

smooth running of the electoral process and are specifically defined in the Criminal Code. According to the constitutional text, these are exceptional cases, dictated by the need to strengthen the legal-criminal protection of the electoral process, depriving a certain category of persons of the personal right to vote through a criminal court decision.

In addition to the above mentioned reasons, according to the text of Article 15 of the ECHR and the jurisprudence of the ECtHR it is recognized that states enjoy a wide margin of appreciation to undertake other restrictions on human rights and freedoms, even the right to vote in emergency situations for the reason of protecting public health. The issue of protecting public health in the context of a pandemic develops a circumstance that best fits the notion of "another public threat to the life of the nation" and that may lead to the abolition or restriction of fundamental rights. In this view, it can be accepted in principle that states may lay down general or specific measures which may justify the removal or restriction of the right to vote directly or indirectly for certain categories of persons. The exercise of fundamental rights in practice has shown how closely they are related to each other. For example, the restriction of free movement as a fundamental right may lead to the conditioning of other rights, such as freedom of assembly, the conduct of political activities or the exercise of the right to vote. Restriction of the former through certain erga-omnes legal acts that have a specific

legitimate purpose for a particular right may automatically entail the removal or restriction of other rights. This happens in the legal acts of normative character of the Minister of

Health that have been issued on the basis and for the implementation of the law for the prevention of infectious diseases. These acts in fact had as legitimate purpose the prohibition of free movement of confirmed infected persons with positive test results from certified public or private laboratories. But, in practice, the inability to move freely has caused these persons involved under the effects of the act to lose the right to vote. Thus, as discussed above, in principle, the acts and jurisprudence of international and constitutional law recognize the wide margin of appreciation that states must have even for the restriction or abolition of fundamental rights, but these acts require that these restrictions must be respect some key standards related to: legality, necessity, proportionality and temporality of these restrictions.

In addition to these two circumstances and consequently the two categories of entities that lose the right to vote, as defined by the Constitution and the Criminal Code for persons under imprisonment for certain criminal offenses in the field of elections, another circumstance in the pandemic is the situation of infection in the category of persons infected with SarsCov2 virus and their obligation for quarantine during the period of disease development. In the formal legal aspect, based on the law on infectious diseases,

the minister of health is the public authority in charge of taking general or special measures in order to protect against the spread of infection. In the conditions of the pandemic, the normative act - order of the minister is a normative legal act that in order to protect the population from infection, removes in addition to the right of free movement the right to vote. This legal act represents a new norm, which adds to the list of reasons for deprivation of the right to vote in addition to those defined above. The circumstance of being infected with the SarsCov2 virus according to this act makes it impossible to participate in the voting due to the obligation for quarantine. Moreover, in the function of legal-criminal protection from the pandemic, the Criminal Code has provided, in article 242 / a as a criminal offense not to guarantee. Specifically:

..."Non-implementation of the order given by the competent bodies for quarantine or isolation, or violation of the rules of quarantine or isolation by the person carrying or not the infectious disease, to whom this obligation has been notified by the relevant state authorities.".(Criminal Code Article 242)

Despite the legal debate on the proportionality of measures to restrict the right of free movement of infected persons defined by these acts, which result in the removal of the right to vote, in the conditions of a need to protect the public interest ,even such an absolute restriction in such circumstances might be considered as

reasonable, in the conditions of the development of our society. In fact, in the US presidential election, the CDC as the competent public body approved the permitting of infected citizens to vote, appreciating the importance of this right. The CDC therefore adopted a special instruction on the voting of infected persons in terms of their physical participation in the voting.

In addition to those discussed above, another circumstance has been added to the list of circumstances that may lead to the removal of the right to vote in pandemic conditions. In the evaluation of the measures in function of fighting the pandemic, the Minister of Health with the order no.219/2021 has sanctioned the obligation for quarantine of the persons entering our territory from the Republic of Northern Macedonia and that of Greece in the period 19 April 2021 onwards. According to this legal act, another category of citizens has been added to the list of subjects who have lost the right to vote that must be physically exercised on April 25, 2021 due to the obligation for quarantine from April 19 onwards. At the focus of this paper is the examination of whether such legal decisions that have indirectly sanctioned the exclusion from the right of free movement and suffrage of persons coming from neighboring countries such as Greece and Northern Macedonia are compatible with the standards of fundamental human rights and freedoms? If not, what are the defects and problems of this legal act? Has a monocratic body of a political nature, such as the Minister of Health,

taking advantage of the pandemic circumstances had a legitimate or political purpose? These are the main questions to be answered in this short paper.

3. Constitutional and legal issues of the order no. 219/2021 of the Minister of Health.

As discussed above, the issue of protecting public health in the face of a pandemic represents a circumstance that best fits the notion of "another public danger that threatens the life of the nation" and that may lead to the abolition or limitation of the fundamental rights. In this view, it can be accepted in principle that states may lay down general or specific measures which may justify the removal or restriction of the right to vote directly or indirectly for certain categories of persons. The acts and jurisprudence of international and constitutional law accept the wide margin of appreciation that states must have even for the restriction or abolition of fundamental rights. But these acts require that these restrictions must respect certain key standards relating to: the legality, necessity, proportionality and temporality of these restrictions. Therefore, whenever public bodies interfere with fundamental rights and freedoms, they must take into account the observance of these criteria. Moreover, in order to exercise the principle of good governance, they must justify the need and necessity of intervening in these rights, to provide arguments that the legitimate purpose in order to protect a public interest is not

achieved by other means less harmful to the interests of the entities affected.

The Constitutional Court with the position held in its decision no.11, dated 09.03.2021 on the unconstitutionality of the normative act, the order of the Minister of Health that restricts the freedom of assembly has established an important precedent in the constitutional doctrine. It has provided answers to two of the three necessary criteria that must be met by a legal act of a normative nature that restricts fundamental rights and freedoms under Article 17 of the Constitution. Respectively for the fact:

- a) whether or not a fundamental right such as that of assembly is limited by law in the strict sense. The CC has interpreted the meaning of the term law extensively, considering the restriction as constitutional even if it refers to the norms of an act with lower legal force issued in accordance with the authorization of a certain law, such as the law on the prevention of infectious diseases. Even in the case of restriction of the right to free movement and consequently of the vote, we are dealing with a normative legal act of the same nature, ie an order of the minister who imposes restrictive measures based on the same organic law.
- b) The Court has also held that there is a wide discretion as to the legitimate aim of protecting a public interest which justifies the restriction of a fundamental right. According to

the Court, in restricting the right of assembly, the MSHMS has pursued a "legitimate aim", namely that of "protecting the health of the population from an infectious disease with a major impact", which is included in the concept of interest. public, within the meaning of Article 17 of the Constitution. But, in the present case, does the legal act of a normative nature or not actually have a legitimate purpose, as it is formally presented as a legal measure to limit the spread of the pandemic. The legal act with normative force that has brought about the denial of the right to vote for a category of subjects has as its direct object the restriction of a right of a personal nature, such as that of free movement. But, in fact, this legal act indirectly affects the absolute restriction of rights of a political nature, such as the right to participate in political rallies and most importantly that of the vote. Based on this fact, the question arises whether the public body that issued the legal act had as its objective and true purpose the restriction of the spread of infectious disease by prohibiting the movement of citizens who entered the territory of Greece and Northern Macedonia or the removal of the right of the vote of these citizens, taking advantage of the circumstances of the pandemic and his right to take action in view of the pandemic?

In this case a serious concern is the fact that a public body of a political nature influences the circumstances of the pandemic in the absolute restriction of a right of a political nature of citizens? Despite the fact that the public body of a political nature has formally received a proposal from an "Interim Technical Committee" this does not support the act on the grounds that the experts in this Committee are politically appointed, eg its Chairman is the Deputy Minister of Health. IPH Director etc. Exactly in support of this reasoning comes the moment or time of the issuance of this act, 4-5 days before the elections, limiting to the maximum the time necessary to exercise the legal means of appeal and legal debate on such an act. Also, from the data of 19.04.2021 of Worldmetrics does not prove technically supported the reasoning that in the Greek state there is an increase in the number of incidence of infection in this period, there is even a decrease compared to previous days. This is another element that calls into question the legitimate purpose of the act.

However, based on the understanding of the wide margin of appreciation enjoyed by the authorities in determining and interpreting what they represent or what are the measures to protect the public health of the population in the context of a pandemic situation, such a criterion can be justified.

- c) While the same cannot be said for the third criterion or proportionality. Already the CC in its jurisprudence has made clear the position that the principle of proportionality requires that the restriction of a particular right or freedom be done by appropriate means that respond to the goal that is intended to be achieved. In addition, the use of these tools must be necessary, which means that the goal cannot be achieved by other means. The necessity is also related to the use of less harmful means for the subjects whose rights and freedoms are violated. The condition of proportionality of the limitation with the condition it has dictated, is materialized in the requirement of necessity, usefulness and proportionality. Precisely at this point, the order of the Minister of Health should have been considered before, but even after the issuance of the act is the fact that since the act has an impact on the absolute restriction of some fundamental rights of a personal and political nature, restrictive measures should have been proportional.

This means that in the circumstances of the pandemic the use of legal instruments should take into account the use of restrictive means that cause the least harm to citizens in function of the legitimate purpose, that of protecting the spread of infection. In order to use extreme means, the legal doctrine practically accepts 2

(two) cases: when there are no other suitable means and absolute limitation is the only means. and secondly, when through other previous measures the use of milder measures has failed or has not given effect. But are we facing these two cases? Such an analysis also calls into question the legitimate purpose of the act? I consider that the public body has failed or intended to use other more lenient means in fulfilling its legitimate aim of limiting the spread of the pandemic, which could be:

- a) A lighter measure: The obligation of citizens who would enter the territory of Albania from Greece and Northern Macedonia, to undergo the use of free rapid tests or PCR where there are deeper suspicions at border crossings. This is in fulfillment of an active obligation that the state has to guarantee to the maximum the fundamental rights and freedoms of the citizens.
- b) A tougher measure: Obligation to enter the territory of the country through the device with negative response to SarsCov2 in the last 48 hours from a public or private laboratory certified by the respective state.

The above reasoning is considered to prove the hypothesis that the legal measures taken to guarantee and consequently prohibit the exercise of the right to vote for persons entering Albania from neighboring countries were not proportionate to the

circumstances of the pandemic at that time. This has resulted in an inadequate restriction on the right to vote of eligible citizens residing in these countries.

4. Apathy of state institutions and electoral subjects to protect the right to vote.

The legal measures taken during pandemics has become the object of public and legal debates in the span of a few days, but also in the post-electoral period. A group of immigrant associations have addressed their concern over the unconstitutionality of the act to the President of the Republic, the Prime Minister, the relevant Minister, the People's Advocate, etc. The institution that according to the Constitution and the law enjoys genuine competencies to react effectively and legally is the People's Advocate, who in this case has reacted through a recommendation ascertaining the constitutional and legal shortcomings and problems of the legal act, the order of the relevant minister but requested the initiation of proceedings mainly for the annulment or abrogation of the act by the body that issued it the Minister of Health. In my judgment, the People's Advocate, despite having taken a legal position, has been an apathetic position, not fully exercising the competence recognized by organic law to automatically suspend legal effects under Article 21, point b which states that (People's Advocate article 21)

“...b): submits recommendations for the replacement of the violated right to the administrative body, which, according

to him, has caused the violation of rights and freedoms; The submission of the recommendation suspends the illegal or irregular acts or actions until the review of this recommendation and the giving of the answer to the People's Advocate.”.

In this context, the People's Advocate should have a stronger public vocation, specifying this legal basis in the recommendation made by not avoiding the exercise of this legal responsibility in fulfilling his competencies for the protection of the rights, freedoms and interests of lawful individuals from illegal and irregular actions or inactions of public administration bodies, as well as third parties acting on its behalf, but also for the promotion of the highest standards of human rights and freedoms in the country.

The legal act of normative nature that has denied fundamental rights and freedoms has become the subject of debate in the judicial system, the Administrative Court of Appeals in order to provide a measure to secure the lawsuit on the suspension of the act by the political entity SMI. The Administrative Court of Appeal has decided not to accept the request. Here it must be said that we have a lack of clarity in the legal action of the political force in addressing the resolution of the conflict, precisely between the constitutional or judicial jurisdiction of the resolution of the conflict over the normative acts in relation to the Constitution.

5. Conclusions

The paper aims to highlight the fact how public authorities can misuse the circumstances and the state of the pandemic development for political interests and electoral accounts. The paper concludes that the exercise of power attributes by public authorities in order to protect public health during a pandemic may formally appear to be justified by legitimate aims, but in fact conceals political interests and electoral accounts. Such a thing is noticed by a simple legal analysis of the order of the Minister of Health no.219/2021. Exactly, the examination of the moment of issuance of the act, the content of the act on the nature of the restricted rights, the duration of the effects of the act, the category of persons to whom the act was addressed are a clear indicator of the unconstitutionality of the act, in relation to the criterion of proportionality.

This paper concludes that the legal measures taken to quarantine persons entering the territory of neighboring countries in Albania disproportionately limited the right to vote. The element of disproportion is evident, not only in the inadequacy of the extreme measure taken that of deprivation of the right to vote in conditions when the public body had a number of other opportunities to achieve the legitimate goal, the protection of public health from the pandemic.

The use of such an extreme measure, I believe, has genuine political reasons, to influence by any possible means, whether using

the circumstances and measures of the pandemic in the formation of new state institutions. This position is supported by the following reasons:

- the political interest to maximize the electoral result in its favor in the conditions of competition from the SP as the sole force and in the circumstances to whom the immigrant voter in general in these areas could belong.
- from the electoral mechanisms used in this election campaign, such as the patronage system where the majority turned out to have a broad and complete preliminary information on the voting tendency
- electoral formulas based on a regional electoral system and a certain number of mandates at the regional level, and where a small number of voters can condition the gain or loss of the mandate, as has resulted for the regions of Berat and Gjirokastra.
- such a measure could have a major impact on the creation of the most important institution of public representation, given that preliminary polls showed a narrow margin of 2-3 seats between the majority and the opposition as a coalition.

Bibliography

Document of the Copenhagen Meeting of the Conference on the
Human Dimension of the CSCE
<https://www.osce.org/files/f/documents/9/c/14304.pdf>

European Convention on Human Rights, Protocol 1

International Covenant for Civil and Political Rights

Kushtetuta e Republikës së Shqipërisë

Kodi Penal i Republikës së Shqipërisë

Kodi Zgjedhor i Republikës së Shqipërisë

Siracusa Principles on the Limitation and Derogation Provisions in
the ICCPR <https://www.icj.org/ep-content/uploads/1984/07/Siracusa-principles-ICCPR-legal-submission-1985-eng.pdf>

Universal Declaration of Human Rights

Urdhër nr.219, datë 19.04.2021 i Ministrit të Shëndetësisë

Vendim nr.11, datë 09.03.2021 i Gjykatës Kushtetuese

<https://www.cdc.gov/coronavirus/2019-ncov/daily-life-coping/going-out/voting-tips.html>

MSc. Alfred NELA²²⁰

**Suicides of Patients with SARS-CoV-2 in Hospital: Case
Albania**

Abstract

The measures undertaken due to the COVID-19 pandemic affected the worsening of the mental health for a section of the population. Fear of infection, social isolation, uncertainty and economic difficulties influenced the appearance of symptoms of depression, anxiety and suicidal acts. Some studies conducted in countries affected by the pandemic indicated a worsening of the patients' mental state, post-traumatic stress symptoms, fear of a possible infection, insomnia, an increase in narcotic substances abuse, and a number of persons had seriously considered the suicide. In Albania, since August 2020, five patients infected with SARS-CoV-2 committed suicide by jumping off the hospital's windows or floors. In four cases, the patients suffered an immediate death, whereas one case died a day

²²⁰ **MSc Alfred NELA**

Psychologist on Albanian State Police

E-mail : alfred.nela@asp.gov.al

later. Currently, the human resources dedicated to mental health in hospitals are few in numbers, compared to the countries of the region. Under the circumstances of hospitalization for COVID-19 patients, the psychological support has been reduced due to the limited number of psychologists and the lack of a strategy for psychosocial support by the responsible institutions. An increase in mental health human resources in COVID-19 hospitals is suggested as well among other key recommendations.

Keywords: *Suicides in hospitals, COVID-19 patients, depression, anxiety, psychological support.*

Introduction

Affected by the rapid outbreak of the COVID-19 pandemic, the Albanian Government compiled a plan of measures and legal acts, to protect the population from the outbreak of the new Corona virus and to prevent its further spread. In the inception phase, the measures were in the form of recommendations and advices, to be toughened later. Some of the undertaken measures were the closing down of the public and non-public activities, such as sport, cultural and education activities. Physical distancing, quarantine and forced isolation had an impact in the mental health of a population's section. Among infected persons, there were suicidal acts.

In finalizing this study, scientific research, strategic documents, and articles published in the local media were utilized. After an analytical synthesis, key studies of well-known authors of health sciences were filtered. The reviewed literature in this study addresses a variety of viewpoints, reflects their discussions and recent debates taking place as regards the psychological impact of the COVID-19 pandemic, and offers a perspective based upon the Albanian context.

Pandemics in Albania

Despite the lack of data, Albania was affected by a number of pandemics that include the Spanish flu, the Asian flu, the Hong Kong flu, etc. The Spanish flu that occurred during 1918 and 1919 caused the death of some 20-50 million people, with a death rate of 2% of the infected persons, affecting mainly children, youth and pregnant women. During 1957 and 1958, the Asian flu, originating in the Southern China, was responsible for the loss of 1-4 million lives, with a death rate of 0.1 – 0.2%, and affected children mainly. The first pandemic for which our country possesses data was the AH1N1 pandemic, which started in Mexico and caused a mild flu pandemic with some 18,000 deaths, with a death rate of less than 0.025%, affecting mainly children, youth, pregnant women and those with chronic illnesses. Fortunately, Albania was not affected by the outbreak of the Severe Acute Respiratory Syndrome (SARS)

between 2001 and 2002 and neither by the Middle East Respiratory Syndrome (MERS) that ensued in 2012 – in both cases with a high death rate, estimated about 10% and 30%, respectively, which mainly affected the middle and senior aged adults.²²¹

Effects of the COVID-19 pandemic in suicidal behaviours

Edwin Shneidman (1897) determines suicide as an intentional death, self-inflicted, in which a person makes intentional, direct and conscious attempts to end the life. Suicidal attempts are acts of suicide that do not result in death. Most of them occur impulsively, thus, are not well planned.²²²

During the SARS outbreak in 2003 in Hong Kong, the suicidal rate was at the historical peak of 18.6% per 100,000 inhabitants. The most considerable increase was found among adults of 65 years old and above.²²³ In their study (Yip et al., 2010), they found an increase in stress and a rise in the number of suicides

²²¹ **Ministry of Health and Social Protection & Institute of Public Health. (2019). Action plan for Albania: COVID - 19; Prevention, preparation and response against COVID-19**

²²² **Ministry of Health and Social Protection & Institute of Public Health. (2019). General data on suicides. Medical Journal, No. 1**

²²³ Y. T. Cheung., P. H. Chau., & Paul S. F. Yip. (2008). A revisit on older adults suicides and Severe Acute Respiratory Syndrome (SARS) epidemic in Hong Kong. <https://doi.org/10.1002/gps.2056>

among elderly. They also suggested that suicide rates were a result of loneliness and lack of social involvement.²²⁴

A study conducted in the United States between 24 and 30 June 2020 indicated that 40.9% of the surveyed people reported a worsening of their mental state; 30.9% had depression symptoms, 26.3% had post-traumatic stress symptoms, 13.3% reported an increase in narcotic substance abuse, and 10.7% reported that they had seriously considered suicide during the recent months.²²⁵ In the United States, local media reported an increase in guns sales, while the COVID-19 progresses. Fire guns are the most usual method of suicide in U.S.²²⁶ In India, a research found 69 cases of suicide during the COVID-19 quarantine period belonging to the ages of 19-65, as 63 cases were adults. According to findings, the main causes were fear of infection, financial crisis, loneliness, and pressure to stay in quarantine (Armstrong et al., 2019; Bangladesh, Mamun and

²²⁴ Sher, L. (2020). The impact of the COVID-19 Pandemic on suicide rates: *An International Journal of Medicine*, Vol. 0, No. 0. <https://doi.org/10.1093/qjmed/hcaa202>

²²⁵ Czeisler, E. M., Lane. I. R., Petrososky, E., Wiley, F. J., Christensen, A., Nj, R., Weaver, D. M., Robbins, R., Facer-Childs, R. E., Barger, K. L., Howard, E. M., & Rajaratnam, M.W.Sh. (2020). Mental health, substance use, and suicidal ideation during the COVID-19 Pandemic United States, June 24–30, 2020: *MMWR, Weekly*, Vol. 69, No. 32. 69(32);1049–1057

²²⁶ Reger, M. A., Stanley, MS, & Thomas, E. J. (2020). Suicide mortality and coronavirus disease 2019-A perfect storm? *JAMA Psychiatry*. <https://doi:10.1001/jamapsychiatry.2020.1060>.

Griffiths, 2020; Mamun et al., 2020a, 2020b; Pakistan, Mamun & Ullah, 2020).²²⁷

The first case of a suicided patient in Italy, infected by the novel coronavirus, was reported on 13 March 2020; a 65-year-old man jumped off the third floor of the hospital in Maugeri di Montescano.²²⁸ On 25 March 2020, a 73-year-old man, who had just recovered from COVID-19, jumped off the seventh floor of the hospital in Cremona.²²⁹ On 14 October 2020, a 78-year-old man jumped off and died in "San Pio" Hospital in Benevento.²³⁰

The measures necessary to slow down the spread of the virus, including self-isolation of employees and consumers, shutting of businesses and banning of sport events were harmful to the economy. Millions of people throughout the world lost their jobs. Historically, economic recessions were accompanied by mental health disorders and suicides.²³¹ In the U.S., suicides increased during the Great Depression. Mortality due to suicides reached its

²²⁷ Dsouza, D, D., Quadros, Sh., Hyderabadwala, Z, J., & Mamun, M. A. (2020). Aggregated COVID-19 suicide incidences in India: Fear of COVID-19 infection is the prominent causative factor. *Psychiatry Research* 290. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2020.113145>

²²⁸ Agatti A. (2020, November 20). Aspetta il risultato del tampone, si getta dalla finestra e muore, *La Provincia*,

²²⁹ ANSA. (2020, November 27). Positivo al coronavirus si suicida buttandosi da una finestra dell'ospedale di Cremona, *huffingtonpost.it*

²³⁰ Anteprema.it. (2020, December 10). "San Pio", dramma in mattinata: 78enne positivo al covid-19 si toglie la vita

²³¹ VANDOROS S, AVENDANO, M., KAWACHI, I. (2019). The Association between economic uncertainty and suicide in the short run. *Social Science & Medicine*, Vol 220. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2018.11.035>

peak during the unemployment periods that characterized the 1921, 1932 dhe 1938 recesinary years.²³² Varnik reported an increase in deaths from suicides in Estonia in the early 1930s.²³³ Based upon analized reports, almost all European countries experienced an increase in suicides during the 2008-2010 financial crisis, as highlighted by Reeves et al (2014).²³⁴

Economic recession, unemployment, poverty and social inequalities were major factors that affected suicidal behaviours, a study conducted in Bangladesh during the COVID-19 pandemic reports (Mamundhe Griffiths, 2020a).²³⁵

In a research, the daily data of suicides in England and Wales correlated with the index of uncertainty of daily economic politics

²³² Ahmedani BK, Peterson E.L., Hu, Y., Rossom, R.C., Lynch, F., Lu, C.Y., Waitzfelder, B.E., Owen-Smith, A. A., Hubley, S., Prabhakar, D., Wiliams, L.K., Zeld, N., Mutter, E., Beck, A., Tolsma, D., & Simon, G.E. (2017). Major physical health conditions and risk of suicide. *American Journal Medicine* Vol 53. <https://doi: 10.1016/j.amepre.2017.04.001>.

²³³ Värnik, A. (1991). Suicide in Estonia. *Acta Psychiatri Scand*, Vol: 84: pp 229–230. <https://doi: 10.1111/j.1600-0447.1991.tb03135.x>

²³⁴ Reeves, A., McKee, M., & Stuckler D. (2014). Economic suicides in the Great Recession in Europe and North America. *The British Journal of Psychiatry*, Vol: 205. <https://doi: 10.1192/bjp.bp.114.144766>

²³⁵ Bhuiyan I, A. K. M., Sakib, N., Pakpour, A H., Griffiths, M, D., & Mamun, M A. (2020). COVID-19-related suicides in Bangladesh due to lockdown and economic factors: Case Study Evidence from Media Reports, diction, *International Journal of Mental Health and Addiction*. <https://doi.org/10.1007/s11469-020-00307>

during the 2001-2015 period. The authors found that an increase in the economic uncertainty could lead in the rise of suicide risks.²³⁶

In an online survey conducted during March 2020 with 1,031 participants in Albania, the obtained results reflected that 43% of the respondents thought very seriously about the social, financial or work-related consequences, in case they would be infected with SARS-CoV-2 in the near future.²³⁷ Mental health experts highlight the fact that continuous exposure to information related with the SARS-CoV-2 crisis in the media and social networks may increase fear and risk of suicide.²³⁸

Suicides in Albania affected by the COVID-19 pandemic

After 2000, Albania, supported by the World Health Organization (WHO) started a reforming process, which found support by the changes in the legal framework of mental health, the formulation of a Policy Document, and later in the Action Plan, a

²³⁶ Dawel, A., Shou, Y., Smithson, M., Cherbuin, N., Banfield, M., Callear, A. L., Housen, T., McCallum, S.M., Morse, A. R., Murray, K., Newman, E., Rodney Harris, R.M., & Battergam, P. J. (2020). The effect of COVID-19 on mental health and wellbeing in a representative sample of Australian adults. *Frontiers in Psychiatry*. <https://doi.org/10.3389/fpsyt.2020.579985>

²³⁷ Nela, A. Nela, A., Puci, A., Nika, A., & Froku, B. (2020, December 30). Practicing social distancing during the COVID-19 pandemic, Perceptions and Attitudes

²³⁸ Gunnell, D., Applepy, L., Arensman, E., Hawton, K., John, A., Kapur, N., Khan, M., O'Connor, R.C., Pirkis, J and COVID-19 Suicide Prevention Research Collaboration. (2020). Suicide risk and prevention during the COVID-19 pandemic, *The Lancet Psychiatry*, Vol 7. [https://doi.org/10.1016/S2215-0366\(20\)30171-1](https://doi.org/10.1016/S2215-0366(20)30171-1)

series of regulatory documents.²³⁹ According to WHO in 2017, Albania has an approximate number of persons who suffer with mental disorders per 100,000 inhabitants similar to the countries of the region.²⁴⁰

Albania has a total number of 131,048 cases of person with depressive disorders, and 104,925 cases of anxiety disorders among a population of some 3 million, based upon WHO data of 2017.²⁴¹ According to the Albanian Institute of Statistics (Instat) data, after natural deaths and accidents, suicide is the main cause of mortality.²⁴² Compared to the countries of the region, Albania has the lowest number of suicides per 100,000 inhabitants.²⁴³

Table 1: Number of suicides per 100,000 inhabitants

Country	Suicides in %
Albania	6.3
Northern Macedonia	7.9
Bosnia and Herzegovina	8.8
Montenegro	10.3
Serbia	15.6

Source: WHO; 2017

²³⁹ USAID, Ombdsman. (2018). *Thematic Report: Transparency in the mental health system*

²⁴⁰ WHO. (2017). *Mental Health ATLAS 2017 Member State Profile*

²⁴¹ MedCOI. (2020). *Country Policy and information note Albania: Mental healthcare, Version 1.0*

²⁴² Instat. (2020). *Public health indicators*, pp 6

²⁴³ WHO. (2017). *Mental Health ATLAS 2017 Member State Profile*

In a study conducted in the end of March 2020, as soon as the confining measures and quarantine were introduced in Albania, the data obtained from an online survey with 1,031 persons indicated that 38% of the respondents agreed that staying home for more than a month would negatively affect their psychological wellbeing.²⁴⁴

During August 2020, in a span of 20 days, two persons with COVID-19 ended their lives by jumping off the hospital rooms, where they were being treated. The first victim was a 29-year-old male who was receiving medical care in the hospital, but, while still under treatment, under unclear circumstance, undertook the act of jumping off the hospital window, the media reported. Another 65-year-old male patient who was being treated in the hospital only for 24 hours jumped off the third floor of the hospital and committed suicide.

On 1 November 2020, another 52-year-old patient jumped off the window of the "Shefqet Ndroqi" University Hospital where he was being treated, resulting in death.²⁴⁵ According to available data, the patient did not show any signs of psychological disorders during both the admission and the stay under therapies in the hospital, the hospital authorities reported. Another case happened in the

²⁴⁴ Nela, A., Puci, A., Nika, A., & Froku, B. (2020). Practicing social distancing during the COVID-19 pandemic: Perceptions and attitudes

²⁴⁵ [Euronews Albania](#). (2020, December 12). Third COVID-19 patient in three months commits Suicide in hospital. [Euronews Albania](#)

Infectious Diseases Hospital on 10 November 2020, where a 69-year-old patient jumped off the third floor and suffered serious wounds. The media reported that the patient lost his life one day later.²⁴⁶ The most recent case was that of a 60-year-old patient being treated at the "Shefqet Ndroqi" University Hospital, who, in the early hours of 30 November 2020, just some hours after being admitted to the hospital, jumped off the first floor and suffered sudden death, according to media and hospital's press statements.²⁴⁷

5. Mental health support

Mental health support provided by psychiatrists and psychologists has been organised in Malta for public health staff and also for medical staff working on the frontline. Where requested, in-house psychologists are providing outreach in various front-line workplaces, giving short interactive sessions on basic self-care skills and resilience.

Mindfulness sessions have also been offered to hospital workers together with targeted video clips on how to increase resilience. Measures to ensure continuity of parental care of children at home due to school closures include the facilitation of complementary shift work, support of telework by the parent/

²⁴⁶ Halili, E. (2020, November 28). 4th Patient Tries Suicide from Covid. *Albania daily news*

²⁴⁷ Exit.al. (2020, December 18). Covid-19 patient commits suicide in Albania. *Exit.al*

guardian staying at home to look after children, or financial support in terms of paid leave where this is not possible. In addition, a free childcare centre was opened by the government to care for children of health care professionals and members of the disciplined corps. Poland has implemented a number of initiatives to support health workers during the COVID-19 crisis. In terms of psychological support for medical staff and other employees working during the pandemic, the Supreme Medical Chamber created a database of mental health specialists who are willing to offer their services to doctors, nurses, paramedics and other medical free of charge, either online or by phone.²⁴⁸

Providing psychological support during COVID-19 pandemic in Albania

Albania, compared to the countries of the region, has the lowest number of mental health human resources per 100,000 inhabitants.²⁴⁹

Table: Mental health human resources

Country	Psychologist	Psychiatrist	Social Worker
Albania	0.56	0.87	0.78

²⁴⁸ Williams. A, G., Scarpetti, G., Bezzina, A., Vincenti, K., Grech, K., Kowalska-Bobko, I., Sowada, Ch., Furman, M., Gałazka-Sobotka, M., & Maier, B. C. (2020, December 28). How are Countries Supporting their Health Workers during COVID-19? *Eurohealth2020*; 26(2).

²⁴⁹ WHO. (2017). *Mental Health ATLAS 2017 Member State Profile*

Northern Macedonia	2.40	14.43	1.44
Bosnia and Herzegovina	1.53	8.03	0.59
Montenegro	2.57	8.28	0.80
Serbia	4.55	8.64	0.36

Source: Albanian Ministry of Health and Social Protection; 2018, WHO; 2017

During the onset of the COVID-19 pandemic, public and non-public institutions established the provision of online psychological counselling. The Albanian Psychologists Order was engaged in providing free online psychological assistance service through its psychologists throughout the country. In addition to that, some NGOs started offering free online service. The Albanian Ministry of Education, Youth and Sports established the psychosocial service in the schools, as school psychologists provided psychosocial support to students and pedagogic staff. During a later stage, the Albanian Ministry of Health and Social Protection, offered free psychological support through telephone. Public communications from mental health experts remain limited in broadcasting information about mental health, and, also, articles published in official local websites remain small in number.

Discussion

Despite achieved results, mental health services remain limited and centralized, by not providing access to people and care for the majority of the country's population. The changes that have occurred in the network of mental health services require the widening of the scope of professionals involved in them, not only in numbers, but also with new professions. In Albania, the Action Plan for the Development of Mental Health Services for 2013-2022, highlighted an increase in specialized services in hospitals and community.²⁵⁰ This goal has not been met yet, and represents gaps in mental health human resources.

As a preventive measure after the first suicide act, the hospital's management decided to install metal fences on all hospital's windows. The Albanian Nurses Association reacted in the social media as regards both suicide acts, highlighting the psychological stress of both hospitalized patients and medical staff.²⁵¹

The head of the pneumonology service at the "Shefqet Ndroqi" University Hospital, where COVID-19 patients are treated and four citizens found death by suicide, said to the public media that doctors, in addition to their medical service, provide also psychological support.²⁵² The mother of the suicided 29-year-old

²⁵⁰ Ministry of Health and Social Protection. (2013). *Action Plan for the Development of Mental Health Services in Albania 2013-2022*

²⁵¹ Kadriu, E. (2020, December 30). COVID-19, suicides in hospitals and the need for psychological counseling. *Citizens-channel*.

²⁵² Euronews Albania. (2020). Inside the "COVID NO: 2 Hospital". *Euronews Albania*.

man stated in a public television that the medical staff had neglected the psychological support for her son.²⁵³ A medical doctor who had attended to the 60-year-old patient who committed suicide on 30 November 2020 reported live on TV media that the patient was being treated for depression before being admitted to the hospital.²⁵⁴ Relatives claimed that their late family member had complained on the phone, a few hours before committing the suicide act, that he was not receiving proper medical care at the hospital.²⁵⁵

Another important aspect reported in the media by COVID-19 patients is the stigma. Some patients infected by SARS-CoV-2 have shared that the community they live in has shown prejudice towards them. According to them, they were forced to call the medical emergency number during midnight, because they fear of being noticed by neighbours, social circle or colleagues. Also, after recovering, their friends stay distant, labeling them as sources of infection.²⁵⁶

Conclusions

²⁵³ Top Channel Albania. (2020, November 27). Negligence by the medical staff, Lira Koça raises the finger of accusation, the Boy was very healthy. *Top Channel Albania*.

²⁵⁴ ABC News Albania. (2020, December 3). Suicide from hospital, doctor: 60-year-old was being treated for mental health problems. *ABC News Albania*.

²⁵⁵ Opinion. (2020, January 4). Suicide of 60-year-old at "COVID No:2 Hospital", Sister, he old me here they only want money. *Opinion. al*.

²⁵⁶ Top Channel Albania. (2020, November 8). Covid-19 and prejudice, they call 127 at night because they want the neighbors not to now. *Top Channel Albania*.

Albania went through a difficult situation that had human, social and economic consequences due to a major earthquake in late November 2019. This situation was followed by the outbreak and spread of the COVID-19 pandemic.

The psychological effects of the pandemic are already affected also by the inherited consequences of the earthquake. Studies conducted in different countries affected by epidemics and pandemics, show a presence of distress and psychological disorders, such as depression, post-traumatic stress, anxiety and suicides. The responsible institutions and public health experts are still not aware of the importance of psychological support for COVID-19 patients under treatment in the hospitals. Non-introduction of psychosocial services to hospitalized patients affects in worsening their mental health and in suicidal behaviors.

Based on the above, the authors recommend:

1. Increasing the number of mental health specialists in the hospitals treating COVID-19 patients;
2. The Ministry of Health and Social Protection should enforce the co-operation between medical and psychosocial staffs in the hospitals;
3. Providing psychosocial services at the primary health service institutions;
4. Establishing local task-forces of family doctors and mental health professionals at the primary health centers to jointly treat

individuals that present psychological distress resulting from actual or fear of SARS-CoV-2 infection;

5. Opening centres for providing psychosocial services in disadvantaged areas;
6. The government should further increase the health budget for 2021 to support the medical staff and adding priority to the psychosocial services.

REFERENCES

- ABC News Albania. (2020). *Suicide from Hospital, Doctor: 60-year-old was Being Treated for Mental Health Problems* | ABC News Albania. <https://www.youtube.com/watch?v=-2Fq2XaL1UY>
- Agatti A. (2020), November 20. Aspetta il risultato del tampone, si getta dalla finestra e muore. *La Provincia*. <https://laprovinciapavese.gelocal.it/pavia/cronaca/2020/03/13/news/aspetta-il-risultato-del-tampone-si-getta-dalla-finestra-e-muore-1.38590571>
- Ahmedani BK, Peterson E.L., Hu, Y., Rossom, R.C., Lynch, F., Lu, C.Y., Waitzfelder, B.E., Owen-Smith, A. A., Hubley, S., Prabhakar, D., Williams, L.K., Zeld, N., Mutter, E., Beck, A., Tolsma, D., & Simon, G.E. (2017). Major physical health conditions and risk of suicide. *American Journal Medicine*, Vol 53, 308–15. <https://doi:10.1016/j.amepre.2017.04.001>.

ANSA. (2020, November 27). Positivo al coronavirus si suicida buttandosi da una finestra dell'ospedale di Cremona, *Huffingtonpost.it*,

https://www.huffingtonpost.it/entry/positivo-al-coronavirus-si-suicida-buttandosi-da-una-finestra-dellospedale-di-cremona_it_5e7b2d95c5b6d01bd154b3af

Anteprima.it. (2020, December 10). "San Pio", dramma in mattinata: 78enne positivo al covid-19 si toglie la vita. *Anteprima24.it*. <https://www.anteprima24.it/benevento/tragedia-suicidio-covid-sanpio/>

Bhuiyan I, A. K. M., Sakib, N, Pakpour, A. H., Griffiths, M, D, & Mamun, M A. (2020). COVID-19-related suicides in Bangladesh due to lockdown and economic factors: Case study evidence from media reports, diction. *International Journal of Mental Health and Addiction*, 1-5. <https://doi.org/10.1007/s11469-020-00307>

Czeisler, E. M., Lane. I. R., Petrososky, E., Wiley, F. J., Christensen, A., Nj, R., Weaver, D. M., Robbins, R., Facer-Childs, R. E., Barger, K. L., Howard, E. M., & Rajaratnam, M.W.Sh. (2020). Mental health, substance use, and suicidal ideation during the COVID-19 Pandemic United States, June 24–30, 2020: *MMWR, Weekly, Vol. 69, No. 32. 69(32), 1049–1057.*

<https://www.cdc.gov/mmwr/volumes/69/wr/pdfs/mm6932a1-H.pdf>

Dawel, A., Shou, Y., Smithson, M., Cherbuin, N., Banfield, M., Caele, A. L., Housen, T., McCallum, S.M., Morse, A.R., Murray,

- K., Newman, E., Rodney Harris, R.M., & Battergam, P. J. (2020). The Effect of COVID-19 on mental health and wellbeing in a representative sample of Australian adults. *Frontiers in Psychiatry*, 1-5. <https://doi.org/10.3389/fpsyt.2020.579985>
- Dsouza, D, D., Quadros, Sh., Hyderabadwala, Z, J. & Mamun, M. A. (2020). Aggregated COVID-19 suicide incidences in India: Fear of COVID-19 infection is the prominent causative factor. *Psychiatry Research* 290, (2020), 113-145. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2020.113145>
- Euronews Albania. (2020, November 19). Inside the “COVID 2 hospital”. *Euronews Albania*. <https://www.youtube.com/watch?v=2BS3ILqYiaI&feature=youtu.be>
- [Euronews Albania](#). (2020, December 12). Third COVID-19 patient in three months commits Suicide in hospital. *Euronews Albania*. <https://euronews.al/en/daily-news/2020/11/01/third-covid-19-patient-in-three-months-commits-suicide-in-hospital>
- Exit.al. (2020, December 18). Covid-19 patient commits suicide in Albania. *Exit.al* <https://exit.al/en/2020/11/30/covid-19-patient-commits-suicide-in-albania/>
- Gunnell, D., Applepy, L., Arensman, E., Hawton, K., John, A., Kapur, N., Khan, M., O’Connor, R.C., Pirkis, Jand COVID-19 Suicide Prevention Research Collaboration. (2020). Suicide risk and prevention during the COVID-19 pandemic. *The Lancet*

Psychiatry, Vol 7, 468-470. [https://doi.org/10.1016/S2215-0366\(20\)30171-1](https://doi.org/10.1016/S2215-0366(20)30171-1)

Halili, E. (2020, November 28). 4th Patient Tries Suicide from Covid. *Albaniandailynews*
<https://albaniandailynews.com/news/4th-patient-commits-suicide-by-jumping-from-covid-hospital-1-1-1-1> [Last accessed on 15 November 2020]

Instat. (2018). *Public Health Indicators*, 6
<http://www.instat.gov.al/media/6116/treguesit-e-shendetit-publik-2018.pdf> [Last accessed on 12 November 2020]

Kadriu, E. (2020, December 30). COVID-19, suicides in hospitals and the need for psychological counseling. *Citizens-channel*.
<https://citizens-channel.com/2020/09/04/covid-19-vetevrasjet-ne-spitale-dhe-nevoja-per-keshillim-psikologjik/>

MedCOI. (2020). *Country Policy and information note Albania: Mental healthcare, Version 1.0*,
[https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/886754/ALB - Mental Health - CPIN - V1.0 May 2020.pdf](https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/886754/ALB_-_Mental_Health_-_CPIN_-_V1.0_May_2020.pdf)

Ministry of Health and Social Protection & Institute of Public Health. (2019). General data on suicides. *Medical Journal*, No. 1, 108-109.

Ministry of Health and Social Protection. (2013). *Action plan for the development of mental health services in Albania 2013-2022*,

pp 14-17. https://shendetesia.gov.al/wp-content/uploads/2018/03/Plani_i_Vperimit_per_Zhvillimin_e_Sherbimeve_te_Shendetit_Mendor_2013_-_2022.pdf

Ministry of Health and Social Protection., & Institute of Public Health. (2019). *Action plan for Albania: COVID - 19;*

***Prevention, preparation and response against COVID-19* pp 5.**

https://shendetesia.gov.al/wp-content/uploads/2020/03/Covid_AL-spreads.pdf

Nela, A., Puci, A., Nika, A., Froku, B. (2020). *Practicing Social Distancing During the COVID-19 Pandemic: Perceptions and Attitudes*, 34

Opinion. (2020, January 4). Suicide of 60-year-old at “COVID No:2 Hospital”, Sister, he told me here they only want money. *Opinion.al*. <https://opinion.al/vetevrasja-e-60-vjecarit-tek-covid2-motra-me-tha-ketu-duan-vetem-leke/> 2.12.2020

Reeves, A., McKee, M., Stuckler D. (2014). Economic suicides in the Great Recession in Europe and North America. *The British Journal of Psychiatry*, Vol, 205, 246–247. <https://doi:10.1192/bjp.bp.114.144766>

Reger, M. A., Stanley, MS, & Thomas, E. J. (2020). Suicide mortality and coronavirus disease 2019-A perfect storm? *JAMA Psychiatry*. <https://doi:10.1001/jamapsychiatry.2020.1060>

Sher, L. (2020). The impact of the COVID-19 Pandemic on suicide rates: *An International Journal of Medicine*, Vol 0, No. 0, 1–6.

<https://doi.org/10.1093/qjmed/hcaa202>

Top Channel Albania. (2020, November 8). Covid-19 and prejudice, They call 127 at night because they want the neighbors not to now. *Top Channel Albania*. <https://top-channel.tv/2020/09/27/covid-19-dhe-paragjykimi-i-telefonojnenaten-127-es-pasi-duan-qe-te-mos-marrin-vesh-fqinjet/>

Top Channel Albania. (2020, November 27). Negligence by the medical staff, Lira Koça raises the finger of accusation, the boy was very healthy. *Top Channel Albania*. <https://top-channel.tv/video/neglizhence-nga-stafi-mjekesor-lira-koca-ngregishtin-e-akuzes-djali-ishte-shume-i-shendetshem/>

USAID, Ombudsman. (2018). *Thematic Report: Transparency in the Mental Health System*, 10.

https://www.avokatipopullit.gov.al/media/manager/website/reports/RAPORT%20TEMATIK%20-%20Transparence%20ne%20sistemin%20e%20shendetit%20mendor_mRz92bi.pdf

Vandoros S, Avendano, M., & Kawachi, I. (2019) The Association between Economic Uncertainty and Suicide in the short-run. *Social Science&Medicine*, Vol 220, 403–10.

<https://doi: 10.1016/j.socscimed.2018.11.035>

[Värik, A. \(1991\). Suicide in Estonia. *Acta Psychiatr Scand*, Vol: 84, 229–230. \[https://doi: 10.1111/j.1600-0447.1991.tb03135.x\]\(https://doi.org/10.1111/j.1600-0447.1991.tb03135.x\)](#)

WHO. (2017). *Mental Health ATLAS 2017 Member State Profile*, 1. https://www.who.int/mental_health/evidence/atlas/profiles-2017/ALB.pdf?ua=1

Williams. A, G., Scarpetti, G., Bezzina, A., Vincenti, K., Grech, K, Kowalska-Bobko, I., Sowada, Ch., Furman, M., Gałazka-Sobotka, M., & Maier. B, C. (2020). How are Countries Supporting their Health Workers during COVID-19? *Eurohealth* 2020, 26(2), 60, 61.

<https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/336298/Eurohealth-26-2-58-62-eng.pdf>

Y. T. Cheung., P. H. Chau., & Paul S. F. Yip. (2008). A revisit on older adults suicides and Severe Acute Respiratory Syndrome (SARS) epidemic in Hong Kong, 1232-1234, <https://doi.org/10.1002/gps.2056>

IP Katalogimi në botim BK Tiranë

Perspectives on Covid-19 : challenges, solutions, and opportunities :
the 7th International Conference on Humanities (ICH) : Tiranë,
May 27, 2021 : proceedings book /ed. Rahim Ombashi & Erlis Çela.
Tiranë : Bedër, 2021

ISBN 978-9928-4590-7-7

Address:

Rr. "Jordan Misja", Tiranë

Cel: + 355 67 342 7001, www.ichl.beder.edu.al

